

SZAKDOLGOZAT

Szondiné Sponga Mária

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Gyógypedagógia alapképzési szak

A fogyatékos emberek mindennapi küzdelmei

Belső konzulens:

Gelencsérné Dr. Bakó Márta PhD
egyetemi docens

Belső konzulens intézete/tanszéke:

Neveléstudományi Intézet / Gyógypedagógiai Tanszék

Készítette:

Szondiné Sponga Mária

Kaposvár

2023

„Örömmel látom, hogy a mozgássérültek életével és tehetségével kapcsolatos témák egyre nagyobb teret kapnak a médiában (is). Úgy vélem, egyre több ember lesz nyitottabb és érdeklődőbb világunkat illetően, mi pedig -talán ennek köszönhetően is- egyre bátrabban állunk ki képviselni érdekeinket, megmutatni tehetségünket a nagyérdeműnek. Szerintem ez fontos, hisz minden ember más, különleges a maga módján és egyúttal kiemelkedő is valamiben.”

Daniela Ivanova (mozgáskorlátozottsággal élő előadóművész)

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	6
1.1 A témaválasztás indoklása	7
1.2 A téma bevezetése	8
2. A téma szakirodalmi háttere	10
2.1 Az önálló életvitel fogalma	10
2.2 A mozgáskorlátozottság fogalma.....	14
2.2.1 A mozgáskorlátozott emberek nehézségei.....	16
2.2.2 Társadalmi integráció, inklúzió	19
2.2.3 Előítéletek.....	21
3. A kutatás	23
3.1 Az empirikus kutatás	23
3.2 A kutatási módszer	23
3.2.1 Az interjúfelvétel körülményei	24
3.3 A kutatásra kiválasztott teljes népességcsoport bemutatása.....	25
3.3.1 A kutatási minta bemutatása	26
3.4 A kutatás vizsgálati kérdései, hipotézisei	27
3.4.1 A kutatás vizsgálati kérdései.....	27
3.5 A kutatás ismertetése.....	28
3.5.1 Mikor és hol született?	28
3.5.2 A korlátozottság kezdete?	29
3.5.3 Családban nevelkedett? Ha nem, akkor hol?	30
3.5.4 Van-e más, akadályozottsággal élő személy a családjában?	32
3.5.5 Járt-e bölcsődébe, óvodába, iskolába? Akadálymentes volt-e a környezet?	33
3.5.7 Milyen módon oldották meg gyermekkorában a közlekedését?	37
3.5.8 Kimaradt-e valamiből gyermekkorában az állapota miatt?	39
3.5.9 Milyen segédeszközt/eszközöket használ a közlekedéséhez?	41
3.5.10 Képes önállóan közlekedni?	43
3.5.11 Családi állapota? Házasság? Párkapcsolatban él? Elvált? Egyedülálló?	43
3.5.12 Van-e gyermeke?	45

3.5.13 Lakóhelye?	46
3.5.14 Miben és milyen mértékben szorul támogatásra, segítségre a mindennapokban?	48
3.5.15 Legmagasabb iskolai végzettsége? Van/vannak-e más, szakmai végzettségei?	49
3.5.16 Van-e jelenleg munkahelye?	50
3.5.17 Nyílt munkaerő-piacon, támogatott vagy védett munkahelyen dolgozik?	51
3.5.18 Teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatják?	52
3.5.19 Milyen területeken szenvedett hátrányt a közlekedés akadálymentesítésének hiányosságai miatt? Kérem, részletesen beszéljen erről!	53
3.5.20 Vannak javaslatai arra, hogyan lehetne a közlekedési akadálymentesítést hatékonyan elősegíteni?	55
3.5.21 Mit gondol, milyen módszerekkel, hozzáállással lehet a társadalom és a döntéshozók figyelmét felhívni a problémákra?	56
3.5.22 Ez kinek a feladata Ön szerint?	57
4. Befejezés	59
4.1 A kutatási hipotézisek elemzése	59
Mellékletek	66

1. Bevezetés

1. „1970 nyarán csípőficammal születtem, frejka párnában voltam 1 éves koromig. Putrinkavalagúnak „becézett” nagyanyám, még felnőtt koromban is. Nagyon utáltam és szégyelltem.”
2. „Nagytétényben nőtem fel, a Kastély szomszédságában, ahol fogyatékos otthon és gyermekotthon működött. Édesapám sógornője, majd az ő lánya is ott dolgozott. Természetes volt, hogy vannak tőlem különböző emberek.”
3. „Édesanyám kolléganőjének 4 gyermeke volt. Kisiskolás voltam, mikor kiderült a család által rejtegetni próbált nagy titok. Van egy súlyosan, halmozottan sérült gyermekük. Hazahozták az addigi intézményéből. 6 éves volt a fiú, kiságyban, mozdulatlanul feküdt. Nem sokkal később eltávozott közülünk.”
4. „Közel 20 évvel ezelőtt egy rossz mozdulat és túlerőltetés miatt deréktól lefelé lebénultam. A gyerekeim akkor még óvodások voltak. A felismerés, hogy én most tényleg nem tudok lábra állni, legenyhébben megfogalmazva is sokkoló volt. Aztán az orvosi beavatkozások hatására 1 hét után már tudtam járni, de nagyon megfontoltan kellett mozognom. Azalatt az egy hét alatt nagyon sok minden játszódott le bennem. A kétségbeesés, hogyan fogom tudni felnevelni a gyerekeinket? Hogyan és mit tudok dolgozni, ha ez így marad? Kitart-e mellettem a társam? Mekkora terhet jelentek majd a családtagjaimnak? És egyáltalán, hogyan lehet kibírni ezt a kiszolgáltatottságot, hogy még a leghétköznapiabb tevékenységekben is másokra vagyok utalva?”
5. „Három hónapon keresztül, egy projekt kapcsán, részt vettem kóruspróbákon, ahol fogyatékkal élő személyek is énekeltek. Az érintettek választhattak segítőt/segítőket maguknak. A mozgáskorlátozottsággal élő emberek engem választottak. Akkor odalépett hozzám a projekt vezetője és megkérdezte, hogy ugye, minden alkalommal jelen tudok lenni a próbákon? Visszakérdeztem, hogy ez miért fontos? Azt válaszolta, hogy képzeljem el, hogy hétfőn Kati segít a mosdóban, kedden Zsófi, szerdán Klári....hogy érezném magam, hogy az intim tevékenységeimnél mindig más-más ember segítségét kellene kérnem? Minden alkalommal jelen voltam. És nagyon megköszöntem.”

Nem, nem vagyok érintett. Szerencsére. De bármikor, bármelyik pillanatban az lehetek, mint ahogy bárki más is.

1.1 A témaválasztás indoklása

A fogyatékossgal élő emberek közöttünk élnek, bár néha úgy tűnik, láthatatlanok. A társadalmi befogadás, az egyenlő bánásmód – bár jogként deklarálva van – mintha csak a jelszavak szintjén valósulnának meg. Mi, egészséges emberek is, gyakran úgy érezzük, hogy alig tudunk a gyorsan változó világban talpon maradni, megfelelni különböző szerepeinknek, nyűgösek vagyunk, ha hétvégén is be kell menni a munkahelyünkre, ha valaki leül előttünk a kinézett, egyetlen ülőhelyre a buszon, ha elénk tolakodnak a pénztárnál a boltban, ha az út felújítása miatt 2 perces kitérőt kell tennünk, ha az orrunk előtt elmegy a busz, és csak 5 perc múlva jön a következő...és azt hiszem, hosszan sorolhatnám még, mi mindent látunk mi problémának.

Vajon mit éreznénk, gondolnánk akkor, ha nem tudunk elhelyezkedni, nem tudunk a hétköznapi igényeinknek megfelelő jövedelemhez jutni, ha nem tudunk felszállni a járművekre, mert számunkra nem megfelelően van kialakítva, ha fel is szállunk, de a számunkra kialakított helyen ismét tömegek állnak, ha el sem jutunk abba a boltba, ahova szeretnénk, ha elmegy a busz, pedig jól láthatóan ott várakozunk a megállóban, ha órákat kellene eltöltenünk tervezéssel, szervezéssel ahhoz, hogy egy idegen helyre el tudjunk jutni, vagy hogy a zöld jelzés alatt nem jutunk át a zebrákon? Mindezt miért? Mert mozgáskorlátozott emberek vagyunk és ez hatalmas akadályt jelent az élet minden területén.

Pedig joguk van hozzá. És a világ abban az irányban halad, hogy ezeket a jogokat érvényesíteni is tudják. Ma hazánkban is egyértelműen felismerhető a fejlődés és a szándék az esélyegyenlőség biztosítására, az akadálymentesítés minél teljesebb megvalósítására, de még mindig bőven akad tennivalónk annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő emberek is hozzáférjenek ugyanazokhoz a lehetőségekhez, mint mi, egészséges emberek. Társadalmi szintű összefogásra van ehhez szükség. Mindenkinek feladata, hogy megismerje, felismerje és könnyítse a fogyatékkal élő emberek életét, hozzásegítse embertársait a teljes társadalmi részvételhez. És ehhez a megismeréshez, szükség van az érintettek véleményére, tapasztalataira. Mert csak így kaphatunk valódi, hiteles képet arról, hogy miként is zajlik egy mozgáskorlátozott embertársunk élete, milyen nehézségekkel, akadályokkal kell szembenéznie, nap mint nap.

1.2 A téma bevezetése

A közelmúltban befejeződött Budapesten az M3-as metróvonal teljes felújítása. Ennek kapcsán, az elmúlt hatvanhat hónap alatt, mert ennyi időt vettek igénybe a munkálatok, a sajtóorgánumok vezető hírei a közlekedés akadálymentesítéséről számoltak be. Több hazai, a mozgáskorlátozott embereket képviselő szervezet vezetői és maguk az érintettek is hallatták hangjukat, elsősorban a problémák megoldásának lehetőségeit vázolva, illetve kiállva jogaikért. (MEOSZ- A kormány és a főváros a teljes körű akadálymentesítés mellé állt – A MEOSZ meggyőzte a döntéshozókat¹)

(Rengetegen fogtak össze a hármás metró akadálymentesítéséért²)

Jómagam több olyan önkéntes projektben vettem részt, ahol mozgáskorlátozott személyek közlekedését segítettem. Számtalan esetben tapasztaltam és nyilvános bejegyzésekben, blogban, illetve személyes beszélgetések során is gyakran találkoztam a közlekedésük nehezítettségéről szóló történetekkel. Ezekben előfordul, hogy a társadalmi attitűdöt okolják, de legtöbbször a döntéshozók tudását, empátiáját hiányolják az életüket igen jelentősen befolyásoló mobilitási gátak miatt. Ezért elsősorban olyan szakirodalmakat kerestem, melyek a fogyatékkal élőkkel szembeni társadalmi attitűdökkel, illetve az érintettek önálló életvitelének megvalósíthatóságával foglalkoznak.

Jelen munka hozzájárulhat ahhoz, hogy ne a képzeletünkre hagyatkozzunk annak megítélése során, hogy milyen módon hat (hat-e egyáltalán) a közlekedés nehezítettsége a mozgáskorlátozottsággal élő személyek társadalmi részvételére, hanem hiteles forrásból — azaz maguktól a mozgáskorlátozottaktól — szerezzünk tudást róla.

A fogyatékos személyek önmeghatározásának egyre határozottabban megfogalmazódó igénye és az életminőségükkel kapcsolatos kutatások fejlődési iránya lehetővé teszi, hogy ne csupán külső, számszerűsíthető társadalmi-gazdasági tényezők (életkörülmények, életmód) mentén vizsgáljuk, hanem megismerjük vélekedésüket életük teljes megéléséről, melynek erőteljes befolyásoló tényezője a mobilitás, és elsődlegesen érvényesnek tekintjük minden őket érintő döntésben, történjen az a

¹ <http://www.meosz.hu/blog/a-kormany-es-a-fovaros-a-teljes-koru-akadalymentesites-melle-allt-a-meosz-meggyozte-a-donteshozokat/>

² <https://merce.hu/rengetegen-fogtak-ossze-a-harmas-metro-akadalymentesiteseeert/>

törvényhozás, oktatás-, társadalom- vagy foglalkoztatáspolitikai terén.

„Semmit rólunk, nélkülünk!”

Személyes kapcsolataim révén megkérdeztem néhány érintettet, hogy emeljék ki, számukra mi okozza a legnagyobb problémát az életükben, mi akadályozza őket leginkább abban, hogy teljes mértékű lehessen önálló, független életük, társadalmi részvételük. Egybehangzóan a közlekedést választották. A kutatásom során őket kértem fel az úgynevezett „hólabda” módszer segítségével, interjúalanyok elérésére, közülük választottam ki azokat az embereket, akik a kutatás témájához érdemi információkkal szolgálhatnak.

A tágabb értelemben vett gyógypedagógia — fogyatékosügy — számára azért fontos ez a tudás, mert bármely elméleti alapon meghatározott cselekvési irányát csak az igazolhatja vissza, ha a választott irány az érintett embercsoport életminőségét javítja.

Jelen dolgozatomban, Budapesten és az agglomerációban élő aktív, munkaképes korú mozgássérültek közlekedési stratégiáit vizsgálom abban bízva, hogy a személyes interjúk során kibontakozó javaslataik, észrevételeik, beépíthetővé válnak a közeljövő város- és közlekedéstervezési koncepciókba is.

2. A téma szakirodalmi háttere

2.1 Az önálló életvitel fogalma

Több terület összessége adja meg az önálló életvitel fogalmát úgy, mint az

- önrendelkezés joga
- lehetőség az egyenértékű élethez
- szemléletmód, filozófia,
- saját élet feletti kontroll, mely minimalizálja a másoktól való függést,
- döntési jog, mely döntésekért felelősséget is vállal,
- individuum, mely dönt saját sorsáról
- önmegvalósító személy (Zalabai, 1997)

A fogyatékoságtudomány története beszámol a különböző modelleken – medikális, erkölcsi, szociális, emberjogi – keresztülhaladó, ugyanakkor párhuzamosan jelen lévő kategóriáin át a fogyatékos szerep fejlődéséről, míg eljut a jogai érvényesítéséért küzdő emberig. Az 1960-as években megerősödő polgárjogi mozgalmak hatására a fogyatékkal élők is felemelték hangjukat jogaikért, azok érvényesítéséért Ed Roberts vezetésével. Ennek következtében alakult meg az Önálló Élet Mozgalom, mely eleinte csak az Egyesült Államokban, majd Európában és az egész világon elterjedt. Az Önálló Életvitel Központok koordinálják, segítik a fogyatékkal élők mindennapi életét.

Az Önálló Élet Mozgalomban megjelenő paradigmaváltás az uralkodó rehabilitációs paradigmával szemben így definiálja az önálló élethez vezető utat:

- A probléma a másoktól való függés és nem a képesség hiánya
- A probléma nem az egyénben, hanem a környezetben van
- A megoldás az egyenrangúság, a jogvédelem, a korlátok elhárítása, a fogyasztói ellenőrzés és nem a szakértők beavatkozása útján érhető el
- A fogyasztó szerepében, a fogyasztó irányít, nem a beteg és nem a szakértő
- Önálló életvitel, munkaerő piaci munkával elért jövedelem, és nem a legfeljebb részben önálló életvitel az eredménye. (Kálmán-Könczei, 2002)

„Önrendelkező módon, önállóan élni nem azt jelenti, hogy amennyire csak lehet, függetlenek vagyunk, hanem azt, hogy mi döntjük el: mikor, hol, és kitől kapjuk meg azt a személyi segítséget, melyre fogyatékosságunk miatt szükségünk van. Az önrendelkező élet számunkra azt jelenti, hogy mi határozzuk meg életvitelünkben a fontossági sorrendet, és mi szervezzük meg az életünket. Ezzel minimálisra csökken a másoktól való függés, a kiszolgáltatottság.” – írja honlapján a Mozgássérült Emberek Önálló Élet Egyesülete.

Szociológiai kerete (...) „a fogyatékosság abban az értelemben is társadalmi jelenség, hogy egyes állapotokat fogyatékossággként minősítenek, de abból a szempontból is, hogy fogyatékos egyedeknek csak a társadalomban van tartós túlélési lehetőségük”. (Bánfalvy, 2010)

A MEOSZ 2017-ben megjelent, Önrendelkező Élet Munkacsoportja által készített, „Önrendelkező életet élni” című kiadványában kritikai észrevételekkel igyekszik befolyást gyakorolni a döntéshozókra és a társadalomra egyaránt, ezek mellett javaslatokkal is élnek, hogyan lehetne a problémákat megoldani. A kiadvány a jogszabályi háttérrel is bemutatja, azzal szemben tart tükröt a meg nem valósult, vagy a nem úgy megvalósult tervek mentén. Az összeállításban maguk az érintettek számolnak be tapasztalataikról. A Közlekedés fejezet bevezetőjében ezt olvashatjuk: „Akadálymentes közlekedés nélkül az önrendelkező élet lehetősége megvalósíthatatlan.” (Braun és mtsai, 2017)

„A befogadó társadalom alapja a diszkrimináció – mentességgel párosuló, pozitív cselekvés. A fogyatékos emberek nem jótékonykodást, hanem esélyegyenlőséget akarnak” – így fogalmaz a Madridi Nyilatkozat, melyben több mint ötven millióra teszi az európai fogyatékkal élők számát.

A 2021- ben megjelent, Önrendelkező élet a fogyatékos személyek számára – javaslatcsomagban olvashatjuk: A fogyatékos embereket minden őket érintő ügyben partnerként kell bevonni; elengedhetetlen az érdekvédelem megerősítése, függetlenítése a kormányzattól és a politikai oldalaktól. (Fogyatékosságügyi Caucus, Budapest, 2021)

Az egyéni és a társadalmi környezet egyaránt fontos meghatározója, hogy az önérvényesítés mennyire sikeres. Ezek a tényezők lehetnek támogatók, vagy akadályozók, mindezek között pedig kölcsönhatás működik. Az egyén tevékenykedő képessége hatással van társadalmi szerepeinek betöltési lehetőségeire, hatással van a környezetére, és mindez fordítva is igaz (Kullmann-Kun, 2021).

A fogyatékkal élő emberek társadalmi részvételének térnyerésében jelentős szerepe lehet azoknak a civil és magánkezdemenyvezéseknek, amelyek kitartóan küzdenek a jogok és a célok megvalósulásáért, az érdekek védelméért (Laki, 2021).

A Kanadában élő, az 1960-es években fogyatékkal született Sandra Carpenter cikkében leírja munkájukat az Független Élet Mozgalom létrehozásában. Jelenleg a torontói Önálló Életért Központ ügyvezető igazgatója, ideje legnagyobb részében a fizikai fogyatékkal élők számára nyújtott szolgáltatások, támogatások fejlesztésével foglalkozik. Írásában beszámol arról, hogy a Független Élet Mozgalom által Kanada az első olyan állam, ahol a fogyatékkal élőket alkotmányos jogvédelemben részesítik.

Úgy tapasztalja, hogy sok országban ez nem valósul meg, még hozzá azért nem, mert, nincs elegendő erőforrás az intézményrendszerek fejlesztésére, a döntéshozók nem veszik tudomásul, hogy a szolgáltatások és támogatások befektetést igényelnek, nem csupán tervezést, az orvosi modell még mindig túl domináns és betegszerepben igyekszik tartani a fogyatékkal élőket, és még mindig nem vonják be őket a róluk szóló döntésekbe.

A Torontói Független Élet Központban fogyatékkal élők segítik a hozzájuk fordulókat. Bár Kanada élen jár a támogató szolgáltatások és az esélyegyenlőség tekintetében, a társadalom attitűdváltásáért folyamatosan, mindenki számára hozzáférhetően információkat kell biztosítani. (Carpenter, 2020)

Véleménye szerint a progresszív mozgalmaknak van esélyük arra, hogy előmozdítsák a fogyatékkal élők ügyét.

Az USA legutolsó elnökválasztási kampányát kutató szerzők arra vállalkoztak, hogy – mivel a választópolgárok egyötödét képviselik a fogyatékkal élők! – a kampány során milyen kommunikációs technikákat, eszközöket használtak a különböző jelöltek a fogyatékkal élőkkel kapcsolatban.

Az adatok azt mutatják, hogy az amerikai társadalom úgynevezett „kék galléros” munkavállalói rétege, a rokkantsági ellátásokat kihasználva igyekszik túlélni a munkanélküliség időszakát. Weissman szerint a „fogyatékoság az új jólét”, annak ellenére, hogy a fogyatékkal élők iskolázottsága, munkaerő piaci jelenléte, digitális írástudatlansága magasabb arányú a társadalom többségéhez viszonyítva.

A releváns információkhoz való hozzáférésük nemcsak a politikai életben való részvételüket értini, de hatással lehet oktatásukra, munkavállalásukra, egészségükre is.

A cikk szerzői úgy vélik az elnökválasztási kampány során tapasztaltak alapján, és az ígéretések ellenére, hogy a fogyatékkal élők nem lehetnek nyugodtak sorsuk, jövőjük felől, továbbra sem, és az elmúlt időt elemezve, ez is be is igazolódott, nem sok változást tapasztalnak az utóbbi néhány évben. (Cork, Ebrahimoff, Jaeger, Jette, 2021)

És ismét egy kanadai publikáció: Quebec tartomány vezetői úgy határoztak, hogy létrehoznak egy jogszabályt, melynek lényege, hogy MINDEN JOGOT tiszteletben kell tartani. Ezért az állami tisztviselőket, döntéshozókat felkészítik arra, hogy képesek legyenek azonosítani, felismerni a kompetenciájukba tartozó környezeti akadályokat és mindent megtenni annak érdekében, hogy megszüntessék azokat. Sikerült összehangolniuk a nemzetközi és hazai jogszabályi kereteket, követhetővé tenniük a fejlesztéseket, pénzügyeket, létrehoztak egy erős fogalmi keretet is, amely leszámol az orvosi definíciókkal, egyértelmű irányt mutat a szakpolitikának is, lehetővé teszi az egyenlőséghez való jog gyakorlását. Ehhez óriási mennyiségű és minőségi információ- és stratégiagyűjtési munkát végeztek el, erőteljesen támaszkodva az érintettek és családjuk, valamint képviselői szervezeteik részvételére. Végül megállapítja a Fougeryrollas-Grenie szerzőpáros, hogy mindennek az adaptálása nagymértékben függ az adaptáló tartomány jogszabályi harmonizációjától és az ellenőrző mechanizmusok hatékonyságától. (Fougeryrollas-Grenie,2022)

A hazai jogszabályi környezet is igyekszik támogatni az önálló életvitelt, például az 1653/2015. (IX. 14.) Korm. határozat az Országos Fogyatékoságügyi Program végrehajtásának 2015–2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről 2015.09.16. sz. határozat, melynek a 4. pontja a Foglalkoztatás, azon belül a 4.4. alpontja leírja, hogy a munkavégzés helyére történő eljutást támogatni kell.

Az 5.5. alpont arról rendelkezik, hogy módosítani, fejleszteni kell az önálló életvitelt támogató szakemberek képzését, míg az 5.9. alpont a támogató szolgálatok kapacitásbővítéséről és az egyenlő esélyű hozzáférésről ír.

A 9. pontban fogalmazzák meg a közlekedéssel kapcsolatos tennivalókat, azon belül is a 9.1. alpont alapján fejleszteni kell az egyenlő esélyű hozzáférés feltételeit a közösségi közlekedésben, kiterjesztve ezt a személyforgalom lebonyolítására és kiszolgálására szolgáló részeinek hozzáférhetőségére is. A 9.2. alpont pedig a fentiekkel kapcsolatos nemzetközi és uniós normákban, egyezményekben, ajánlásokban

megfogalmazott feladatok figyelemmel kísérését és a hazai szabályozással történő összehangolását írja elő.

Az OGY határozat az Országos Fogyatékosságügyi Programról (2015- 2025.) 15/2015. (IV. 7.) szinte változatlan tartalommal jelent meg, még mindig ugyanazokat a téziseket fogalmazza meg, mint elődje, így – azt gondolom –, nem lehet túlzásnak nevezni az érintettek megállapításait a közlekedés akadálymentesítésének hiányosságaival kapcsolatban.

2.2 A mozgáskorlátozottság fogalma

A 2013. évi LXII. törvény §⁴ meghatározza a fogyatékos személy fogalmát. Ez alapján **fogyatékos** alatt olyan tartós vagy végleges – veleszületett vagy szerzett – érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi vagy pszichoszociális károsodást, illetve ezek bármilyen halmozódását értjük, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.

A KSH adatgyűjtés fogalmi meghatározása szerint *„fogyatékosnak tekintjük azt a maradandó állapotot vagy sajátosságot, amikor a személy testi, értelmi, érzékszervi, mozgásszervi vagy kommunikációs képességét számottevően vagy egyáltalán nem birtokolja, és ez jelentős mértékben gátolja a társadalmi életben való részvételében, a megszokott, a hagyományosan elvárható életvitel gyakorlásában”*- olvashatjuk a KSH hivatalos oldalán.

„Szociológiai értelemben a fogyatékos olyan társadalmilag létrejött és értelmezett testi és értelmi állapot, amely biológiai terminusokban leírható tényekben gyökerezik. A szociológia azokat a személyeket tekinti fogyatékosnak, akik valamilyen biológiai károsodás következtében a társadalom többségének képességeihez igazodó, szokásszerű társadalmi elvárásokat nem képesek teljesíteni.” (Bánfalvy, 2004, p. 292.)

Az egyik legátfogóbb tudományos munka, mely a hazai fogyatékosügyi helyzettel foglalkozik, Kálmán Zsófia és Könczei György munkája, A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. A kötet 2002-ben jelent meg, Bevezetőjében igyekszik a legkevésbé bántó kifejezéssel illetni a fogyatékkal élőket, sérült, fogyatékos, akadályozott ember -

⁴ 2013. évi LXII. törvény

a legutóbbi magában foglalja nemcsak a környezeti, hanem a társadalmi részvételük nehezítettségét is. (Kálmán-Könczei, 2002)

A Gyógypedagógiai Lexikon **mozgáskorlátozottak** címszavában az alábbiakat találjuk: „a mozgásszervrendszer veleszületett vagy szerzett károsodása a szervezet funkcionális képességeit, az egyén aktivitását maradandóan akadályozza, az egyén részére hátrányos helyzetet, korlátozott életvitelt okozhat. (Benczúrné, 2001. p. 131.)

Mozgáskorlátozottság: (...) a kedvezőtlen külső körülmények egyidejű fennállása esetén hátrányos társadalmi helyzet kialakulásához vezethet. Ez megnyilvánulhat a személyes kapcsolatokban, a tanulásban, munkában, közlekedésben és a szabadidő eltöltésének bármely formájában. (Kullmann, 2007 p. 132.)

A fenti címszavak meghatározzák, hogy a mozgáskorlátozottság akadályozza az önálló életvitelt, melynek szerves része az önálló közlekedés is. Napjainkban a paradigmaváltások következtében az ember áll a fókuszban, nem a fogyatékosága határozza meg, vagyis a fogyatékosággal kapcsolatos jelzővel a személy megnevezését nem helyettesítjük. (Kovács, 2018) Ezért a dolgozatomban a mozgáskorlátozott személy, ember kifejezést használom, interjúalanyaim is elfogadták, korrekt kifejezésnek tartják.

2.2.1 A mozgáskorlátozott emberek nehézségei

A fogyatékoságtudományban a fogyatékoság emberi, humánus megközelítése, a fogyatékos személyek érdekei, hangjai válnak értékke. A társadalom felelőssége, ugyanakkor az empowerment, a fogyatékos emberek hatalommal való felruházása válik dominánssá. Központban az ember, és nem a fogyatékoság áll. S ez az ember nem csupán biológiai, orvosi kategória többé, hanem a társadalom teljes értékű tagja. A fogyatékosággal élő emberek értelmezései, narratívái kerülnek fókuszba, amelyekben az identitásuk is megragadható (Edwards, 2005).

Az FNO (2001, 2003) osztályozási rendszer azzal, hogy beemelte az egyéni tényezőket is, kiszélesítette a rehabilitáció és a szolgáltatások palettáját. (Márkus, 2000; Könczei és Kullmann, 2009). Ennek jelentősége abban áll, hogy a fogyatékosággal élők önérvényesítése nélkülözhetetlen a foglalkoztatáshoz, a munkaképesség elismeréséhez.

A népszámlálási adatok azt mutatják, hogy 2011. évi felméréshez képest foglalkoztatottságuk mértéke 6,2 %-ról 10,8 %-ra nőtt, ami pozitív tendencia, de ismerve azt, hogy a mozgáskorlátozottak jó része ép értelmű, a 2022-es mutatók alapján 30%-nál magasabb arányban rendelkeznek érettségivel, illetve felsőfokú végzettséggel, 17,7 %-uk szakképesítéssel, még mindig alatta marad a bennük rejlő potenciál munkaerőpiaci kiaknázási lehetőségeinek. Figyelemre méltó adat még, hogy több, mint a fele az érintett populációnak 60 év feletti és valamivel 36 % feletti a keresőképes korú országos viszonylatban.

Önbevallásuk alapján, miszerint állapotuk miben akadályozza a leginkább, az alábbi arányok mutatkoznak: a mindennapi életben akadályozza kérdésre 52 százalékuk, míg a közlekedésben akadályozza kérdésre 60,3 százalékuk válaszolt igennel. Az interjúk során számos olyan nehézségre hívták fel figyelmemet interjúalanyaim, amelyeket észre sem veszünk, holott kis odafigyeléssel nagy segítséget nyújthatunk számukra.

„A tél, mikor leesik a hó, fel van sózva a járda, lucskos. Menni nem tudsz, de a só fel tud menni a ruhádra, évente vehetsz új télikabátot ...” (A. 34 éves férfi)

„A befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés” – fogalmazta meg a Madridban megtartott Európai Fogyatékosügyi Kongresszus 2002-ben.

A Neményi Mária és munkatársai által összeállított 2011-es, a diszkriminációval és az egyenlő esélyű bánásmóddal foglalkozó Kutatási Záró-jelentésből kitűnik, hogy nemcsak Magyarországon, de Európában és az Egyesült Államokban is az egyik legnagyobb kisebbséget alkotják a fogyatékkal élők. (Neményi, 2011)

Az OECD⁵ megállapította, hogy a fogyatékossgal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik – az öregségi és egészségügyi kiadások után -, megelőzve a munkanélküliséggel kapcsolatos kiadásokat. A magyarországi helyzetről szólva kijelenti, hogy a fogyatékkal élők diszkriminációja olyan bonyolult és összetett jelenség, amelyről még nem készült átfogó vizsgálat. Ugyanakkor megjegyzi, hogy jelen kutatásuk hozzájárulhat az attitűdök mérése által a probléma lényegéhez.

„A fogyatékossgal élők életterét jelentősen befolyásolja az iskolázottságuk, a munkaerőpiacon való jelenlétük, a velük szemben fennálló negatív attitűdök, a kirekesztés és a társadalmi integráció esélyei és lehetőségei.” (Neményi, 2011-p.15.) A Zárójelentés adatai szerint a kutatásban részt vevő 1000 ember 50%-a áll kapcsolatban fogyatékkal élő személlyel, és azt is megmutatták az eredmények, hogy a pozitív diszkrimináció tekintetében a legnagyobb mértékű támogatást a fogyatékosok számára akadálymentesen hozzáférhető szolgáltatások biztosításának követelése kapta. A válaszadók közel fele tartja elterjedtnek a fogyatékossgal miatti negatív megkülönböztetést.

„A többség véleménye alapján a fogyatékkal élő személyek leginkább a **közlekedésben**, vásárláskor, munkahelyi felvételnél és fizetésnél kerülnek hátrányba.” (Neményi3-p. 56.) Jellemző még, hogy az 1000 válaszadó közül csupán 25 jelentette az őt ért diszkriminációt, és csak egy ember említette meg az Egyenlő Bánásmód Hatóságot, mint jogorvoslati lehetőséget. A válaszokból kiderült, hogy bár többségük tudja, hogy van törvény a megkülönböztetést elszenvedők védelmére, mégsem bíznak a rendszerben. Alminták vizsgálatokor megkérdeztek 200 fő fogyatékkal élő személyt.

⁵ Organisation for Economic Co-operation and Development- **Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet**, célja az, hogy segítse a tagállamok kormányait a lehető legjobb gazdasági és szociális politika kialakításában és értékelésében. Magyarország 1996 óta tagja.

Válaszaikból kimutatható, hogy a mozgáskorlátozottak érzik leghátrányosabbnak helyzetüket a munkavégzés, a mindennapi tevékenység, a tanulás területén. A munkavállalás során 4% -uk tartja felkészültnek a munkáltatókat és alig 20 százalékuk tartja többnyire felkészültnek. 61,5 % említette, hogy ennek hátterében a társadalom alapvető szemléletmódjában rejlő problémákat vél, és csak 17,5% vallja, hogy a politikai közömbösség áll ezek mögött. Meglepő adat még ugyanebből a kutatásból: 55,5% gondolja úgy, hogy a fogyatékosok és nem fogyatékosok között kölcsönös alkalmazkodásra van szükség, 1 % pedig úgy nyilatkozott, hogy a fogyatékosoknak kell több erőfeszítést tenniük az elfogadás érdekében. Ugyanakkor az elmúlt 10 év változásait úgy ítéli meg a válaszadók közel fele, hogy jelentős, pozitív az akadálymentesítés, a társadalmi megítélés, a munkaerő piaci helyzet, a médiában történő megjelenéseik tekintetében. Az érdekvédelem szerepét a fogyatékosok társadalmi elfogadásának elősegítésében nem tartották számottevőnek. Ez a kutatás megismétlődött 2010 után 2013-ban és 2017-ben. A fogyatékoság, mint nehézség a mindennapi életben 2010-ben 7,5%, 2013-ban 9,4%, míg 2017-ben 7,8%-át érintette a reprezentatív mintában részt vevő 1000 embernek.

A 2010-es eredményekben szereplő közlekedéssel szemben most a foglalkoztatás és a szociális és egészségügyi szolgáltatások bizonyultak a diszkrimináció legfontosabb forrásainak a fogyatékkal élők körében, és észlelésük aránya is jelentősen, közel háromszorosára növekedett. Ez a terület a nem fogyatékkal élők körében is vezető problémaforrásként fogalmazódott meg. Egyötödük véli úgy, hogy 2013-hoz képest nőtt a fogyatékosok társadalmi elfogadottsága.

Az intézmények és szolgáltatások terén jellemző a rendkívül intézménycentrikus szerkezet és a közösségi szolgáltatások hiánya. Emellett az akadálymentesítés hiányosságai is számos akadályt gördítenek a mozgássérült emberek elé (Magyar Civil Caucus, 2010).

Az egyenlő esélyű hozzáférés, az akadálymentesítés fontos, hogy az információknál, a tudáskialakításnál kezdődjön, melyek nélkül a szolgáltatásokhoz való hozzáférés sosem lesz teljeskörű, így a fogyatékos emberek társadalmi integrációja nem valósulhat meg maradéktalanul. A szolgáltatások, közszolgáltatások eléréséhez a fogyatékosággal élők területi, földrajzi megoszlása fontos kiindulópontot jelent a tevékenységek tervezéséhez, megvalósításához. A fogyatékos emberek és családjaik számára jelenleg rengeteg információ áll rendelkezésre, azonban ezek eltérő helyen találhatóak, nehezen elérhetőek, gyakran hiányosak, minőségükben igen eltérőek. A

rendelkezésre álló információk töredezettek, a szolgáltatásokhoz vezető út nem világos, gyakran hiányos és folyamatosan változó.

2.2.2 Társadalmi integráció, inklúzió

A fogyatékos emberek társadalmi integrációjának egyik akadályozó tényezője, hogy a befogadó környezet gyakran nem rendelkezik kellő tájékozottsággal a célcsoportról, mindennapos nehézségeikről, szükségleteikről. Ezek a hiányosságok több horizontális vetületben megjelennek, hiszen a fogyatékos emberek társadalmi integrációja számos területen, szolgáltatási helyzetben kell, hogy megvalósuljon.

Az ENSZ és a WHO (2001,2005) XXI. századi fogalomhasználata - funkcióképesség, fogyatékoság, rokkantság - pozitív előrelépés volt a társadalmi befogadás felé, elismerik a fogyatékosággal élő személyek jogérvényesítő képességét. (Laki, 2014)

A 2006-os ENSZ Egyezmény – melyet Magyarország 2007-ben ratifikált - inkább az inklúziót szorgalmazza, hiszen az integráció jelentése azt takarja az érintett személyek esetében, hogy nekik kell alkalmazkodniuk az adott társadalom elvárásaihoz, épített környezetéhez, míg az inklúzióban a társadalom igazítja elvárásait, az épített környezetet az egyéni igényekhez, így valóban megélhetővé válik a teljes jogú állampolgárság, a teljes körű részvétel.

A hazai kutatások tükrében még az integráció szintjén is erős elmaradások mutathatóak ki, gyakoriak a diszkriminációs esetek, ezek leginkább a munkaerőpiacon érhetők tetten. Bass László felmérése szerint az egyén biológiai állapotának súlyosságának mértékében romlanak az integrációs esélyei is. Bár ez leginkább az intellektuális fogyatékosággal élőket sújtja, de a mozgáskorlátozottsággal élők esélyeit is jelentősen lecsökkentik. (Bass, 2021)

„A társadalmi integráció megvalósítása nem szűkíthető le az akadályok elhárításának kérdésére, hiszen a problémák elsősorban a deklarált jogok megvalósulatlanságában és a társadalmi attitűdökben gyökereznek.” írja A fogyatékos emberek helyzete című publikációjában a Tausz-Lakatos szerzőpáros 2020-ban. (Tausz-Lakatos, 2020, p. 391)

Magyarországon az inklúzió elsősorban az oktatásban jelent meg, később tevődött át a mindennapi élet színterére, beleértve a politikai, gazdasági, társadalmi folyamatokat. Egy szüntelenül bővülő fejlődő gondolkodást, cselekvést céloz meg az ideál elérése érdekében. (Papp G., 2020)

Az inklúzió, integráció folyamán meg kell ismertetni az érintettekkel a lehetőségeiket, megfogalmazni jogos elvárásaikat, jogot és teret kell adni számukra, hogy ezt követeljék és elszámoltassák. Hogy mindezek ne csupán költséges, adminisztratív úton előállított papírhegyekké váljanak, szükség van a civil szféra ellenőrző tevékenységére, mely garanciát jelenthet.

Magyarországon az integráció szót használják a kutatók, szakértők a legtöbb tudományterületen. A latin eredetű szó jelentése a befogadás, beilleszkedés, összehangolás, megújítás, egységesülés,⁶ melynek társadalmi vonatkozása jelen dolgozat tekintetében az, hogy a fogyatékos és nem fogyatékos személyek közötti interakciókat lehetővé tegye, az együttes cselekvést, a kölcsönösséget helyezze a fókuszba. Ennek egyik és talán a legjelentősebb feltétele a szemléletváltás, kölcsönös alkalmazkodás, egyenlő jogok és lehetőségek biztosítása, az esélyteremtés; elhárítani azokat az akadályokat, melyek a fogyatékkal élők esélyeit megnehezítik, esetenként akár lehetetlenné is teszik. (Kállai, 2020)

„Próbálnak minket is „visszailleszteni”, törvényeket hoznak, esélyegyenlőségről beszélnek. Aki azonban ebben él, ezt nem mindig így éli meg. Sok-sok akadályba ütközünk még, és nagyon messze vagyunk az esélyegyenlőségtől.” – így beszél önmagáról egy 20 éves mozgáskorlátozott fiatalember A fogyatékkal élő emberek című írás bevezetőjében. (Kissné-Póti, 2020, p.79) A fogyatékosokkal szembeni szemléletváltást is bemutatja egy fejezetben, kezdve az 1800-as évek betegstátuszától napjaink állampolgári szerepének megvalósítási törekvéséig, ahol a megnevezés is inkább semleges, például mozgáskorlátozott személy.

A Fogyatékoság és mai magyar társadalom című konferencián Dr. Botos József előadásában számadatokkal alátámasztva beszámol arról, mekkora jelentőségű lenne a fogyatékkal élők foglalkoztatása nemcsak nemzetgazdasági szempontból, a vállalkozások részéről, hanem az egyének életminősége, önértékelése, önállósága, élettartalma szempontjából is, hiszen a legfőbb érték: az ember. (Laki, 2020)

⁶ Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára

<https://meszotar.hu/keres-integratio>

A részvétel fogalmát különböző modelleken keresztül egy kutatási zárójelentésben Kovács Vera és kutatótársai foglalták össze. (Kovács, 2022)

Úgy vélem, Gabriel Chanan öt lépésre bontott részvételi fokozatai megfelelően mutatják be azt, hogyan kell(ene) ezt megvalósítani.

5. Felhatalmazás: A végső döntés az érintett kezében van, az ő véleménye és döntése a mérvadó.

4. Együttműködés: A teljes folyamatra vonatkozó partnerség kialakítása.

3. Bevonás: A fejlesztések során közvetlen közös munka az érintett szereplőkkel.

2. Konzultáció: A kiadott információkkal kapcsolatban visszajelzések gyűjtése.

1. Informálás: Állampolgárok, szereplők információval történő ellátása.

2.2.3 Előítéletek

Az előítéletekkel való megküzdés is jelentős akadályként tornyosul minden fogyatékkal élő személy elé, de a látható fogyatékossgal élő emberek esetében ez még nagyobb hangsúlyt kap. Minden életterületen szerepet kap, legyen az a munkavállalás, a szórakozás, gyermekvállalás stb.

Az előítélet valamilyen személlyel szemben érzett idegenkedő, vagy ellenséges attitűd. Kezdetben előzetes ítéleteink vannak egy meghatározott dologgal kapcsolatban majd, ha a közelebbi ismeretek sem képesek változtatni rajtuk, átalakulnak előítéletté. (Allport, 1999) Ennek hátterében az információ hiánya áll, amit nem ismerünk, attól félünk és emiatt inkább elutasítjuk. Ha a csoportok tagjai nem kommunikálnak egymással, nincsenek közös céljaik és terveik, akkor a két csoport közti akadály átjárhatatlan. Abban az esetben, ha a csoportok pszichológiai határai elhomályosulnak, van esély az előítéletek csökkentésére, az integrációra, a befogadásra. Az ember külső tulajdonságai nagyban befolyásolják a prekogníciót. Az előítélet megjelenési formái különböző viselkedési mintázatokban nyilvánulhat meg. Ilyen mintázat a tagadás, a visszautasítás, a sajnálkozás, a rajongás és az elfogadás. Mind-mind a részvétel ellen hat. (Bigazzi, 2013)

A fentebb már hivatkozott kutatási zárójelentés - A fogyatékkal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon - adatai szerint a felsőoktatásban tanulóknál a rokonszenv skálán második helyen állnak a fogyatékkal élők. Szintén ebben a publikációban olvasható, hogy az akadálymentesítést elsősorban a mozgáskorlátozottakkal kapcsolatban említik, ott is leginkább a rámpák, liftek, illemhelyek kerültek előtérbe, szóba sem kerülnek a közlekedési eszközökkel, közlekedési lehetőségekkel kapcsolatos nehézségek. (Neményi, 2011)

3. A kutatás

3.1 Az empirikus kutatás

Az empirikus kutatás során az kvantitatív és a kvalitatív módszereket használják a kutatók adatgyűjtésre. A kvantitatív kutatásokra jellemző, hogy viszonylag nagy elemszámú mintával, többnyire kérdőívekkel, zárt kérdések mentén, számszerűsített eredményekre törekszik, melyek csoportok, minták, vélemények összehasonlítását, különböző tényezők összefüggéseit, általános következtetések levonását teszi lehetővé.

A kvalitatív módszer pedig jóval kisebb elemszámmal, kevésbé ismert jelenségek, összefüggések mélyebb és részletesebb megismerésére szolgál félig strukturált vagy strukturálatlan feltáró formákban, általánosító kijelentéseket az így nyert információkból nem tehetünk, de precízebb képet alkothatunk általa folyamatokról, a folyamatokon belül zajló változásokról, összefüggésekről. (Babbie, 2008)

A kvalitatív módszerek lényege, hogy a vizsgálni kívánt személyek, csoportok gondolkodásmódját, cselekedeteit, reakciót igyekszik mélyebben megérteni. (Fábián, 2014)

Ezzel a módszerrel, mélyebbre hatóan tudunk választ találni a miértekre. E módszert alkalmazók kevesebb elemszámú mintával dolgoznak, viszont több időt vesz igénybe a felvételük. (Szokolszky, 2004)

3.2 A kutatási módszer

A mozgáskorlátozottsággal élő személyek küzdelmeiről vallott nézeteket, tapasztalatokat kvalitatív módszerek segítségével célszerű felmérni. Ahhoz, hogy érvényes információkat kapjunk egy konkrét témában, leghitelesebb források azok, akik maguk is érintettek az adott kérdésben.

A kvalitatív kutatások egyik leggyakrabban alkalmazott módszere az interjúkészítés. A fogyatékos személyek mindennapos küzdelmeit, a budapesti és az agglomerációban élő mozgáskorlátozott emberekkel, részben strukturált, egyéni interjúk segítségével mutatom be. Egy esetben páros interjú felvételére is sor került. Az interjú számos formája közül én a félig strukturált interjú módszerét alkalmaztam, az elhangzottakat rögzítettem, írott formában a dolgozat mellékleteként olvashatóak.

3.2.1 Az interjúfelvétel körülményei

Az interjúk felvétele során nem értékeltem, nem mondtam ellen az interjúalanyok szavainak, igyekeztem hangsúlyommal, mimikámmal biztosítani azt, hogy megértem az illetőt, és az interjú fő kérdéseire választ várva irányítani a beszélgetést. (Hüse, Kiss, 2008). Ez nem minden esetben sikerült, néhányan lendületesen, a témába belemelegedve olyan információkat is megosztottak velem, melyek árnyalják a kutatási témáról alkotott képet.

A 17 interjú felvétele, 3 esetben az interjúalany otthonában készült, négyszemközti helyzetben, 2 interjú felvétele munkahelyen, nyugodt, csendes irodában, és 6 interjút az érintett személy által javasolt kávéházakban vettem fel.

Az interjúkészítési időszakban több, súlyos, élethelyzetből fakadó nehézségek miatt, 6 interjút telefonon kellett felvennem számomra idegen emberekkel. Egy páros interjú is készült, a házaspár mindkét tagja érintett, kerekesszékkal közlekedő ember.

Annak dacára, hogy az interjúalanyok többségével korábban nem találkoztam, mégis sikerült bizalmi viszonyt kialakítani, jó hangulatú, őszinte, olykor indulatoktól sem mentes beszélgetéseket folytatni. Jellemző volt, hogy ők köszönték meg nekem, hogy meghallgattam őket. Többnyire tegeződtünk a viszonylag kis korkülönbségek miatt, illetve néhány interjúalannal a régebbi keletű ismeretség okán.

Az interjú résztvevőit előzetesen tájékoztattam a szakdolgozatom témájáról, és arról is, hogy a kérdéseimre kifejezetten a közlekedési stratégiákkal kapcsolatban várok válaszokat. Azt is elmondtam, hogy bármikor megszakíthatják az interjú felvételét, illetve, ha úgy gondolják, megtagadhatják a válaszadást. Az interjú alanyok nagy részét hólabda módszerrel sikerült kiválasztani, azt a néhány, ismerős és a témában releváns adatokkal szolgáló érintett személyt kértem meg, hogy javasoljon további interjúalanyokat. A javaslatok alapján telefonon, e-mail-ben kerestem meg őket, és rövid egyeztetés után vettem fel az interjúkat. Az interjú felvételénél figyelembe vettem a kutatásetikai alapelveket. Minden alannal előre egyeztettem az anonimitásról és arról, hogy a beszélgetésről hangfelvétel készül. A névtelenség biztosítása érdekében monogramok, keresztnév lesznek csak olvashatóak.

3.3 A kutatásra kiválasztott teljes népességcsoport bemutatása

A 2001. évi népszámlálás volt az első, amikor a teljes népesség vonatkozásában mérték fel az egészségi állapotot önbevallás útján, az orvosi modellt alapul véve. A 2011 majd a legutóbbi, 2022 évi népszámlálás továbbra is az orvosi modell alapján gyűjtötte az adatokat, de már megjelenítették a szociális modellt is. A kérdések arra is irányultak, hogy az érintettek milyen tevékenységekben tartják magukat akadályozottnak.

A fogyatékoságtípus kategóriák is változtak. Mindkét népszámlálásban szerepelt a mozgássérült/mozgáskorlátozott kategória, ám nem tudható, hogy a 2011-ben még külön csoportként szereplő alsó, felső végtag hiányos, illetve egyéb testi fogyatékos emberek – összesen 47 ezer fő – hová sorolták magukat. A két adatgyűjtés közötti időszakban alig 3%-os növekedést mutat a mozgássérültek aránya. A 2022-es adatgyűjtés során alkalmazott kategória meghatározása: „Mozgássérült az a személy, akinél a mozgásos tapasztalatszerzés, szocializáció jelentős és maradandó akadályozottsága áll fenn. Ennek oka a tartó és/vagy a mozgató szervrendszer sérülése, károsodása, funkciózavara.” (KSH, 2022)

„A 2022. évi népszámlálás kategóriái szerint megállapítható, hogy a fogyatékos személyek közül legnagyobb arányt a testi fogyatékosok és a mozgássérültek képviselik együttesen (43,6%),” (Laki, 2023)

A 2022. évi népszámlálási adatok azt mutatják, hogy 273.558 fő vallotta magát fogyatékkal élőnek, azaz a teljes népesség 4,9 %-a. A leggyakoribb fogyatékoság a mozgássérültség, ezzel jellemezhető a fogyatékosággal élők csaknem fele, azaz 112.914 fő. Közülük 95.576 fő jelölte meg a közlekedést, mint a mindennapi életben leginkább hátráltató tényezőt. A mozgáskorlátozottak 14,9 %-a él a fővárosban, nemi megoszlás tekintetében 46,5% férfi, 54,5% nő. (KSH,2022)

A fogyatékos személyek 81 százalékának egy, 15 százalékának két és 4 százalékának három (vagy több) fogyatékosága van. A mozgássérültségről beszámoló válaszadók között az átlagosnál valamivel több a gyengénlátó és aliglátó, a mentálisan sérült (13,9%) és súlyos belszervi fogyatékos (19,3%) és kevesebb a nagyothalló. (KSH,2022)

Látható, hogy hazánk népességének egy igen jelentős hányadát teszik ki azok az emberek, akiknek mindennapjait beárnyékolja az önálló életvitelhez szükséges mobilitás teljes-, vagy részleges gátoltsága. Megjegyzem, nemcsak a

mozgáskorlátozottaknak okoz nehézséget a közlekedés, hanem például az időseknek, a kisgyermekes szülőknek, más fogyatékossgal élő személyeknek egyaránt.

3.3.1 A kutatási minta bemutatása

A kutatásban 8 nő és 9 férfi vett részt, akik a fővárosban, illetve az agglomerációban élnek, nagykorúak, gazdaságilag aktív korúak, ép értelműek, és – bár nem volt kritérium – mindegyikük legalább érettséggel rendelkezik.

Tehát nemek tekintetében kiegyenlítettnek tekinthető a kutatási minta. A nők átlagéletkora 41 év, míg a férfiaké 43 év. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért az életkori intervallumokat 4 csoportba osztottam fel. Az adatokból kiderül, hogy a kutatásban az idősebb, érettebb korosztály tagjai vannak a legtöbben, ők már tapasztaltabbak, ennél fogva látásmódjuk is valószínűleg színesebb, árnyaltabb.

Nem/kor	25-32	33-39	40-46	47-55
Nő	2	1	2	3
Férfi	1	2	1	5

A népszámlálási adatok alapján a kutatási minta életkori sávjában – 25-55 év – 2022. évben a fővárosban 5064 férfi és 2303 nő élt. Országos adatok szerint érettséggel ugyanebben az életkori sávban 17.560 férfi és 8036 nő rendelkezett. Csak országos számadatokkal rendelkezünk, település típusra bontva nem találtam adatokat.

Az interjú alanyai között van, aki születése óta, van, aki felnőtt kora óta, van, aki gyermekkorától él mozgáskorlátozott személyként. Ennek kiváltó okai is sokszínűek, ahogy a családi háttérük, munkaképességük, lakhatásuk, önállóságuk is variábilis képet mutat. A mozgáskorlátozottság okait részletesen nem vizsgálom, hiszen nem releváns információ a közlekedési stratégiák tekintetében és az orvosi modell dominanciájára utalna, ami – már korábban kifejtettem szakirodalmak alapján – nagyrészt meghaladott, bár részben kikerülhetetlen. A kialakulás időpontja azért képez összehasonlító adatot elemzésemben, mert a támogatási szükséglet növekedésében, a segédeszközök használatában, meghatározó lehet, melyek kihatással vannak a közlekedési lehetőségekre.

A közlekedési stratégiák kialakításában meghatározó szerepe lehet annak, hogy az adott ember hol, milyen körülmények között nevelkedett, volt-e már tapasztalata a környezetének bármilyen fogyatékkal élő családtaggal kapcsolatban, mennyire befolyásolta az intézménybe kerülés az integrációját, mennyire támogatta, segítette környezete az önálló életvitel kialakításában, képzésében, párkapcsolat, gyermekvállalás, munkavállalás, lakhatás, közlekedés tekintetében. Végül javaslatokat kértem az akadálymentesítés kivitelezésének fizikai és fogalmi értelmében egyaránt.

3.4 A kutatás vizsgálati kérdései, hipotézisei

A szakirodalmi bemutatásból már láthattuk, hogy nemzetközi viszonylatban is – a fejlődés egyértelmű jelei mellett –, számos területen kell a fogyatékkal élő személyeknek, így a mozgáskorlátozott embereknek is nap mint nap nehézségekkel szembesülniük. A jogszabályok által előírt és az érintettek részéről elvárt független, önálló élet megvalósításában az egyik lépés lehet az, hogy a dolgozatomban megfogalmazott javaslataikkal, tapasztalataikkal segítsenek nekünk, a társadalomnak és a döntéshozóknak az akadályok elhárításában.

A mozgáskorlátozott személyek beszámolóit értékelve összegzem, milyen akadályokat tekintenek mindennapos problémának, miképpen tudnak ezeken túljutni és hogyan lehet ezeket felszámolni.

A kutatás vizsgálati kérdései

1. A közlekedés akadálymentesítési hiányosságai valóban döntő jelentőségű a mozgáskorlátozott emberek önálló életvezetésében?
2. Befolyásolja-e az, hogy milyen segédeszközt használnak, az érintett személyek önálló közlekedését?
3. Hatással van-e az mozgássérült emberek önálló közlekedésre, hogy melyik életkorban manifestálódott a mozgáskorlátozottság?

Hipotézisek

Feltételezem, hogy a mozgáskorlátozott emberek önálló életvezetését valóban nehezítik az közlekedési akadálymentesítési hiányosságok, azonban úgy vélem, nem ez a legmeghatározóbb tényező.

Feltételezem, hogy a kerekesszéket használó mozgáskorlátozott személyek vannak a leghátrányosabb helyzetben az önálló közlekedés megvalósításában, speciális segédeszközük újabb korlátokat állít eléjük.

Feltételezem, hogy a megváltozott élethelyzethez való adaptációs, alkalmazkodási képesség az életkor előrehaladtával csökken, rugalmatlanabbá válik, ezért az idősebb életkorban mozgáskorlátozottá vált emberek nehezebben birkóznak meg az állapotukból fakadó helyzetükkel.

3.5 A kutatás ismertetése

Az interjúk felvételekor az első kérdéseim a személyes adatokra vonatkoztak, születési idő, születési hely, a korlátozottság kezdete. Ez utóbbi kérdéstől már sokfelé elágaztak az érintettek történetei.

3.5.1 Mikor és hol született?

A legfiatalabb interjúalanyom 1992-ben, a legidősebb 1972-ben született. Tíz éven belül született 10 fő, majd a 70-es évek közepétől a 80-as évek közepéig két-két alany van.

Fogyatékossgal élők megoszlása korcsoport szerint (KSH,2022)

2011				
Mozgássérült kora	-19	20–39	40–59	60–
%	3,2	7,4	35,8	53,7
2022				
Mozgássérült kora	-19	20–39	40–59	60–
%	3,0	6,4	29,0	61,6

Az interjú résztvevői közül legtöbben Budapesten születtek, a többiek az ország legkülönbözőbb részeiről származnak. A budapesti születésűek nemi eloszlási aránya - nem szándékoltan - egyenlő, a vidéken születettek nemi eloszlási aránya is kiegyenlítettnek nevezhető.

születési hely	Buda-pest	Dunaúj-város	Sopron	Dorog	Balassagyarmat	Szolnok	Békés-csaba
nő	5	2		1			
férfi	5	-	1		1	1	1

3.5.2 A korlátozottság kezdete?

Nem/korlátozottság kezdete	Születése óta korlátozottsággal él?	Későbbi életkortól él korlátozottsággal?
Nő	3	3
Férfi	7	4

„Hát, én így születtem, gyakorlatilag egy ilyen izomgyengeséget állapítottak meg nálam.”
(R., 31 éves férfi)

„Születésem óta vagyok mozgáskorlátozott.” (É., 52 éves nő)

„Születésem óta, osteogenesis imperfecta a betegségem, üvegcsontúság.” (34 éves férfi)

A születéskor vagy röviddel utána megállapított diagnózisok hátterében különböző okok találhatók, van, akinél a szülő elmondása alapján műhiba okozta a sérülést, de többségükönél nem vezethető vissza egy adott problémára, traumára vagy genetikai meghatározottságra a mozgáskorlátozott állapotuk kiváltó oka.

Az idősebb korban kialakult mozgáskorlátozott állapot kiváltó oka az interjúalanyaim esetében a sclerosis multiplex, baleset, illetve cukorbetegség volt.

„Szklerózis multiplexem van, 2019-ben még autót vezettem.” (53 éves nő)

„Autóbalesetem volt 20 évesen.” (49 éves nő)

„Polineuropatia. Elhaltak az idegek a végtagokban.” (51 éves férfi)

Mindegyik esetben a sérülés bekövetkezte, illetve a diagnózis felállítása után egészségügyi beavatkozások sora várt interjúalanyaimra.

„rengeteg korrekciós műtét volt” (31 éves férfi)

„A lábamat kb. két éve amputálták.” (51 éves férfi)

„Legalább 70 törésem volt életem során” (30 éves nő)

„Az Amerikai úton műtöttek, ott csak egy hétig voltam, műtét után közvetlen kómába voltam pár napig, és utána az Uzsoki kórházba vittek, ott voltam pár hétig. Közel volt az agysebészethez de mégsem foglaltam a helyet. És utána pár hét után leszállítottak Szolnokra a helyi kórházba.” (47 éves férfi)

Azt gondolhatnánk, hogy akik születésük óta mozgáskorlátozottsággal élnek, kezdetektől mozgáskorlátozott emberként gondolnak magukra. Ennek dacára néhányan arról számoltak be, hogy csak később tudatosult bennük, hogy ők mások.

„Egyszerűen nem szembesültem. Na ott, a szakközépiskolában keményen, ott igen” (47 éves nő)

„...én épek között nőttem föl, ami egy olyan hatással volt, hogy velem soha nem éreztették, hogy sérült vagyok,” (31 éves férfi)

Kevésbé meglepő, hogy a későbbi életkorban bekövetkezett sérülés miatt mozgáskorlátozottá vált interjúalanyaim énképe lassabban változott/változik.

„Tehát nem lett az identitásod, hogy mozgássérült ember vagy.”

- *Még mindig nem érzem magam annak, pedig, pedig hát most már ezerrel az vagyok” (53 éves nő)*

„Én ekkor már öt éve mozgássérült voltam, de úgy cseppentem be a közösségbe, mint nem mozgássérült.” (29 éves nő)

Az énképnek kiemelt szerepe van a fogyatékkal élő emberek esetében is a társadalmi beilleszkedés szempontjából. A társadalmi részvételhez és a befogadáshoz szükséges, hogy reális képet alkothassunk a fogyatékos emberekről, és ők is pozitív énképpel rendelkezzenek. Az, hogy miként látják saját magukat, nagy hatással van arra, hogy mások hogyan látják őket. Ha ez a kép valós, az nagyban elősegíti társadalmi integrációjukat (Könczei, 2009).

3.5.3 Családban nevelkedett? Ha nem, akkor hol?

Az adatok felvétele után arra irányultak a kérdéseim, hogy az interjú alany családban nevelkedett-e, volt-e a családban már előzetes tapasztalat sérült személyekkel kapcsolatban. A tapasztalatok mentén már kialakult rutinok segíthetik a mindennapok megszervezését, így a közlekedését is.

Családban	Intézményben
16 fő	1 fő

A család, mint az elsődleges szocializáció színtere, rendkívül meghatározó szereppel bír a viselkedés, a társadalmi szokások, a kultúra elsajátításában, és fontos, hogy óvó, meleg, szeretetteljes legyen a felnövekvés folyamata, biztonságot adjon, ezek mind- mind a társadalomba való sikeres beilleszkedés alapvető feltételei, a fogyatékkal élő emberek esetében még kiemeltebben, hiszen a magyar társadalmi berendezkedés jelenleg kevésbé segíti ebben őket.

„Otthon laktam, egészen 2011-ig.” (48 éves férfi)

„Apukám nem volt, úgyhogy én az anyukámmal és a nagymamámmal nevelkedtem, tehát hárman éltünk együtt.” (30 éves nő)

Többen nehéz körülmények között nőttek fel, előfordult, hogy a szülő halála, válás játszott szerepet abban, hogy viszonylag korán kikerültek a család, az otthon melegéből.

„Nyolc évesen bekerültem egy intézetbe... (...) Anyám meghalt tíz éves koromban,” (34 éves férfi)

A származási családdal a legtöbben még ma is erős kapcsolatban vannak, többnyire azért, mert a lakhatásukat nem tudják megoldani másképpen. Ez nézőponttól függően, lehet negatív és pozitív is. Negatív lehet abból a szempontból, hogy kitolódik a gyermeki szerep, és nehezített a leválás. (Harnóczi, Makai, Simon, Vágner, 2010)

„Most is a szüleimmel élek.” (49 éves nő)

„az anyukámnál lakom a gyermekemmel” (53 éves nő)

„30 évesen ott vagyok velük, picit ebben a gyerekszerepben, mert mégis az ő gyerekek vagyok, mégis otthon lakom és csak beleszólnak, másrészt már félig felnőtt vagyok, vagy inkább totál” (30 éves nő)

A család, a szülők hozzáállása a mozgáskorlátozottsághoz, meghatározza az érintett személy függetlenségét, önállóságát, önérvényesítését, probléma megoldó képességét.

„Visszatérve egyébként anyukámra, hogy féltett-e vagy nem féltett, hát ő megtanította nekem, hogy hogy kell megkenni a vajaskenyeret és nem megkente, és ez nagyon fontos, mert alapvetően azért vagyok most itt, ahol vagyok, mert nagyon sok sérültnél... megkenik azt a vajaskenyeret és ez az egész életedre ki tud hatni.” (31 éves férfi)

„Akkor voltam 13 éves és akkor elkezdtem bejárós lenni. És akkor már egyedül jártam haza. Megtanultam egyedül közlekedni a városban, mert anyukám úgy volt vele, ha már van ilyen lehetőség, minél előbb tanulom meg, hogyan közlekedem kerekesszékkal, annál önállóbb leszek.” (30 éves nő)

„Van két testvérem, húgom, nővérem, négyen buszoztunk, felléptem a buszra, anyám összecsuksa a széket, leszállásnál ugyanúgy.” (34 éves férfi)

A mindennapi nehézségek ellenére interjúalanyaim többsége önálló, a szülőktől független életet él.

3.5.4 Van-e más, akadályozottsággal élő személy a családjában?

Erre a kérdésre két igen választ kaptam. Az egyik az interjúalany húga, ő értelmileg akadályozott személy, míg a másik az interjúalany gyermeke, neki nincs még diagnózisa életkoránál fogva, de korai fejlesztésben részesül, leginkább mozgás- és beszédprobléma miatt.

„Két húgom van, akik ikrek. És az ikerpár egyik tagja sérült. De ő mondjuk már születésétől kezdve, Little-kóros és már újszülött korában kivették a 2/3 tüdejét.” (45 éves férfi)

Az interjúban részt vevők nem tudtak arról, hogy a családjukban lett volna valaki, aki által esetleg már tapasztalatokkal felvértezve néztek szembe a mozgáskorlátozottság okozta nehézségekkel. Ha fogyatékos gyermek érkezik a családba, a szülőknek, családtagoknak számos kihívással kell szembenézniük. A családok anyagi gondokkal találkozhatnak, gyakran életmódváltásra van szükségük, a problémákkal való szembenézés pedig konfliktusforrást jelenthet (Bánfalvy, 2004).

„Semmit nem tudott arról, mit kell és hogyan kell velem tenni, csak azt, hogy nagyon óvatosan nyúlhat hozzám. Apukám korán elhagyott bennünket” (30 éves nő)

„Egyedül nevelt édesanyád, vagy édesapád?”

- *Édesanyám egyedül, hát apukám, amikor megtudta, hogy sérült vagyok, akkor szépen visszaköltözött Németországba a szüleikhez.” (31 éves férfi)*

„Nem volt autó. Szegényebb körülmények között nevelkedtem.” (34 éves férfi)

„Nehéz batyut cipelnek, bánatkövel kirakott úton járnak azok a szülők, akik sérült gyermeket nevelnek családjukban. A batyu súlyát növelik a tájékozatlanság,

információ- és tudáshiány kövei is.” írja Bánatkő című könyve Bevezetőjében Kálmán Zsófia (Kálmán, 1997)

„Anyáék amit tudtak, azt az ismerőseiktől tudták.” (29 éves nő)

Interjúalanyaim családjának, környezetének nem állt rendelkezésükre minta, mit és hogyan kell megoldaniuk, ha fogyatékkal élő gyermek/felnőtt él családjukban. Az információkhoz való hozzáférés biztosítása, illetve a korai felismerésben is szerepet játszó egészségügyi dolgozók hozzáállása szintén rendkívül fontos a kezdeti időszakban.

„Anyai nagynéném látta úgy – egy egyszerű szögvőnő –, hogy valami nem stimmel velem. A védőnő és a gyermekorvos bagetellizálta, rémeket lát az anyuka, azt mondták. Aztán 3 éves koromban elkerültem Vízkelety professzorhoz a Karolina útra... (47 éves férfi)

A mozgáskorlátozottság – életkortól független - megjelenésére jellemző, hogy az első időszak orvosi ellátást igényel. A szükséges beavatkozások, terápiák is az egészségügyből erednek, ahogy az ellátások, támogatások, munkaképesség megállapítása és a segédeszközök felírása is. Ennél fogva az egészségügyben dolgozók naprakész információkkal való ellátása elsőrendű feladata a szakpolitikának.

A harmadik nagyobb kérdésblokk a szocializáció intézményeiről szólt. Arra voltam kíváncsi, hogy integrált vagy szegregált körülmények között zajlott-e az oktatás- nevelése az érintett személynek, illetve milyen iskolafokon fejezte be a tanulmányait.

3.5.5 Járt-e bölcsődébe, óvodába, iskolába? Akadálymentes volt-e a környezet?

Intézmény típusa	fő	Akadálymentes volt-e?
bölcsőde	5	-
óvoda	14	2
általános iskola	17	2
középiskola/szakképzés	17	5
felsőoktatás	7	1

Jellemzően a korábbi években születettek jártak bölcsődébe, hiszen az akkori családpolitikai és család támogatások nem tették lehetővé, hogy az édesanya otthon

maradjon hosszabb ideig gyermekével, illetve azok az emberek is jártak, akik nem születésük óta élnek mozgáskorlátozottsággal. Az is egyértelműen kimutatható, hogy a bölcsődés éveket a születésük óta korlátozott személyek többnyire kórházakban töltötték, ketten számoltak csak be arról, hogy szülői döntés alapján, a további sérülések elkerülése érdekében tartották otthon őket. Egyik intézmény sem volt akadálymentes.

„...nem jártam oviba meg bölcsibe, és hogy ott....nem feltétlenül amiatt, mert én nem tudok vigyázni magamra, hanem mert a gyerekek szaladgálnak, játszanak, nem figyelnek oda a másokra, úgyhogy ez kimaradt” (30 éves, üvegcsontúság miatt mozgáskorlátozott nő)

Óvodába szinte mindenki járt egy kivétellel, őt még ovis korában is otthon tartották biztonsági okokból, az óvodák közül kettő volt akadálymentes, mindkét intézmény speciális intézmény volt.

„Bölcsibe nem jártam, de a műtéteim miatt kimaradt az ovis kis csoport is. Középsőbe és nagy csoportba jártam „(45 éves nő)

„igazából arra emlékszem, hogy én, amikor a többiek felültek a motoros hajtókájukra, én fenn feküdtem és a kezemmel hajtottam magam, az egyik lábam lelógott.” (27 éves férfi)

Az általános iskola, középiskola is mindenki életútjában szerepelt, két általános iskolánál mondták el, hogy akadálymentes volt, középfokú intézménynél öt esetben számoltak be akadálymentes épületről. Felsőoktatási intézménybe heten jártak, abból egy volt akadálymentes, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

A szocializáció egész életünkön át tartó tanulási folyamat, ezáltal sajátítjuk el a viselkedési formákat, a normákat, ehhez szükséges az állandó kölcsönhatás az egyén és a környezet között. Ehhez a környezethez nemcsak alkalmazkodunk, hanem mi magunk is alakítjuk. A szocializációs folyamat különböző szinterein áthaladva újabb és újabb szerepeket, funkciókat gyakorolhatunk, felkészülve ezáltal a felnőtt életre. (Budavári-Takács, 2011)

„nagyon sokszor volt olyan szituáció, minthogyha leprás lennék és nem akarnának mellém ülni, a tanáraim azok egyébként szerettek, mert tanultam, meg normálisan viselkedtem, meg igyekeztem, tehát így odatettem magam” (47 éves nő)

„mert hogy R. igen is fel tudta venni a tempót a többiekkel, sőt egy nagyon nagy húzóerő, meg egyfajta érzékenyítő hatással voltam a többiekre, mert már akkor segítettek nekem, hogyha úgy volt, ” (31 éves férfi)

A legtöbben tapasztalataik alapján a személyes kapcsolataik által tanulták meg, hogyan viszonyuljanak a társaikhoz, és ugyanezen kapcsolatok által hatottak a környezetükre is, mindig pozitív végkifejlettel.

„ha én megismerem X. Y.-t a munkahelyemen vagy Z-t akárhol máshol, és látja, hogy hogy működik, mi működik, tehát ha nem is gyerekkorában, csak negyven évesen, ötven évesen tud szocializálódni, akkor az már egy egyéni győzelem” (50 éves férfi)

3.5.6 Integrált vagy szegregált intézménybe/intézményekbe járt?

Többszörre azok is integráló óvodába jártak, akik már ebben az életkorban is mozgáskorlátozottsággal éltek, csak két ember mondta, hogy speciális óvodába járt, mindketten a Pető Intézet által működtetett intézményben nevelődtek.

Általános iskolánál is csak ketten említették a szegregált intézményi formát, az egyik kifejezetten a mozgáskorlátozottsággal élő tanulók részére, a másik elsősorban értelmi akadályozottsággal élő diákoknak volt fenntartva.

Minden interjúalanyom járt középiskolába, ezek mindegyike integráló intézmény volt. Egyikük szegregált általános iskolába járt Budapesten, mert szüleivel együtt úgy érezte, hogy számára az ad biztonságot. Onnan kikerülve az alábbiakat élte meg:

”Hogy nehezebb volt, de hogy ez valójában az életben mit jelent a mindennapokban, ez szakközépiskolás koromban, amikor kikerültem általános iskola után nem mozgáskorlátozott emberek, gyerekek közé, akkor realizálódott bennem, hogy ez egy mekkora, gyakorlatilag hát akkor még nem tudtam, hogy teher, vagy nem teher vagy mennyire teher, de hogy mekkora puttony a hátamon” (47 éves nő)

Többségüknek a középiskolai évek hozták el a szabadságot, a kamaszkor megélésének lehetőségét. Ennek ellenére többekben kétségek merültek fel a kezdeti időszakban, az egyik számára azt jelentette, hogy kinyílt a világ, a másik számára ugyanez az ellenkezőjét.

„Két szélsőség volt bennem, egyik részem örült, hogy jaj de jó, kikerülök a diliházból, a másik részem rettegett. Nem voltam szocializálódva, csak egy belső rendszerhez. Nem tudtam, hogy fogok tudni létezni.” (34 éves férfi)

„És ami a vicces volt, az az volt, hogy odamentünk, megláttam az iskolát és én nem akartam kiszállni az autóból, mert nem akartam sérültekkel lenni együtt, mert hogy ez nem az én világom, tehát olyan szinten ép voltam, hogy olyan szinten, a tudatom...” (31 éves férfi)

„Lesznek új osztálytársaim, új emberekkel ismerkedtem meg, vártam, hogy csináljak új dolgokat, mi fog történni. Örültem, hogy megint be tudok járni iskolába. Amíg bejártam, addig befogadtak, de amikor már nem jártam be nyolcadikba, akkor nem barátkoztak velem. Tetszett, hogy olyan helyre jövök, ahol senki nem tud rólam semmit.” (29 éves nő)

Felsőoktatási szinten nincs szegregált oktatás.

A beszámolókból kitűnik, hogy az intézményeknek komoly kihívást jelentett a mozgáskorlátozott tanuló megjelenése, elsősorban a fizikai akadálymentesítés hiányosságai miatt, másrészt feltételezték, hogy az intellektuális képességük is sérült.

„Az általános iskolába úgy kerültem, hogy az óvodába – vállalati óvoda volt, protekcióval kerültem oda, mert a szüleim nem ott dolgoztak, és amikor jött az iskolaigazgató, hogy megnézzék, kik kerülnek át az iskolába, csak engem nézett meg alaposan, külön behívtak. És akkor látta, hogy tudok jönni-menni, értelmes vagyok. Akkoriban ez azért volt nagyon érdekes, mert például egy ismerősömet nem vették fel a normál iskolába, csak szegregáltba tudott menni, értelmi fogyatékosok közé, és ott neki vége is lett.” (47 éves férfi)

A szülők többsége az ép gyermekekkel együtt nevelést támogatja, ez az ép gyermekek személyiségfejlődésére is pozitív hatással van, kevésbé valószínű, hogy előítéleteik alakulnak ki fogyatékkal élő embertársaik felé. (Harnóczi, Makai, Simon, Vágner, 2010)

Az iskola nemcsak a szocializációs folyamat fontos színtere, hanem az esélyegyenlőség megteremtéséhez is jelentősen hozzájárul, a munkaerő-piacon való elhelyezkedés lehetőségére is óriási befolyással bír. (Tausz-Lakatos, 2004)

„hogy mire oktatták ott a mozgássérülteket, abból a szempontból „úgy szoktam fogalmazni, hogy elvettek öt évet az életemből, mert mozgássérülteket mechanikai műszerésnek, meg bőrdíszművesnek ...” (50 éves férfi)

„olyan voltam, hogy tudatosan készültem a jövőre, hogy tényleg a legjobb helyre vegyenek föl, tényleg olyan pontszámaim legyenek, hogy tovább tudjak tanulni” (31 éves férfi)

„hogy nem fogok tudni ládát pakolva munkát találni, ládát pakolva megélni, tehát az eszemmel meg a fejemmel fogok tudni talpon maradni” (47 éves nő)

Az, hogy a középiskola elvégzésével milyen lehetőségek lesznek a munkaerő piacon, kevésbé volt szempont az iskola kiválasztásánál, mint az, hogy akadálymentes legyen és biztosítsanak speciális kollégiumi ellátást is. Így többen az érettségi után, felnőttként szereztek szakmai képesítéseket, diplomát.

Az egyik érintett személy, annak ellenére, hogy budapesti lakos volt, kapott kollégiumi ellátást, mert nem tudták megoldani a napi közlekedését a szülők. Mikor megjelentek az első alacsonypadlós trolibuszok, örömmel tanulta meg és használta a tömegközlekedést önállóan. Így mesélt erről:

„És ez azért volt, mert akkoriban még nem volt Combino, akadálymentes, alacsonypadlós troli, busz, semmi...és a VII. kerületből a Városligetbe, mert a Városliget után van ugye a Mexikói út, hát nincs olyan messze, de nem tudtuk megoldani. Gyalog 1 óra volt az út, úgyhogy ebből kifolyólag bentlakásos voltam, és hát péntekenként hazajártam és nyáron, vagy hát jó időben gyalog mentünk, igen, mert akkor még nem volt autónk, és vasárnap este vissza a suliba.”

3.5.7 Milyen módon oldották meg gyermekkorában a közlekedését?

Öt interjúalanyom felnőttkorában vált mozgáskorlátozottá, így az erre a kérdésre adott válaszaik a kutatás szempontjából nem relevánsak. Két személynek a gyermekkorában elszenvedett sérülése okozza a mozgáskorlátozottságát, és 11 személy születése óta akadályozott a mozgásban. A beszámolók alapján az alábbi megoldások válnak láthatóvá:

	gyalogosan/székben gurulva	karban, háton vitték	tömegközlekedéssel	intézményi járművel	családi autóval	más autójával
1.	is-is	-	igen	-	-	igen
2.	-	-	-	-	igen	igen
3.	-	igen	igen	igen	-	igen
4.	igen	-	-	-	igen	-
5.	igen	igen	igen	-	-	-
6.	igen	-	-	-	igen	-
7.	igen		igen		igen	
8.	igen	-	-	-	-	-
9.	-	-	-	igen	igen	igen
10.	igen	igen	igen	-	-	-
11.	igen	-	-	-	igen	-
12.	igen	-	-	-	igen	-
Mind	9	3	5	2	7	4

A táblázat adatai alapján kirajzolódik, hogy legtöbb esetben gyalogosan vagy a kerekesszékekben gurulva tudták a távolságokat megtenni, illetve a család autóját vették igénybe a mozgáskorlátozott gyermek szállításához. Általánosságban elmondható, hogy mindig az adott lehetőségek – a gyermek állapota, a lakóhely, a lakóhelyi tömegközlekedési szolgáltatások, a család jövedelmi helyzete és az ismeretségi kör – határozták meg a közlekedési szokásokat.

„Akkor még anyámék vittek, vagy hátukon vagy vezettek. Harmadikos koromban kaptam kerekesszéket, hetedikos koromban elektromos széket, hegyvidéken laktam.” (34 éves férfi)

Ezek mindegyike komoly anyagi és szervezési terheléssel is járt.

„Nem apa, illetve, ha jól emlékszem, akkor reggel még apa, mert megoldható volt, hogy apa, de ha nem apa, a hazamenetelem az határozottan úgy volt megoldva, hogy anyának volt kolleganője, akkori kolleganője Sári néni, ő jött értem autóval és minden nap ő vitt engem haza Újpestről a XIII. kerületbe. Tehát akkor is az autós dolog volt így megoldva, hogy ezért most anyáék fizettek-e, valószínűsítem, hogy igen, vagy sem, vagy hogy állapodtak meg, ezt nem tudom.” (47 éves nő)

Csak két esetben fordult elő, hogy az intézménynek rendelkezésére állt szállítóeszköz, mindkét esetben szegregált, speciális intézményről van szó.

„Óvodába busszal vittek minket, hazafelé mindig jött értem valaki” (49 éves nő)

A fogyatékos gyermeket nevelő családok nemcsak érzelmi, hanem fizikai és anyagi problémákkal is szembesülnek. A problémák mértéke és megoldásának módja függ a család jólététől. Napjaink egyik legnagyobb nyilvánosságot kapott témája, az ápolási díj növelése is a problémák elhárításának irányában igyekszik hatni.

3.5.8 Kimaradt-e valamiből gyermekkorában az állapota miatt?

Ezt a kérdést is azoknak tettem csak fel, akik már gyermekkorukban is mozgáskorlátozottsággal éltek, azaz tizenhárman válaszoltak.

Többen számoltak be arról, hogy minden programra, ami számukra érdekes volt, eljutottak, de még többen arról, hogy negatív diszkrimináció áldozatává váltak és ez általában az adott intézménytől függött, kevésbé a szülői háttér aggodalmaitól.

„Figyelj, az én számomra Egerben minden hely akadálymentes volt, de nem azért, mert volt rámpa ott, meg ki volt alakítva nem tudom, akadálymentes mosdó, hanem azért, mert ott voltak a barátaim, és ha kellett vagy ha nem kellett, akkor is jöttek és megfogtak, segítettek, felemeltek, nem tudom, vittek, hurcoltak magukkal, akkor is, ha nekem nem volt kedvem. De tényleg, nem jön a partitromboló, menjünk már ide, menjünk már oda. Szóval nagyon jó volt.” (31 éves férfi)

„...akárhova el tudtam menni, akkor is segítettek. Nem volt olyan...” (47 éves férfi)

Osztálytársakkal elmegyek valahova iskola után, nem nagyon fordult elő, de farsang vagy iskolai eseményből nem maradtam ki. Vagy pl. színházba is megoldották, hogy elmenjek” (29 éves nő)

Segítséggel, de a kortársak és a saját igényeik mentén sikerült legtöbbjüknek megoldania, hogy eljussanak társaikkal együtt szórakozóhelyekre, egyéb, közösségi színterekre.

„..., tehát akkor fogtam magam, hétköznapi nyilván nem, mert akkor suliba voltam, de ha volt egy szabad délután vagy hétvége vagy ilyesmi, akkor fogtam magam és elmentem és ennyi.” (47 éves nő)

„Tulajdonképpen szinte semmiből nem maradtam ki, elengedtek a szüleim nagy nehezen, mert féltettek, nehogy valami bajom legyen.” (47 éves férfi)

Látható, hogy a kortárs kapcsolatokra való igény felülírta a szülői oldalról érkező aggodalmakat is, akár egyedül, támogatás nélkül is eljutottak a kívánt célhoz. Volt, akinek családja miatt nem sikerült szabadon kialakítania kortárs kapcsolatokat, és voltak, akiket az adott intézmény dolgozói nem támogattak a közösségi életben való részvételükben.

„Harmadikos voltam, amikor az öcsém miatt elköltöztünk vidékre, mert ő asztmás volt, szüleim vettek egy házat Mátrában, így kerültem falura. Rózsaszentmártonba. Ami nem volt akadálymentes. Onnantól zárdában éltem. Házba, kertbe, ha jó idő volt, kiraktak székbe napozni, meg a suliba. Szembe volt az iskola a mi házunkkal, átsétáltunk gyalog, engem karonfogva vittek.” (34 éves nő)

„Egyedül negyedikben vittek el magukkal, mert akkor ragaszkodott hozzá az osztályfőnököm.” (49 éves nő)

„Igen, mindenből, 3. osztályos koromtól 8.-ig voltam magántanuló, mert az iskola igazgatója nem vállalta a felelősséget.” (50 éves férfi)

Az iskola is a szocializációs színterek egyik, még hozzá intézményes színtere. Itt az értékek elsődleges közvetítője a pedagógus, társas közege pedig az osztály, mely a kortárs csoport elvárásait, értékrendjét közvetíti minták által. (Budavári-Takács, 2011)

A kimaradt élmények, találkozások, szerepgyakorlások nehézségeket okozhatnak például a párkapcsolatok területén.

„Nem éltem meg a kamaszkort, nem éltem meg, hogy rosszkodom. Úgy jöttem föl Pestre, hogy tuti, hogy nem lesz a bűdös életbe nőm” (34 éves férfi)

Vagy olyan szélsőséges viselkedést is előidézhetnek, amelyek negatívan hatnak vissza az egyénre.

„azért régebben nagyon, nagyon tudtam élni, meg nagyon sokat buliztunk, meg csajoztunk, meg barátnőztünk és szerintem nagyon sok embert valamilyen szinten, nem is nagyon, de megbántottam, mert nagyon sokan belém szerettek, utána én meg nem szerettem őket, kicsit kihasználtam őket, és most úgy érzem, hogy visszkapom, mármint hogy nagyon, nagyon nincsen a párkapcsolatomban senki, úgy amblokk nem történik semmi velem és ezt a mókuskereket élem meg gyakorlatilag” (31 éves férfi)

Erikson identitáselméletében egy 8 fázisos rendszerben írja le az emberi fejlődést, az első négyben az ember biológiai fejlődése dominál, ezt Freudtól veszi át, de a jelentését kitágítja. A második négy szakaszban a szociális motiváció a lényeg. Legfontosabb a serdülőkori krízis, mert ekkor alakul ki az identitás.

A serdülőkor fejlődési feladatai:

1. Az érzelmi függetlenség elérése
2. Nemi szerep kidolgozása
3. Szociális-társadalmi szerep megtalálása. (Vetró, 2008)

Ha kizárnak a kortárs csoportokból, sérül az identitás kialakulása, mely a későbbiek során komoly problémákat okozhat, például pszichiátriai kórkép kialakulásához is hozzájárulhat, újabb nehézséget támaszt az önálló életvezetésben. Az egyik interjúalany így beszél erről:

„Ebből két éves fekvés lett. És akkor volt egy ilyen, hogy én addig úgy éreztem, hogy én normálisan fejlődök, minden rendben van, jól éreztem magam a suliban, max ilyen kis kamaszkori önbizalom hiányaim voltak, hogy melyik fiúnak tetszem, meg kivel barátkozzak, meg ilyen dolgaim voltak, de a műtét után, ott már azért ártértékelődtek a dolgok,...(...) , hozta magával a pánikrohamot is, meg a hipochondriát is, ez a kettő volt, ami kialakult nekem akkoriban. (...) és akkor diagnosztizálták ezt a borderline személyiségzavart.” (30 éves nő)

3.5.9 Milyen segédeszközt/eszközöket használ a közlekedéséhez?

Nagyon változatos képet mutatnak az erre a kérdésre adott válaszok. Előfordult, hogy valaki kerekesszékre kényszerült, majd annyira megerősödött, hogy ma már csak egy járóbotot kell igénybe vennie a közlekedése során.

Van, aki szintén kerekesszékre ült a sérülése kezdetén, majd a kezelések, terápiák hatására javult az állapota, önállóbb mozgásra vált képessé járókerettel, majd a terhelés olyan szintet ért el a mozgató szervrendszerben, hogy ismét kerekesszéket kell használnia.

„akkor tolószékbe voltam, átvittek a valamelyik rehabilitációra, de csak pár hétig...(...). Egy bottal közlekedtem. Volt háromkerekű biciklim, akkor kemping, most is van, de most már mountain bike. (47 éves férfi)

Azonban általánosságban elmondható, hogy azok is, akik kezdetben még önállóan közlekedtek, a későbbiek folyamán valamilyen segédeszközt használnak az állapotromlásuk következtében. „Baleset után kerekesszékre kerültem, de akkor nem voltam kerekesszékre, de addigra már jártam járókerettel. Javult a helyzet, amint mondtam, beindult a jobb lábamba a mozgás, arra rá tudok állni a mai napig, a bal lábamra sínt raktak, tudtam járni járókerettel.” (29 éves nő)

„...akkor még vezettem, öt éve lakom az anyukámnál és akkor most fogok tudni válaszolni, hogyha öt éve lakom az anyunál és még akkor mindig csak rolátoroztam, és kocsival még jártam, és megvolt a mopedem is. Akkor már volt mopedem. (...) , tehát ha valóban lenne egy olyan kerekesszékem, ami valóban elektromos, és nem moped, abban sem biztos, hogy biztonságban érezném magam, mert megállítani vagy a sebességét eltalálni, az is egyébként, biztos, hogy nekimennék valaminek néhányszor, felborulnék. Meg az adottságaim is változnak, nem egy stabil állapot, még egy napon belül is változik.” (53 éves nő)

Az is elhangzott, hogy az egyik interjúalany inkább két járóbotot használva közlekedik, hiába javasolják az orvosok számára a kerekesszék használatát, mert abban nem érzi magát biztonságban a közlekedés során, csak ha van mellette valaki, mert a két bottal való közlekedésben van gyakorlata, azt szokta meg, fizikuma sem elég erős hozzá, a látása is rohamosan rosszabbodik, közel az 50. életéhez már nem tudja megtanulni a kerekesszéssel való önálló közlekedést.

Mind ezekből kitűnik, hogy az önálló közlekedésre nagy befolyással bír, hogy milyen támogatással tud a mozgáskorlátozott személy megküzdeni a távolságokkal, hozzáférhetőek-e ezek a támogató szolgáltatások és ehhez még hozzáadódnak a közlekedési eszközök és a fizikai akadálymentesítés hiányosságai is.

Egy interjúalanyom nem szorul még jelenleg segédeszközre, de nem tömegközlekedést használ, hanem saját, automataváltós személygépkocsit. Egyértelmű, hogy az interjúalanyaim döntő többsége kerekesszékekben közlekedik a mindennapok során.

eszköz/nem	1 v. 2 járóbot	járókeret	rolátor	moped	kerekesszék
nő	2				5
férfi	1	1			7

3.5.10 Képes önállóan közlekedni?

A válaszadók közül néhányan jelezték azt, hogy bár kerekesszékkal közlekednek, személyi segítségre is szükségük van a közlekedés során. Az egyik személy az agglomerációban él, ott nagyon ritkán jár akadálymentes jármű, messze van a vonatállomás is, felesége az autójával szokta szállítani őt, illetve a rendszeres kórházi kezelésekre a betegszállítási szolgálatot veszi igénybe. A másik személy a keze mozgását is érintő betegségben szenved, így nem tudja hajtani, irányítani sem a kerekesszéket, őt idős édesanyja szállítja legtöbbször az autójával, vagy taxival közlekedik. Egy válaszadó mondta, hogy a gyalogos közlekedéshez szokta édesanyja támogatását igénybe venni, illetve a mindennapi munkába járást a MEOSZ szállítószerződése segíti. Tizennégyen viszont teljesen önállóan oldják meg a napi közlekedésüket. Egyikük, egy kismama elmondta, hogy már jóval körültekintőbben jár el, ha gyermekével együtt közlekedik.

„Villamossal végállomástól végállomásig mentem, és tudtam, hogyha nem lesz senki, akkor le tudok mászni és le tudom szedni a széket. S-vel (a gyermeke) már ritkábban vállalom be ezeket.”
(29 éves nő)

A segítségre szorulóknak jellemzően a családtagjuk támogatását tudják igénybe venni, mert a támogató szolgáltatások köre erre nem terjed ki.

„Budagyöngyéhez anyukám lejött és hazavitt. Ma onnan taxival mentem, mert anyunak elfoglaltsága volt.” (47 éves férfi)

„Most nyáron volt az, hogy anyu odajött hozzám, apu elvált egyedül” (44 éves férfi)

3.5.11 Családi állapota? Házasság? Párkapcsolatban él? Elvált? Egyedülálló?

Ez a kérdés is a családra, mint védőfaktorra és a társas igény kielégülésére irányult elsősorban. Változatos válaszok érkeztek. Házasságban négyen élnek, a négyből ketten egymás házastársai, de ebben nyilván szerepet játszanak a válaszadók életkori sajátosságai is. Öten már korábban házasságban éltek és elváltak, de közülük hárman már új párkapcsolatban élnek, így őket az ennek megfelelő kategóriába soroltam. Az adatok alapján megállapítható, hogy az interjúalanyaim többségének van társa, ami a felnőtt, önálló élet egyik alappillére.

15 éves és idősebb fogyatékkal élők családi állapota (KSH,2011, 2022)

2011				
Mozgássérült	nőtlen/hajadon	házas	özvegy	elvált
%	12,8	50,3	26,5	10,3
2022				
Mozgássérült	nőtlen/hajadon	házas	özvegy	elvált
%	14,0	43,9	28,5	13,6

Egy vidéki városból származó interjúalanyom arról számolt be, hogy édesapja korán elhagyta őket, édesanyja új párjától két lánygyermek született, ikrek, az egyik lány Little-kórban szenved. Édesanyjuk akkor halt meg, amikor ő a húszas évei elején kórházban volt a betegsége miatt. Neki kellett megoldania a két kamaszlány elhelyezését, iskoláztatását. A lányok édesapjának személye nem volt ismert. Egy napközi otthonos foglalkoztatót hozott létre más, fogyatékkal élő gyermeket nevelő szülőkkel, és az ott dolgozó nevelőnőt kis idő múltán feleségül is vette. Hamarosan elváltak, ő a fővárosba költözött, és itt is megnősült, de hamarosan a második feleségétől is elvált. Barátnője elmesélte nekem, hogy P. megkérte a kezét, de az ő szülei aggódnak, hogy csak ápolónőnek kellene a férfinak, nem örülnek a kapcsolatnak, a jegyességnek sem.

Egy másik interjúalanyom vidéki, szegregált, elsősorban értelmi fogyatékkal élő tanulóakra specializálódott intézményben nőtt fel, édesanyja korán meghalt. Ő így beszélt a párkapcsolatairól: „*jött egy másik, harmadik, negyedik.*” (34 éves férfi)

„*Aztán hamarosan elváltam a feleségemtől. Tudom, rövid idő volt ez a házasság.* (45 éves férfi)

A párkapcsolat kialakítása és hosszabb távon való megtartása nehézségbe ütközik, mert jóval kevesebb lehetőségük van a mozgáskorlátozottsággal élő embereknek olyan helyekre, eseményekre eljutniuk, ahol könnyebben ismerkedhetnek.

„*Nem, nem, nincs társam, hiába próbálkoztam interneten, de nem vagyok egyedül, mert itt van anyukám...*” (47 éves, elvált férfi)

Interjúalanyom önállóan már nem képes közlekedni, csak rövid távon és akkor is segítővel, aki az édesanyja, akivel jelenleg együtt él. A beszélgetésünk során azt tapasztaltam, hogy megkeseredett, bezárkózott egyrészt a házassága kudarca, másrészt

az egyre romló állapota – mely nem teszi lehetővé már egy ideje számára az önálló életvezetést sem a közlekedésben, sem a saját lakásában – miatt.

Nemcsak a közlekedés akadálymentesítési hiányosságai, hanem az épített környezet akadályai és a társadalmi attitűdök sem kedveznek a mozgás- korlátozottsággal élő emberek kapcsolatteremtésének. Egyikük az 50. születés-napját szerette volna egy kifejezetten színvonalasnak ígérkező vendéglátó-helyen megünnepelni, de keserű tapasztalattal „gazdagodott”.

„és nemcsak, hogy nem akadálymentes, hanem még csak nem is, nem is mutatnak szándékot, hogy jó, akkor azon a három lépcsőn segítünk, ami a bejáratnál van.” (50 éves elvált férfi)

A szocializációs háttér, a környezet és a társadalom előítéletei nagy szerepet játszanak abban, hogy sikerül-e stabil párkapcsolatot kialakítania a fogyatékossgal élő embernek. (Katona-Szücs, 2016)

Egyedülállók aránya (KSH, 2022)

2011	(%)
Mozgássérült	24,9
2022	(%)
Mozgássérült	30,5

Családi állapot

családi állapot/nem	házas	elvált	párkapcsolatban él	egyedülálló
nő	2		4	4
férfi	2	2	1	2

A válaszadók 35 %-a egyedülálló, ez az arány az interjúalanyaim tekintetében magasabb, mint a legutóbbi, hivatalos országos adat.

3.5.12 Van-e gyermeke?

A válaszadók nagyobb része nem nevel gyermeket, ez is részben az életkori sajátosságokból adódik, részben a párkapcsolat hiányából. Mivel egy házaspár is van az

interjúalanyaim között, így őket egy főnek számolva is nyolcan válaszoltak igennel a kérdésre.

Van, aki több gyermeket nevel, - a házaspárnak két saját gyermeke van -, egyikük a saját gyermeke mellett egy örökbefogadott gyermeket is -, illetve az előző párja más anyától született gyermekét is. Az egyik házasságban élő résztvevőnek saját gyermeke nincs, örökbefogadott fiút nevelnek.

A fogyatékkal élő emberek szexualitásával, gyermekvállalásával kapcsolatban az előítéletek még mindig igen élénken élnek társadalmunkban. Felelőtlenségnek tartják a gyermekvállalást, hiszen úgy vélik, terhességükből nagy eséllyel fogyatékkal élő gyermekük születhet, illetve nem tartják elég rátermettnek őket a szülői szerepre. (Katona-Szücs, 2016)

A még gyermektelen interjúalanyaim többnyire nem aggódnak amiatt, hogy gyermekük esetleg örökli a betegségüket, van, aki az örökbefogadástól sem zárkózik el, de ezt a lehetőséget csak akkor veszi számításba, ha életkoránál fogva már nem lenne esélye saját gyermeket világra hozni.

Egyikük, aki úgy vállalt gyermeket, hogy már évekkal korábban diagnosztizálták nála a sclerosis multiplexet, így beszél arról, hogy lányának tovább örökíthette-e a betegségét: *„Az SM valamilyen szinten állítólag igen, igaz vagy nem igaz, azt mondják, hogy apától jobban elkaphatják a lányok, anyáktól kevesebben kapják el. Egészen más karakterű gyermek, alkatilag is, alkatát tekintve tiszta apja, nagymama.” (53 éves nő)*

A szülővé válás élményét és felelősségét a válaszadók fele megéli. A családra irányuló szociális, pénzügyi támogatások ellenére is komoly anyagi felelősség egy, vagy több gyermek felnevelése. A háztartás működtetéséhez szükség anyagi fedezet előteremtése az egészséges emberek számára is egyre nagyobb kihívást jelent. Ahogy korábban már a 2011-es majd a 2022-es KSH census adatai alapján látható volt, meglehetősen alacsony számban foglalkoztatják a fogyatékkal élő embereket. Jóval nagyobb erőfeszítéseket igényel az érintett személyek részéről a család eltartása.

3.5.13 Lakóhelye?

A kérdés alapján szerettem volna felmérni, hogy hányan élnek Budapesten, illetve az agglomerációban és azt is szerettem volna megtudni, hogy saját ingatlanban, vagy albérletben vagy más módon tudják megoldani a lakhatásukat.

A kutatásban résztvevők zöme – 10 fő – nem rendelkezik saját ingatlannal. Ennek hátterében elsősorban jövedelmi okokat lehet felfedezni a beszámolók alapján. Közülük heten albérletben élnek, heten pedig saját, illetve a házastárssal közös ingatlannal bírnak, hárman pedig a származási családjukkal élnek. Ez utóbbi kevésbé segíti elő a felnőtt, önálló életvezetést, előfordul, hogy az érintett személy gyermekszerepbe kényszerül, kiszolgáltatottá válik.

Ingatlan tulajdonviszonya/Település	Budapest	Agglomeráció
saját	5	2
albérlet	7	
származási család	3	

Vannak, akik laktak már munkásszállón, vagy lakóotthonban, de a céljuk mindig az maradt, hogy valamiképpen önálló, független lakhatáshoz tudjanak jutni.

„Amikor elkezdtem dolgozni, akkor még lakóotthonba laktam.” (31 éves férfi)

A születési helytől való elszakadás egyik nagy nehézsége, hogy az ismeretlen városban nincs információ, nincsenek kapcsolatok, így a lakhatás megoldása is esetleges. Az egyik interjúalanyom, mikor gyógykezelése miatt már nem tudta vállalni nagy távolságról az utazást, kényszerűségből egy munkásszállón húzta meg magát. Egyikük pedig a munkaadója irodájában lakott egy ideig, majd amikor az iroda elköltözött, a lakást önkormányzati bérlakásként sikerült megkapnia.

Törekedni kell az autonóm életre, a társadalomban való aktív részvételre, és ehhez minden segítséget biztosítani kell. A felnőtté válás egyénileg különböző ideig tarthat. A fogyatékos felnőtteknél nehezített a leválás folyamata, mely függ a fogyatékoság jellegétől és a szocializációs folyamatok minőségétől. (Győri, 2009)

A fogyatékosággal élő felnőttek lakhatási körülményei ma Magyarországon elkeserítő képet mutatnak. Ez különösen igaz a mozgáskorlátozottsággal élő emberekre, hiszen támogatási szükségletük igen eltérő. Legtöbbjük olyan, bentlakásos intézményben él, mely nem felel meg az igényeinek, idősek otthonában, vagy halmozottan fogyatékosok otthonában találnak csak helyet maguknak. A kitagolás megindítása sem számol velük, a lakáscélú hiteleket jövedelmi viszonyaik miatt

legtöbbször nem tudják igénybe venni, családjuk nem tudja őket már támogatni, az önkormányzatok pedig nincsenek tisztában a lakásvagyonukkal, pályázati kiírásoknak igen kevesen tudnak csak megfelelni. Az elszabadult ingatlanpiaci árak az albérleteket is érintik, az akadálymentességről nem is beszélve, mely jelentős szempont a lakás kiválasztásánál. (Kovács, 2018)

„Önkormányzati lakáson próbálkozom már mióta, de az nem sikerül, azt vettem észre, hogy ott is csak protekcióval lehet, valamit meg ...a hivatalos pályázatnál van egy ilyen bérlimit, és ha valamilyen nagyon minimális összeget elér a jövedelmem, akkor már nem is indulhatok a pályázaton” (30 éves nő)

„Saját lakásra kilátás?

„Esélytelen. Nem tudnak támogatni a családunk.”

Egy interjúalany él jelenleg az édesanyjával sérülése miatt, mert nem tudja megoldani, hogy a saját lakásában éljen a támogató szolgáltatások hiánya miatt.

3.5.14 Miben és milyen mértékben szorul támogatásra, segítségre a mindennapokban?

A beszámolók alapján az önálló életvitelben egy, felnőttkorában mozgáskorlátozottá váló érintett mondta el, hogy már az ágyból való felkeléshez is segítségre van szüksége, a közlekedésben pedig még nagyobb támogatást igényel, rajta kívül hárman a közlekedést nevezték meg, mint támogatási igényt. Egy interjúalany említette, hogy a takarításhoz és a bevásárlásokhoz szeretne segítséget igényelni, de a kerületi szociális gondozó házi segítségnyújtó szolgálata elutasította, kapacitás hiány miatt a kérésüket. Takarításhoz már sikerült fizetett segítséget találniuk, de a bevásárláshoz még sajnos nem.

„Én már hetedikes koromban főztem szakácskönyvből. Húgaim átvették a főzést. Én itt tudtam megint kiteljesedni ebben. Tudtam bevásárolni is, meg csekket feladni, mert amíg otthon voltam, a családnak is segítetttem.” (47 éves férfi)

A többiek gyakorlatilag mindent egyedül, önállóan el tudnak végezni a mindennapi tevékenységek területén, bár egyikük megjegyezte, hogy az ablakpucolás és a villanykörte csere fog ki rajta. Részben ez az önállóság azzal magyarázható, hogy házasságban, párkapcsolatban vagy a származási családdal élve a hétköznapi feladatok megosztásra kerültek a képességek mentén.

3.5.15 Legmagasabb iskolai végzettsége? Van/vannak-e más, szakmai végzettségei is?

Az iskolai végzettséggel kapcsolatos kérdések a munkavállalási lehetőségekkel összefüggésben hangzottak el.

Iskolai végzettségek aránya (KSH, 2022)

2011		%		
Mozgássérült	Legfeljebb általános iskola 8. osztály	Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola, stb, oklevéllel
	70,1	9,8	14,9	5,2
2022		%		
Mozgássérült	Legfeljebb általános iskola 8. osztály	Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola, stb, oklevéllel
	51,9	17,1	21,2	9,2

Ahogy arról már a kutatási minta bemutatásánál is szóltam, az interjúalanyaim mindegyike legalább érettségivel rendelkezik. Néhányan több szakmai képesítést is szereztek, ketten pedig két felsőfokú, iskolarendszeren belüli diplomával bírnak. A nyílt munkaerő-piacon való sikeres elhelyezkedéshez a rugalmasság, a több lábon állás és az élethosszig tartó tanulás egyre fontosabbá válik napjainkban. Folyamatosan változó munkáltatói igények kielégítése pedig magában hordozza a megújulás képességének meglétét is. A mozgáskorlátozottság már önmagában is erősen leszűkíti az elhelyezkedési lehetőségeket, így különösen fontos, hogy az érintettek felkészüljenek erre.

nem/végzettség	szakmai képesítés	diploma/oklevél
nő	4	3
férfi	4	6

A kutatásra felkért interjúalanyaim messze felülreprezentálják az országos átlagot felsőfokú, iskolarendszeren belül szerzett diplomák/oklevelek tekintetében, 53% rendelkezik egy, vagy több felsőfokú végzettséggel.

A 3.5.6. fejezetben utaltam már rá, hogy a középiskola kiválasztásánál nem a későbbi munkavállalás lehetősége állt a középpontban, viszont az időközben, felnőttként megszerzett képesítések segítették interjúalanyaimat a munkavállalásban.

Érettségi után számítógépes operátori képesítést is szerzett mozgáskorlátozott nő jogász végzettségű férjével közösen ügyvéd irodát alapított és a férje titkárnőjeként tudja hasznosítani képesítését. Párja szintén mozgáskorlátozottsággal él, ő nem vett részt interjúalanyként kutatásomban.

„Ügyvédi irodát alapítottunk a férjemmel 2014-ben - ő az ügyvéd, én pedig a titkárnője vagyok.” (45 éves nő)

J. arról számolt be, hogy a középiskolai évek után sikerült könyvelői végzettséget szereznie és a mai napig ezen a területen dolgozik, ez biztosítja számára a megélhetést.

M., aki már iskolás évei után került mozgáskorlátozott állapotba, olyan képzést keresett, amely a megváltozott állapotához illeszkedik és lehetővé teszi számára az anyagi függetlenséget.

„OKJ felsőfokú, növénytermesztő, növényvédő agrokémikus a végzettségem. (...) marketinget is tanultam, és ebbe beletartozik nagyon erősen szociális munka is a jelenlegi munkámban. A szociális munkáért fizetést nem kapok, azt jószolgálati nagykövetségként csinálom, amiért a pénzemet kapom, vállalkozó vagyok most már 7. éve, kerekesszékek értékesítéssel és ezeknek a marketingjével foglalkozom.” (49 éves nő)

3.5.16 Van-e jelenleg munkahelye?

A 17 érintett személy közül csak egy érintettnek nincs munkahelye, ami nagy jelentőségű eredmény, még akkor is, ha – a következő alpontokban részletesebben kifejtem – ezek közül némelyik támogatott, vagy részmunkaidős munkahely.

A munkahellyel nem rendelkező mozgáskorlátozott személy beszámolójában elhangzik, hogy már akkor munkanélkülivé vált, amikor az állapota még megengedte volna a teljes értékű munkavállalást. Ezt követően romlott rohamosan a betegsége, melynek következtében az egyik lábát amputálni kellett, és heti három alkalommal szinte egész napos dialízisre szorul, ami nagyon sok energiát kivesz belőle. Leszállékkolták, és azóta ennek a járadéknak az összegével járul csupán hozzá a feleségével közös háztartásukhoz.

„Dolgoznál?”

- Természetesen. De nyilván csak akkor, ha olyan munkát tudnának ajánlani, amit csak kedden és csütörtökön kellene végezni, hiszen a többi napon dialízisen vagyok” (51 éves férfi)

Az állapotromlás jelentősen befolyásolja a munkavállalást, erről így beszél az egyik interjúalanyom: „a lényeg, hogy teljes állásban várnának vissza örömmel, de én vagyok már annyira reális, hogy tudom, nem lennék képes ellátni fizikailag, meg, meg... napi 8-10-11 órát már én képtelen lennék...” (47 éves férfi)

Kitűnik az interjúkból, hogy akinek az állapota megengedi, inkább többféle jövedelemszerzéssel igyekszik biztosítani a megélhetését, minthogy a különböző transzferjövedelmekre támaszkodjon csupán, céljuk, hogy anyagilag minél függetlenebbek legyenek, még akkor is, ha ezek a jövedelemforrások nem állandóak.

„Oriflémezek, írok egy blogot, facebook oldalam van. (...) Ha van valami ötletem, kirakom (...). Most jelentkeztem modellügynökséghez, ott várom, hogy legyen portfóliófotózásom (...). Árulok ilyen dolgokat, kreatív dolgokat szeretek csinálni.” (29 éves nő)

Az önértékelés, a kompetencia érzet, az önállósághoz szükséges pénzügyi fedezet előteremtése, mind-mind a független életvezetés, minél teljesebb megéléséhez adnak biztosítékot.

3.5.17 Nyílt munkaerő-piacon, támogatott vagy védett munkahelyen dolgozik?

Tízen a nyílt munkaerő-piacon érvényesülnek, közülük ketten saját vállalkozásukban dolgoznak, hárman pedig egyéb jövedelemforrási lehetőségekkel is foglalkoznak, mint például blog vezetése, illetve előadóművészet, újságírás, ahogy erről a 3.5.16. alfejezetben is szóltam. Nyolc érintett személy alkalmazottként foglalkoztatott.

„Nekem van itt egy fél állásom, amiért hálás lehetek. Ez egy adomány.” (53 éves nő)

„Lassan ki szeretnék lépni NAF-tól. Ott tapasztalati szakértő vagyok 6 órában. Szerettem odajárni dolgozni, nagyon jó első munkahely volt, de nem szeretek egyhelyben maradni, szeretném magam kipróbálni más helyen is.” (29 éves nő)

Hatan jellemzően fogyatékkal kapcsolatos, támogatott munkahelyeken dolgoznak, például a Nemadomfel Alapítványnál vagy a Down Alapítványnál. Ők kevésbé elégedettek ezzel, bár örülnek annak, hogy legalább ez a lehetőségük megvan. Leginkább azt kifogásolják, hogy az általuk biztosított munka esetleges, nem ad rendszert a mindennapjaiknak, kiszámíthatatlan a munka mennyisége is, ami a terhelhetőségüket sem veszi mindig figyelembe.

3.5.18 Teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatják?

A saját vállalkozásban, illetve a több jövedelemforrással rendelkező interjúalanyok munkaideje nem szorítható a két fogalom keretei közé, de a túlmunka nem ismeretlen a nyílt munkaerő-piacon foglalkoztatottak körében sem. Van, akinek ez az önbizalmára pozitív hatást gyakorol, „*nagyon nagyon nagy elismerés, amikor megbíznak benned és akkor mondják, hogy akkor gyere be és vidd végig az egész napot, ami egy ilyen hárommemberes munka és így egyedül csináld meg.*” (31 éves férfi) és van, aki úgy éli meg, hogy egyáltalán nem veszik figyelembe az egészségügyi állapotát és ugyanazt várják el tőle, mint egészséges munkatársaitól. Ahogy azt már az előző pontban említettem, a részmunkaidős foglalkoztatás keretében sok a kiszámíthatatlan elem, csupán egy érintett számolt be arról, hogy munkaideje 9 órától 15 óráig tart stabilan.

„*Hát igen, érzékenyítettem, akkor még a Nem Adom Feleseknél. Négy órás munka volt. Az is rossz volt egyébként, mert nem volt életem. Oké, hogy most volt értelme, csak nem volt rendszer az életemben, mert az ilyen nagyon ilyen hektikus volt, egyszer van meló, egyszer nincsen meló, egyszer van nagyon sok meló, máskor három hónapig nincs meló, szóval ez ilyen volt, szóval necces volt, nem adott egy rendszert az életemben.*” (31 éves férfi)

„*(...) meg angolról fordítottam, meg angolra, de az is úgy elmaradt. Mert lassan küldtem vissza. Áttettek a Down Alapítványhoz.*” (44 éves férfi)

Magyarországon elterjedt munkaadói attitűd, hogy a munkavállaló csak akkor dolgozik, ha szem előtt van, és teljes munkaidőben vagy még azon túl is elvégzi a rábízott feladatokat. Nemcsak a fogyatékkal élő embereknek okoz ez a hozzáállás nehézséget a munkavállalásban, de hasonló tapasztalatokról számolnak be a kisgyermekes szülők is környezetemben.

„de hogy mi a mai magyar valóság, nem szeretik a részmunkaidőseket, ezt általánosságban mondom,” (47 éves férfi)

3.5.19 Milyen területeken szenvedett hátrányt a közlekedés akadálymentesítésének hiányosságai miatt? Kérem, részletesen beszéljen erről!

Az interjúk felvétele során gyakran előfordult, hogy ezt a kérdést fel sem kellett tennem, mert történetbe ágyazottan beszéltek róla. Említésre került többek között, hogy állásinterjúról maradt le, ami munkavállalói szerepben a megbízhatatlansággal egyenlő a munkáltató szempontjából, és az amúgy is szűk lehetőségeket tovább szűkíti. A munkahelyre való bejutás is többletidőt vesz igénybe.

„Na az vicces volt, amúgy ilyen reggel fölkeltem, nem tudom, hatkor vagy hétkor elindultam, fölszálltam a – melyikre szálltam föl, hogy mentem? Az volt a jó, hogy itt volt a 99-es, és a 23-as, szóval ezzel a Blaháig tudtam bemenni, ezzel a Bosnyákig és én meg itt voltam középen. Reggelente mindig a 23-assal elindultam be a Borárosra, Borárosra átszálltam a 212-re, elmentem az Újbuda központig, ott leszálltam, 4-es metró, elmentem Kelenföldre, fölszálltam a 40/B-re, és úgy ki Budaörsre. Visszajöttem a Budaörsről, Kelenföldre, Újbuda, 4-es villamossal elmentem a 32-esek teréig, kávézó, Kálvinig elmentem a metróval, 9-es, kávézó, kávézótól megint vége volt a melónak, akkor ki a Borárosra, és utána haza 23-assal.” (31 éves férfi)

Interjúalanyom azóta már megszerezte a jogosítványát és autót is tudott közösségi felajánlások révén vásárolni, a fenti idézet alapján nem kérdéses, mi motiválta erre a lépésre.

A lakhatásnál is fontos tényező az ingatlan belső akadálymentességén túlmenően, hogy az ingatlan mekkora nehézségek árán közelíthető meg? Az alacsonypadlós járművekkel közlekedő tömegközlekedési útvonalak mentén – ezek többnyire a belvárost és a főbb közlekedési csomópontokat érintik – eleve magasabbak az ingatlanárak akár bérletéről, akár vásárlásról van szó. Bárhova is szeretne eljutni a mozgáskorlátozottsággal élő személy, komoly előzetes informálódásra és tervezésre, szervezésre van szüksége ehhez, *„nagyon kevés helyen van akadálymentes mosdó, és ezért nagyon-nagyon meg kell gondolni az úti célt, és azt úgy megtervezni, hogy ha nem is találok akadálymentes mosdót, de legalább betudjak menni” (49 éves nő)* gyakran előfordul, hogy ami számunkra egy órás út, számukra a kényszerűségből beiktatott kerülő útvonalak miatt 2,5 óra vagy akár több is lehet. Egy kisgyermeket nevelő

interjúalanyom beszámolója szerint: *„Szentendrére innen kijutni HÉV-vel 10-20 perc. Míg elmegyek Újpestre, fél óránként jár a busz, onnan megy a Volán ki, ami fél óra, 20 perc. Én még akár ezt megcsinálom, de ha azt nézem, hogy a S.-nek van egy napirendje, akkor nem mindig.”*

A kikapcsolódási lehetőségeiket is erősen behatárolja, hogy az adott helyszínen megközelíthető-e akadálymentes járművekkel, vagy sem? Tehát nem azt a színdarabot, koncertet nézik-hallgatják meg, nem a közelebbi sportlétesítménybe, üzletbe mennek el igényeiket kielégíteni, hanem oda, ahova képesek önállóan eljutni.

„amikor boltba szeretnék elmenni vagy szolgáltatást igénybe venni, azt nem tudok. Nem tudok bejutni. „Ezért jár a béna a Plázába.” Nem azért, mert ún. plázacica, hanem mert bejutsz.” (49 éves nő)

Mások arról számoltak be, hogy megalázó jeleneteknek voltak szenvedő alanyai, mikor a járművekre várakoztak. Említésre került, hogy mindenáron pénzt akartak adni nekik, szinte rájuk tukmálták, vagy például a kerekesszékes házaspár kirándulni szeretett volna menni gyermekeikkel és nem engedték fel őket a buszra, mondván, hogy a busz csak egy kerekesszékes ember szállítására van levizsgáztatva.

„Nem néznek az ember szemébe, úgy beszélnek, mintha nem érteném. Ha pénzt akarnak adni az utcán, az is fura, kellemetlen. Nem szoktam elfogadni.” (31 éves nő)

Rendszeres, hogy az alacsonypadlós járműre várakozva – mert bizonyos járatokon nem mindegyik jármű alacsonypadlós – bőrig áztak, átfagytak, mert a menetrendben feltüntetett jármű helyett régi típusú jármű érkezett és a buszmegállóban nincs fedett váró.

„Az eső az igen, mert csak ülsz, jobban megázol.” (34 éves férfi)

Az is előfordult többekkel, hogy ugyan le tudtak szállni az adott megállóhelyen – a vonatközlekedésben ez sincs mindig így! -, de a megállóból nem tudtak tovább haladni, mert nem volt járda, vagy a járdaszegély magassága, élessége ezt nem tette lehetővé. Minden válaszadó úgy vélte, hogy egy-egy ritka kivételtől eltekintve, az emberek segítőkészek, odafigyelnek rájuk, szívesen segítenek a le- és felszállásnál, többnyire átadják a helyet a tömegközlekedési eszközökön, és többnyire türelmesen megvárják, míg a sofőr a rámpát lenyitja, majd visszazárja.

„Át szokták, most már egyre jobban. Van mikor én mondom, hogy nem, mert csak egy megállót megyek.” (47 éves férfi)

„nyilván vannak emberek, akik önzetlenül odajönnek, de sokan nem azért nem jönnek oda, mert nem szeretnének segíteni, nem tudják a hogyan, nem tudják a miértet, nem tudják, mikor tesznek jót, ha odajönnek, ha nem jönnek oda?” (47 éves nő)

„Azzal, hogy én most kóstolok bele, eddig szerencsés voltam, jó indulattal találkoztam,” (53 éves nő)

Néhányan kritizálták, hogy a buszvezetők némelyike szó nélkül tovább hajt, ha meglátja őket a megállóban, illetve megjegyzéseket tesznek amiatt, hogy ki kell szállniuk a vezetőfülkéjükből, de egyre ritkábban fordul elő ilyesmi.

A beszámolókból kitűnik, hogy többnyire nem az emberek negatív hozzáállása okozza a nehézséget, hanem a közlekedés akadálymentesítési hiányosságai, és az épített környezet akadályai.

3.5.20 Vannak javaslatai arra, hogyan lehetne a közlekedési akadálymentesítést hatékonyan elősegíteni?

Erre a kérdésre is sokan válaszoltak a kérdés feltevése előtt már az interjú közben, a történetükbe ágyazottan. Nagyon jól megfogalmazott, pontos, konkrét javaslatok születtek, melyeket az alábbiakban rendszerezve mutatok be, előkészítve egy javaslattételt a döntéshozók felé. Szóba került a jogszabályok és a tervezés, kivitelezés szabályozásának egységesítése, és az érintettek teljes körű bevonása nemcsak a tervezés, kivitelezés, hanem az ellenőrzés folyamatában is.

„De például a HÉV, hát arra egyáltalán nem lehet feljutni, meg a járdaszegélyek, hát azokat is meg kéne csinálni és ellenőrizni, valakinek ezeket a beruházásokat erősen ellenőrizni, hogy csak tényleg olyan munkát adjanak át, ami az előírások szerint van, meg kipróbálták kerekesszékesek.” (31 éves férfi)

„Aztán a megállóhelyek megközelíthetősége, hát azt mondjuk nagyon, itt hepehupa, itt göröngy, itt akármilyen, itt a járda, tehát azért fölrakni egy még egy aktív kerekesszékes is...sok, legyen átgondolva, megszervezve, megtervezve és előre tervezve minden ilyen dolog.” (47 éves nő)

Csak az kaphatna építész diplomát, aki előtte bizonyítottan 6 hónapot tolószékben tölt. Innentől kezdve nincs több gond. Innentől kezdve tudja miről beszélünk. (50 éves férfi)

Volt, aki az oktatás-nevelés keretein belül kezdené meg az akadálymentesítéssel kapcsolatos attitűdök megváltoztatását,

„Az embereket kéne megváltoztatni. Még most is az a mentalitás, hogy jó akkor eldugjuk őket és akkor nincsenek és nem kell velük foglalkozni, és ez van még továbbra is. Bekeveredni az emberek közé és igenis hétköznapivá tenni a fogyatékos személyeket. Hétköznapi legyen az iskolában, ahol lehet mindenütt. Ha megtanulják a gyerekek, akkor úgy szocializálódnak, hogy természetes lesz. Hogy ugyan nem úgy mozog, mint én, de ugyan olyan, mint én. Az egyén meggyőzése, egyéni szinten megy, nem tartom helyesnek a provokációt. Inkább negatívumot hoz, mint pozitívumot a tüntető megjelenés, mint a Szivárvány menet.” (50 éves férfi)

Volt, aki a gyártóknak, kivitelezőknek tartana továbbképzést az akadálymentesítéssel kapcsolatban. Olyan javaslat is elhangzott, amely a mozgáskorlátozottsággal élők parlamenti képviseletét szorgalmazza.

„ahhoz képest, hogy mekkora a mozgáskorlátozottak száma ma Magyarországon, nincs a döntéshozók között például olyan mozgáskorlátozott személy vagy személyek, akik minket képviselnének.” (49 éves nő)

3.5.21 Mit gondol, milyen módszerekkel, hozzáállással lehet a társadalom és a döntéshozók figyelmét felhívni a problémákra?

A legtöbben a szelíd módszerek hívei, nem hisznek a zajos, agresszív kampányokban. A személyes találkozások, tapasztalatszerzések, egymás megismerése meglátásuk szerint a leghatékonyabb tudatformáló eszközök. Néhányan úgy vélik, hogy a döntéshozóknak kerekesszékekben kellene néhány napot tölteniük, ez valódi érzékenyítés lenne, valószínű, hogy más szemmel látnák az érintettek mindennapos küzdelmeit nemcsak a közlekedés szempontjából. Egy – fiatal felnőttkorában mozgáskorlátozottá vált személy – említette azt, hogy csak akkor figyelnek fel az érintettek nehézségeire, ha azt durván az „arcukba nyomják”, például meg kell akadályozni a metró közlekedését, szerinte ez elég hatásos lenne.

„Leállítani a metróközlekedést! Például! Vagy az, hogy olyan közösen egy olyan túrát, most nem a biciklitúrára gondolok, de közösen egy olyan kisebbet, nem egy ekkorát, mint a RCM, egy olyat, ami összeülve a tipikus és az atipikus populáció és együtt megtervezik az útvonalat, és együtt mennek ezen végig és akkor fölmérik esetleg a pozitívumait annak az útvonalnak és felmérik a negatívumait és ezt ugye megtapasztalja

a tipikus populáció is, tehát sokkal inkább meg fogja érteni, minthogyha most odatódulunk többszázezren és a tipikus tolja az atipikust a kerekesszékekben, tehát hogy oké, figyelmet próbálunk magunkra vonni, de szerintem kevés.” (47 éves nő)

A visszafogottabb vélemények közül néhány:

„Először a fejekbe kéne rendet tenni.” (34 éves férfi)

„A legfontosabb, egy kicsivel több odafigyelés, az jó lenne.” (51 éves férfi)

„Szerintem a személyes érintettségen keresztül kéne megfogni a kérdést, a médian keresztül. Ha azt hangsúlyozzuk, hogy bárki válhat élete során is mozgássérültté.” (44 éves nő)

„Figyelnek arra, amit mi írunk. Érdeemes írni.” (25 éves nő)

A válaszok közül több nem mentes az indulatoktól, van, aki már frusztrált, belefásult a küzdelembe.

„néha picit már ...nekem ez a fogyatékos történet is, nekem már minden bajom van tőle, hogy állandóan az ember ezzel legyen, ezzel foglalkozzon, nem.” (47 éves férfi)

3.5.22 Ez kinek a feladata Ön szerint?

Az interjúalanyok mindegyike úgy gondolja, hogy ez az egész társadalom feladata, nemcsak az érintetteké, és legkevésbé bíznak az érdekvédelmi szervezetek hatékony fellépésében, *„Ha belegondolunk, hogy 1981 óta létezik a MEOSZ, létrehozták a megyei szervezetek, 81 óta...hát hol tartunk?” (49 éves nő)* bár van, aki másképp gondolja:

„Az érintettek és érdekvédelmi szervezeteik feladata elsősorban.” (44 éves nő)

„Hatékonyabb érdekérvényesítést akkor lehetne elérni, ha többen lennénk.” (51 éves férfi), véli egyikük.

Az egyik interjúalanyom alapítója a Mozcássérült Emberek Önnálló Életvitel Egyesületének, jelentős szerepet játszottak az 2003. évi CXXV. az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról. Mozcalmi múltja ellenére azt vallja, hogy a személyes kapcsolatok mozcdíthatják érdemben elő az akadálymentesítést.

„Figyelj, ezeket a dolgokat nekünk kell megmutatni, elmondani, mert ugye sokan segítenek, de sokaknak eszébe sem jut, hogy hát ez egy kerekesszékesnek mekkora probléma lehet, egy ilyen járdaszegély, mondjuk.” (31 éves férfi)

„Ez mindenki feladata a társadalomban. Automatikusan érzékenyítesz. Agresszív véleménycserével annyit érnének el, hogy felháborodnának, sok a primitív ember. Rengeteg helye van még Pestnek, ami még nincs akadálymentesítve. De ez benne van a pakliban. Amíg te eljutsz metróval három átszállással, addig én másfél órát utazok. De ezt nem kell felvenni.” (34 éves férfi)

Legtöbbször a személyes találkozásokban, érzékenyítéseknél látják elsősorban annak a lehetőségét, hogy felhívják a mozgáskorlátozott emberek problémáira a társadalom és a döntéshozók figyelmét.

4. Befejezés

4.1 A kutatási hipotézisek elemzése

A kutatás kérdések és hipotézisek megválaszolása

A mozgáskorlátozottsággal élő emberek mindennapjai küzdelmesek, szükségük van a támogatásokra, az eléjük tornyosuló akadályok elhárítására. A kutatásom célja az, hogy megismerjük a közlekedéssel kapcsolatos nehézségeiket, véleményüket és közelebb kerüljünk az akadályok lebontásához együtt, hogy az érintett személynek esélye legyen ugyanúgy hozzáférni a lehetőségekhez, a független, önálló életvezetés, az aktív társadalmi részvétel érdekében.

A közlekedés akadálymentesítési hiányosságai valóban döntő jelentőségű a mozgáskorlátozott emberek önálló életvezetésében?

A/ Feltételezem, hogy a mozgáskorlátozott emberek önálló életvezetését valóban nehezítik az közlekedési akadálymentesítési hiányosságok, azonban úgy vélem, ez csak az egyik tényező, a mozgásállapotuk, a támogatási szükségletük kielégítetlensége, munkavállalási lehetőségeik és az ebből adódó jövedelmi viszonyaik mellett.

Az beszámolókból kirajzolódik, hogy feltételezésem helytállónak bizonyult, hiszen aki képes önállóan, vagy segítséggel közlekedni, az ezt meg is teszi.

„Mindenhova el tudtál jutni, ahova el szeretted volna, ahova vágytál?”

- *Igazából igen. Nem tudsz aluljárót használni, nem tudsz átmenni a Blahán, hanem meg kell kerülni a Keleti felől, de ezek nem problémák már. Nyilván meg kell tervezni. Ilyenek mindenhol vannak.” (34 éves férfi)*

„azért most már egy sérült, ha így vagy úgy, de azért el tud jutni A-ból B pontba, sokat fejlődött a város.” (27 éves férfi)

„ma például egész nap mászkáltam a városban, mindenhol voltam kábé, és pont azon gondolkoztam, hogy eltelt ugyan 20 év, de végre itt tartunk, hogy tudok közlekedni önállóan” (30 éves nő)

A mozgásállapotból fakadó bizonytalanság-érzet, biztonság-érzet hiánya legalább akkora erővel bír az önálló életvezetésre, mint a közlekedési akadályok.

„Nem azzal van a gond, hogy nem tudok lépcsőzni, hanem azzal a kellemetlen érzéssel, hogy pl. elesek, leeselek. Ennek sajnós van valóságalapja is, mert történt már velem ilyen.”
(45 éves nő)

Ugyanílyen fontosnak tűnik a megfizethető támogató szolgáltatások hiánya, az, hogy a jövedelmük nem elegendő a piaci szolgáltatások megfizetéséhez – például a taxi-, szintén hozzájárul ahhoz, ne tudják megoldani a független, önálló életvezetésüket.

„nyilván ennek hatalmas anyagi vonzatai vannak, a taxit, a mai árak mellett képtelenség megfizetni.” (47 éves nő)

Az is kiderült a beszélgetésből, hogy a MEOSZ Szállítószolgálat bővíti új kisbuszokkal a kapacitását, de mindkét szolgáltatás igénybevételét előre be kell jelenteni. Az önrendelkezés joga ismét sérül, hiszen nem tud az érintett személy spontán döntést hozni, ha úgy adódik, mert akárcsak a MÁV-nál, itt is tudnia kell, meg kell terveznie előre, hogy hova, mikor szeretne közlekedni és ezt az igényét be kell jelenteni, hogy a szolgáltató erre felkészülhessen.

Befolyásolja-e az, hogy milyen segédeszközt használnak, az érintett személyek önálló közlekedését?

B/Feltételezem, hogy a kerekesszéket használó mozgáskorlátozott személyek vannak a leghátrányosabb helyzetben az önálló közlekedés megvalósításában.

A tömegközlekedéssel kapcsolatos fejlesztések ellenére, még mindig van olyan metró-állomás, ahol nincs lift, a buszok csak egy kerekesszékkal közlekedő személyt szállíthatnak biztonsági okokból, sok tömegközlekedési útvonalon még nem rendszeresítettek alacsonypadlós járműveket. Az autót használó mozgáskorlátozott embereknek nem a tömegközlekedés akadálymentesítési hiányossági okozzák a legnagyobb nehézséget, hanem a parkolóhelyek hiánya, nem megfelelő mérete, elhelyezése és az, hogy a jogszabályok ellenére gyakran elfoglalják kijelölt parkolóhelyüket. *„Legfőképpen a nagy autók nem férnek el a normál parkolóhelyen és akkor általában a nagyobb, mozgássérült parkolót foglalják el.”* panaszolja 49 éves interjúalanyom. J., 50 éves férfi pedig azt sérelmezi, *„hogy vannak olyan kijelölt parkolóhelyek, vagyis mozgássérültek számára kijelölt*

parkolóhelyek, amik attól kijelölt parkolóhelyek, hogy oda vannak rajzolva a piktogramok. Tehát se nem szélesebb, se nem beállható, se nem használható.”

Így jelenlétük a mindennapokban egyre nehezebbé válik, ami gátolja a társadalmi integrációjukat. Az emberek közötti interakciók adják a társadalmi aktivitást, ez csak közösségekben alakulhat ki. (Bass,2011)

Több interjúalany mondta el, hogy azért nem képes önállóan közlekedni, mert a fizikai állapota, erőnléte ezt nem teszi lehetővé, nem tudja irányítani a kerekesszéket, épített akadályokkal nem tud megküzdeni a nehézkesen mozgó segédeszközzel. *„bemegy az ember egy mélygarázsba, és ahhoz, hogy a mozgássérült parkolóhelyről eljusson a bejáratig, addig keresztül kell mennie egy akkora fekvőrendőrn, hogy még az elejét felteszem és átrántom, de olyat üt a széken, hogy ..., van, amelyiket nem tudom megoldani, amelyik annyira magas, annyira meredek, hogy ott nem tudok fölmenni.”* (49 éves nő)

Az időjárás is erőteljesen befolyásolja közlekedési „kedvüket”, gyakran megáznak a megállóknak, a lucsok, a víz tönkreteszi ruházatukat, könnyebben betegednek meg ezek miatt. *„Ha esik az eső, nem megyek ki szívesen”* (29 éves nő)

„Az eső az igen, mert csak ülsz, jobban megázol” (34 éves férfi)

A kisgyermekes kerekesszéket használó érintett emberek már a gyermekük biztonságát helyezik előtérbe, így csak kipróbált útvonalakon mernek haladni, ahol valószínűsítik, hogy nem sérülhetnek meg. *„Fizikai kontaktus megvan, ha úttesten megyünk át. Működik, ha mellettünk jön, vagy picit előre megy, ha ismerős a környék.”* (34 éves férfi)

Míg az egy vagy két járóbottal közlekedő mozgáskorlátozott emberek képesek a gyorsabb helyváltoztatásra, nincsenek annyira kiszolgáltatva az időjárásnak, állapotuktól függően, még a nem alacsonypadlós járműveket is igénybe tudják venni, nem szorulnak a buszvezetők segítségére, fel- és leszálláskor.

„Tudok állni, de kapaszkodnom kell, egy kéz is elég, de jobb kettő.”, mondja 47 éves férfi interjúalanyom, aki egy botra támaszkodva közlekedik, és a nem alacsonypadlós buszokra, villamosokra is képes felszállni.

A járókeret vagy rolátor segítségével közlekedő mozgáskorlátozott személyek hasonló okokból, nagyobb függetlenséget élveznek a kerekesszékes társaikkal szemben.

„Járókerettel kis távolságokra el tudok menni, vagy alacsonypadlós járművel akadálymentes helyre elmegyek” (47 éves férfi)

„még kocsit vezettem, de már rolátor, én magam be tudtam helyezni a kocsi hátán a csomagtartóba” (53 éves nő)

Hatással van-e az mozgássérült emberek önálló közlekedésre, hogy melyik életkorban manifesztálódott a mozgáskorlátozottság?

C./Feltételezem, hogy a megváltozott élethelyzethez való adaptációs, alkalmazkodási képesség az életkor előrehaladtával csökken, rugalmatlanabbá válik.

A felnőttek tanulási képessége függ a motivációtól, a tudás hasznosításának jelentőségétől, a meglévő tudástól, és a társadalmi feltételektől. Gyakran pesszimizták – „már nem vagyok képes rá”, és nehezebben birkóznak meg a kudarcokkal. A tanulás újrakezdése is nehézségként jelenik meg. Élettapasztalatait összeveti a tanultakkal és ha ellentmondás keletkezik, ellenáll az új tudás befogadásának. Fontos számukra, hogy a tanultak azonnal hasznosíthatóak legyenek. (Kiss, 2009)

Az érintettekkel felvett interjúkban elhangzottak ilyen összefüggésre nem világítottak rá, inkább a mozgásállapot romlása az, amely az önálló közlekedésre befolyással bír. A kerekesszék sem megoldás számukra. T, 53 éves így vall erről: *Nem, mert a kezeimmel nem tudom tekerni a kereket. Először úgy volt, hogy csak az egyik kezemmel nem tudom, ezért kaptam egy olyan kocsit, hogy egy áttétellel csak egy kézzel tekerhető, de kiderült, hogy most már a másikkal se tudom, úgyhogy most már csak toligálni tudnak.”*

Négy, felnőttkorában mozgáskorlátozottá vált interjúalany kifejezetten gyorsan és ügyesen alkalmazkodott a kerekesszékes közlekedéshez, egyikük önálló vállalkozása keretein belül igyekszik segíteni társait, ketten autót vezetnek, másikuk túrákat szervez, melyen természetesen ő is részt vesz, az 50 éves J. pedig karatézni jár rendszeresen. A gyermekkorában balesetben megsérült, és később kerekesszékbe kényszerült interjúalanyom blogot vezet, melyben beszámol az ország különböző pontjain tett kirándulásairól, sőt, külföldi útjairól is.

„...hiába nem akadálymentes a közlekedés, az emberek akadálymentessé tudják tenni.”
(29 éves nő)

Összegzés, javaslatok

Kutatásomban a kérdések mentén szerettem volna feltárni, megismerni azokat az okokat, melyek a mozgáskorlátozottsággal élő emberek közlekedését befolyásolják akár pozitív, akár negatív értelemben. Végző célja, hogy javaslatokat tudjunk megfogalmazni a döntéshozók és a társadalom tagjai felé azért, hogy az önálló életvezetés, a lehetőségekhez való hozzáférés joga megvalósulhasson a közlekedés akadálymentesítésének célzott elősegítésével.

Az érintettek véleménye, meghallgatása, beleszólása nélkül ezek a jogok nem érvényesíthetőek, és egyre erősödnek a civil kezdeményezésekből induló érdekérvényesítő platformok jelzései is, mint például az Önállóan Lakni-Közösségben élni csoporté. Ők egy doktori disszertáció kutatásának keretében elvégezték feladatukat, majd úgy döntöttek, hogy csak a mozgáskorlátozott résztvevőkkel folytatják az érdekérvényesítést és arra törekednek, hogy a mozgáskorlátozott emberek minél láthatóbbak legyenek a mindennapok során. Úgy vélik, hogy ha az emberek megszokják a jelenlétüket az utcán, az iskolában, a hivatalban, a szórakozóhelyeken, a munkahelyeken, akkor talán természetessé válhat, hogy az igényeikre is jobban odafigyeljenek. Sok, ezzel kapcsolatos, az érintettek által készített adatokra támaszkodó javaslatot gyűjtöttek össze a kutatási beszámolójukban. (Kovács, 2018)

Az interjúalanyaim javaslatait az alábbi táblázatban mutatom be:

Érintett személy	Javaslat	Kinek a feladata?
B. R. 31 éves férfi	jogszabályok betartása, betartatása, érzékenyítés	hatóságok, érintett és ép személyek
B. É. 47 éves nő	zöld jelzések meghosszabbítása a gyalogátkelőhelyeknél, érzékenyítés	hatóságok, érintett és ép személyek
B. T. 53 éves nő	támogató szolgáltatások bővítése	állami szervek
D. T. 44 éves férfi	zöld jelzések meghosszabbítása a gyalogátkelőhelyeknél, érzékenyítés, lépcsők kiváltása enyhe dőlésszögű lejtőkkel, érzékenyítés	társadalmi és állami szint
L. G. 47 éves férfi	egységes burkolati jelek használata, járdák dőlésszöge, csúszásmentes felületek előnyben részesítése, közvilágítás, több kapaszkodó korlát	gyártók, kivitelezők
S. A. 34 éves férfi	Az attitűdök megváltoztatása	érintettek
T. A. 29 éves nő	HÉV akadálymentesítése, a megállóhelyek és a megközelíthetőség akadálymentesítése, 4-6-os vonalán a peron és a kocsik egy szintre hozása, érdekvégyesítés	mindenki
O-K. A. 34 éves nő	járdák, peronok akadálymentesítése mindenhol, érzékenyítés	mindenki
O-K. S., 34 éves férfi	Speciális KRESZ-pálya kialakítása, ahol kipróbálhatják a tervezők, kivitelezők, hogy valójában milyen igények mentén dolgozzanak, érzékenyítés	mindenki
H. J. 50 éves férfi	Gyakorlatorientált képzés a tervező-kivitelző munkakört betöltőek számára, kivitelezés hatékony ellenőrzése akár az érintettek által, integráció, érzékenyítés	mindenki
H. M. 49 éves nő	Alacsonyabb fekvőrendőrk a parkolóban, a gyalogátkelőhelyek egyenletes burkolata, magas, éles padkák megszüntetése, akadálymentes mosdók létesítése, a parkolás biztosítása	mindenki
H. T. 47 éves férfi	jogszabályi harmonizáció, hatékony ellenőrzés	érintettek, hatóságok
O. K. B. 44 éves nő	lépcsők kiváltása liftekkel, mozgójárdákkal, érzékenyítés	érdekvédelmi szervezetek és érintettek
K. J. 44 éves nő	épített környezet akadálymentesítése, lépcsők kiváltása, parlamenti képviselő	hatóságok, érintettek, érdekvédelmi szervezetek
H. T. 51 éves férfi	hatékony érdekvégyesítés	érintettek
B. P. 45 éves férfi	érintettek jelenlétét növelni a mindennapokban, integráció, jogharmonizáció	mindenki
D. I. 30 éves nő	buszokra több, de legalább két kerekesszékes is felszállhasson, esélyegyenlőség előmozdítása, döntéshozók érzékenyítése	döntéshozók, érintettek

Szinte minden érintett úgy véli, hogy a személyes találkozások, a kiszolgáltatottságuk megtapasztalása a társadalom egészséges tagjai részéről az érzékenyítések által, a leghatásosabb módja az integrációjuk elősegítésének.

Ma azt látjuk, tapasztaljuk, hogy nincsenek biztosítva azok a feltételek, amelyek egy biztonságos, kiszámítható, független életvezetéshez hozzásegítenék a mozgáskorlátozott embereket. A 2006-os ENSZ egyezmény kimondja, hogy a fogyatékkal élő emberek és a társadalom szerepvállalása egyenlő mértékű kell, hogy legyen, mégis hiányosságokat tapasztalunk mindkét téren. (Katona, 2015)

A támogató szolgáltatások hiánya az egyik legfontosabb tényező a független életvezetés elérésben, ezek nélkül nincs, vagy nagyon kicsi az esélyük a munkavállalásra is. A fogyatékkal élő emberekben rejlő gazdasági potenciál kiaknázatlan marad, a szakpolitika elgondolása alapján, a transzferjövedelmekkel és egyéb szociális kedvezményekkel biztosítva van létezésük. Mindezekre a fedezetet az adófizetők befizetései adják, amely egyre kisebb mértékű a társadalom előregedése folytán. Azok a mozgáskorlátozottsággal élő emberek, akik megtalálták a képzettségükhöz, az állapotukhoz illeszkedő munkalehetőséget a nyílt munkaerő-piacon, adófizetők, mentális állapotuk is jobb, jövedelmi viszonyaik elérhetővé teszik számukra az önálló lakhatást – általában -, akár a családalapítást és a piaci támogató szolgáltatások megfizetését. Ezek mind ösztönző hatással vannak a hazai gazdaság fellendülésére.

A megkérdezettek többsége gondolja, hogy ez nemcsak az érintettek felelőssége, hanem a társadalom minden tagjának azonos mértékben elő kell segítenie, hogy elérhetővé váljon a valódi esélyegyenlőség. Mindannyiunknak feladata, hogy elősegítsük a fogyatékkal élő embertársaink társadalmi befogadását, biztosítsunk minél több lehetőséget a személyes találkozásokra, arra, hogy megismerjük a mozgáskorlátozottsággal élő személyek problémáit, örömeit, életét, láthatóvá tenni az érintett embereket a hétköznapi életben, személyes tapasztalatok által szemléletváltozást előidézni. A végső cél, hogy elhárítsunk közösen minden akadályt, legyen az épített, közlekedési, vagy akár jogi akadály, hogy a fogyatékkal élő emberek kirekesztettsége megszűnjön.

Bízom abban, hogy munkámmal némileg hozzájárulhattam az érintett személyek mindennapi küzdelmeinek feltárásához, igényeik megismeréséhez és ez alapot adhat egy, a jövőben megvalósuló, szélesebb körű kutatásnak.

Mellékletek

Az interjú kérdései:

1. Mikor és hol született?
2. A korlátozottság kezdete?
3. Családban nevelkedett? Ha nem, akkor hol?
4. Van-e más, akadályozottsággal élő személy a családjában?
5. Járt-e bölcsődébe, óvodába, általános iskolába? Akadálymentes volt a környezet?
6. Integrált vagy szegregált intézménybe/intézményekbe járt-e?
7. Milyen módon oldották meg gyermekkorában a közlekedését?
8. Kimaradt-e valamiből gyermekkorában az állapota miatt?
9. Milyen segédeszközt/segédeszközöket használ a közlekedéshez?
10. Képes az önálló közlekedésre?
11. Családi állapota? Házas? Párkapcsolatban él? Elvált? Egyedülálló?
12. Van-e gyermeke?
13. Lakhatása?
14. Miben és milyen mértékben szorul támogatásra, segítségre a mindennapokban?
15. Legmagasabb iskolai végzettsége? Van más, szakmai végzettségei is?
16. Van-e jelenleg munkahelye?
17. Nyílt munkaerő-piacon, támogatott vagy védett munkahelyen dolgozik?
18. Teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatják?
19. Milyen területeken szenvedett hátrányt a közlekedés akadálymentesítésének hiányossagai miatt? Kérem, részletesen beszéljen erről!
20. Vannak javaslatai arra, hogyan lehetne a közlekedési akadálymentesítést hatékonyan elősegíteni?
21. Mit gondol, milyen módszerekkel, hozzáállással lehet a társadalom és a döntéshozók figyelmét felhívni a problémákra?
22. Ez kinek a feladata Ön szerint?

Irodalomjegyzék

- A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (2006)
Letöltés helye: <http://www.un.org/disabilities/documents/natl/hungary-ez.pdf>
- Allport, Gordon W. (1999). Az előítélet, Osiris Kiadó, Budapest.
- Az Országos Fogyatékossgügyi Programról (2015–2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat. Letöltés helye:
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a15h0015.OGY>
- Babbie, Earl (2008) A társadalomtudományi kutatás gyakorlata Balassi Kiadó, Budapest
- Bánfalvy Cs. (2004). A fogyatékossg jelensége a szociológiában In Zászkaliczky P.,Verdes T. (szerk.) A tágabb értelemben vett gyógypedagógia. A fogyatékossg jelensége a gyógypedagógia határtudományaiban. Budapest: ELTE BGGYFK, 285-306.
- Bass L. – Deákné Orosz Zs. – Győri E. – Szauer Cs. (2009). Fogyatékos emberek társadalmi befogadása – a szociális ellátórendszer feladatai, lehetőségei. Tudástár. Tanulói Tananyag. Budapest: A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány
- Bass L. (2011). A fogyatékos emberek integrációja. In Nagy Z. É. (szerk.) Az akadályozott és egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon. Kutatási eredmények a TÁMOP 5. 4. 1. projekt Kutatási pillérében 143-160. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Benczúrné, (2001) Mesterházi Zs. (szerk.), Gyógypedagógiai Lexikon, p. 131. Budapest, ELTE BGGYFK
- Bigazzi S. (2013). Előítéletek. Tanulmány. In. Varga Aranka (szerk.). Esélyegyenlőség a mai Magyarországon. Pécsi Tudományegyetem. Letöltés helye:
- Braun J., Gurbai S., Hegyes J., Kiss Cs., Renner E., Tábiné Hídvégi Cs. és Ungvári Gy. (2017) Önrendelkező életet élni, MEOSZ, Budapest.
- Budavári-Takács I. (2011) A tanácsadás szociálpszichológiája Letöltés helye:
https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/20100019_A_tanacsadas_szocialpszichologiaja/ch04.html

- Carpenter, S. (2018). Disability and social Equality: The Centrality of Independent Living, 229-241. *Alternate Routes*, Vol. 29.
- Cork, S., Ebrahimoff, S., Jaeger, Paul T. and Jette, S., (2016) Brooklyn The Politics of (Dis)Information: Crippled America, the 25 th Anniversary of the Americans with Disabilities Act (ADA), and the 2016 U.S. Presidential Campaign 1-16. *International Journal on Information, Diversity and Inclusion*, Vol. 1
- Edwards, S. D. (2005). *Disability: definitions, value and identity*. Oxford: Radcliffe
- Fábián Gergely, 2014. *Alkalmazott kutatás módszertan*, Debreceni Egyetem, Digitális Könyvtár.
- Fougeyrollas, P. – Grenier, Y. (2022) *Monitoring Disability Policies and Legislation towards Effective Exercise of Rights to Equality and Inclusive Access for Persons with Disabilities: The Case of the Quebec Model*, 2-12. *Societes*, 8,40
- FSZK (2016). *Montázs Projekt-A fogyatékos személyek számára nyújtott szakmai és közszolgáltatások hozzáférhetőségének kialakítása, fejlesztése EFOP 1.9.2. – VEKOP-16*. FSZK, Budapest
- Harnóczy E. – Makai A.- Simon G. – Vágner N. (2010). Fogyatékos életesélyek – életinterjúk tükrében. *Acta Sociologica* (2010) 3. évf. szám. Letöltés helye: <http://szociologia.btk.pte.hu/acta-sociologica-2010-3-evf-1-szam>
- Hüse L., Kiss L. (2001). Tartalomelemzés – kérdőívek és interjúk belső tartalomelemzése. In Fónai M, Kerülő J., & Takács P. (szerk.) *Bevezetés az alkalmazott kutatómódszertanba* (pp. 89-119). Nyíregyháza: Pro Education Alapítvány
- Kállai Gy. (2013) *Integráció és fogyatékoság Kultúra és Közösség*, 2013/1. szám, 1-6.
- Kálmán Zs. (1997) *Bánatkő*. Keraban Könyvkiadó, Budapest
- Kálmán Zs., Könczei Gy. (2002). *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Katona V. (2014) *Mozgássérült emberek felnőtté válása a társadalom által teremtett keretek között A reziliencia lehetősége az életutakban* (PhD értekezés) Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest,

- Katona V., Szücs M., (2016) „Miért ne lehetne nekem is gyerekem?” – Intellektuális fogyatékossgal élő emberek gyermekvállalása, Carissimi 7. évfolyam, 2016/2. 6-8.
- Kiss Á. (2009) A tanulási képesség és a felnőttképzés munkaerőpiacon való hasznosulásának összefüggései (Szakdolgozat) Hódmezővásárhely
- Kissné Szentmihályi M. - Póti V. (2004) Fogyatékkal élő emberek (pp. 79-97.) In: A láthatatlanság vége. Társadalomismereti szöveggyűjtemény. [Szerk.]: Gelsei Gergő - Gergely Vera - Horváth Vera - Rácz Márton. Bp. Alapítvány a Társadalomelméleti Kollégiumért.
- Kovács Vera (szerk). (2018) Önállóan lakni-közösségben élni, Közélet Iskolája Alapítvány, Budapest
- Könczei Gy. (szerk.) (2009) Az intellektuális fogyatékossgal élő emberek helyzete Magyarországon. A fogyatékkal élők énképe és identitása (pp.167-169) Fogyatékossgügyi tanulmányok V. kötet, ELTE BGGYK, Budapest
- Könczei Gy. és Kullmann L. (2009, szerk.): A (komplex) rehabilitáció alapjai. ELTE GYK, Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálás 2022 - A fogyatékossgal élők helyzete és szociális ellátásuk.
- Kullmann L, (2001) Mesterházi Zs. (szerk.), Gyógypedagógiai Lexikon, p. 132. Budapest, ELTE BGGYFK
- Kullmann L., Kun H. (2004). „...El kell-e felejtenünk az orvosi modellt...?” A fogyatékossg jelensége az orvostudományban. In Zászkaliczky P., Verdes T. (szerk.) Tágabb értelemben vett gyógypedagógia (pp. 69-90). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar és Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium.
- Lakatos-Tausz. (2004). A fogyatékos emberek helyzete. Statisztikai Szemle, 82. évfolyam, 2004. 4. szám 371-391.
- Laki I. (szerk.). (2010) A fogyatékossgal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának lehetőségei a mai Magyarországon, Kutatási Zárókötet, L'Harmattan Kiadó
- Laki I. (2013). A fogyatékossgal élő emberekről. Neveléstudomány, (3), 79-85.
- Laki I. (2014) Magyarországi vonatkozású társadalmi kérdések a fogyatékkal élő emberek életterében. In: Kulturális és társadalmi

sokszínűség a változó gazdasági környezetben. 302-308. International Research Institute, Komárom

- Laki I. (szerk.) (2009) Fogytékosság és a mai magyar társadalom, Konferenciakötet, Belvedere Meridionale – MTA Szociológiai Kutatóintézet, Szeged-Budapest.
- Madridi Nyilatkozat (2002) - Letöltés helye: <http://www.msmke.hu/tamogat/madnyil.pdf>
- Magyar Civil Caucus (2010). Fogytékos személyek jogai vagy fogytékos jogok? A Magyar Civil Caucus párhuzamos jelentése az ENSZ Egyezményről. Budapest: SINOSZ – MDAC – FESZT. Letöltés helye: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_crpd_alternative_report.pdf
- Márkus E. (2000): Pedagógiai és szociális rehabilitáció. In: Huszár I., Kullmann L. és Tringer L. (szerk.): A rehabilitáció gyakorlata. 22–34. Medicina Könyvkiadó, Budapest.
- Neményi M., Laki I., Ságvári B., Takács J., Tardos K. és Tibori T. (2011) A diszkrimináció elleni küzdelem – a társadalmi szemléletformálás és hatósági munka erősítése - Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogytékos és az LMBT emberek TÁMOP-5.5.5/08/1 Kutatási zárójelentés, Budapest
- Papp G. (2012). Az integráció inklúzió fogalmak tartalmi elemzése gyógypedagógiai megközelítésben nemzetközi és magyar szinten. Gyógypedagógiai Szemle, (4), 295-304.
- Szokolszky Á. (2004). Kutatómunka a pszichológiában. Metodológia, módszerek, gyakorlat. Osiris Kiadó, Budapest
- 1653/2015. (IX.14.) Kormányhatározat az Országos Fogytékosságügyi Program végrehajtásának 2015–2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről. URL: http://aosz.hu/wp-content/uploads/2018/06/1653_2015.-IX.-_14.-Korm.-hat%C3%A1rozat.pdf
- 2021. évi LXXVII. törvény a fogytékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény és a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvény módosításáról
- URL: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300062.TV#ljb0ida0d5>
- http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_17_2011.pdf
- URL: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300062.TV#ljb0ida0d5>

- URL:<http://fszk.hu/kiadvany/montazs-projekt-efop-1-9-2-megvalosithatosagi-tanulmany/>
- URL:<http://www.kompetenspedagogus.hu/sites/default/files/03-Varga-Aranka-szerk-Eselyegyenloseg-a-mai-Magyarorszagon-pte-btk-nti-2013.pdf>
- URL:https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010_0020_alkalmazott_magyar/9_a_kvalitativ_kutats_felvetel_terletei.html
- URL: Onrendelkezo-elet-fogyatekos-emberek.pdf (elegy2021.hu)
- Vetró Á. (2008) Gyermek és ifjúságpszichiátria, mentálhigiéné. Medicina, Budapest
- Zalabai P. (1998). Önálló életvitel és személyi segítség. Civil társadalom. Esély, (5) 56-70.

Interjúk

B. R., 32 éves férfi

Szia R.! Örülök, hogy látlak! Elég régen találkoztunk már, van, vagy két éve is, igaz?

- *Igen, igen...köszönöm a felkérést, hogy rám gondoltál.*

Én köszönöm, hogy vállaltad! Rendeljünk valami innivalót és kezdjünk bele, ha nem bánod.

- *Rendben, kezdjük!*

Mikor kezdődött a mozgáskorlátozott állapotod? Született vagy szerzett?

- *Hát, én így születtem, gyakorlatilag egy ilyen izomgyengeséget állapítottak meg nálam, ami annyit takar, hogy így gyengébbek a lábaim, de hogy érzek meg minden, csak hogy olyan szinten nincs erő benne, hogy önmagamtól nem tudok járni.*

Van valami neve ennek a betegségnek, vagy ez a magyar neve?

- *Hát, izomgyengeség, atrófia, egy ilyen nagyon sok, ilyen nem tudom én, ilyen kombinált betegségem van, amit...*

Komorbiditás...

- *Igen, igen, igen, igen. Ilyen mix vagyok amúgy.*

És akkor ezt, amikor megszülettél, az Apgar teszt vagy bármi kimutatta, vagy ez később, a fejlődésed során derült ki?

- *Hát, annyi a lényeg, hogy én ilyen dongalábbal születtem, rengeteg korrekciós műtét volt, tehát amikor a lábamba betettek csavarokat, kivettek csavarokat, a csípőmben-csípőficammal születtem-a csípőmben betettek, kivettek csavarokat, szóval azért egy ilyen komplikált gyerekkorom volt hároméves koromig, mert 15 műtét volt, ilyen korrekciós műtétek. Igen, és ezt anyukám, végül is mellettem volt végig, és ő hordott föl Egerből Budapestre, folyamatosan, mert ugye miután megszülettem, Budapestre én leköltöztem Egerbe.*

Tehát Budapesten születted, de a kisbaba korodat is már Egerben töltötted.

- *Így van, így van.*

És mikor születted?

- *1991. május 3-án.*

Mi ennek a betegségnek az oka? Arra fény derült valaha?

- *Hát, az a baj, hogy anyukám nem mindent mondott el, úgy emlékszem, hogy volt egy miómája a hasában, és azáltal valami nyomódhatott.*

Mármint az idegrendszernek valami fajta külső behatása?

- *Igen-igen, én annyira nem értek hozzá.*

Nem is kutattad ennek az okait? Úgy belenőttél ebbe az életbe?

- *Belenőttem ebbe a szituációba. Így van, alapvetően nem is akarom, meg nem is akartam kutatni, hogy most velem mi a baj, meg mi lesz a baj, hogy mi fog történni, stagnálni fog, mert igazából*

Mert te így voltál és vagy egy egyéniség, nincs ezen mit kutatni?

- *Így élek, így van. Szerintem hogyha nem tudsz semmiről, az nem fáj pl., meg hogyha tudsz valamiről, akkor befolyásolja az egész életedet, én így állok hozzá.*

Tehát nem betegségtudatban létezel, hanem te így vagy egy komplett egész. Másnak szürke a haja, neked meg ilyen problémád van.

- *Így van. Alapvetően az is segítség volt, hogy én épek között nőttem föl, ami egy olyan hatással volt, hogy velem soha nem éreztették, hogy sérült vagyok, mert igazából még akkor tudtam bottal menni, tehát akkor még erősebb volt a csípőm meg a lábam is, nem, nem így sétáltam, hanem ugráltam a bottal.*

Most is izgalmasan tudsz közlekedni, néhány infarktust már átéltem miattad, úgyhogy...

- *Igen, igen, igen*

Az a A38-ra ahogy lejöttél a Petőfi híd felől, az úttesten, azon a leejtőn...

- *Hát igen, mondjuk a közlekedésemben kicsit van néha kivetnivaló, de hogy ez a stádium, ez a botos közlekedés ez hetedikes-nyolcadikos koromig tartott, akkor volt egy ilyen gerincműtetem, ami igazából jól sikerült, mert hogy a hátam egyenesebb lett, viszont a sok fekvéstől a csípőm meg legyengült, és akkor nehezebben tudtam felállni, meg ráerőltetni, és inkább azt mondtam magamba, hogy inkább választom a gyorsaságot, minthogy hideg ételmezt vagy egy ilyen sátort vigyek magammal a legközelebbi élelmiszerboltba, mert hogy már olyan lassan tudtam menni, a többiekkel sem tudtam felvenni azt a tempót.*

Nem tudtál lépést tartani.

- *Így van, és akkor nekem fontos volt, hogy a közösségben maradhassak.*

Az általános iskolát végig Egerben jártad?

- *Azt igen, azt Egerbe jártam.*

Bölcsödébe is jártál, meg óvodába is?

- *Óvodába jártam, így van, igen, igen.*

És addig édesanyáddal voltál otthon?

- *Addig a műtétek voltak.*

Egyedül nevelt édesanyád, jól emlékszem?

- *Egyedül, hát apukám, amikor megtudta, hogy sérült vagyok, akkor szépen visszaköltözött Németországba a szüleihez.*

Neked németajkú az édesapád?

- *Igen, igen.*

Értem. Testvéred van?

- *Nem, egyke vagyok.*

Tehát akkor anyuval ott kettesben küzdöttetek Egerben.

- *Így van.*

Értem. Normál óvodába jártál, ahogy mondtad.

- *Igen, semmi extra nem volt, igazából arra emlékszem, hogy én, amikor a többiek felültek a motoros hajtókájukra, én fenn feküdtem és a kezemmel hajtottam magam, az egyik lábam lelógott.*

Megoldottad már akkor is.

- *Megoldottam a problémát, így van.*

És az iskola akadálymentes volt?

- *Akkor nem, akkor még nem, akkor lépcsők voltak, azt bottal le tudtam küzdeni, szóval... nekünk a harmadik emeleten volt fent a termünk, de akkor nagyon vicces, mert az igazgatóhelyettes azt mondta, hogy én nem mehetek abba az iskolába, mert hogy az egy sporttagozatos iskola volt, és hogy nagyon sport meg kézilabdaorientált volt az az iskola, és mondta anyukámnak, hogy nem, az nem jó ötlet, és anyukám addig, addig harcolt, addig ment, addig beszélt az igazgatóval, mindenkivel, hogy adjanak egy-két hetet. Adtak két hetet, és akkor az igazgatóhelyettes odament anyukámhoz, és mondta, hogy elnézést kérek, hogy így vélekedtem, mert, hogy a R. igen is fel tudta venni a tempót a többiekkel, sőt egy nagyon nagy húzóerő, meg egyfajta érzékenyítő hatással voltam a többiekre, mert már akkor segítettek nekem, hogyha úgy volt, nem tudom, előkészítették a dolgokat, akár ide vagy oda hozták a táskámat hogyha sok cucc volt, szóval ebből a szempontból jó volt.*

Nem kellett kérni.

- *Nem kellett kérni, hanem így jöttek. Meg alapvetően nagyon kevés olyan dolog volt, amiben segítséget kellett volna kérnem.*

Tehát abszolút elfogadtak, együtt nőttek fel, ha jól értem, az egész osztály, az iskolában?

- *Igen, igen. Volt egy vagy két év magántanulóságom, akkor még csak bejártam, alsó tagozatban, de akkor is az ilyen fejlesztések, kúrák meg ilyenek miatt.*

De akkor alapvetően az egy jól megélt életszakaszod volt.

- *Nagyon jó volt, hát persze.*

És bandázni el tudtál menni mindenhova, ahova mentek a többiek, vagy osztálykirándulni?

- *Figyelj, az én számomra Egerben minden hely akadálymentes volt, de nem azért, mert volt rámpa ott, meg ki volt alakítva nem tudom, akadálymentes mosdó, hanem azért, mert ott voltak a barátaim, és ha kellett vagy ha nem kellett, akkor is jöttek és megfogtak, segítettek, felemeltek, nem tudom, vittek, hurcoltak magukkal, akkor is, ha nekem nem volt kedvem. Szóval nagyon jó volt.*

Nem maradtál ki igazándiból semmiből, a kamaszkorod az úgy volt, ahogy egy átlagos fiú kamaszkora lezajlik?

- *Igen. Néha több is volt, néha többet is megéltem, de hát nem úgy értem, hanem többet mozogtam, több dolog történt velem akkor.*

Vakmerőbb voltál inkább, azt lehet mondani?

- *Vakmerőbb, igen, igen, szóval sok mindenbe belevágtam.*

És az állapotodból fakadt, hogy te még ezt is, meg azt is megcsinálod? Hogy ne maradj le a többiek mögött?

- *Nem, szerintem a természetemből.*

A habitusod, a személyiséged hozza magával?

- *Igen, a habitusom, hát az mindig olyan volt, hogy, nem tudom, hogy láttam, hogy punnyadnak a többiek, hogy ezt csináljuk, meg nem tudom, én mindig örült voltam, mindig egy kicsit bele akartam tenni, hogy a többiek jól érezzék magukat. Mert nagyon nem szerettem, amikor punnyadtak. Nem tudom, otthon voltunk, kockultunk vagy tévéztünk, egyszer-kétszer oké, ha rossz az idő, tök jó, de az, hogy napközben...*

Legyen a program?

- *Igen, igen, az nem volt jó, szóval mindig csináltunk valamit, mindig kitaláltunk valamit. És ez tök jó volt.*

R., a családban tudsz-e arról, hogy bárkinek lett volna akadályozottsága, a szélesebb családban, akár édesapád vonalán, nem tudom, hogy onnan van-e valami kapcsolattartás.

- *Semmi.*

Tehát sehonnan nincs ilyen visszajelzés, hogy lett volna valakinek ilyen problémája.

- *Nem.*

Akkor ez egy teljesen új helyzet, abszolút, tehát semmilyen előzménye nem volt. Értem. És amikor az általánosnak a vége felé közeledtél, akkor a továbbtanulás hogyan fogalmazódott meg?

- *Hát ugye nagyban befolyásolta ez a gerincműtét a további életemet, mert ugye felvettek volna a legjobb gimnáziumba Egerbe.*

Jó tanuló voltál?

- *Jó, nagyon jó tanuló voltam.*

Szeretted a...?

- *Szerettem az iskolát, meg szerettem tanulni. Szóval nagyon olyan voltam, hogy tudatosan készültem a jövőre, hogy tényleg a legjobb helyre vegyenek föl, tényleg olyan pontszámaim legyenek, hogy tovább tudjak tanulni, és hát ugye felvettek volna, csak hát ez nem jött össze, mert ugye lépcsős volt, meg nem volt sehol se kialakítva rámpa. És akkor azért is választottuk közösen anyummal, néztük a sulikat, meg anyunak is volt egy-két ismerőse, hogy Budapesten lévő iskola, egy integrált iskola, aminek a neve Adetur, és hát azt kiválasztottuk, hogy hát akkor nézzük meg, mit tud az az iskola és hát nagyon vicces volt, mert az elején, amikor odaérkeztem, hát nagyon nehéz, nagyon nehéz is volt egybe meg vicces is volt, a nehéz része az az volt, hogy pont amikor gimnáziumba felmentem volna az első két nap gólyatáborba, pont akkor halt meg a nagybátyám, és az nagyon kihatott rám, gyakorlatilag olyan három hónapig olyan voltam, mintha full depressziós lettem volna, és így nem akartam egyáltalán senkivel se beszélni.*

Gyázmunkában voltál?

- *Igen, nagyon kihatott rám. És ami a vicces volt, az az volt, hogy odamentünk, megláttam az iskolát és én nem akartam kiszállni az autóból, mert nem akartam sérültekkel lenni együtt, mert hogy ez nem az én világom, tehát olyan szinten ép voltam, a tudatom... igen-igen*

Az énképed, identitásod az ép volt, mert így szocializálódtál?

- *Megláttam a sérülteket, látássérülteket, kerekesszékesek, hogy mondom, én ide nem akarok jönni egyáltalán. Ja, egyébként volt egy ilyen, az általános iskolába elfelejtettem mondani, hogy volt egy ilyen próbálkozás, hogy a Mexikói útra feljövök, hát fel is jöttem, egy hétig bírtam, utána mondtam, hogy megyek inkább, ezt nem bírom.*

Tehát nem egy mozgáskorlátozott identitásod volt, nem tudtál abba a szubkultúrába belehelyezkedni?

- *Igen, igen, nem tudtam, és akkor találkoztam igazából a B-ékkal, S-ékkal, és igazából őkőlük nagyon sokat tanultam, mármint hogy életfelfogásban, ők mondták meg, hogy milyen az igazi élet, meg hogy hogyan kell hősnek lenni kerekesszékesként, tehát láttam az ép részét is, és láttam a sérült részét is és ott már éreztem is, hogy én sérült vagyok, és nem egy ép.*

Ott már el tudtad ezt valahogy fogadni?

- *Igen, igen, valamilyen szinten rávilágítottak a többiek is, hogy nem mindenhol én vagyok a világnak a közepe. Egerbe az voltam, egyedüli sérült, a közösségemben.*

Te voltál ott a különleges.

- *Igen, itt meg azért sok különleges ember volt még rajtam kívül és itt is a gimnáziumban próbáltam arra törekedni, hogy mindenkivel jóba legyek, tényleg nem az, hogy csak az épekkel, vagy csak a sérültekkel, hanem próbáltam egyfajta közösségteremtő hangulatot összehozni.*

Híd lenni.

- *Igen, igen, és nekem vagy sérült vagy ép vagy ép és ép között, nekem mindig ez volt a szerepem, én mindig ezt éreztem magaménak, egy társaságban, hogy ott akkor ne legyen*

klikkesedés, hanem ha ott van valaki, akkor gyertek ide, és akkor dumáljunk egyet közösen. Mert szerintem az sokkal építőbb tud lenni.

Előmozdítottad az integrációt minden szempontból.

- *Igen, igen.*

Hiszen így nőttél föl. Egy picit visszaugranék még oda az általános iskolás részre, hogy édesanyád mindig biztatott, tehát nem volt soha benne félelem, hogy te elinduljál, hogy közlekedjél?

- *Nem.*

Egerben milyen közlekedési lehetőségek vannak?

- *Egerben nagyon, nagyon rosszak voltak egyébként, mert ugye a buszok se voltak alacsonypadlósak, csak lépcsősek voltak, meg nekem nagyon sokat kell gondolkodni azon, hogy milyen útvonalon menjek, mert nem volt mindenhol lekicsinyítve a járdának a széle, valahol fel kellett menni oldalt, nem tudom, el kellett menni 40 métert, és úgy tudtam visszajönni, ez minden okés, király volt, csak ugye télen a hóban ugye az necces volt, meg hát ugye akkor nekem nem volt aktív kerekesszék, hanem az a régi nagymamakocsi, én azt csak úgy szoktam, hogy *GYSGY kocsi volt. És azzal eléggé nehéz volt közlekedni. Nagyon sokat segített anyukám, amikor tél volt, amikor kicsi voltam, akkor betolt engem.*

Közel volt az iskola hozzátok?

- *Reálisan igen, mondjuk a főépület az igen. És volt egy olyan időszak, amikor karbantartották a főépületet, akkor el kellett mennünk egy másik részre, az egy ilyen 500 méter volt, mondjuk az egy kicsit neccesebb volt.*

És autó volt a családban?

- *Nem.*

Vagyis mindent tömegközlekedéssel? Amikor mondtad, hogy fel kellett jönni Budapestre, azt hogyan oldottátok meg?

- *Mindent, az mindent, távolságival, vonattal, hát nagybátyámnak volt, igazából két nagybátyám volt, és akkor ők segítettek.*

Anyukádnak a testvéreiről beszélünk.

- *Igen. Kettő volt, és az egyiknek volt autója, és akkor ő segített nagyon sokszor autóval.*

Akkor megtapasztaltátok a távolsági közlekedést is?

- *Igen, igen, igen. Visszatérve egyébként anyukámra, hogy féltett-e vagy nem féltett, hát ő megtanította nekem, hogy hogy kell megkenni a vajaskenyeret és nem megkente, és ez nagyon fontos, mert alapvetően azért vagyok most itt, ahol vagyok, mert nagyon sok sérültnél... megkenik azt a vajaskenyeret és ez az egész életedre ki tud hatni. Hát az, hogy kiálljál magadért, az nagyon-nagyon... Az, hogy tényleg tegyél valamit magadért, meg képviseld magad, az nagyon fontos.*

Édesanyád nem búra alatt nevelt ezek szerint....

- *Anyukám nagyon értelmes ember, meg okos meg művelt és mindig azt tanította, hogy akármilyen, akárhonnan jössz, meg akármilyen vagy, meg akármilyen a származásod, mert ugye én félig roma vagyok, és hogy majd az életben nagyon sokan emiatt fognak majd megbélyegezni, és hogy soha ne azokat az embereket keress, akik látásból ítélnék, hanem azokat, akikben megbízhatók, a belső, akiket a szívemmel érzek, akik közel állnak hozzám.*

Édesanyádnak volt tapasztalata, hogy a küzdésre készített fel.

- *Igen, igen. És ő nagyon sokat elért, ő a Hotel Flórának volt az igazgatóhelyettese, szóval az ügyvezető igazgatóhelyettese, ő csinálta ezt, hogy négy-öt évig nagyon jó életünk volt, nagyon szuper volt minden, nagyon jól ment nekünk, és amikor jött a műtétek, egyre jobban mentünk lefelé.*

Nyilván, mert ugye ápolnia kellett, betegszabadság, erre gondolsz?

- *Nagyon sokat kivett belőle.... Nagyon sok energiát nyertem tőle.*

Bocsáss meg a kérdésért, de él még édesanyád, ugye?

- *Persze, persze, persze, minden okés. Hát visszafele, hogy én most milyen vagyok meg miért vagyok ilyen. ÉL persze, hát most is egyébként nagyon durva, 74 vagy 75 éves, nem tudom most így, tök gáz, de tényleg minden 3. 4. héten jön föl, segít, olyan, mint egy ilyen Energizer, megfőz, küld föl kajákat.... Hogyha megvan az, hogy tudsz adni szeretetet, az jó, az a legjobb.*

Amikor fölkerültél Budapestre, akkor az nem volt közlekedésügyileg sokk, hogy mivel, hova, merre?

- *Hála Istennek én már abban az időben jöttem fel, amikor már bejöttek a Combinok, tehát akkor úgymond kicsit könnyebb volt minden, nem nagyon jártunk el az elején, csak így a többiekkel egy-két helyre, szóval nem közlekedtünk annyit a városban, max. a Margit-szigetre kimentünk, kicsit lazultunk, visszajöttünk, annyira még akkor nem fedeztem föl a várost. És hát tényleg furcsa volt, mert igazából hogyha el akartunk menni valahova, akkor szájhagyomány útján kérdeztük meg a többieket, hogy hogy kell menni, mi az, ami akadálymentes, akkor még nem volt olyan applikáció, hogy nem tudom, megmutatta, hogy mi az akadálymentes, vagy mi nem, hogy mire szálljál fel, ami olyan lenne, szóval azóta nagyon-nagyon-nagyon sokat fejlődött, egyébként 2006. óta a közlekedés, meg az egésznek a struktúrája, a felépítése, hogy azért most már egy sérült, ha így vagy úgy, de azért el tud jutni A-ból B pontba.*

Nehézségei vannak, de azért nem lehetetlen, tehát nincs olyan pontja gyakorlatilag a ...?

- *Hát vannak még olyan pontjai, pl. az ilyen Soroksár. Oda is tettek már be alacsonypadlós buszokat, viszont vannak olyan időszakok, amikor nem jön, csak harmadik vagy negyedik busz, akkor ott kell állnod 30 percig vagy 40 percig.*

Amikor ide bekerültél és elkezdted óvatosan a fővárosi közlekedést, akkor inkább azt mondd, hogy jellemzően társasággal mentél. Mikortól volt az, hogy na, most már kimerészkedek önállóan?

- *Ott is egyébként az volt, hogy ilyen második-harmadikban, mikor már nagyon sokat voltunk bent a kollégiumban, akkor volt egy olyan, hogy így, olyan bezártság érzetem volt, börtön feelingem volt, és addig nyomta így az agyamat, meg a fejemet, hogy így nem akarok, nem akarok, nem akarok ott lenni, akarva vagy akaratlanul beindítottam a tűzjelzőt, de ez már másodjára vagy harmadjára volt és hát lejárt a szerződése, mandátumom. És akkor átköltöztem végre, úgymond kikerültem a nagyéletbe a másik kollégiumba, a Sasadi úton, a nagy épület, megvan?*

Igen, ott a laktanya után.

- *M7-esen mész kifele, kivezető szakasz és ott van egy hatalmas.... Megvan az építkezés Kelenföldön? Ott építkeznek egy ilyen nagy irodaházat, na ott van, mellette. Ott voltam, ott laktam és akkor változott meg teljesen az életem, mert*

Akadálymentes volt?

- *Akadálymentes volt, aha.*

Volt lift és nem voltak küszöbök?

- *Hát fönt volt egy olyan szoba, képzeld el a 12. emeleten laktam. Hallod, nagyon durva, hát ott a hegyek, János-hegy, naplemente simán megvolt. Viszont hogyha vihar volt, akkor rendesen megérezttük azt a vihart. És rendesen kilengett az épület, amikor vihar volt. De nagyon jó volt. És akkor kezdtem el tömegközlekedni.*

Nagyobb szabadsággal járt számodra ott lakni?

- *Akkor újra épnek éreztem magam.*

Ez egy normál kollégium volt?

- *Normál koli volt igen. Egy különálló koli. Egy iskolának volt a kolija, talán az Övegesnek? Most így hirtelen nem tudom megmondani mi a koli neve. Na mindegy és ott voltam.*

Ez már egy szabad, felnőtt jellegű élet volt?

- *Akkor is megvolt a szabályozás, kilencre vissza kellett érni meg mit tudom én, de hogy nem volt az a bezártság érzeted, érted, amikor... Teljesen új világ köszöntött rám.*

Egyedül voltál ott kerekesszékes vagy volt rajtad kívül más is?

- *Hát először egyedül voltam, utána meg ájtott a legjobb barátom, aki a szobatársam volt, a K., és ővele voltunk együtt két évig.*

Nem voltatok csudabogarakként kezelve?

- *Nem. Voltak gengelések, bementünk néha kicsit iszogatni, lazulgattunk egyszer-kétszer, de amúgy nem volt az, hogy izé, hogy így, jaj, mi van.*

Elfogadtak, ugyanúgy egy voltál a sok közül?

- *Az úgy nagyon jó, hogy egy lenni a sok közül, mint hogy te lennél, közösen valami egy ilyen csoportba.*

Nincs is ilyen típusú elvárásod, hogy bármilyen szempontból pluszt kapjál, másként bánjanak?

- *Nincs.*

Nincs, te azt mondd, hogy itt van ez a világ így, ahogy van és te megoldod. Akármi történik, akkor is megoldod, mert eddig is megtudtad oldani. Nem kérsz segítséget?

- *Hát figyelj, ha most olyan lennék, hogy mindenkit megkérnék mindenre, akkor nem élhetnék, mert akkor elhagynám azt az elméletet vagy azt az életfelfogást, amit anyum gyakorlatilag gyerekkoromban rám testált, hogy mit, hogy kell csinálni és akkor már ellentmondanék önmagamnak.*

Jó lenne időnként, ha kapnál segítséget?

- *Néha jó persze, néha van olyan az embereknek, nálam is van, én sem vagyok mindig olyan happy, meg nem tudom, hogy tök jó ez az egész történet, hogy én kerekesszékes vagyok, néha nekem is van két-három nap, hogy hagyjatok békén, telefon kikapcsol, és sírok, lent vagyok.*

Azért, mert a székben vagy, vagy úgy az egész élet?

- *Úgy ámblokk, egyáltalán, és akkor még rá a szék is, hogy a k... életbe, nem tudom, én miért vagyok ilyen, én vagyok a világ legbénább nyomija, stb. stb. skandalom, megbontok, egy sört, nem tudom, megiszok kettőt, izé és így elvagyok.*

Hogyan tudsz kijönni ebből az állapotból?

- *Találkozok a barátaimmal.*

De hát azt mondtad, hogy ilyenkor nem kívánsz senkit magad mellé.

- *Igen, de hát egy idő után menni kell, ki kell mozdulni, tehát elfelejtem, lejön rólam.*

Gyakorlatilag kijössz saját magadtól?

- *Van egy ilyen bennem, egy ilyen visszajelzés, de gondolkozz, nem jutok előre, nem tudok ezzel többet tenni, ha sírok, nem lesz jobb, nem tudom megszerezni azt a csajt, akit kinéztem magamnak, vagy nem tudom elérni azt a munkát vagy azt a célt, hogyha én itthon vagyok és sírok.*

Sok kudarc ér?

- *Igazából most egy ilyen karmás időszakban vagyok, mert azért régebben nagyon, nagyon tudtam élni, meg nagyon sokat buliztunk, meg csajoztunk, meg barátnőztünk és szerintem nagyon sok embert valamilyen szinten, nem is nagyon, de megbántottam, mert nagyon sokan belém szerettek, utána én meg nem szerettem őket, kicsit kihasználtam őket, és most úgy érzem, hogy visszakapom, mármint hogy nagyon, nagyon nincsen a párkapcsolatomban senki, úgy ámblokk nem történik semmi velem és ezt a mókuskereket élem meg gyakorlatilag, ezeken a hogyhívjákokon kívül, Rehab Critical Mass megszervezés, meg a zenélgetés.*

És ezzel most így megbékéltél, hogy most van egy ilyen időszak, ebből is valamit le kell szűrni, amit már le is szűrte, te elkezdted ezt a munkát, hogy te egy kicsit negatív voltál, most veled is kicsit negatívak, de ez egyszer csak kiegyenlítődik és elindul egy tisztább lap?

- Így van, így van, így van.

Magánéleti szempontból milyen volt ez a kollégiumi időszak?

- *A kollégiumban, pont jó egyébként, pont jó a történet, mert ott ismertem meg a barátnőmet a kollégiumban, és ő ép volt, és nagyon vicces volt, mert rajta kívül kettő másik lány is, egyébként, akikkel nagyon sokat beszélgettem, nagyon sokat voltam, és akkor ő könyvmoly volt, és mindig a barátom is mondta, hogy a könyvmoly. És hát volt egy ilyen összeveszésem azokkal a másik két lánnyal, akkor egy ilyen kis csalódás, hogy ők másabbak, hogy nem azt a nem tudom életvezetést viszik, ami nekem úgy mond így szimpatikus, hanem olyan egyéniségek, ami nekem nem szimpatikus és hát valamikor ugyanúgy mentem le őhözjuk, de az a könyvmoly lány kint ült és nézte a tévét és leültünk, és beszélgettünk. És így beszélgettünk nem tudom egy ilyen hétig, két hétig, utána már összespannoltunk, haverok lettünk, de tényleg az a legjobb barátok, semmi több. Utána már feljárnak hozzánk, egyre többet lógtunk egymással, és úgy volt, hogy a legjobb barátomnak nagyon bejött és ők is bejöttek egymásnak, tök jól elváltak, ők jobban elváltak és össze akartam őket hozni. Nem sikerült őket összehozni, és folyamatosan teltek el a hétvégék, egyre többet voltunk egymással, és egyszer csak megtörtént egy csók, buli által, utána másnap főleg magyaráztuk, hogy nem kellett volna, hogy mekkora gáz volt amit csináltunk, utána megtörtént, utána már nem volt megállás és utána kezdődött el, hogy vele összejöttem és hát jó akkor, kezdjük el a nagybetűs életet, költözzünk össze, költözzünk ki és akkor kiköltöztünk Soroksárra.*

Akkor még az Adeturba jártál?

- *Akkor még az Adeturba jártam, így van, akkor már a rendszergazdai szakmát végeztem, akkor már leérettségiztem.*

Ez a rendszergazdaság érdekelt?

- *Nem, egyáltalán nem érdekelt.*

Nem volt más lehetőség?

- *Igen.*

Egyébként foglalkozol ezzel a területtel vagy dolgoztál valaha ebben a szegmensben?

- *Nem, egyáltalán nem, nem, igazából az a két év az olyan volt, hogy suliba vagyok és tanulok.*

Mondtad, hogy hétféteken sokat voltál a lánnyal együtt, te nem jártál haza hétfégen?

- *De volt, amikor hazajártunk és akkor volt, amikor lementünk hozzá, hozzá mentünk, hozzám mentünk.*

Ő is vidéki volt ezek szerint?

- *Ő sokkal jobban vidéki volt, mert ő Beregsurányban lakott. Ha ismered azt a mondást, hogy irány Surány, az gyakorlatilag fönt van az Ukrán határ szélénél. Surányi volt a lány, és hát néha oda is elmentünk pl. tömegközlekedéssel, busszal, vonattal. Én olyan voltam, hogy megkértem ott mindig valakit, hogy segítsen. Én soha nem jelentettem be az ilyeneket.*

És ha mosdóba kellett menned, azt hogyan oldottad meg?

- *Akkor átültem, kiszálltam, annyi, hogy olyan szinten tudok mozogni, hogy át tudok kapaszkodni, rá tudok terhelni a lábamra.*

Mikor Egerbe mentetek, akkor is ugyanez volt, hogy a tömegközlekedést vették igénybe?

- *Igen, igen...*

És akkor kitaláltatok, hogy kiköltöztök.

- Soroksárra, és akkor ott találtunk egy albérletet, hát a rokonaim segítettek, hogy van egy albérlet, viszont ahhoz kellett találtunk egy állami támogatásos pályázatot. Ami annyit takart, hogyha van munkahelyed és 100 km-nél távolabb laksz a bejelentett lakóhelyedtől, akkor az állam megdob 50-60-100 nem tudom mennyi forinttal. És akkor azt vettük igénybe gyakorlatilag. És hát gyakorlatilag az unokatesóm segítségével kivettük egy üzlethelyiséget, amit átalakítottunk, egy ilyen lakás, nagyon menő volt, képzeld el, hogy annyira, olyan romantikus volt, meg annyira jó volt, hogy egy, úgy mentünk be, hogy egy darab matracunk volt, egy ilyen felfújható matrac, ott voltunk és így semmi más és így szép lassan megcsináltuk egy ilyen hangulatos lakássá. Konyhát kialakítottunk, szőnyeget, mosdót, szekrényt, nem tudom, falra ilyen díszeket.

Meddig tartott ez a kapcsolat?

- Két és fél év volt ez a kapcsolat, addig ott is laktunk, csak hát ugye beleszólt egy harmadik fél a kapcsolatunkba, az ő apukája, aki a világ legjobb apósa volt, imádtam egyébként az öreget, tényleg nagyon jó fej volt.

Abszolút el is fogadtak téged?

- Hát ő, az apósom igen, az akkori, az ő apukája ő nagyon elfogadott, az anyukája nagyon utált.

A mama mitől tartott? A származásod, az állapotod vagy mindkettő?

- Nem tudom eltartani, mit tudom én. És ugye az átlagemberek ugye mindig a legrosszabbra gondolnak először. És akkor egyre többet beszélgettem az anyjával is, meg azért voltak olyan mélyebb beszélgetések, hogy én mi vagyok, ki vagyok és akkor megismert, meg hát ugye eltöltöttünk egy pár napot együtt, amikor náluk voltunk és akkor szépen lassan azért így engedett. Néha azért volt olyan rossz érzés, hogy izé, hát más sráccal jobban jártál volna, meg nem tudom, meg hogy miért egy kerekesszékes, szóval azért lehetett egy kicsit érezni, hogy azért nem volt jó még az első időszakban, utána meg ilyen anyós kapcsolat volt, megtűrtük egymást.

Ők föl jártak ide a lakásba hozzátok?

- Hát, mi mentünk inkább hozzájuk. Egyszer vagy kétszer voltak nálunk, de amúgy nem.

Hogy tudtál Soroksárról az Adeturba kijárni? Nagyon korán kellett kelned?

- Igen, hogyha be kellett érni nyolcra, akkor reggel hatkor indultam, és akkor két órát utaztam, akkor volt az, hogy 66-ossal mentem, az valamikor jött alacsonypadlós, valamikor nem jött alacsonypadlós, utána elmentem Erzsébetig, ott átszálltam ugye a 23-asra, ami megy a Boráros térre, és akkor ott is valamikor volt, valamikor nem volt. Meg ez télen nagyon necces volt. És volt olyan időszak, amikor úgy jártam, mondjuk ez már a pesterzsébeti korszakom volt, amikor Pesterzsébetre költöztem, hogy úgy jártam, hogy reggel 7-kor fölkeltem, elindultam, az Auchanba már, akkor ott voltam már Budaörsre, visszajöttem a kávézóba, este 11-ig toltam, utána vissza, és így telt egy napom, egy éven keresztül. És képzeld el, hogy így emellett tettem le a jogosítványomat. Annyira bennem volt, nagyon meg akartam... Meg alapvetően világeletemben szerettem volna egy kocsi vezetni, ez tök jó buli.

Vágytál arra, hogy sokkal mozgékonyabb, mobilisabb legyél?

- Többet akartam, több helyre akartam elmenni, gyorsabban akartam odajutni.

Térjünk vissza erre a soroksári életedre. Volt-e valami köze az apósodnak ahhoz, hogy végül szakítottatok?

- Igen, mert felköltözött hozzánk, gyakorlatilag egy hétre akart felköltözni, mert állást szeretne, hát mondom persze, gyere, csináljuk, keressünk, segíünk, eltelt egy hét, őneki sikerült állást találni, nem tudom eljárka, utána már hogy hívják, megszoktuk, két hét, három hét, egy hónap, két hónap, három hónap és utána már ez így... utána már... Semmi magánélet, semmi, még egy jót beszélgetni sem tudtunk. Szóval egyáltalán nem volt semmi olyan, hogy csak ketten. És ez egy idő után már zavart. És akkor látta a lány, hogy amúgy ez zavar engem és akkor ő meg beleszart a dolgokba, elkezdett füvezni, füvescigit szívni és akkor már olyanok voltak, amikor egy kicsit összekaptunk valamin, akkor nem megbeszéltük, hanem elszívott egy cigit, utána sirt egyet és mondtam, hogy na jó, itt a vége.

Ez nagy fájdalom volt?

- *Az életem egyik legnehezebb döntése volt.*

Te mondtad ki?

- *Igen-igen, mert nem láttam abban a pillanatban olyat, hogy lenne más megoldás.*

Mi történt veled innentől kezdve?

- *Az egyik volt osztálytársamhoz mentem, a gimis osztálytársamhoz, Rákoskeresztúrra, az 5-ös vonalán volt gyakorlatilag és ott egy ilyen nyolcemeletesbe voltam, ott kaptam egy szobát, igazából egy nyarat voltam ott, de az egy olyan lakás volt, hogy úgy hát az elején nem volt semmilyen akadálymentesítés, hanem 6 vagy 7 lépcső, magasságszinttel indul. Meg odadobtak egy ilyen rámpát. Hát kb. ez volt nálam is, hogy kiszálltam és felhúztam magam mellett a kerekesszéket. De ez egy jó kis tesióra volt így föl-lefele, na és ott voltam 3 hónapig és utána költöztem vissza Erzsébetre. Pesterzsébetre.*

Ez a három hónap az gyászmunkás átmeneti időszak volt?

- *Hát igen, érzékenyítettem, akkor még a Nem Adom Feleseknél. Négy órás munka volt. Az is rossz volt egyébként, mert nem volt életem. Oké, hogy most volt értelme, csak nem volt rendszer az életemben, mert az ilyen nagyon ilyen hektikus volt, egyszer van meló, egyszer nincsen meló, egyszer van nagyon sok meló, máskor három hónapig nincs meló, szóval ez ilyen volt, szóval necces volt, nem adott egy rendszert az életembe. És akkor volt, hogy akkor nagyon sokat buliztunk, nagyon sokat ittam és akkor dobtam föl magamra 10-15 kilót.*

Amikor visszaköltöztél Erzsébetre, az megint önálló lakás volt?

- *Igen, önálló lakás, egyedül voltam.*

Akadálymentes volt?

- *Úgy volt akadálymentes, hogy volt két lépcső, de azt rámpával megoldottuk, a szobába volt egy lépcső, a konyha és a nappali között, de azt mindig úgy oldottam meg, hogy felhúztam magam. Szóval ott laktam 3 évig, csak azt eladták és utána költöztem ide Kőbányára.*

Onnan hova jártál dolgozni?

- *Akkor a Nem Adom Felbe, félidőnél jártam ott a Budaörsre, Nem Adom Fel Kávézó és úgy.*

Tehát akkor is jártál Budaörsre, mielőtt volt autód?

- *Igen. Na az vicces volt, amúgy ilyen reggel fölkeltem, nem tudom, hatkor vagy hétkor elindultam, felszálltam a – melyikre szálltam föl, hogy mentem? Az volt a jó, hogy itt volt a 99-es, és a 23-as, szóval ezzel a Blaháig tudtam bemenni, ezzel a Bosnyákig és én meg itt voltam közben. Reggelente mindig a 23-assal elindultam be a Borárosra, Borárosra átszálltam a 212-re, elmentem az Újbuda központig, ott leszálltam, 4-es metró, elmentem Kelenföldre, felszálltam a 40/B-re, és úgy ki Budaörsre. Visszajöttem a Budaörsről, Kelenföldre, Újbuda, 4-es villamossal elmentem a 32-esek teréig, kávézó, Kálvinig elmentem a metróval, 9-es, kávézó, kávézótól megint vége volt a melónak, akkor ki a Borárosra, és utána haza a 23-assal.*

Rákóczi téri metrómegállótól gurulva nem próbáltad? Onnan viszonylag egyszerűen el lehet jutni a Kávézóba.

- *Volt olyan is, nem tudom. Én mindig arra mentem, hogy izé, hogy a közelbe rakjon le, ne kelljen sokat menni.*

Az autóvásárláshoz kaptál kedvezményt? Vagy autóátalakítás volt? Segített valaki, mondjuk P. Sz? Ő régóta vezet.

- *Igen, hát ő is, egyébként nagyon sokat adott ebből a szempontból, hogy vezessek autót, meg hát úgy alapvetően nagyon szerettem volna autót és nagyon sokáig gondolkodtam, hogy én most megcsináljam-e azt a dolgot, amit én megcsináltam. De a facebookra kiírtam azt, hogy leírtam a történetemet, hogy...meg is tudom mutatni. Na és akkor ezáltal gyakorlatilag... És ezt kiírtam, nagyon sokat gondolkodtam, egy vagy két hétig gondolkodtam, hogy kiírtam-e vagy ne. Mindig átírtam, kiírtam, kitöröltem, átírtam, és ez jött ki belőlem. És akkor ennek lett a hozadéka 890000 Ft. Nagyon-nagyon sok embertől, és nagyon jó fej, nagyon sok jó fej ember összehozta a kocsimra az árát.*

Az állami támogatást is igénybe tudta venni?

- *Ez az állami támogatás ez egy nagyon nagy átcseszés, a sérültekkel, bocsánat, azért, mert hogy oké, kapsz állami támogatást, nem tudom, álljuk a felét, oké, megvan a fele, honnan szerezzem meg a másikat? Figyeld, Azt is megoldjuk, van egy *Duna lízing nevű cég, simán náluk megveszed az autót hitelre, amit három vagy négy évig fizeted a másik felét. És ezt hogy? Ezt nem tudod megcsinálni. Hogyha nincsen annyi munkád, vagy nem tudom, én pl. nem tudtam volna ezt magamnak megengedni, hogy havonta 60000 Ft-ot kidobjak az ablakon az autóra meg utána tankoljam. Az új autó lett volna.*

Milyen autó lett ebből?

- *Skoda Octavia, át volt alakítva, kinéztem egyébként, hogy át van alakítva, nagyon jó állapotban van, fel volt úgymond spécizve, újítva, meg hát ami nekem, nálam így nagyon néztem abba a kocsiválasztáskor, hogy nekem azért ne legyen drága pl. mert volt egy kommentelő egyébként, pl. hogy jó oké, sok pénz és hogyan fogod fizetni a benzint? És amúgy igaza lett volna annak a kommentelőnek, de én direkt úgy néztem, hogy alacsony fogyasztású legyen, sőt LPG-vel menjen, LPG az fele a költségeknek és akkor meg tök jó ez az egész történet. Fenntarthatóbb. Ami már az én pénztárcámnak is megengedhető, úgyhogy bérek egy lakást meg egy autót. Nagyon sokáig fönt éreztem magamat, hogy mindenem megvolt, de utána meg kellett volna barátnő, és úgy éreztem, hogy nem vagyok teljes. Föléltem, egy fél évig élveztem, ezt az életet, az enyém az élet, de tényleg úgy éreztem, hogy mindent megkaphatok, érted, hogy ránézek valakire megkapom, ránézek valamire megkapom, mert annyi önbizalom volt bennem, annyira fel tudott tuningolni, hogy van egy kocsim, van egy jó állásom, van egy lakásom, ahova haza tudok menni, van egy hatalmas nagy tévém, akkor izé tudom nézni, vannak nagyon jó fej haverjaim, eljárak bulizgatni.*

Nem tett téged kicsit öntelté ez a sok sikertörténet?

- *De. Egy picit vissza is lökött egyébként, mert akkora arcom volt, hogy nagyon nem fértem bele, ez valakinek tetszik, valakinek meg nem, és így egyre jobban elhatárolódtam úgy az olyan csajozási történetektől, hogy oké, oké, volt, egyszer-kétszer ilyen alkalmi, de állandó meg nem volt. És akkor átértékeltem, hogy na akkor most igazából nekem mi kell? Pénz, nem tudom, autó, vagy az, hogy magányosan éljek, vagy az, hogy van valaki mellettem. Nincsen senki, most nincsen semmi egyébként, szóval mindig mondom, hogy majd lesz valami.*

Munkádban van előrelépési lehetőséged?

- *Van persze. Eddig ilyen statikus voltam, mert hogy nagyon megszerettem ott, meg egy alappillére vagyok igazából, a központi recepción 420-430 emberért felelek harmadmagammal, van még két kolleganőm, és ővelük vagyunk ott váltásban, gyakorlatilag mindig és mindenki ismer már, mindenki tudja hogy hogyha úgy van, akkor odajönnek és akkor tudok segíteni, tehát egy ilyen, a főnököm is, múltkor kiderült, nem volt a két kolleganőm, az egész az én hátamon volt, az is egy nagyon nagyon nagy elismerés, amikor megbíznak benned és akkor mondják, hogy akkor gyere be és vidd végig az egész napot, ami egy ilyen háromtagos munka és így egyedül csináld meg.*

Kocsival jársz a munkahelyedre?

- *Valamikor kocsival, valamikor - ha jobb idő van, - vagy sétálhatnék, vagy este elmegyünk valahova bulizni, akkor gyalog megyek.*

Oda, ahol most dolgozol, oda alacsonypadlós busszal eljutsz?

- *Igen. Ez a budaörsi lakótelep és akkor átsétálsz az áruházba, csak nem mész át az áruházig, hanem egyből baloldalt fönt van, az a központi irodánk.*

Mit gondolsz, hogyan lehetne hatékonyabban elősegíteni az akadálymentesítést? Van erre ötleted, javaslatod?

- *Abszolút nagyon sokat fejlődött már itt, az alacsonypadlós buszok, meg a villamos, de például a HÉV, hát arra egyáltalán nem lehet feljutni, meg a járdaszegélyek, hát azokat is meg kéne csinálni és ellenőrizni, valakinek ezeket a beruházásokat erősen ellenőrizni, hogy csak tényleg olyan munkát adjanak át, ami az előírások szerint van, meg kipróbálták kerekesszékesek. Figyeld, ezeket a dolgokat nekünk kell megmutatni, elmondani, mert ugye sokan segítenek, de sokaknak*

eszébe sem jut, hogy hát ez egy kerekesszékesnek mekkora probléma lehet, egy ilyen járdaszegély, mondjuk.

Hogyan lehetne ezekre a problémákra jobban felhívni a figyelmét a döntéshozóknak, az embereknek? Mi a véleményed?

- *Mindenképpen valamilyen szelídebb formában, tudod, nem gondolom, hogy szimpatikus lenne, ha mondjuk leállítanánk a metróközlekedést, vagy ilyesmit. Békés felvonulás, mint az RCM, és szerintem a személyes találkozások, na azok nagyon hasznosak tudnak lenni, hogy lássák, tapasztalják, milyen is így élni, az tud valamit bevinni a fejekbe, hogy valami változzon, ezért mindannyiunknak tennie kell.*

R., nagyon szépen köszönöm a beszélgetést, az őszinteségedet, a rám fordított idődet! Ha megengeded, elkísérlek az autódig.

B. É., 47 éves nő

Szia É.! Nagyon köszönöm, hogy elfogadtad a kérésemet! Ha úgy gondolod, bele is vághatunk, jó?

- *Persze, vágjunk bele!*

Mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

- *Születésem óta vagyok mozgáskorlátozott. Édesanyám elmondása szerint ez egy születéskori akkori orvosi műhiba, hogy ez most mennyire bizonyítható vagy mennyire nem, azt nem lehet tudni, nem is érdemes, gyakorlatilag ez egy központi idegrendszeri sérülés. És annak a következménye.*

Babakorodtól nehezítette az életet?

- *Egészen pici baba koromból nincsenek emlékeim, édesanyám azt mondta, hogy amikor kúszni-mászni meg ilyesmiket kellett volna végezni, akkor ott feltűnt neki, hogy ott valami nem kerek, és akkor már elkezdett hordani orvostól orvosig, meg neurológustól neurológusig meg mindenhova, de ugye akkor már gyakorlatilag késő volt, akkor kiderült, hogy ez egy visszafordíthatatlan állapot, de igazándiból az ő nyilatkozata szerint ezt csak úgy megsúgták neki, hogy szülés közben történhetett valami és hogy ne nagyon piszkálja ezt a dolgot, hogy mi történt, hanem próbáljon belenyugodni, hogy ez a helyzet és próbáljon mindent megtenni, hogy jobb legyen. Az első emlékeim azok óvodás korban vannak, amikor járni próbáltam, vagy járni tanultam fokosszékkel a néhai mostani Pető intézetnek az elődjébe, a Villányi útra. Hogy nehezebb volt, de hogy ez valójában az életben mit jelent a mindennapokban, ez szakközépiskolás koromban, amikor kikerültem általános iskola után nem mozgáskorlátozott emberek, gyerekek közé, akkor realizálódott bennem, hogy ez egy mekkora, gyakorlatilag hát akkor még nem tudtam, hogy teher, vagy nem teher vagy mennyire teher, de hogy mekkora puttony a hátamon.*

Spontán szülés volt?

- *Igen. Annyit tudok anya elmondásából, hogy korában megindult szülés, mármint, hogy koraszülött voltam, de a bátyám is, aki sajnos nem élte túl, illetve a szülés után pár órával meghalt.*

De ő nem ikertestvéred?

- *Nem, ő korábban született, nála is korábban indult meg a szülés, tehát ott anyánál lehetett valami probléma, amit abban az időben nem nagyon vizsgáltak, vagy nem nagyon kezeltek, de erre nem derült fény, hogy mitől, vagy miért nem vizsgálták ezt utána és nyilván azok után, hogy kiderült, hogy velem mi a harci helyzet, már nem gondolkoztak apával, hogy testvér van.*

Családban, felmenőid közül tudsz sérülésről?

- *Senki, nem, nem.*

Családi körben nőttél föl?

- *Abszolút.*

Hol éltetek?

- A IV. kerületben és utána 11 éves koromtól a XIII. kerületben.

Azóta is itt élsz.

- Igen, 11 éves koromban költöztünk ide, azóta itt élek.

Voltál-e bölcsis?

- Nem voltam bölcsis, anyával ameddig lehetett, addig otthon, csak egy rövid időre voltam Debrecenbe két hétre vagy három hétre bölcsis, mert műtötték a vakbelét és akkor a testvére bölcsődei gondozónéni volt, de ez csak a műtét miatt.

A Pető Intézet elődjébe hogy kerültél? Orvosi vizsgálat alapján kaptál szakvéleményt?

- Azt nem tudom, azt nem tudom, az iskolára, tehát az általános iskolára emlékszem, a Mexikói útra, arra emlékszem, arról vannak emlékeim, hogy bevitték egy vizsgálatra, ilyen halvány foszlányos emlékeim vannak és nagyon érdekes, mert Lányiné Engelmayer Ágnes volt a vizsgáló.

A mozgáskivitelezésed hogy nézett ki kiskorodtól kezdve? Mert én még láttalak két lábon járni.

- Igen, akkoriban igen, két lábon, sőt a Villányi út törekedett arra, hogy segédeszköz nélkül, tehát ott volt olyan időszak, hogy bot nélkül járjak, de nem éreztem magam biztonságban, akkor ez így úgy mond trendi volt, hogy minden gyereket bot nélkül, na most azért egy központi idegrendszeri sérült vagy egy atetotikus vagy egy artrótikus azért össze-vissza kapkod, én sem szerettem, úgyhogy én azért mindig kerestem a botot, úgyhogy két bottal, igen, pici koromtól. A fokosszék után két bot, igen.

Mai napig is ez az elsődleges segédeszközöd?

- Hát vegyesen, változó, hogy mikor, rövid távon, meg lakáson belül azért a bot, meg munkahelyen belül is, mert azért nem megoldható a kerekesszék, bár ott van kerekesszék, tehát be tudok ülni, hogyha szeretnék, de nem adaptált a környezet, annak ellenére, hogy lift van a húszemeletes épületben, de abszolút nem mondható adaptáltnak az épület más szempontból, de vegyesen, változó, meg attól függ, hogy fizikálisan hogy vagyok. Tehát hogyha fájdalmaim vannak, ami nem az alapbetegségemnek a következménye, hanem az már így a koromból adódó járulékos egyébségek, akkor a kerekesszék jobban.

Különböző kopások?

- Igen, igen, meg hát nyilván ugye, nem olyan a fizikális alaphelyzetem, mint egy egészséges emberé, és hát erre még ugye kicsavarva mozgok, vagy csavarom a csípőmet, mondjuk a jobb oldalt, pl. így azért sokkal nehezebb, és akkor erre rakódnak rá a nem optimális testhelyzetből adódó problémák, meg hát a mindennapokba nem nagyon tud az ember odafigyelni, hogy korrigált testhelyzetet vegyen föl, itt egy kicsit kijön belőlem a szomatós. Tehát itt nem nagyon ad lehetőséget a mindennapi rohanás a munkában a teljesítés, hogy a korrigált testhelyzetet vegye föl az ember, mert ott arra kell figyelni, hogy teljesíteni kell, x darabszámot meg kell csinálni, munka után rohanni kell haza, ugye a gyerekekkel szülői vagy bármi ilyesmi, ha az ember kicsit oda tud figyelni, akkor föl tudja venni a korrigált testhelyzetet ha megtanulta, persze miért ne tanulná meg és akkor az egy kicsit jobb.

Amikor pici voltál, akkor hogyan közlekedtetek?

- Autó volt, apa hivatásos sofőr volt, abból éltünk gyakorlatilag, tehát ő nagyon korán megtanult vezetni, 70-be, tehát gondolom a bátyám születése előtt, vagy annak környékén lehetett, nem tudom pontosan, és ő több kategóriát megszerzett és mobilisak voltunk. Volt egy Trabantunk, aztán *Hikomatot, ugye abba az időbe eléggé preferálták, hogy a mozgik, aki rászorult kaphatott Hikomatot, de amikor apa dolgozott, mert hát kellett dolgozni, akkor bizony anya a Villányi útra való felhordásomat, nem az ovist, hanem előtte, mert ő azért előtte is hordott már fejlesztésre, meg ugye ilyen rehab, ugye akkor még nem tudták, mi az, hogy rehab, ő hordott engem oda a Villányi útra, előtte is, de azt ugye mivel apának dolgozni kellett, azt úgy oldotta meg, hogy gyakorlatilag karonülőként vitt, Újpestről a Villányi útra tömegközlekedéssel és hát azért az iszonyú megterhelő lehetett neki napi szinten. Vagy két naponta.

Fektettek arra hangsúlyt, hogy te önállóan közlekedjél a városban?

- Akkoriban? Oviban?

A későbbiekben, akár a család, akár az intézményi hátterek felkészítettek, motiváltak az önálló közlekedésre?

- *A családban szerintem nem, mert könnyebb, nyilván könnyebb volt, meg akkor még nem is volt ez, hogy az ember szembesüljön, ők sem, hogy mennyire akadálymentes a város, mennyire megoldható ez, az óvodában nem, mert ott is egy zárt környezetben voltunk, az iskolában is inkább csak a környéken. Tehát abban az időben, 1978-1986 között jártam a Mexikói útra, abban az időben nem volt ez így jellemző, hogy mondjuk kimenjünk az utcára a közterekre és akkor próbáljunk közlekedni. Nem mondom, hogy nem voltak rá apróbb kísérletek, de ott a környéken a közelbe. De az, hogy távolabb, A-ból B-be elmenjünk és megtanuljuk, akkor iskolabusszal volt megoldva.*

Mit gondolsz ennek mi volt az oka?

- *Hogy nem volt akadálymentes, persze ez egyértelműen, tehát közel sem tartottunk ott, mint ahol most, most is van még teendő, de közel sem voltunk akkor akadálymentesítés meg alacsonypadlós járművek tekintetében, nem tartottunk ott akkor, mint most, a másik meg azt gondolom, hogy maga a szemlélet, meg akár a nevelés, meg akár a fejlesztési tendencia, és ez nem rossz értelemben, de talán még a gyógypedagógiai fejlesztés sem tudott odáig eljutni, hogy erre nagy hangsúlyt kell fektetni, mert hogy a későbbiekben ezen múlik nagyon sok szempontból az ember élete.*

Mexikói úti általános iskola után melyik középiskola következett?

- *A Mexikói után az Újpest, a IV. kerületben a B. G. Közgazdasági Szakközépiskola.*

Hogy jutottál oda, akkor is még apa szállított?

- *Nem apa, illetve, ha jól emlékszem, akkor reggel még apa, mert megoldható volt, hogy apa, de ha nem apa, a hazamenetelem az határozottan úgy volt megoldva, hogy anyának volt kolleganője, akkori kolleganője Sári néni, ő jött értem autóval és minden nap ő vitt engem haza Újpestről a XIII. kerületbe. Tehát akkor is az autós dolog volt így megoldva, hogy ezért most anyáék fizettek-e, valószínűsítem, hogy igen, vagy sem, vagy hogy állapodtak meg, ezt nem tudom.*

És hogyha el akartál menni, mozi, haverok, ilyesmi?

- *Hát azért megmondom őszintén, hogy bizonyos szempontból mobilisabb voltam, mint most már 50 felett, most is elmegyek, hogyha kell, de hogyha most már nincs kedvem, vagy nem érzem magam úgy fizikálisan, akkor itthon maradok vagy a közelben keresek programot, akkor sokat volt úgy, hogy egyedül mentem, és a nyakamba vettem a várost és kimentem az Oktogonig és csak sétáltam, vagy kimentem a ligetbe, tömegközlekedéssel. Igazándiból én elég makacs és öntörvényű ember voltam és vagyok is bizonyos szempontból, tehát amit el akartam érni, azt igyekeztem, és meg is tettem, hogy elérjem, tehát akkor fogtam magam, hétköznapi nyilván nem, mert akkor suliba voltam, de ha volt egy szabad délután vagy hétvége vagy ilyesmi, akkor fogtam magam és elmentem és ennyi.*

Iskolán belül hogyan tudtál közlekedni?

- *Ott volt a bejáratnál egy nagy lépcső, ott egyetlenegy dolog zavart, hogy nem volt korlát tehát az nagyon nehéz volt, egyébként az iskolán belül nem volt lift, viszont a lépcsőházban végig volt korlát, tehát ott nem okozott gondot, meg hát kicsit visszafordítva az időt, ugye tizenöt évestől tizenkilenc éves koromig jártam oda, mert évvésztés voltam, tehát hogy abban az időben mivel fiatal a szervezet, sokkal inkább mobilisabb voltam, sokkal fürgébb, többet bírtam fizikálisan. Kevésbé fáradtam.*

Milyen volt bekerülni abba a környezetbe, ahol már nem mozgáskorlátozott tanuló volt a többi, hanem tipikus fejlődésű?

- *A közlekedés szempontjából vagy pedig úgy egyébként?*

Alapvetően a közlekedés szempontjából, hogy mennyire segítettek...

- Nagyon érdekes, mert bizonyos szempontból óriási pofon volt, és bizonyos szempontból meg óriási pozitívum, ugyanis a tanárok és nem a saját osztályom akár feljebb és alattam járó évfolyamok vagy osztályok, talán nem túlzok, igen lehet, hogy ez túlzás, hogy imádtak, de tényleg kedveltek, és jóba voltam velük, viszont az osztályom az egy nagyon gonosz osztály volt ilyen szempontból, vagy én voltam az átlagnál is érzékenyebb, valószínűleg ez is belejátszik, hiszen akkor szembesültem ezzel a helyzettel, ott kaptam elég rendesen, a pofonokat, hiszen előtte abszolút védett környezetben éltem, nem szembesültem azzal, hogy A-ból B-be, apa bevitt suliba, ott voltam a Mexikói egy hétig, hétvégén haza, meg volt oldva. Egyszerűen nem szembesültem. Na ott, a szakközépiskolában keményen, ott igen. Ott voltak csúfolódások, meg a hátam mögött összeségások, azért ezek elég erőteljesen, meg gúnyolódások, hozzáteszem, hogy csak lányosztály, nem voltak fiúk az osztályban és tudjuk, hogy a lányok tudnak gonoszak lenni, tehát egy-két fiú azért tudta volna enyhíteni talán ezt a légkört. Nagyon nehezen éltem meg, majdhogy nem, nem minden órán, de majdhogy nem a négy év alatt előfordult, mert 29-en maradtunk a végére, és majdhogy nem a négy év alatt előfordult, hogy négyes padok voltak és végig egyedül ültem a négyes padban, tehát mintha, nagyon sokszor volt olyan szituáció, minthogyha leprás lennék és nem akarnának mellém ülni, a tanáraim azok egyébként szerettek, mert tanultam, meg normálisan viselkedtem, meg igyekeztem, tehát így odatettem magam, alapvetően szerettem abba a suliba járni a tanárok miatt, meg a többiek miatt, az osztályom miatt viszont utáltam. Rengeteget sírtam, este, amikor senki nem látta bele a párnába.

És amikor a pályaválasztás történt, akkor hogy gondoltad, hogy oda mész a közgazdasági karra?

- Át se gondoltam akkor még.

És a szüleid?

- Nem, őbennük meg benne volt az, hogy úgyis megoldják és segítenek. Az volt bennem, hogy mindenképpen tanulnom kell, a szó, a kell, a szó nemes értelmében, hogy nem fogok tudni ládát pakolva munkát találni, ládát pakolva megélni, tehát az eszemmel meg a fejemmel fogok tudni talpon maradni, nekik ez evidens volt, hogy megoldják. Én nem gondoltam bele akkor, hogy ez hogyan is lesz.

Baráti köröd, ismeretségi köröd, ők honnan voltak?

- Vegyesen, ez nagyon érdekes, mert vegyesen voltak, mármint úgy vegyesen, hogy a tipikus fejlődésűek, mármint az egészségesnek mondtak, meg a sérültek is, hát maradtak azért nagyon sokan a Mexikói útról maradtak, meg azért óvodából is maradtak, és azért én elég nyitott voltam, tehát ha elmentem Zánkára egy táborba egy hetedik osztályba, akkor ott ismerkedtem Berettyóújfalusi táncsoporttal, és akkor velük is volt kapcsolat, tehát az ismerkedés, a középük való beilleszkedés nem okozott gondot, ők pl. nagyon nyitottak voltak, az pl. egy nagyon jó élmény volt, a az a Zánka tábor, velük, ott a csoporttal, akikkel voltam, megint nem, de nem baj, megszépült az évek során, vagy az évtizedek során, de érdekes, hogy a tipikus fejlődésűekkel azért sok tekintetben volt olyan populáció, vagy volt olyan rész, hogy könnyen megtaláltam a hangot. Viszont volt olyan, akik meg nem értették, vagy akkor tizenévesen nem akarták érteni. A szakközépiskolában akkor történt egy változás, de az már nagyon-nagyon a végén volt, olyan március-április, tehát az érettségi előtt, ugye én elmentem egy felvételi előkészítőre, mert hogy gyakorlatilag evidens volt, hogy megyek tovább tanulni, nem volt kérdés, hogy diplomát szerzek, és az osztályfőnököm az Államigazgatási Főiskolára járt, egy fiatal osztályfőnök lett utolsó évben, és hogy történelemből nem kell felvételizni, hanem történelem helyett lehet egy szaktantárgyat, amiből én érettségiztem, akkor ugorjunk neki, ez ma hasonló, mint a jogi pálya, menjünk neki, és én elmentem egy felvételi előkészítőre Veszprémbe, apa vitt el, autóval, apa hozott vissza, viszont otthagytam pár napra, akkor éltem a fiatalok életét, tehát elmentem az ismeretlen lányokkal bulizni az éjszakába, nem volt probléma.

Továbbra is egy bottal vagy két bottal?

- Kettővel. Akkor még nem volt a képbe a tolokocsi, akkor még nem, akkor még mobilisan meg jobban ment. És amikor visszatértem a felvételi előkészítőről a középiskolába az osztályba, akkor kezdtem úgy észrevenni, hogy nem gúnyolódnak, meg nem bántanak most a szó klasszikus értelmében, hanem úgy hagytak békén, nyilván volt aki segített az ebédnél, tehát most nem tudok mindenkire általánosítani és nem is szeretnék, de alapvetően nem éreztem magam jól a négy év alatt, de alapvetően igen, történt változás, aztán utóbb kiderült, amikor nem voltam ott, azt hiszem egy vagy két nap volt, hogy a tanításból is hiányoztam, és akkor a gépgyorsíró tanár, aki a mai napig valahogy hálával gondolok, utólag mesélte el, hogy beszélt az osztállyal, hogy nem kér semmit, csak annyit, hogy hagyjanak engem, tehát hogy lesz épp elég megoldandó

problémám, élethelyzetem, amivel ők nem fognak szembesülni, és hogy azért, mert gyakorlatilag nem tipikus fejlődésű, hanem atipikus fejlődésű lettem, azért nem kéne bántani, tehát hogyha már nem tudják ezt a helyzetet elfogadni, akkor hagyjanak és akkor kezdett egy kicsit úgy lazább lenni a légkör. De hogy őszinte legyek, nem bántam, hogy vége. Viszont a főiskolán, mert bekerültem, nem elsőre.

Hol volt a főiskola?

- *A Ménesi úton, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Közigazgatástudományi Kar most, ha jól tudom.*

Azt mondtad, hogy elsőre nem sikerült, hogy töltötted ki az idődet?

- *Az első évet elmentem az iskolába, ahol érettségiztem a szakközépiskolába, indítottak egy ötödik éves kísérleti jellegű közigazgatási technikusi osztályt, vagy csoportot, és akkor egy tanévet ott végeztem, igazándiból azt gondoltuk, hogy plusz pont lesz, meg hogy a kísérleti jelleg után ez beindul több évre, aztán hogy ebből mi lett később az iskolába, nem tudom, de ott már találkoztam államigazgatási főiskolás tanárokkal, csak akkor azt még nem tudtam, hogy velük valójában még fogok találkozni, a Ménesi úton, és akkor ez egy év, és akkor következő évben ott bejött még a munka, egy évet dolgoztam. Harmadikra sikerült a főiskola.*

Milyen volt dolgozni? Körülmények? Kollégák?

- *A XIII. kerületi Polgármesteri Hivatalban tehát hogy kerületen belül, abszolút meg tudtam oldani tömegközlekedéssel a bejárást.*

Bent, a helyszínen is meg volt oldva?

- *Akkor még nem volt ennyire fullon, mert tényleg azt kell mondanom, hogy a XIII. kerületi önkormányzat épülete meg az intézményei a polgármester úr nagyon, nagyon nagy gondot fordít erre, hogy odafigyeljen a kerületben az adaptált környezetre, akkor még nem, de mivel mobilisabb voltam, nem okozott gondot, meg akkor még nem volt meg a jelenlegi nagy épület, akkor még csak egy épületből állt a hivatal és lépcsőzni tudtam, korlát volt, de volt lift is, tehát ez nem volt probléma, el tudtam látni a munkámat egy évig.*

A középiskolában, államigazgatásin, Polgármesteri Hivatalban volt rajtad kívül mozgássérült ember?

- *Egy látássérült kolléganő volt a Polgármesteri Hivatalban, ő a mai napig ott van a telefonközpontba, hát aztán, a főiskolán volt, igen, ott évfolyamban is, fölöttem, tehát aki idősebb volt tőlem, egy akkoriban azt mondom, hogy fiú, mozgáskorlátozott, segédeszköz nélkül ő is elvégezte, azóta ő jogászcodik, ügyvédi irodája van, hát, hogy alattam volt-e, azt nem tudom, nem emlékszem, hogy lett volna az én évfolyamomat követően, viszont azt tudom, hogy az évfolyamomból volt egy lány, aki 2003-ban autóbalesetet szenvedett és ő tolókocsiba került, de amikor végeztünk, akkor ő gyakorlatilag tipikus fejlődésű volt, később lett sérült egyébként, de azóta is, nemcsak vele, de a többiekkel is tartom a kapcsolatot. A főiskolát imádtam, mindenféle szempontból, abszolút pozitív élmény volt.*

Bejutni is? Hogyan jártál be?

- *Nehéz volt, nem volt könnyű, viszont ott egyedül mentem, az első félét egyedül mentem, teljesen, tehát napi szinten, amikor be kellett menni suliba, akkor...*

Bocsáss meg, ott csak a Ménesi úti épületbe kellett menni?

- *Csak a Ménesire, ott viszont így nekidurálva, hátizsák, kabát, ami kellett, reggel indultam, metró,...*

Fölmentél gyalog a hegyre?

- *Föl, föl, föl. Mert egyszerűen tanulni akartam és fölmentem, én nem ismerek lehetetlent.*

Nem lett belőle bajod? Orvosilag? Hogy túlterhelte valakit?

- *Biztos, hogy valamilyen szinten túlterheltem, mert akkor nem lenne most a gerincemnél a 4-es-5-ös csigolyánál egy lumbális elcsúszás, tehát valamilyen szinten túlterheltem, hogy ettől vagy a szüléstől, vagy a terhességtől, azt nem tudni, de nyilván, ami rakódott az évek során, az valahol kijön, tehát biztos, hogy van következmény, de akkor ezzel nem foglalkoztam, tehát mentem.*

És gyakorlatra nem kellett menni a főiskolán? Tehát másik helyszínekre?

- *Nem, nem volt jellemző, nem volt gyakorlat, az első félévet azt végigcsináltam így, hogy napi szinten feljártam, amikor nagyon csúszós volt, akkor anyáék megoldották úgy, hogy volt a kollégium részen úgynevezett fizető vendégszobák, a vidéki vendéghallgatóknak ezt fenntartották, akik mondjuk időnként kurzusra be kellett menni mint vidékinek a pesti épületbe és akkor nyilván ott lehetett aludni, és akkor igen, anyáék fizettek érte, aztán okosan megoldottuk ezt a helyzetet, a második félévtől, összesen volt hat félév a főiskola, a második félévtől viszont kollégista lettem. És nagyon szerettem, és amikor 2015-ben volt a 20 éves évfolyamtalálkozó, ott volt az akkori kollégiumnak az igazgatója és akkor mondta el nekem, és nem rossz értelemben, de akkor mondta el nekem, hogy nagyon sokat segítettem abban, hogy a későbbiekben nyilván önálló és megfelelő mozgásállapotú, és a megfelelő mozgásállapotot nem pejoratív értelemben értette, mert nem vehet föl olyat, aki önellátásra képtelen, de aki önálló és el tudja magát látni, azt felvették a kollégiumba, mert hogy ők nagyon tartottak attól, hogy Úristen hogy fogom magam ellátni, hogy fogok öltözködni, mi történik, ha összetöröm magam, persze előfordulhat, hogy elesem és összetöröm magam, de ez bárkivel előfordulhat, nyilván, aki ott van, de gyakorlatilag az öt félév alatt semmi ilyen probléma nem volt, ha kellett, ettem, a közös konyhába főztem, ha kellett a közös mosógépben mostam, bár mondjuk zömébe hazavittem a szennyesem, a hazavittem az úgy működött, hogy engedélyezve lett, hogy a portán letegyem a holmimat, apa beugrott érte, de én szépen, amikor pénteken végeztem, a hátizsák a hátamra, és akkor haza a Ménesi útról 7-es busz, metró meg akkor még a 133-as busz a Lehel tértől és akkor két átszállással hazamentem.*

Éreztél valaha olyat, ahol a neurotipikus populációval találkoztál, hogy kapsz kiemelt figyelmet?

- *Akkoriban ezen nem igazán gondolkoztam, azt tudom mondani, hogy pl. a főiskolán az évfolyamtársak vagy csoporttársak között annyira látszott a felnőtlenség, ott pl. nem volt csúfolás, nem volt bántás, és sok esetben nem mondom, hogy nem kellett szólnom mondjuk az étkezdébe, hogy segítsenek az ebédemet kivinni, de nagyon sokszor előfordult, hogy nem kellett szólnom, hanem önmaguktól, tehát nekem az a 3 év az abszolút pozitív volt, abszolút.*

Szórakozni, kikapcsolódni eljártál?

- *-Ó, igen, simán, a Műszaki Egyetem ott volt köztünk, azért az Áll Igról, Áll Ig (Államigazgatási Főiskola) azért... nyilván női populáció járt a főiskolára, kevés volt a pasi...*

Melyikbe jártatok?

- *Nem tudom, rengetegfelé mentünk, nagyon sokat mentünk, rengetegfelé mentem akkoriban, ott a környéken rengeteget, fogtam magam, lementem a Ménésiről, most a Fehérvári úti, akkor még megvolt ugye a Skála, lementem a Spárba vásárolni. Hátizsák, bepakoltam, vagy lementünk együtt többen vásárolni, vagy moziba elmentünk, vagy a Nyugati Mekibe, tehát hogy sokfelé mentem.*

Kellett valamilyen terápiára, fejlesztésre járnod?

- *-Hát nyilván lehetett volna, vagy tornára, gyógytornára járni, mert az soha nem árt, de nem jártam, lefoglalta volna az időmet.*

Abszolút úgy érzed, hogy belevegyültél a normál életbe?

- *Nyilván voltak korlátok, tehát nyilván nem mentem el mondjuk korcsolyázni, tehát az egyértelmű, de igen, azt mondom, hogy úgy mondom, hogy a helyzetből adódó hátrány ellenére, a hátrányt azért idézőjelbe tenném, mert a hátrányból lehet előnyt is kovácsolni, ez talán meglepő, de lehet, én azt gondolom, hogy abszolút teljes életet éltem, még most is azt mondom, hogy jelenleg is.*

Az ismerkedés könnyen ment számodra?

- *Hát úgy nyilván próbálkoztam így 16-17 éves korom körül, meg 20 éves korom körül, azt hiszem, hogy az első nagyon meghatározó élményem az pontosan 92-ben volt, akkor az úriember a Műszaki Egyetemre járt, akkor volt ő másodéves, én meg elsős. És ő is egy mozgáskorlátozott emberke volt, mai napig tartom vele a kapcsolatot barátként és ő volt így az első nagy, nem is azt mondom, hogy nagy szerelem, de ő volt az, aki az első szárnybontogatás az ismerkedés tekintetében, úgy ismerkedni szívesen, bárkivel, mert az úgy könnyen ment, tehát beszélgetni, vagy kontaktot teremteni abszolút bárkivel. Aztán harmadikos voltam a főiskolán, akkor a*

fölöttem járó úriember, aki később ügyvéd lett, akkor ő volt nagyon szimpatikus, ő tetszett. És gyakorlatilag tényleg azt lehetett mondani, hogy az ő évfolyamába volt egy fiú meg az én évfolyamomba volt egy lány, akik próbáltak azon dolgozni, hogy minket kettőnket összehozzanak, nem lett kapcsolat, de egyébként jóba lettünk, jó barátok lettünk, vele is mai napig tartom a kapcsolatot.

Ez direkt választási mód, hogy magadhoz hasonló állapotú emberekkel keresed a kapcsolatot vagy inkább ők voltak visszajelzőbbek?

- *Talán akkoriban igen, bár ez nem volt tudatos, vagy hogy mennyire befolyásolt az, hogy anya mindig azt mondta, hogy egy sérült emberhez egy sérült ember illik vagy való. És ez azt gondolom, hogyha nem is rakja az ember magáévá, de ott motoszkál benne, hogy talán azért, hogy mivel sérült vagyok, akkor kevésbé van meg az esélye, hogy elhagyjon, vagy egyedül maradok, de hát nyilván ő féltésből meg védelemből meg ilyesmiből, egyébként csak úgy megjegyzem, hogyha így visszagondolok – a nem sok – de hosszabb idejű kapcsolataimra, meg a házasságomra, egyik tartós kapcsolat se volt sérült fél. Itt a választásnál vagy akár a házasságomnál vagy a mostani kapcsolatnál már nem kérdés, nem érdekel, nem szempont számomra. Nyilván a másik félnek azért persze, ezt vagy tudja akceptálni vagy nem, de nekem nem kérdés, abszolút nem.*

A magánéleten belül tehát a négy fal között okozott-e gondokat, nem is annyira a négy fal között, a párod családjával elfogadtatni magadat?

- *Nem, nem, abszolút a szempontból nem, nagyon érdekes, mert pl. a volt férjemnek az édesanyja sokkal inkább hamarabb elfogadott engem, mint az én édesanyám a volt férjemet. Sokkal nyitottabb volt, nem okozott számára ez gondot, jó gondolom, mióta elváltunk, azóta kígyó- békát kiabál rám más okokból, nem beszélünk évek óta, nem vagyunk rosszba de nem beszélünk, de az állapotom nem volt számára negatívum vagy kizáró ok, sőt azt mondta a fiának, tudom, hogy mert elmesélte a volt férjem, hogy azt mondta, hát fiam, ezt majd ti meglátjátok, hogy hogy vagytok együtt, de az biztos, hogy sok szempontból egy ilyen típusú vagy atipikus fejlődésű emberke többet tud érzelmileg nyújtani, adni, vagy másképp tudja adni, mint a az úgymond tipikus, tehát hogy teljesen más habitusú lehet az az illető, pont azért mert hátrányban van, tehát ő abszolút pozitívan állt hozzá, mondjuk pedagógus volt, tehát ez is számított, persze nem azt mondom, hogy egy gyári munkát szalagnál végző szülő nem gondolkozhat hasonlóan, de azt gondolom, hogy mivel ő gyerekek között mozgott annak idején, ezért ő ráláthatott dolgokra.*

Képes vagy önállóan, segítség nélkül közlekedni?

- *Ez egy jó kérdés. Ha mondjuk bottal megyek, akkor nyilván muszáj vagyok, meg önállóan, akkor megszervezem, azért megnézem, hogy a metrót lehetőség szerint hagyjuk ki, mert hogy nem bírom a mozgólépcsőt már, anno még főiskolás koromban a Ferenciek terén birtam, egyszerűen nem megy már, lelassultam, gyors, türelmetlenek az emberek, meg nem szeretem, nem érzem már magam biztonságban, főleg szülés óta, ez nagyon érdekes, mert nincs egyfajta biztonságérzetem, ez valami hormonális változás állítólagosan, tehát a metrót igyekszem kihagyni, de egyébként, hogyha bottal megyek, akkor magam. Ha kerekesszékkal, megmondom őszintén azt egyedül nem próbáltam, hosszútávon, vagy úgy, hogy nagyobb távra, mert egyszerűen olyan buckák vannak, még itt is, ahol a kerületbe a polgármester úr tényleg odafigyel, hogy a lejtő, a lejárát, az akadálymentes, a nem tudom mi, tehát hogy ezt nem, ebbe még fejlődnom kell, ebbe bátorítatlan vagyok, nézem sokszor az úgymond sorstársakat, hogy milyen ügyesek és milyen bátrak, nem, ezt nem vállaltam be, tehát jobb, hogyha a D. (a fia) ott van velem, vagy valaki, akit ismerek, hogy ott van velem.*

Ha orvosi vizsgálatra kell menni?

- *Akkor vagy jön velem a D., ha meg nem tud velem eljönni, akkor vagy elvisz az apukám, és nyilván a vizsgálaton nincs ott, vagy elmegyek taxival és akkor megoldom gyakorlatilag, már ezt is kipipáltam, ott vagyok és hazajövök, nyilván ennek hatalmas anyagi vonzatai vannak, a taxinak a mai árak mellett, mert hogy bár van jogosítványom és nem lenne tilos, hogy vezessek, de a szemem állapota nem éppen a legmegfelelőbb, a retinaszakadások meg a retinaleválások miatt nem lettem eltávolítva egyáltalán, de jobbnak láttam, hogyha nem ülök volán mögé, nyilván nagyon megkönnyítené az életemet, hogyha tudnám használni vagy lenne autóm, nincsen autóm, mer arra, így főleg egyedülállóként pénzem, nemhogy megvegyem, hanem hogy fönntartsam, egyszerűen nincs. Arra elég a fizetésem meg az államtól kapott juttatások, hogy havi szinten megvagyunk.*

Jelenlegi élethelyzetében a D. a stabil segítő.

- *Abszolút, teljes mértékig, maximálisan. Hogy értsék, akik majd meghallgatják az interjút, a D. a gyermekem, a fiam.*

Amikor megkaptad a diplomádat, utána merre vitt az utad?

- *Mivel tanulmányi szerződést kötöttem a hivatallal, ugye korábban ott voltam egy évet, visszamentem és akkor egészen 2012. áprilisáig ott voltam, nem akartam eljönni, nagyon szerettem ott lenni, anyagilag sem volt negatív, sőt abszolút pozitív a különféle juttatások miatt, a közigazgatás átszervezésével beleszúsztam az átszervezési kerékbe, és átkerültem kormányhivatalba, mert hogy vagy eldöntöttem, hogy lesz állásom vagy vállalom a rizikót, hogy maradok a hivatalba de nem lesz, ezt azért két gyerekkel a hátam mögött nem tudtam megtenni, úgyhogy átmentem a kormányhivatalba, ahol gyakorlatilag 2016-ig dolgoztam, na ott viszont történt egyértelműen egy fizikális nagy törés. 2011 végén kezdett borzalmas módon fájni a derekam jobb oldalt, vagy éppen most már nem is a derekam, hanem a lumbosakrális szakaszom, tehát a lumbális részem jobb oldalt, valószínűleg megint az elégtelen testhelyzet meg a túlterhelés miatt, egyrészt fizikális túlterhelés, másrészt utóbb kiderült, a lelki túlterhelések miatt és akkor nyúztam, nyúztam, igen, voltak fájdalmaim, a kormányhivatalba is, ami helyileg a III. kerületbe volt, oda reggelente apa hordott a fájdalmam miatt, el tudtam volna menni, de a fájdalmam miatt ő hordott, délután valahogy hazakecmeregtem Óbudáról az 1-es villamossal, nem volt probléma, fájt, de hazajöttem, ő és ő aztán ő megint egy átszervezés, de csak helyileg, és akkor 2014. amikor gyakorlatilag szinte azt lehet mondani, hogy majdnem két évig totálisan kerekesszék, teljesen, akkor őne bot, maximum a lakásba, de ott is minimális mozgással és na az kemény volt, ott napi szinten munkába reggel és délután apa autóval.*

Emlékszem, hogy volt egy időszak, hogy édesapád hozott és jött érted.

- *Igen, igen, mert amikor olyan fájdalmaim voltak, hogy nem tudtam volna ezt másképp vállalni, akkor még jó volt, mert kedvezményesebb volt a taxi, úgyhogy, ha taxival kellett menni, mert apa nem tudott segíteni, akkor bementem taxival.*

Volt egy külön tarifa?

- *Nem, mivel nem volt hatósági áras akkor még, de most már ugye hatósági áras, tehát fix áron dolgozik a taxitársaság bármelyike, ráadásul most nagyon megnyomták a tarifákat...*

Volt ismerősöd a taxisok között, ő szállított ilyenkor?

- *Nem, nem, a taxitársaságok között nem tudom hogy volt az árpolitika, nyilván van egy rendelet, ami szabályozza az árat, de a taxitársaságok között igen, lehetett azt mondani, hogy vagy km vagy percdíjba volt, amelyik olcsóbb volt. Hogy ez hogyan kivitelezhető, legálisan vagy hogy oldotta meg ezt a taxitársaság nem tudom, nyilván az olcsóbbal mentem, itt sem volt kevés, de azt mondom, hogy még megfizethető volt.*

Kapsz-e kaptál-e közlekedési támogatást, pénzbelit?

- *Hogy nekem bárki pénzben adott volna ezért támogatást...(nevet)*

Van bérleted, vagy az úgynevezett MÁK igazolvánnyal ingyenes közlekedsz Budapesten?

- *-Nincs bérletem, nincsen olcsóbb bérletem, tehát gyakorlatilag nyilván, aki arra rászorul, kaphatja az Államkincstártól az igazolványt, de úgy igazándiból ezekhez a költségekhez hogyha taxival megyek, vagy mentem korábban bárhova, akár munkába, akár a MOM2-be, akkor ezt nem fizette nekem senki.*

Amikor férjhez mentél és kiderült, hogy jön a baba, akkor mennyire tudtál önálló lenni? Vagy mennyire volt ez ijesztő, hogy hogy fogsz kimenni a kicsivel levegőzni akár?

- *Az élet oldotta meg gyakorlatilag, azt kell mondjam, a helyzetet az élet oldotta meg, az első három hónapot végig dolgoztam, pont a legrizikósabb időszakot, de végig dolgoztam.*

Tudtad, hogy babát vársz?

- *Igen, de egyszerűen valahogy mindig beszéltem hozzá, hogy vigyázzon magára meg én is vigyázok rá, ez a mi titkunk és nem lesz baj, és azt hiszem a 14. hét körül járhattam, amikor bejelentettem, hogy akkor, éppen úgy jött ki a 14. hét, hogy Karácsony utáni szabadság vége, hogy megyek majd vissza dolgozni, tudtam, hogy nem fogok visszamenni dolgozni szabadság után, és akkor bementem és közöltem, hogy jó, én a mai naptól kezdve táppénzen vagyok, onnantól kezdve gyakorlatilag táppénzen voltam végig és hát mivel XIII. kerületben volt az orvosom, ahol a gyerkőc született, így be tudtam járni, meg közel volt nagyon a kórház, tehát sétálva is be tudtam járni, nem kellett buszozni, villamosozni, stb., meg ott helybe a Szabolcs utcai kórházba gyakorlatilag minden vizsgálatot megcsináltak, néha kellett a magánrendelőjébe elmenni, de oda akkor megint apa jött hogy akkor segített megoldani, mert ugye közbe az jött, hogy babát vártam, de volt még egy baba, akire apa vigyázott, tehát hogy örökbefogadás által és így valahogy így evidens volt, hogyha megszületik a baba, evidens volt, hogy nem fogok tudni kimenni vele, főleg kettővel levegőzni, nem fogom tudni őket ellátni, akkor usgyi vissza munkába és apa meg itthon marad a két gyerekkel.*

És a párod nem tudott segíteni ebbe, tehát hozni-vinni?

- *Nem, bár próbálkozott, szerette volna letenni a jogosítványt, neki is futott kétszer, de valahogy mindig abbamaradt, nem azért, mert nem volt rá akkoriba pénzünk, hogy ezt megoldjuk, tervben volt, de valahogy ezt abbahagyta. úgyhogy ez így nem, de igazándiból megoldottuk, mert sokat segítettek apáék, tehát a nagyszülők a gyerekek ellátásában, tehát ha betegeskedtek, vagy orvoshoz kellett vinni délelőtt, nyilván mert dolgozni kellett egy idő után, főleg mikor a hármát már betöltötte mind a kettő, akkor azért ugrottak a nagyszülők és azért ők segítettek, de azt gondolom, hogy ez más családban is így van, ahol fiatalok és két kereső van és muszáj dolgozni, hogy segítenek, lehet, hogy itt jóval többet, de valahogy ez evidens volt.*

És bölcsődébe járt mind a két fiú?

- *Bölcsibe jártak, igen az ovi előtt egy évet és apa vitte őket, mármint az apukájuk vitte őket meg ment értük, és akkor ezt így oldottuk meg, együtt indultunk reggelente, ők leszálltak két megálló múlva, én meg négy megállót innen a lakástól, már akkor is itt laktam, vagy itt laktunk, nem volt messze a hivatal, nagyon szerettem ott lenni és akkor ők korábban leszálltak a buszról meg mindig integettek, és akkor apa vitte őket, én meg mentem tovább.*

Délután hozta haza őket és akkor találkoztatok?

- *Igen, igen, igen.*

És ez végig így az iskolás évek alatt stb. minden.

- *-Hát már az óvodában változott, mert az apukájuknak is vissza kellett menni dolgozni, ott megint beléptek a képbe apáék, a szüleim, napi szinten ők segítették hordani a fiúkat oviba, tehát reggel elvitték, délután értük mentek.*

És azt gondolod, hogy annak tudható be, mint más családokban a segítség, vagy az állapotod miatt?

- *Abszolút az én állapotom miatt.*

Mert hogyha te vitted volna, akkor ötkor kellett volna kelni, hogy minden elkészüljön?

- *Így van, így van, mert nyilván, mivel két bot a kezemben, a két gyereket nem tudom fogni, még ha kicsi is, megértem, hogy nem szalad el, de a zebrán nem tudok, ráadásul a nagyobbik fiam, ő egy elég, mint a kiskolyó, megyek a saját fejem után, tehát azt nem lehetett. Abszolút az én állapotom miatt volt.*

A gyerekek nem ebbe nőttek bele, hogy respektálni kell téged?

- *Persze, azért tudták ezt, de persze mivel gyerekből vannak gyúrva, ezért nyilván néha jön a gyerek én, és akkor én most úgy szeretnék átszaladni a zebrán és nem azért teszi, mert nem tudja, hogy nem szabad, hanem egyszerűen felszabadult és gyerek és menne.*

A te állapotod akadályozott titeket abban, hogy játszótéren müllassátok az időt?

- *Abszolút, voltunk játszótéren, de közeli játszótéren, vagy itt a belső, vagy itt van egy játszótér a belső udvaron, itt voltunk...*

Vagy akármilyen programok, állatkert, vidámpark, akadályozott, tehát az ki van zárva, hogy te egyedül mentél volna el a fiúkkal.

- *Abszolút, biztos hogy nem.*

És hogyha a pároddal mentél?

- *Hát akkor mobilisabb, meg könnyebben, akkor nyilván többet bevállaltunk, de még így is azt mondom, hogy nem egy átlagos vagy tipikus magyar család szerint éltünk.*

Vidéki utazás, nyaralás szóba jöhetett?

- *A nyaralást megoldottuk, ez nagyon érdekes volt, mert hála a Polgármesteri Hivatalnak, valahogy mindig volt rá keret, mert vagy támogatás vagy üdülési pénz, vagy üdülési csekket vagy ilyesmit kaptunk, vagy plusz juttatás, tehát így mindig jutott, azt valahogy úgy sikerült megszervezni. Mindig próbáltunk olyan helyet szerezni, míg kicsik a fiúk, vagy kisebbek, ami játszótér, játszósobás, nekik is jó, nekem is jó, mert gyógyvizes, vagy gyógykezelés, tehát mindig próbáltunk ilyen helyre menni, viszont itt megint belép a fizikális helyzetem, mert azt is megnéztük, hogy mondjuk mennyit kell gyalogolni a buszállomástól vagy a vonatállomástól a szállásig, mert hogy nem fogunk kilométereket gyalogolni és nem a két gyerek miatt, hanem miattam.*

Utaztál már vonaton vagy libegőn?

- *Libegőn egyszer, csak egyszer gyerekként, de oda is fölraktak, tehát megfogott valaki a libegőnél, a kezelő, berakott, apa meg fölült mellém, apukám. Tehát ennyi volt a libegős élmény. Héven utaztam, de nem egyedül, soha nem egyedül, mert nem tudok a Hévre felszállni, tehát ott gyakorlatilag meg kell fogni a lábamat és fel kell pakolni a Hévre, mert hogy nem hajlik annyira. A metrót gyűlölöm, tehát csak akkor megyek, ha nagyon muszáj és csak akkor, ha van velem valaki, nem megyek egyedül a metrón, szerintem nagyon nem biztonságos, még egy nem kerekesszékesnek sem biztonságos.*

Akkor sem biztonságos, hogyha liftekkel tudnál lemenni?

- *Ott igen, a 4-es metró az más kategória természetesen, de az ilyen Nyugati, Arany János utca Deák tér mozgólépcső keringő, nem, az nem. És nagyon hálás vagyok a kerület polgármesterének, mert hogy nem tudom mi lett a város közti egyeztetés a Budapest első emberével meg a kerületekkel, de úgy tudom a fiam elmondásából, és ebből is látszik, hogy a Tóth úr mennyire fontosnak tartja ezt, hogy a XIII. kerületi tehát a 3-as metró felújításánál most a XIII. kerületi állomásokon a XIII. kerületi önkormányzat kifizeti a lifteknek a költségét, nem biztos, hogyha ezt a Tóth úr nem vállalná be, akkor ez meglenne, tehát gyakorlatilag a Lehel tértől vagy Dózsa György út, vagy nem is tudom már, tehát az összes XIII. kerületi állomáson meglesz a lift. És ez a Tóth úrnak köszönhető.*

Mit gondolsz, a magyarországi közlekedési viszonyok mikben akadályoztak még téged?

- *Teljes mértékig azt mondom, hogy felszabadult és mindenféle szempontból laza és ez pozitív értelemben lazaságot, olyan életet, hogy gondolok egyet, hogy elmegyek A-ból B-be, nem lehet élni Magyarországon, nem lehet élni, mert gyakorlatilag, ha el szeretnék jutni A-ból B-be, azt először gondolatban meg kell szervezni. Hogy hogyan tudok eljutni, hogy tudom esetleg, mert én utálom a metrót, hogy tudom a metrót kikerülni, vagy pl. a randizásoknál is olyan helyszínt szoktam választani, ami nekem jó. Mert nem fogok kimenni a KÖKI terminálba, mert mondjuk most lehet, hogy az alacsonypadlós busszal könnyebb, mint a metróval, nagyon most én imádom ezt a metrópótlót, mert a munkahelyről haza tudok jönni húsz perc alatt, de odafelé már nem szeretek menni, ez is érdekes, mert odafelé már a Váci út kétszer három sávós és azt a zebrát is utálom, mert nem érek át, még ha középen megállok, akkor se.*

Az utca végi zebrához mit szólsz?

- *Azt a zebrát is utálom. Nekem reggel gyakorlatilag meg van szervezve, hogy másképp megyek munkába, mint ahogy délután hazajövök. Most úgy járok, hogy a 120-as busszal az Árpád hídig, ami azt jelenti, hogy az nekem innen a lakástól egy 20-25 perces gyaloglás csak a buszig kimenni, de azért választom ezt, mert hogy ez egy gyaloglás, és bár van egy óriási nagy zebra, és ha száraz az út, a száraz alatt azt értem, hogy még páralecsapódás sincs rajta meg víz, nem a jegest, hanem a totális szárazat, akkor ez így járható út. Abban a pillanatban, amikor már vizes, abban a pillanatban megint kattanás, szervezés, na gyerekeim kikísérsz a buszmegállóhoz, mert*

már nem tudok kimenni egyedül. Mert csúszik. És ez csak azért, mert ott egy zebra. Mert, ha nem lenne zebra, hanem totális egyenes úton, ami nyilván nem kivitelezhető, mert az egyik oldalról a másik oldalra át kell valahogy jutni, de akkor is, akkor kiviszem, akkor beleülök a tolókocsiba és akkor öt perc alatt kiviszem, a tolókocsit meg visszahozza. De ahhoz neki fel kell kelnie.

A lámpák beállítását javaslatként mondd?

*Abszolút meg kéne hosszabbítani az átérési időt vagy nem tudom hogy mondják, ott a Közlekedési Ügyosztályon a Polgármesteri Hivatalban, mert ott *ceceráznak rajta.*

Más még?

- *Meg azt, hogy könyörgöm, a BKV-s buszon vagy BKK-s buszon ott van az a sofőr, és ő azt érzi, hogy kegyet gyakorol, hogy neki ki kell jönni nem télen, nyáron abból a pont pont pont fülkéből és le kell neki nyitni azt a rámpát. Mert valószínű, ha egyedül lennék, kijönné, nem biztos, hogy kijönné, de ha mondjuk ott van velem a Dani fiam, akkor nagyon sok esetben nem jön ki, és igen, a Daninak kell fölraakni mondjuk az én 65 kilómat plusz a 20 kilós tolókocsit és 16 éves gyerekről beszélünk, tehát 85 kilót fölpakolni azért nem egyszerű. Lehozni könnyebb, de fölraakni nem egyszerű, még az alacsonypadlós buszra sem. Tehát akkor erre azért a BKK-nak oda kéne figyelni, hogy basszus ő nem kegyet gyakorol vagy adjon neki minimális pótlékot, ha olyan járaton van, ami alacsonypadlós, bár most már nem nagyon látni a villamosokon kívül.*

Az érzékenyítő programokról mi a véleményed? Jó kezdeményezés?

- *Abszolút, de nem elmondva, kipróbálva, tehát üljön bele a kerekesszékebe és próbálja ki azt, hogy ő ott áll egy adott szituban és mondjuk a kollegája ne legyen megbeszélve, hogy mikor, de nem fog lejönni. Aztán a megállóhelyek megközelíthetősége, hát azt mondjuk nagyon, itt hepehupa, itt göröngy, itt akármi, itt a járda, tehát azért fölraakni egy még egy aktív kerekesszékes is...sok, legyen átgondolva, megszervezve, megtervezve és előre tervezve minden ilyen dolog.*

Van még valami ötleted, javaslatod, meglátásod?

- *Nem tudom hogy mennyire kivitelezhető és mennyire működtethető most hogy nonprofit formában vagy sem, mint ahogy a Budapest Parkban, ami szórakozóhely és szórakozási esemény, vannak önkéntesek, hogy elvállalják azt, hogy eljuttatják a kerekesszékest oda a parkba meg haza segítenek, itt is el tudnék képzelni valamifajta segítő szolgálatot. Nem tudom a formáját és nem tudom, ez most csak így beugrott, nem tudom a formáját, és itt nem a szállítást segítő szolgálatra gondolok. Nem a tipikus MEOSZ-féle kisbuszos szállítósolgálatra, munkába elvisz. De mondjuk ha már közlekedés, akkor a BKK-nál vannak a MEOSZ-nak ezek a szállító kisbuszai, 3 vagy 4 jármű, tehát ezekre, ha ezekre nagyobb flotta lenne, tehát buszflotta meg sofőr, tehát személyi állomány, akkor azt gondolom, hogy rengeteg, nemcsak mozgásában korlátozott, hanem akár még egy látássérültnek is a munkába jutását, az iskolába eljutást, éppen amilyen életszakaszában van, nagyon nagyon megkönnyítené, mert ha már nem teljes mértékig adaptált a környezet, hát az lenne maga a Kánaán, ha minden adaptált lenne és repülhetnénk és gyakorlatilag úgy élhetnénk ahogy lehetne, vagy ahogy bárki.*

A kerekesszékekkel te nem közlekedsz önállóan, mert nincs erős fizikumod és az utak minősége nem teszi ezt lehetővé, jól értem?

- *Így van, tehát ha én elég bátor lennék, hogy ezt be merjem egyedül vállalni, akkor elindulnék egyedül.*

És hogy tudod majd megoldani, ha D. sokkal elfoglaltabb lesz, mint most?

- *Előfordulhat, nyilván akkor szervezés kérdése, ezen nyilván nem azt mondom, hogy nem gondolkozom, mert nyilván el fog jönni az az idő, amikor nem lesz édesapám, nem lesz Dani az életem része mindennapi szinten, nyilván meg kell akkor szervezni, hogy hogy jutok el, de akkor azt gondolom, hogy még inkább be fog szűkülni az életterem.*

Mi a véleményed, a különböző akciók, média megjelenések segítik a társadalmi integrációtokat?

- *Abszolút. Abszolút, teljes mértékig és azt gondolom, amit világ életemben is vallottam, és már akkor nem a gyógypedagógus szólt belőlem, de most még az is szól belőlem egy kicsit, hogy nekünk kell nyitni, tehát ne azt várjuk, hogy ott vagyunk a Deák-téren és oda fognak hozzánk, vannak, nyilván vannak emberek, akik önzetlenül odajönnek, de sokan nem azért nem jönnek oda, mert nem szeretnének segíteni, nem tudják a hogyan, nem tudják a miérten, nem tudják,*

mikor tesznek jót, ha odajönnek, ha nem jönnek oda, tehát azt gondolom, hogy mi vagyunk úgymond a kisebbség, az a populáció, aki segítségre szorul, meg kell tanulni. az sem mindegy, hogyan kérünk segítséget, és itt a hogyan nem a megfogalmazásra értem, hanem igenis tudomásul kell venni, fel kell dolgozni, hogy igen ez egy olyan helyzet, amikor segítségre vagyok szorulva és igen ezt meg kell tanulnom. Én is nagyon nehezen tanultam meg, nem voltam az a típus, aki segítséget kér, mindent önerőből oldjak meg. Meg kell tanulni segítséget kérni és meg kell tanulni nyitni. Elfogadni. Nagyon fontos, elsősorban önmagunkat és utána a többi. Az önfogadással még azt gondolom vannak gondok az ilyen populációban, de nekünk kell nyitni, tehát az atipikus populációnak kell nyitni, tehát én ezt vallom.

Mit gondolsz, a Rehab Critical Mass jó kezdeményezés?

- *Az alapgondolata nem rossz szerintem, tehát nyilván az, hogy figyelemfelhívó, gondolom ez a cél, de nem tudom, hogy Magyarországon vagy Budapesten mire lenne még lehetőség, igen, mivel harmadik vagy negyedik volt azt hiszem harmadik, nem hiszem, hogy már olyan nyomást tud gyakorolni figyelemfelhívás, az első sokkal inkább durrant, mint mondjuk most az ötödik. Figyelemfelhívásnak vagy nyomásnak nyilván a városvezetésre való nyomásnak ez lehet, de addig, amíg azt mondják, hogy azért nem használják a mozgáskorlátozottak a metró, vagy azért nem közlekednek a, hogy is fogalmazott? Nem mondom ki, hogy ki, bár tudom hogy ki, de nem szeretném minősíteni, mert nem tisztem, de hogy azért nem közlekednek a mozgáskorlátozottak a metró, vagy azért vannak kevesen, mert nem használják. Hát azért nem használják, mert nem tudják használni, ez ennyi. Tehát azt gondolom, hogy a Rehab Critical Mass az valahogy egy kicsit, tehát az, hogy felvonulok és megmutatom magam, ahhoz ez kevés. Sokkal inkább be kéne vonni a tipikus populációt.*

Konkrétabban elmondanád, mire gondolsz?

- *Hogy olyan közösen egy olyan túrát, most nem a biciklitúrára gondolok, de közösen egy olyan kisebbet, nem egy ekkorát, mint a RCM, egy olyat, ami összeülve a tipikus és az atipikus populáció és együtt megtervezik az útvonalat, és együtt mennek ezen végig és akkor fölmerik esetleg a pozitívumait annak az útvonalnak és felméri a negatívumait és ezt ugye megtapasztalja a tipikus populáció is, tehát sokkal inkább meg fogja érteni, minthogyha most odatódulunk többszázra és a tipikus tolja az atipikust a kerekesszékekben, tehát hogy oké, figyelmet próbálunk magunkra vonni, de szerintem kevés. De ez, amit most példának is mondtam, ez egy ad hoc ötlet, most jött be, ez szerintem sokkal fontosabb, mer akkor érzi meg igazán a másik, a tipikus, teljes mértékig nem fogja átérzeni, de nem is baj, mert nem is tiszte, hogy maximálisan átérze, mert nem ebben az élethelyzetben él. De akkor fogja igazándiból megérteni, amikor benne van abban az adott helyzetben.*

Van-e még valami, amit hozzátennél?

- *Azt gondolom, hogy országos szinten, meg akár fővárosi szinten először talán bele kéne ülni egy kerekesszékebe, akinek mondjuk másképp gondolkodik és nem azzal van a baj, hogy másképp gondolkozunk dolgokról, hanem azzal van a probléma, hogy sok esetben nem is akarunk másképp gondolkodni, persze nem általánosítok ezzel, mert vannak törekvések, de azt gondolom, hogy olyan dologról, amit nem érez valaki a saját bőrén, addig ne nyilatkozzon, próbálja ki, akkor sem ugyanazt az életminőséget fogja átérzeni, amit napi szinten megküzd az x százezer mozgáskorlátozott vagy látássérült vagy aki nem tud átmenni a zebrán, hiába van hangjelzése, de nem látja, mert mondjuk elsuhan a az autó és nem mer ő se átmenni és segítség kell, hogy ne csak a mozgáskorlátozott populációról beszéljünk, tehát amíg nem próbálja ki és nem gondolja bele önmagát abba a helyzetbe, addig nem fog, azután kezdjen el véleményt alkotni és próbáljon egy kicsit nem csak fejjel, de szívvel is gondolkodni, amikor dönt valamiről. Hogyha neki döntési jogosultsága van, mer egy felelős vezető bármilyen szinten, akkor próbáljon kicsit szívvel is belegondolni.*

Tartasz attól, hogy mit hoznak a következő évtizedek a te szempontodból?

- *Abszolút.*

Kifejtenéd, pontosan mire gondoltál, amikor az elején azt mondtad, hogy lehet az állapotodból pozitívumot is kihozni?

- *Nyilván az embernek megvan egy adott életútja és mindenki különböző habitusú, de azt gondolom, hogy az állapotához meg a lehetőségeihez mértén próbálja önmagából kihozni a maximumot, én még nem láttam olyan mozgót, aki igazándiból, nem találkoztam, lehet, hogy van,*

de aki nem törekszik arra, hogy az életminősége azért olyan legyen, amelyet szeretne, nyilván az egy más kérdés, hogy erre a környezet mennyire fogékony vagy adaptált vagy stb. De hogy mennyire lehet ebből előnyt kovácsolni? Hát csak vegyük elő a gyógypedagógusi pályát. Sokáig nem értettem, hogy mér szerettem volna gyerekekkel vagy felnőttekkel foglalkozni, de akik hozzám hasonlók és mért szerettem volna 14 éves koromban azt érezni, hogy tanítani szeretnék, ez csak egy érzés volt akkoriban, de nem tudtam. Aztán 2011-ben megnyílt a lehetőség, hogy elvégezzem, vagy elkezdjem a gyógypedagógia szakot, akkor még nem tudtam, hogy el is fogom végezni, és be kell vallanom, hogy a három felsőfokú végzettségemből az egyik legbrutálisabb volt számomra, de nem bántam meg egy percig sem. Végtelenül jó gyógypedagógus kollegák vannak és lesznek is és jönnek ki a felsőoktatási intézményből, de azt gondolom, hogyha hasonlóként, tehát ugyanúgy atipikusként de én gyógypedagógusként odaállok a gyerekek elé, az egy dolog, hogy azt mondják, hogy példát tudok mutatni, igen, példát tudok mutatni, de nyilván a másik gyógypedagógus is tud nagyon sok mindenbe példát mutatni a mindennapi helyzetekbe, de azt az érzést, ami a gyerekekben benne van és kérdőjel, hogy mit érzek amikor a jövőmre gondolok és milyen lehetőségeim vannak és hogy tudom feldolgozni magamban azokat a kérdőjeleket, amit már az állapotom felvet bennem, azt az érzést nekem, mint ugyanúgy atipikus személynek és itt nem feltétlen a gyógypedagógus először, nekem azt az érzést nem kell elmagyarázni, a gyerek és köztem egy olyan láthatatlan szál van, amire a tipikus fizikai állapotú gyógypedagógus nem azért nem képes, mert nem jó szakember, nagyon jó szakember biztos, csak egyszerűen nincs meg az az egyenlő, hasonló ugyanazon indítatás ami belül érzelmileg az eltérő helyzetből megvan és azt gondolom, hogy igen, példát tud mutatni a tipikus gyógypedagógus, hogy hozd ki magadból a maximumot, ezt és ezt elérheted, de az érzésvilágot, ami a gyerekekben benne van, azt egy atipikus föl tud segíteni dolgozni, hogy igen, pozitívumot is tudsz a helyzetéből saját magadnak kovácsolni.

Hogyan?

- Vagy vagy olyan segítő szakmában dolgozol, amiből azt, ami benned van, vagy amit kaptál mástól, azt tovább tudod adni és ezzel el tudsz indítani egy bizonyos szempontból, még ha kis populációban egy olyan fajta láncreakciót, ami azt gondolom, hogy hosszú távon nagyon sokaknak tud segíteni. Mert bár erősnek mutatkoznak a fogyatékos emberek és erősek is, de azokat a lelki tusákat, amik bennük vannak, azokról nem beszélnek. Illetve csak nagyon nehezen és ritkán és nehezen és nem akárkinek nyílnak meg. És amikor azt mondja a gyerekek, mikor mondjuk két nappal ezelőtt valamiért zokogtam, mert éppen padló alatt voltam lelkileg és azt mondta, hogy szeretnék olyan erős ember lenni, mint te anya. És én nem éreztem magam erősnek, mert én éppen abban a pillanatban esendőnek éreztem, de aztán elgondolkoztam, hogy milyen jó, hogy a gyerek ilyennek lát. Úgyhogy lehet előnyt kovácsolni a sérültségből meg a mozgiból, mondjuk én ugye a mozgiról tudok jobban nyilatkozni, hogy igen, igen, itt van, mozg, oké és a lelki tusáim is valamilyen szinten, ameddig én gondolom, addig ki tudom, kiteszem vagy kirakom, persze nyilván nem feltétlenül annyit, amennyit én érzek. De ezt nem lehet így szavakba önteni, ez egy olyan érzés, amit nem tudok megfogalmazni, nagyon nehéz. Nagyon nehéz ezt megfogalmazni, hogy mire is gondolok, de igen, lehet ebből előnyt. Tehát pontosan, ami a hátrányom, hogy mozgáskorlátozott vagyok, az mondjuk abban, hogy én gyógypedagógus lettem, az bizonyos szempontból a gyerekekkel szemben egyfajta előnyöm is lehet, mert hogy nekem nem kell a gyerekeknek azt mondani, hogy mit érez. Én sokszor csak ránézek és pontosan tudom, hogy ugyanazt éli át, amit én ugyanabban a korban.

A tanári munkádtól megfosztottak közlekedési okokból, pontosabban az intézményt nem találták megfelelően akadálymentesnek.

- Igen, igen, hát aggódtak a biztonságomért, vagy a saját biztonságukért, ezt nem tudom, ez nyilván azért két éve történt. Picit átgondolva a helyzetet, nem azt a konkrét helyzetet, hanem magát a gyógypedagógus pályát, nyilván a gyógypedagógus pálya, mivel sérült gyerekekkel foglalkozunk bármilyen szakirányon, teljes embert kíván, tehát ezt át kell gondolni, amikor az ember erre a pályára megy, hogy ezt mennyire tudja vállalni vagy sem, fizikális szinten. Most nem arra gondolok, hogy képes elvégezni és képes tanítani és jól tanít, vagy jól fejleszt, stb. vagy jó osztályfőnök stb. Nem, most kizárólag a fizikai részére gondolok, tehát igen, ezzel szembesülni kell. De ha van egy jó és nem empátia kérdése, meg tudja oldani a jelenlegi helyzetben, ha van egy jó intézményvezető, akkor azt gondolom, hogy tud feladatot adni az ilyen atipikus gyógypedagógusnak is, ami nem egyszerű, mert nyilván nem fog tudni osztályfőnökként esetleg dolgozni, mert rohanni kell az értelmi fogyatékos gyerek mellett az autistához és rohanni nem fogok tudni, vagy ott van az asszisztens, aki plusz egy fő és rohan helyettem, vagy pedig ugye az egyéni vagy kiscsoportos fejlesztés, ami járható út és azt gondolom, hogy itt is rengeteget lehet adni a gyerekeknek. Nekem volt egy, amikor dolgoztam, nem kívánom megnevezni az intézményt, bár tudjuk, hogy hol, de az interjúba ne legyen benne, hogy ott volt egy gyerek, akit megkaptam

egyéni fejlesztésre és gyakorlatilag hat hét alatt csodákat tudtam a gyereknél elérni, tehát mindenre van megoldás, csak akarni kell vagy a lehetőséget meg kell találni.

Az állami szférán kívül is vannak lehetőségek a pályán, ezen már gondolkodtál esetleg?

- *Hát a jelenlegi munkám mellett egyszerűen szellemileg nincsen rá energiám, a másik dolog meg az, hogy, jó, nyilván a közigazgatási munka mellett, az oktatói tevékenységet lehet végezni engedély nélkül, a munkáltatónak nem vagyok köteles bejelenteni, de egyszerűen energiám nincsen rá, mer azért naponta számokkal dolgozom és ez keményen leszív mentálisan, de nagyon hiányzik. Az, hogy most magánban gondolkozom-e vagy sem, ezt nem tudom. Lehet, hogy ez akkor lesz majd utam, vagy lehetőségem, amikor már nem fogok tudni bejárni dolgozni és ki kell várnom azt az időt. Nem tudom, majd elvállik, hát nagyon remélem, hogy előbb-utóbb, mert nagyon hiányzik.*

É., nagyon szépen köszönöm, hogy ennyi időt szántál rám, és beengedtetek az otthonotokba! Hálás vagyok a segítségéért!

B. T., 53 éves nő

Szervusz T! Örülök, hogy látlak! Köszönöm, hogy elfogadtad a felkérésemet! Ha kényelmesen elhelyezkedtél, el is kezdhethjük, rendben? Köszönöm. Mióta vagy korlátozott a mozgásodban és ennek mi az oka, elmondanád?

- *Szklerezis multiplexem van, 2010-ben még kocsit vezettem, de már rolátor, én magam be tudtam helyezni a kocsi hátán a csomagtartóba, előrementem, úgy hogy fogtam az autót, az üveget végig kapaszkodtam bele, én már ilyen nagy kapaszkodós vagyok és igaz 2012-ben abbahagytam a tanítást mert akkor már fárasztó volt az így való közlekedés és még azért mentem így, de szép lassan ja igen, az autóvezetést azt elhagytam, mert a kezeimmel is gond volt, és most hirtelen gondolkozom, hogy a kerekesszék mióta van az életemben, pici gondolkodást kérek, mert nem emlékszem vissza, hogy pontosan. Hát van egy mopedem, egy darabig a mopeddel is tudtam közlekedni, úgy, hogy még föl is engedtek a buszra meg a trolira, úgyhogy egy darabig mopeddel közlekedtem, csak elég nagy ez a háromkerekű és a kerekesszékkal engem mostanában hoznak így el a barátok vagy családtagok, hogy ha valahol meg akarok jelenni, legyen ez koncert, vagy a kórus ahol énekel, de elég kevés helyre megyek el így, mert nem érzem jól magam a székben, de hát ezzel tudok csak úgy elmenni, hogy akár egy buszra, járműre feltoljanak. Úgyhogy pontosan az éveket nehezen halásztam elő, de... 1992-ben diagnosztizáltak.*

Körülbelül 2010 óta akadályoz a betegség az önálló közlekedésben?

- *Igen, hát a buszra nem tudtam volna így felszállni, egyébként belegondoltam, hogy tömegközlekedést már konkrétan nem használlok. Szerintem biztos, amióta már rolátort használtam, biztos, hogy nem. Én ezelőtt jártam főiskolára, most akkor hirtelen beugrott, igen, még azért jártam Egerbe, akkor még nem volt rolátorom, mert én még a fősulit úgy végeztem el.*

Ott semmi nem akadályozott?

- *Csak elfáradtam.*

De akkor még tudtál önállóan, eszköz nélkül közlekedni?

- *Eszköz nélkül, tehát 2009-től tanultam én 12-ig, tényleg jóval odébb volt, akkor is már rolátoroztam.*

Akkor is már voltak rosszabb periódusaid.

- *Igen, igazad van.*

Milyen szakot végeztél a főiskolán?

- *Ének-zene tanár szakot végeztem az egri főiskolán.*

Korábban volt már diplomád?

- *Nem volt még semmi. 2004. végén született a gyerekünk, akkor rosszabbodott az állapotom, még a szoptatást is abba kellett hagynom. 2006-ban vettem föl.*

Főiskola után vezettél, de akkor már azért vezettél, mert nem érezted alkalmasnak magadat a tömegközlekedésre?

- *Igen, vezettem. Persze azért föl kell emelni ezt a nehéz rolátort, mert súlya van, és fárasztó is volt, tehát úgy tudtam menni, hogy kocsival mentünk a gyerekemmel és a rolátorral, a rolátort szállítottam és a plázákban, a szigeten is akár sétálgattunk, de hogyha valahova célirányosan menni kellett, oda azért nem tudtam elmenni magabiztosan.*

Rolátort a főiskolán nem használtál?

- *Ott még nem, csak nagyon el tudtam fáradni.*

Akkor a 2010-es években jött el az a helyzet, hogy eszköz kell és nem használod a tömegközlekedést önállóan, hol mopeddel, rolátorral tudtál közlekedni vagy autóval hoznak-visznek. Kerekesszékekkel önállóan tudsz-e közlekedni?

- *Nem, mert a kezeimmel nem tudom tekerni a kereket. Először úgy volt, hogy csak az egyik kezeimmel nem tudom, ezért kaptam egy olyan kocsit, hogy egy áttétellel csak egy kézzel tekerhető, de kiderült, hogy most már a másikkal se tudom, úgyhogy most már csak toligáli tudnak. Lehetne joystickos elektromosot is használni, nekem egyébként van egy beltéri joystickosom, amit fellépéseken néha azzal szállítottak, mert kisebb helyen elfér, és akkor azt is használtuk, de abba most már nem igazán merek beleülni, mert most már a derekam megviseli, mert az egyik oldalam sorvad, a bal oldalam rövidül. Egy kicsit görbén tartom magam, és ezért már nem érzem magam biztonságban.*

Mindenképpen szükséges a közlekedésben segítség?

- *Kocsiba kiszállok, beültetnek előre, abba egy nagyon szerencsés helyzetem van, hogy elég tűrhetően meg tudok állni és nem rogyok össze. Nem esek össze.*

T., te családban nevelkedtél.

- *Igen.*

Jártál bölcsődébe, óvodába, általános és középiskolába? A főiskoláról már tudok.

- *Bölcsődébe nem, mert nagymamámmal voltam otthon, óvodába, általános iskolába és gimnáziumba jártam, teljesen normális intézményekbe, ugye, akkor a betegségem még nem alakult ki.*

Volt-e ennek a betegségnek előzménye szélesebb családban?

- *Nem, nem semmilyen szinten.*

Mozgáskorlátozott ember volt-e?

- *Olyan se.*

Hogy tudtál dolgozni?

- *Mivel hogy én levelezőn végeztem és már 50 éves korom környékén és már a betegségem azért úgy eléggé beindult, így én összesen csak két évet tanítottam, gyakorlatban amit csak elvégeztem, csak kettő évet tudtam, de igazából azért végeztem, mert amikor megszületett a gyermekem, akkor éreztem, hogy ebből már nem lesz az előző életem folytatása, tehát nem fogok már zenélni színpadon, előadást tartani, tehát már tudtam, hogy ez a része kezd elmenni, és akkor hátha tudok majd tanítani, abba jobban bíztam, hogy tovább fog menni.*

Két évig jártál valahova tanítani?

- *Igen, igen, oda még én mentem az autómmal és a rolátorral közlekedtem az épületben.*

És akkor eljutottál oda, hogy nem tudtad vállalni a bejárást?

- *Már nagyon elfáradtam, már az osztálytermekből ki-be közlekedést, időnként felálltam tanítani, álló helyzetbe, persze hogy állva tanítottam, a rolátort már nem fogtam, hanem fogtam a padot, ezt azt, amazit, és azért volt, hogy elestem. De akkor még fel tudtam gyorsan ugrani. Tehát még fel is tudtam állni.*

Milyen intézményben tanítottál?

- *Általános iskola volt és egyébként ez olyan iskola volt, ahol nehezen, hogy szokták ezt mondani, hogy picit nehezen kezelhető gyerekek voltak, alapítványi vonal. Újpesten volt.*

Most vannak-e magántanítványaid? Vagy tudsz ezzel a diplomával még valamit kezdeni?

- *Hát mindenképpen egy magabiztosságot olyan szempontból ad, hogy én 18 évvel ezelőtt én még magánéneket is megpróbáltam tanítani aztán ezt abbahagytam és most jelentkezett egy harmincvalahányéves leány, aki 16 évesen tanult nálam énekelni és megkeresett a facebookon, hogy én vagyok-e az, aki őt 16 éves korába tanítottam. Hát mondom én tanítottam akkor, biztos, tehát hogy tanítani tanítottam. És most már jár hozzám, volt háromszor, és most van egy másik leányzó, akit tanítok, egyébként korábban volt egy amatőr színházat vezető tanítványom, ez pár éve volt, és úgy előfordulnak, tehát nem tudom nagyüzembe csinálni.*

Megélhetést nem biztosít?

- *Azt semmiképpen nem.*

Most miből élsz?

- *Hát igyekeztem fogyatékosági támogatást megkapni, rokkantsági nyugdíj az van, és hát nagyon szerencsém van, mert az alapítványnál kaptam annak idején lehetőséget, háttér munkálatokat végezhetem el, ma is ilyesmiket végzek, és részt veszek a kórusban, fellépéseken. Nekem van itt egy fél állásom, amiért hálás lehetek. Ez egy adomány.*

Az előbb mondtad, hogy nem tudsz eljárni sehova, viszont a betegség előtt a munkád miatt, folyamatosan úton voltál. Nagy a váltás?

- *Igen szerettem. Egy-két koncertre, színházi előadásra elmegyek, de az is macera. Ha színházi előadásra megyek, akkor kerekesszékre eltolnak, akivel megyek, de kizárólag úgy kérem, hogy hadd üljek át ott a székre, ugyanúgy akarok ülni a sorba, kényelmetlen is, meg nem is érzem úgy jól magam, egy külön oldalról, nem nagyon tudom elfogadni ezt az állapotot.*

Tehát nem lett az identitásod, hogy mozgássérült ember vagy.

- *Még mindig nem érzem magam annak, pedig, pedig hát most már ezerrel az vagyok.*

Azt mondd, hogy nem a közlekedés akadálymentességének hiánya akadályoz, hanem leginkább az, hogy kevés a segítőidnek a lehetősége, nem akarsz rájuk plusz terheket róni...

- *Nem is tudnék. Pedig most már igényelnék, tehát ha valóban lenne egy olyan kerekesszéke, ami valóban elektromos, és nem moped, abban sem biztos, hogy biztonságban érezném magam, mert megállítani vagy a sebességét eltalálni, az is egyébként, biztos, hogy nekimennék valaminek néhányszor, felborulnék. Meg az adottságaim is változnak, nem egy stabil állapot, meg egy napon belül is változik. A mopeddel is úgy voltam tavaly, hogy mentünk ki az Örsre a XVI. kerületből egy olyan több, mint fél óras folyamatos út és elfárad a kezem, elszibbad, ellilul, elkékül, lemerevedik és akkor már, meg az egyik kezemmel kell rakni a másikat, tehát nem tudok spontán mozogni, magamra vigyázni, tehát én gurulok.*

Az életedet az állapotromlásod hogyan befolyásolja? Tudod még a kapcsolataidat ápolni?

- *Telefonon eléggé, meg levelezés szinten, sőt ott tartunk, hogy már sok is, mert ha mindenkinek el kell mondanom, hogy hogy vagyok, akkor az egész napom arról szólna, hogy mindenkinek azt mondom, hogy fáj. Van egy-két olyan betegtársam, aki olyan jól tudja mondani, hogy jól vagyok, ez a legegyszerűbb. Mert mit ragozzam az éppen adódó nehézségemet. Igen, vagy ha pl. van egy feladatom, én otthon a gyermekem napirendjét, végig, folyamatosan vele vagyok, tehát ha valami programnak vége, vagy megy valahova, akkor föl hív, hogy most hogy alakul a továbbiakban,*

vagy mikor fog jönni, vagy éppen most mit akar csinálni, stb. tehát én tulajdonképpen folyamatosan talpon vagyok vele. És akkor vannak most ne haragudj, mert nem tudunk beszélni, mert most a lányommal kell megbeszélnem az aktuális teendőt.

A lakáson belül ellátod magadat?

- Kapaszkodva wc-re pisilni menni, maximum ennyi.

Főzés például? Tudom, hogy szeretted...

- *-Most már nem tudok. Nem. Én most arra gondolok, hogy mivel a lakáskörülményeim olyanok, hogy én az anyukámnál lakom a gyermekemmel, és ugyan fel van rakva egy-két korlát, de mégis csomó helyen olyan módon kapaszkodok, mindig egy kézzel kapaszkodnom kell, ha valamit biztonsággal akarok csinálni, mert ha valamit le akarok venni a polcról, akkor nekem kell egy egyensúlyban tartó valami, tehát egyébként én azt mondom, hogyha lenne egy lakásom, amit én úgy alakítanék ki, hogy mindenhol ott lenne a megfelelő, akkor egy kézzel sok mindent megcsinálnék. És főznék is a gyermekemmel. Pár évvel ezelőtt még palacsintát sütöttünk a gyermekemmel az anyukám konyhájába, de most már nem tudunk, mert az anyukámnál a körülmények nem olyanok.*

Hol laktok? A fővárosban?

- Igen, kertvárosi rész, a XVI. kerület, kertes ház.

Hogyan tudsz onnan közlekedni?

- *Mindenképpen messze van, most, hogy egy párszor hogy így a kerekesszékkal eltoltak engem a Papp László Stadionba, voltam valahol a belvárosban a VI. kerületben is, nagyon élveztem a hazafele utazást, amikor nyár volt és meleg, és most már nagyon jól föl lehet szállni a járművekre, alacsonypadlós járművekre, lehetőség volna, és meggyőződésem, hogy vannak, akik mennek, sőt tudom. SM-esek. Mindenkinek máshol van a gyengéje, és valakinek nem probléma a kezével.*

Édesanyád mindig autóval hoz? Hogy bírja fizikailag?

- *-71 éves, izületi gondjai vannak, ez egy nagyon nehéz kérdés, mert nekem az ágyból való felkelés azért nehéz, hogy pont a bal oldalam rozzant, és nekem pont arra van az ágyam, hogy a bal oldalam van alul. Korábban úgy aludtam, hogy a jobb oldalon, tehát másik irányba ültem és kellett lefeküdnöm, akkor jobban, vendégségben remekül fel tudtam kelni egyedül is és elmentem egyedül a rolátorommal a mellékhelyiségbe. Viszont itthon, úgy tudok csak felkelni, hogy hasra fordulok, lemászok az ágyról, elmegyek az asztalig négykézláb, a térdemen és az asztal két oldalát megfogva föllállok. De amikor nem ezt a módot választom, akkor az anyukámat kérem meg, hogy fogja meg a kezemet, és fölülök az ágyon. Viszont amikor én megkérem egy ilyenre, nem rosszindulattal, ő nem vette még észre, de ő elmondja, hogy neki mije fáj. Mert ez ennyire kényelmetlen dolog segíteni így nekem, miközben szívesen segít.*

Anyukádhoz az állapotod miatt költöztél?

- *2012-ben, a válás után költöztem oda. Először úgy volt, hogy külön fogok maradni, akkorra már én maradhattam a lakásba, hogy fogadok magam mellé albérlőt is, hogy kicsit a költségeimet tudjam enyhíteni, de aztán kibérelték azt a lakást, ami a miénk volt és átköltöztünk anyuhoz.*

A válás volt az ok?

- *Akkor még nem volt így jelen a betegség, ez a tanítós korszak, akkor még vezettem, öt éve lakom az anyukámnál és akkor most fogok tudni válaszolni, hogyha öt éve lakom az anyunál és még akkor mindig csak rolátoroztam, és kocsival még jártam, és megvolt a mopedem is. Akkor már volt mopedem. Volt olyan, ahol volt az egyik fellépési helyszínünk, hogy nagyon nagy távolságot kellett megtenni, volt egy nagy rámpa, azok nagy távok voltak, ott nagyon elfáradtam.*

Válásodban szerepet játszott a betegség kimenetelének a verziói?

- *Nem, én úgy gondolom, hogy amikor a kapcsolatunk, amikor a válópert beadtam, akkor a férjem azt mondta, úgy érezte, hogy én csak megjátszom magamat, tehát igazából a válás is úgy kezdődött, hogy azt hitte, hogy én szándékosan esem el, és kipróbálta, hogy tényleg eldőlk-e. Ő soha nem vette tudomásul, hogy bármi bajom van. Amikor Egerbe jártam főiskolára, akkor ő*

azért nem vitt ki a buszpályaudvarra, mert ha én Egerbe el tudok menni busszal, és volt, hogy sírva jöttem haza, olyan fáradt voltam. Tehát ő nem hitte el, hogy tényleg ez betegség, mert akkor ez segédeszközök nélkül mentem. Tehát mi úgy hidegültünk el, anélkül. Ő nem tudott sajnálni engem, a mai napig nem sajnál. Egyébként hát nem is kell.

Támogat?

- *Engem nem, a gyereket nagyon szereti, nagyon jó apa. Én azt hiszem, hogy ez egy érdekes dolog, ő a betegségtől egyébként rettentő nagy undorral volt.*

Az SM nem örökölheto?

- *Az SM valamilyen szinten állítólag igen, igaz vagy nem igaz, azt mondják, hogy apáktól jobban elkaphatják a lányok, anyáktól kevesebben kapják el. Egészen más karakterű gyermek, alkatilag is, alkatát tekintve tiszta apja, nagymama.*

Magánéletedre milyen befolyást gyakorol?

- *Azt tudom, hogy a válás után egy évig még biztos, hogy mindenképpen pihegtem, de én el se tudtam képzelni azt, én mindig hallottam, hogy vannak ilyen párkapcsolatok, hogy betegen talál valaki egészséges társat, vagy beteg beteget és utána boldogan élnek, én ezt nem is akartam elképzelni és nem is kerestem. Engem ez azért nem érintett, mert nem is kerestem. Hát engem csak véletlen talált meg valami, 30. érettségi találkozón egy régi barát, akivel nem volt semmiféle előzmény annak idején, ő kiolvasott mindent az interneten, pedig ott biztos, hogy minden rajta volt és ővele vagyunk most együtt négy éve. Külön-külön élünk, mivel, hogy ő is tíz éve vált, úgy van vele, hogy semmiféle indítatása nincs, hogy bárkiről gondoskodni szeretne, dolgozik hétköznapi, telefonálunk egy nap háromszor, hétfőigén vagy a telkén, vagy itthon nála én odamegyek, de még eddig ez föl se merült, hogy mi bármit együtt csinálnánk. Eljön értem és elvisz. Fölvállalva mindenképpen föl vagyok, de mivel ő otthonülő fajta, ami szerencse, mert képzeld járna sielni és akkor ott kellene hagyni a szállodába vagy vihetne a hegyre föl, mi ezt azért nem így szoktuk csinálni, de azért voltunk színházban, koncerten, vacsorázni, de nem sokat, tehát inkább otthonülő pihenős programjaink vannak. Sőt akkor a lányom is velünk van, egyik hétfőigén velünk van, másik hétfőigén az apjánál, és ő egy olyan apa, aki nagyon szereti a felnőtt lányait, és neki a mondatai is olyanok voltak, hogy az első a gyerek, föl se merült, hogy a gyermek akadályozó lenne. Bár van olyan barátnőm, aki szerint, én már mondogattam ilyeneket korábban, tehát én ezt bevonzottam, de én is szoktam azt mondani, én egyet tudok elképzelni, ez volt a gondolatom, hogy aki engem ismerhetett régebben, azzal lehet, hogy még sikerülne, mert azt el se tudom képzelni, hogy egy új ismeretségek jöjjenek az életembe és abból legyen kapcsolat. Ezt mondták a szememre, hogy T., ezt te bevonzottad, ezt a csodát tudtam elképzelni, hogy idősök összetalálkoznak 30-40 év után.*

Van-e valamilyen ötleted, javaslatod, hogy könnyebbé válhasson a közlekedésed?

- *Olyasmit, igen, akkor sajnós csak ilyen nagyon egyszerű dolog, hogy kár, hogy pl. egy ilyen valaki mondjuk szeretne eljutni akár egy kórházba vagy egy rendelésre vagy orvoshoz, tehát buszokkal összeszedik a klienseket, szolgálat, és ha te akarsz a programra egy ilyen kérni, akkor az neked egész napodba kerül, szeretnék egy kisebb létszámú, jó lenne, hogyha ez úgy lenne, lenne erre lehetőség, tehát nekem pl. ami hiányzik, egy-két helyre én nagyon szeretnék eljutni, nem gazdaságos valaki számára, hogy autó és egyszemélyes segítség, tehát valami olyan, hogy ne csoportos legyen, mert azok dögögnék.*

Van a BKK-nak és a MEOSZ-nak is ilyen szolgáltatásai, érdemes lenne utánanézned. Ért-e már valamilyen atrocitás, sérelem a közlekedés során?

- *Tehát nekem csak ez az egy válasz jut eszembe. Azzal, hogy én most kóstolok bele, eddig szerencsés voltam, jó indulattal találkoztam, pedig olvasok történeteket, nem udvarias, nem barátságos, segítőkész sofőrökről, utasokról. Nekem eddig még csak az volt. De nem tudom, hogy az minek köszönhető, vagy annak, hogy egy szép lány tologat engem, a gyerekeim pl., vagy hogy én fiatalabb vagyok, vagy azért, mert nem tudom, vagy éppen szerencsém volt, vagy bárhova, amikor felszálltam, nem éreztem magam ott úgy szerencsétlennek, amennyire otthon a négy fal között, érzem, hogy énnekem így kell kimenni az emberek közé. Tehát a régi rémtörténetekhez képest, meg hogy nem lehet az utcán közlekedni a járdák miatt, tényleg jól alakul a világ. Én így belekerülve azt gondolom, nem is olyan rémes, élni lehet.*

Az állapotod rosszabbodásával milyen egyéb lehetőségeid lesznek? Például, ha szeretnél eljutni Kecskemétre?

- Egyedül azért oda se tudok elmenni, csak ha ott várnak, én azért az eljutásba kapom a segítséget, meg itt is kapom a segítséget. Tehát ha én eljövök ide a próbára, akkor engem itt már valaki toligál, vannak ott is segítők a kórusban, vagy éppen olyan, aki, ha engem tol, akkor az ő problémájának segítség is, mert én vagyok az ő rolátora. Szerintem ez az egyik legfontosabb segítség lehetne bárkinek, ha kaphatnánk jelentősebb kedvezményt a taxik használatához. Mondjuk annak, aki még jobban tud közlekedni, mint én, hogy tudja tekerni a kocsiját, de mégse úgy kéne bejönni a városba, de itt az a gond még, hogy annak is aki segít, a kerekesszékeket is be kell emelni a kocsiba, ezeket a macerákat nem kívánják az emberek, pedig azzal végül is ő is csökkenti a költségét. Evvel tudja magát rábeszélni, hogy költségcsökkentés.

T., nagyon szépen köszönöm a beszélgetést és őszintén örülök, hogy sok-sok év után ismét láttalak! Minden jót kívánok neked!

D. T., 49 éves férfi

Kedves T.! Hálásan köszönöm, hogy így ismeretlenül is vállaltad velem az interjút. Kezdhetjük? Nehogy miattam elkéss a kóruspróbáról. Köszönöm! Mikor kezdődött a betegséged?

- Egészségesen születtem, sorkatona voltam, még akkor kellett 19 évesen. 1974. augusztus 17-én születtem, és akkor középiskola 4. osztályba hívtak be sorozásra, érettségi után elmentem felvételizni, de semmi se volt, csak elvárták az anyáék tőlem, ők is egyetemet végeztek, a lényeg az, hogy elmentem egy tanfolyamra, Expressz újságban angolul volt hirdetés, és anyu volt olyan okos, hogy rádumált középiskolába, hogy tanuljak angolul külön, érettségi előtt leközépfokúztam, és az úgy jól ment, azóta is abból élek. És akkor a tanfolyam után, és a Citi bankba fölvettek és akkor jött a behívó, hogy augusztusba fölvesznek katonának, és akkor én a melóhelyen köszöntem szépen, akkor én elmegyek, mert a nyarat szeretném szabadon tölteni. Jaj, ne menjél, maradjál már, és akkor megegyeztünk, hogy kiveszek fizetés nélküli szabadságot, akkor töltöttem nyáron a 19-et, fene akart még dolgozni, és akkor augusztusban elvittek, és következő áprilisban egyik reggel úgy ébredtem föl, hogy a bal lábamban merevség érzés van és nem értettem, hogy miért, ha hozzártem valami éles tárggyal, akkor is puha volt, elmentünk az ügyeletes orvoshoz, és azt mondta, hogy húzzál be a Honvédba, hogy ott vizsgáljanak ki. És akkor ott befogadtak a neurológiára, vizsgálatok három hétig és úgy engedtek ki, hogy leszerelnek. És akkor kicsit úgy bántam, tehát nem nagyon, hogy egyedül vonultam ki a laktanyából, mert hogy délután vártam a mentőt, a Honvédnak két bejárata van, gond egy szál se, ja mert hogy mit tudom én milyen ruha volt rajtam, nem a sajátom, ott kaptam pizsamát, azt elrakták és ott voltam az osztályon. Az udvarra mentem ki, fölöltöztem, és akkor vártam a szállítást vissza a Petőfibe, ja a laktanyába is nagyon jó dolgom volt, a Hős utcába vonultam, kibuliztam magamnak, hogy Pesten legyek, mert hogy a nagymamámmal élek, amiből annyi volt igaz, hogy oda voltam bejelentve hozzá állandóra, és hogy gondoskodnak rólam, mindegy, azt is anyu barátnője intézte el, megszűnt a laktanya. Fölszámoltak és akkor engem is átvittek a Petőfibe. És ott még az a gyerek is ugráltatni akart, aki velem együtt tanult be, én meg ahelyett, hogy lepergett volna rólam, ugrottam. Az is stressz volt, most már tudom. És akkor leszereltek és...

A kórházban három hét után kaptál valami diagnózist?

- Azt kaptam, hogy szürkeállományi gócaim vannak, és nem foglalkoztam vele, nem érdekelt. Valami papírt kaptam, hogyha gond van, akkor mehetek vissza oda, a neurológus, ha gond van, akkor keressem őket. Engem nem érdekelt, én úgy mentem el a Citi bankból, hogy állományba vagyok, nyarat maradtam betegállományba, szeptemberbe visszamentem dolgozni. És következő év októberében rosszabbodás volt, nem értettem mi bajom van, megint a bal oldalam volt a gyengébb, bementem a Honvédba és akkor elmondta nekem a neurológus, akkor tudtam meg, hogy nekem Sclerosis multiplexem van. Jó és az mi? És akkor mi van?

1994 áprilisában, Húsvét előtt leszereltek, szeptemberben mentem vissza dolgozni, és '95. októberébe mentem a Honvédba, és azóta úgy gondolom, hogy anyu kérte a neurológust, hogy ne mondja el nekem, mert ő frászbba volt tőle. Nekem nem mondott semmit a világon és engem nem érdekelt, hogy mitől van. A lényeg, hogy az SM akkor volt abba a fázisba, hogy javuló, rosszabbodó, és akkor emlékszem, akkor is vizsgáltak pár hétig mindenféle akármivel, és utána jött az a lehetőség, hogy Betaferron injekciót kaphatok, az '96. nyarán kaptam meg, és akkor teljesen frászbba voltam, bőr alá kell picit szúrni, frászbba voltam, hogy hogy kell összeállítani, még szerencse, hogy ismerős volt az, aki nővérként dolgozott, ő segített, de aztán én is magamnak, a combomba tudom adni, a hasamba, meg a fenekembe. És ott laktam anyuékkal. Kaptam injekciót, vagy magam szúrtam, más is szúrt, kétnaponta kellett beadni, neurológushoz három havonta jártam ellenőrzésre.

Akkor még tudtál járni önállóan?

- Persze, semmi bajom én abszolút teljesen normálisan, 96-ban még, és ez így volt 2006-ig. Azóta tudom már, hogy visszanéztem az életem, hogy lusta voltam és a tinédzser koromat is végig stresszeltem, hogy nem körülöttem forog a világ. Trombitáltam nagyon sokáig Erzsébeten a XX. kerületben. '96-ban kaptam a Betaferont, tíz évig használtam. Akkor kicsit rosszabb lett, akkor bementem a Honvédba, elgyengültem, bal lábamat nem tudtam emelni, a bal kezemet. Infúzióba kaptam szteroidot, elmulasztotta a tüneteket. Azóta nem tudok mélyen aludni, mert a szteroid hazavágta.

T., engedd meg, hogy kicsit visszakanyarodjak a gyermekkorodhoz. Tudom, hogy akkor még nem volt ismert a betegséged, de jártál bölcsődébe, óvodába, általános iskolába?

- Persze, mindenhova jártam, még bölcsődébe is, óviba is, mindent megcsináltam, amit kellett, még zenesuliba is jártam, már általános iskolás koromtól, nagyon jól is ment, szerettem, de lusta, nagyon lusta voltam, meg vagyok is.

Mindig otthon laktál?

- Otthon laktam, egészen 2001-ig, mert én ismerkedtem, de bátortalan voltam. csajokat leszólítani Interneten felmentem egy ismerkedő oldalra, leveleztem egy lánnyal, ő Pilisvörösváron lakott. Voltak barátaim, ismerőseim, nagyon szerettem színházba járni, volt egy lány, akivel sokat jártunk színházba. Ő főiskolán tanult, én dolgoztam. A fizetésemből adtam haza. Ezzel a lánnyal, akivel leveleztem, találkoztunk, elvöltünk mulatni valahol, de nem tudott hazamenni már Vörösvárra, és mentünk a húgomhoz aludni, itt, ahol most én lakom, mert a nagymamám meghalt 2000-ben, anyu ott nőtt föl, itt, ahol most én lakom. Ez a Nyugati és a Jászház között van. Én lettem oda bejelentve, megvehettem az önkormányzattól. A lánnyal egy ágyba aludtunk, én nem gondoltam semmire. És akkor még egy évig, itt-ott találkoztunk, járkáltunk mindenhova, apukájától kapott egy házat Pilisvörösváron, akkor költözzek oda, odaköltöztem 2001-ben, akkor már megvolt a betegségem, de jól voltam, a mozgásomat nem befolyásolta. Nem volt olyan rosszabbodás. Együtt éltünk három évet. A lány egy idő után többet akart meg mást, hogy együtt csináljunk valamit, rádumált, hogy hagyjam ott a bankot, az apja fölött, ott még vidáman rohangáltam. Pakolásztunk, cipeltünk. Egy évig voltam ott. Elmentem meglátogatni a volt főnökömet. És akkor ő mondta, hogy nem akarok visszamenni máshova? Visszamentem a bankba. Amikor beléptünk az Unióba, akkor voltam egy másik cégnél állásinterjún, de nem volt elég a német tudásom. 2005-ben voltunk együtt nyaralni, a lánnyal meg még két pár. Bőjte Csaba miatt mentem el hétfőn, mert nyáron nagyon vacakul voltam, na menjünk el, nézzük meg, hogy milyen. 2005-ben hirtelen otthagytam a páromat. Hazaköltöztem anyuékhoz. 2005. tavaszán mentem vissza a bankba. Vörösváron tanultam meg vezetni, Pesten tanultam a gyakorlatot, 30 évesen levizsgáztam. Anyu adott kölcsön pénzt a kocsira, amit vettünk, amikor elköltöztem, akkor kifizette az ő részét és azt visszaadtam anyunak. Én azt használtam egy darabig, otthon laktam. Pont mire kezdtem volna... a húgom összeköltözött a párjával, vettek egy házat. És akkor én beköltöztem ide a nagymama házába. Teljesen egyedül. Ez volt 2005. decemberben és ráadásul otthagytam a bankot 2005-ben kiszúrtam valami álláshirdetést, az ilyen közvetítő volt, a Diegoba kerestek. Még együtt laktam a párommal, amikor bot került a kezembe, egy bottal mentem, leültem a padra pihenni, de elmentem az interjúra. És egy csaj, akinek angol férje volt, kérdezte, hogy tudok-e angolul, beszélgettünk. Fölött az amerikai piacra. Akkor még együtt voltam a párommal, nyáron otthagytam és akkor anyuéktól jártam be dolgozni, meg volt, hogy kocsival jöttem be dolgozni, a kocsit otthagytam a Komjádínál, a parkolóba, úsztam reggel, és átmentem busszal Pestre. 2005-ben ideköltöztem, fenntartottam, takarítottam meg minden. Kaptam annyi pénzt, hogy abból jól megéltem. 2007-ben valaki

mondta, hogy a Pető intézetbe lehet menni tornázni, na bementem, megnéztek, a konduktor mondta, hogy két bot az egyensúlyom miatt jobb lenne nekem, a bal oldalam gyengébb volt. Egyik reggel siettem be dolgozni, mentem át az utcán és egy nő befordult az utcán, és egy nő lassan jött, nekem jött. Két bottal mentem át. Elütött, elestem, föl akartam állni, nem tudok ráállni a bal lábamra. Egy kollégám bevitt a Diegohoz dolgozni, nem voltak fájdalmaim, gurulós széken ültem. Amikor kimentem wc-re, nem tudtam ráállni a bal lábamra, alig tudtam kinyújtani, gurultam a kerekesszékes wc-re, ott fölálltam, pisiletem, visszamentem, és délben föl hívtam a mentőt. Hogy legyenek szívesek jöjjenek ki, mert elütöttek és nem tudok ráállni a lábamra. 2006-ban visszaadtam a Betaferont, mondtam a doktornőnek, hogy már nem segít. Bevitt a mentő gurulós akármin, ráültettek, várnom kellett, hogy megröntgenezzenek, nehezen nyújtottam ki a bal lábamat, de megröntgeneztek. SM-es ismerősömtől kaptam kölcsön egy széket, anyuék megjelentek a székkal. Valami sebészhez kerültem, aki nézte a röntgent és mondta, hogy valami régi sérülés van, mondtam, hogy soha nem volt gond a lábammal, akkor mondta, hogy tegyük rá rögzítőt, három hét múlva menjek vissza. Toltak haza anyuék, és végre tudtam körülnézni, mert amikor léptem, arra figyeltem, hogy hova lépek. Pénteken a Hugiékkel aludtam, mászkáltam föl a lépcsőn a galériára. Szóltam az egyik haveromnak péntek este, hogy jöjjön, mert nem tudok lemenni. Műanyag palackokat vittem föl, hogy a pisit levezessem. Szombaton hazamentem, anyu gondoskodott rólam. Egy hónapig betegápolmányban voltam. Három hét után visszamentem a Visegrádiba a sebészhez, és ő mondta, hogy hogy-hogy nem járok még. Legyek szíves várjam meg a délutáni sebészt, mert ő izsebész, aki mondta, hogy látszik a röntgenen, hogy a bal lábamban megrepedt a csont, mert azzal, hogy elütött a nő, az inszalag valahogy megrepesztette a csontot és ő mondta, hogy hagyjam úgy, fém rögzítést. Összeforrt. Hazamentem, hetekig otthon voltam. Mászkáltam. Csak a szobából mentem a fürdőszobába. Amikor megjavult, két bottal járkáltam, hazaköltöztem, mentem dolgozni, két bottal tudtam menni, volt, hogy beültem a kerekesszékebe, mondta az orvos, hogy álljak föl. Akkor elhagytam. A Petőbe továbbra is jártam, dolgozni. Tömegközlekedéssel, két bottal járkáltam. Dolgoztam a Diegoba 2005-2012-ig. Helyileg mindig ugyanott dolgoztam, csak egy emelettel feljebb költöztem. Reggel beleraktam a hátizsákomat a kerekesszékebe és betoltam, otthon tornásztam, fekvőtámaszoztam. Eljártam edzőterembe, hazafele elfáradtam, beültem a székebe, nem értettem, hogy miért nem tudok rendesen gurulni, miért lejt a járda. A bal oldalam gyengült. Igen is mászkáltam még sokat, egy idő után kevesebbet, a Petőben is mondták, hogy jó, jó, nem mászkálok bottal, de akkor járjak rolátorral, mert a bal kezem gyengébb. 2012-ben kirakták a szűrőmet a melóhelyről, kaptam végkielégítést. Élveztem, hogy nem csinállok semmit. Jártam le a Petőbe tornázni, és eljárok mindenhol. Színházba, moziba. Otthon van egy lift, húztak fel két emeletet, de az volt a közös képviselő kérése, hogy legyen lift. Csináltak liftet, de a liftig volt négy lépcső. Nem volt gond, mászkáltam, de amikor kerekesszékkal mászkáltam, akkor le kellett, fölálltam, leengedtem a széket, föl tettem a lépcsőn a széket, és akkor anyu, ritkán, de eljárok hozzám, ahogy időbe mentünk előre, volt, hogy dolgoztam három hónapot, voltam interjún, IBM-nél. Oda is bejártam a Neumann János utcában. Három hónap után elköszöntek tőlem, mert én sem értettem, hogy mit kell csinálni. Azóta rájöttem, hogy én halálosan jól elvagyok így. Leszállékoltattam magam. Megvizsgáltak és 2013. februárjában rehabilitációs ellátást. Akkor már anyu járt hozzám egy héten egyszer, hogy segítsen bevásárolni. Azóta is megvan és csütörtökönként is jár. Jártam a Petőbe tornázni. Egyedül. Kerekesszékkal is. Mert segítettek az emberek. Otthon voltam sokat, elfoglaltam magamat.

Honnan vették a bátorságot, az erőt, hogy kerekesszékkal egyszer csak elindulj önállóan?

- Tudtam, hogy akarok menni. 2013-ban kaptam a rehab ellátást, meg a Petőbe dumáltak rá a fogyatékosági támogatásra, hogy váltsam ki a MÁK kártyát, mert akkor tud vinni a Pető busz engem. A rehab ellátást is megkaptam visszamenőlegesen. Ebből elmentünk egy pár napra Londonba. Kerekesszékkal mentem. Repülőtéren félreállítottak, odadtolt a manus a repülőhöz, fölmentem a lépcsőn, kerekesszéket elrakták, Londonban, -ez 2007-ben volt, kölcsön székem volt még, ő tolt engem mindenhol. Beengedtek egy csomó helyre ingyen, a kísérelmet is. Ott sokkal akadálymentesek. A régi metróvonalak, ott csak lépcső volt, fogtam a korlátot, a haver meg fölrohant a kerekesszékkal. Az új vonalakon volt lift. A haver közben hazajött. Új volt neki, hogy mennyi akadályba ütközöm.

Semmiből nem maradsz ki, mert kerekesszékebe kényszerültél?

- Nem, nem.

Van még olyan periódus, hogy két lábra tudsz állni?

- Tudok, igen, igen. Most tavaszra lettem olyan szarul, hogy nem tudok mozogni, anyu oda is költözött hozzám, sokat van itt. Otthon lakik. Anyunak ajánlottak egy másik kineziológust, aki

mondta, hogy ő már nem tud segíteni és ekkor ajánlotta a hugi a másik kineziológust. Nem éreztem jól magam, Nem éreztem jól a lábam, fenekemtől a lábamig nem éreztem, nem tudtam mozogni, anyu ott volt velem. A kineziológus segített, két héttel később sokkal jobban voltam. Mászkalok ide-oda, de kevesebbet, sokat ülök otthon. De kérek segítséget, csökkent az erőm, mióta nem járok a Petőbe. Idén tavasszal visszakönyörögtem magam, de sokat romlott az állapotom, nehezen tudtam tornászni, és a vizelet visszatartásommal is gond van, ami sok SM-est meg hát aki ül és mozog, annak gond. Most nyáron volt az, hogy anyu odajött hozzám, apu elvált egyedül. A kineziológiai segítséggel maradtunk abban, hogy nem alszik ott az anyu, vagy csak ritkán, én sokat vagyok otthon, én meg szervezem a haverjaimmal, ők segítenek. Magamat átkoztam, hogy lusta voltam. Mert az SM olyan, hogy ami egyszer elgyengül, az úgy is marad.

A kezeid milyen állapotban vannak?

- *A jobb kezem az jó.*

Tudsz vele irányítani?

- *Olyan járdán mentem, ami jobbra lejt, mert jobb kézzel meg tudom tartani magam. Tavaly ősszel is fölálltam a lépcső tetején, ahogy lelifteztem, leengedtem a széket, beleültem, kinyitottam a kapukat, kimentem. De most már nem tudok fölállni, és leengedni magamat a székben.*

Mozgólépcső, metró, mint közlekedési lehetőség, kiesett?

- *Egyedül igen, a haverommal nem, odagurulok és ő háttal megfordít és tart. De volt, hogy odagurultam egyedül, és megkértem az ellenőrt, hogy tartson. Szemből akart tartani, nem tudott fölemelni.*

Negatív attitűddel találkoztál már? Ért valamilyen bántás, atrocitás a közlekedésed során?

- *Volt már olyan, ritkán, ritkán, ritkán. Nagyon rendesek a sofőrök, volt olyan sofőr, akinek intettem, kiszállt, de volt olyan, hogy utasok jöttek segíteni. Nyugatinál legurulok az aluljáróba, ferde járda pont felőlem van, legurultam a lépcsőig, fölálltam, körülnéztem, kérem, vigye föl a széket, kérem adja oda a kezét, bal kézzel támaszkodtam, a jobb kézzel a korlátot fogtam, fölöttem a lépcsőn, beültem a székbe, a Combino nincs szintben, kérem toljon föl, lefelé már gurulok háttal. Ez is csökkent idén már, nem mászkálok idén el annyit.*

Most hogy mész föl nálatok a házba?

n

- *Múlt héten mentünk haza koncertről, mondtam a huginak, hogy fölállok és fölálltam. Fölfelé könnyebb. Hugi húzta a széket, én kapaszkodtam a székbe és fölöttem a lépcsőn.*

Mesélted, hogy volt egy autód. Mi van az autóddal?

- *Odaadtam a húgomnak. Jogsimat se újítottam meg.*

Nincs vágyad arra, hogy önálló legyél, autót vezessél?

- *Nem, nem, otthon elfoglalom magam, itt az alapítványnál énekelni járok a kórusba, meg angolról fordítottam, meg angolra, de az is úgy elmaradt. Mert lassan küldtem vissza. Áttettek a Down Alapítványhoz.*

És az, hogy nem kell fizetned egy segítőt, az...

- *Kértünk a kerületől, akár az is megoldható lenne, most éppen ajánlották ezt a csömörít, meg ma hívtak a MEREK-ből.*

És oda beköltöztél?

- *A Marcibányi térre.*

Van-e olyan, amiről azt gondolod, hogy csinálhatnák jobban, hogy biztonságosabb, akadálymentesebb legyen a közlekedés?

- *Bele kéne ültetni, aki a közlekedést szervezi, bele kéne szíjazni egy kerekesszékebe, hogy közlekedjél Pesten, de úgy, hogy eltöröm az egyik kezét, hogy egyedül közlekedjél. Az emberek attitűdje elég jó, csak kérni kell a segítséget. Rövidek a zöldek a zebrákon, azzal is kezdeni kéne*

valamit, de csak együtt, szóval érted, mindenki tegye meg, ami a dolga, ti is, mi is, meg a fejesek is.

Ha el akarsz jutni valahova, azt meg kell előre tervezned?

- *Igen, megnézem neten.*

Az időjárás mennyire befolyásol a közlekedésben?

- *Esőbe sehova. Egyedül nem, csak segítővel, csak meg kell szervezni.*

T., nagyon köszönöm, hogy segítettél, hogy megosztottad velem a gondolataidat!

L. G., 47 éves férfi

Kedves G.! Nagyon köszönöm, hogy elfogadtad a felkérésemet! Eltelt néhány év azóta, hogy utoljára találkoztunk. Mit gondolsz, nekikezdhetünk az interjúnak? Igen? Köszönöm! Tehát mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

- *33 éve.*

Akkor nem születésed óta.

- *Agydaganattal műtöttek, ennek következtében egyensúlyprobléma alakult ki és folyamatosan javult az állapotom, most már egy bottal járok, de tolokocsiba voltam pár hónapig, aztán gurulós járókeret, teszegetős, két bot, aztán egy bot, lakásba egy bot. Tárgyakba kapaszkodhatok.*

Hány éves korodban diagnosztizálták az agydaganatot?

- *Tizennégy.*

Mi volt az előzménye, hogyan derült erre fény?

- *A háziorvos arra gyanakodott, hogy megfázás, vírus, ezer gyerekből egy ilyen. Tovább szédültem, decemberbe kezelt a háziorvos, akkor serdülőkori gyengeségre gyanakodott, utána elmúlt, májusba ismét előjött, utána hányinger, hányás, beszédzavar is volt, és akkor a háziorvos felesége megyei kórházba dolgozott Szolnokon. Ekkor még Törökszentmiklóson laktunk. Szolnokra vittek kivizsgálásra, egy hétig, semmi vizsgálat nem mutatott ki pozitív eredményt. Másnap felküldtek Budapestre, csak ott volt CT, szüleim vittek föl, útközben zsibbadt el a lábam, apukám segített pisilni. Megérkeztünk, meg CT-ztek, pénteken kivizsgáltak még és mondták, hogy műteni kell azonnal. A kisagyba a 4. agykamrába volt.*

Hány éves vagy most?

- *47.*

Ameddig nem diagnosztizáltak, addig élted az átlagos 13 évesek életét?

- *Igen.*

Családban volt-e bárkinek ilyen problémája?

- *Nem. Nem tudják, hogy konkrétan mitől van, voltak történések gyerekkoromba, betört egyszer a fejem, építkeztünk és segítettem, vagy a fizikai megerőltetés, használtunk olyan anyagokat, ami szigetelő, azbeszt, vagy a szüléskor úgy fogott meg az orvos, hogy meghúzódott, kicsit ferdébb a fejem.*

Konkrétat nem lehet tudni, értem. Hogyan éltétek meg?

- *-A szüleimnek nehéz volt nagyon.*

Húgaid a világon voltak már ekkor?

- *Igen. Elsős volt a legkisebb, a középső ötödikes volt. De én, mint gyerek, gyerekéssel nem fogtam fel, hogy mi. Először az merült föl bennünk, hogy korpás volt a fejem, és örültem, hogy levágják kopaszra, és örültem, hogy lemoshatom. Meg amikor bevitték kórházba, a műtét után... Amerikai úton műtöttek, ott csak egy hétig voltam, műtét után közvetlen kómába voltam pár napig, és utána Uzsoki kórházba vittek, ott voltam pár hétig. Közel volt az agysebészethez de mégsem foglaltam a helyet. És utána pár hét után leszállítottak Szolnokra a helyi kórházba.*

Mikor a műtetre sor került, tisztába voltatok azzal, hogy milyen kimenetei lehetnek ennek?

- *Én nem voltam. Szüleim szerintem tisztába voltak, mert az orvossal jó kapcsolat volt.*

Ők számítottak arra, hogy kómába eshetsz, mozgáskorlátozott leszel?

- *Igen, mondta nekik az orvos, aki műtött, kiderült, hogy apával egy faluba született. És akkor mondták ezt neki, meg azt is mondta, hogy jó lett volna, ha ott maradok a műtőasztalon, mert ezzel felvázolta, hogy milyen nehéz körülmények várhatók, de akkor látványos volt aztán a javulás egy idő után a kóma után. Kóma után voltam az Uzsokiba. Nem tudtam mozogni, Szolnokon is első pár hónapba intenzíven voltam, a kisujjam se mozgott. Augusztus vége felé jött a gyógytornász, először a kisujjam mozgott, és aztán kitaláltuk, hogy egyszer az is történt velem, hogy a vihart nagyon szerettem és a kórházba egyik este vihar volt, arra akartam fordulni, lecsúsztam az ágyról, katéter volt bennem, alattam fólia, lecsúsztam, erős orvoshelyettes volt ügyeletbe éjszaka, felrakott. Aztán másnap mondták, hogy nekem korlátot kell felrakni, a korlátra tettünk söprűnyelet és azzal húzódkodtam föl.*

Fokozatosan tért vissza az erő a kezedbe, törzsbe. És a lábadba?

- *Abba is.*

Hosszú ideig voltál rehabilitációs intézményben vagy otthon gyógyultál?

- *Uzsokiból akkor tolószékbe voltam, átvittek a valamelyik rehabilitációra, de csak pár hétig, mert nem igazán volt olyan jó ellátás.*

Szüleidnek volt autójuk?

- *Igen, autóval tudtuk megoldani.*

Szolnokon milyen osztályon gyógyultál?

- *Szolnokon is intenzíven voltam, utána viszont, szerintem végig intenzíven, csak utána decemberbe hazaengedtek.*

Otthon gyorsabban javultál?

- *Igen.*

Tornáztattak?

- *Járt ki gyógytornász, magamtól is, mi is jártunk gyógytornászhoz Szolnokra. Anyukám is jött mindig, lerajzolta a gyakorlatokat és otthon tornáztunk.*

Fájdalmas volt?

- *Nem.*

Beszélni tudtál?

- *Tudtam, de nem volt ilyen érthető. Mivel anya óvónő volt, egyik munkatársa elvégezte a logopédiát és a szomszédba lakott, át is jött, aztán segített. Én is gyakoroltam, olvastam, hangosan.*

Be tudtad fejezni az általános iskolát?

- *Éppen be. Akkor jelentkeztem a gimnáziumba.*

Jó tanuló voltál? Mi volt a terved?

- *Gimibe először, aztán meteorológus akartam lenni.*

Mikor tudtad elkezdni a gimnáziumot?

- *Három év kihagyással. Húgom is akkor ment elsőbe, egy osztályba mentünk direkt és az ő jegyzetéből tanultunk.*

Bejártál?

- *Be.*

Akkor milyen állapotban voltál?

- *Egy bottal közlekedtem. Volt háromkerekű biciklim, akkor kemping, most is van, de most már mountain bike. Nagyobb a kerék, könnyű hajtani is.*

Tolószék, járókeret, utána egy bot, volt visszaesésed?

- *Nem.*

Maradt az egy bot.

- *Úgy volt visszaesés, hogy kicsit labilisabb volt. Sok minden befolyásolja a menésem, például, hogy világos van vagy sötét, időjárás, útviszonyok, jeges vagy száraz, ismerős környék, ismerem minden gödröt szinte. Tudom, hogy ott, ahol kihaladtam a gimnáziumba, ott van egy mélyedés, de bent nincs.*

Van, hogy kapaszkodsz?

- *Van igen, kerítésbe is, meg a gimnáziumba falba végig, attól függ, hogy hogy érzem magam. Helybe jártam gimnáziumba.*

Probléma nélkül megoldottad a közlekedést?

- *Biciklivel, háromkerekűvel, volt, amikor elvittek kocsival bennünket, épületen belül osztálytársaim segítettek. Lépcsőknél segítettek.*

Kérés nélkül segítettek?

- *Eleinte meg kellett kérni, én nem emlékszem, aztán automatikusan igen.*

Volt olyan, hogy nem tudtál elmenni az iskolába, ez akadályozott-e közösségi életben?

- *Nem igényeltem, akárhova el tudtam menni, akkor is segítettek. Nem volt olyan...*

Randizni?

- *Nem volt randizás, onnantól kezdve kiesett az életemből, hogy ez történt.*

Ennek mi az oka?

- *Nem önbizalom hiány. Legyengültem a műtét után, az volt az elsődleges cél, hogy újra erőre kapjak, meg a járásom visszaszerezsem.*

Elfogadott téged az egész iskola.

- *Anyukám pl. odajárt a gimnáziumba, osztályfőnököm volt az igazgató, aztán kaptam támogatást.*

Könnyítést kaptál?

- *Igen.*

Írásodat érintette?

- *Igen, fizikából alig tudtam valamit megoldani, matematikából abból jobban, de az sem.*

Értelmi képességeidet nem érintette a műtét csak a fizikai kivitelezés ütközött nehézségekbe?

- *Összefügg, hiába tudtam a matekot jól, a gyakorlás az egyik lényeges dolog. És akkor még nem volt számítógép. Vagyis volt már. Nyolcadikos koromban jártam számítógépes tanfolyamra, nagyon érdekelt. Csinálok grafikont, amikor ott vannak velünk testvéreim, unokák, akkor megugrik a fogyasztás.*

Meteorológus akartál lenni és aztán mi lettél? Gimnázium után nem mentél tovább?

- *Nem. Akkor már lett munkám. Elvégeztem egy számítógéppkezelői tanfolyamot alapfokon, OKJ-s, Munkaügyi Központon keresztül meg volt mellette angol alapfokú tanfolyam, de nekem akkor már megvolt a középfokúm, gimnáziumba az ment legjobban, angolok az r betűt nem mondják olyan... és nekem testhez álló volt. Gimnáziumba kiemelt angol osztály voltunk, ötösre érettségiztem, úgy beszéltek meg, hogy abból tanulok tovább legalább a középfokúig, és akkor apukám elintézte, hogy repülőjegyet kaptunk, akkor még volt MALÉV, apukám írt a vezérigazgatónak, Londonba repültem, egy hónapig ketten voltunk apával, egy baptista család fogadott be bennünket. Csak én vagyok baptista. Apa főgépész volt TSZ-be. Titkárnője járt nemzetközi baptista énekkarba és ott ismerte meg ezt a hölgyet. Befogadtak minket, teljes ellátást adtak egy hónapig. Egy angol anyanyelvű hölgy vizsgáztatott szóban, neki impozáns volt.*

Visszajöttél Angliából, megcsináltad a középfokút.

- *Így volt. Utána jártam erre a tanfolyamra, az 9 hónapos volt. Ott alapfokú volt, az volt a célunk, hogy számítógéppkezelőit tanuljunk, de akkor csak együtt indították. Segítettem a többieknek, azzal is tanultam. Sikerült az ECDL vizsga is, és utána pedig Nyíregyházán Start vállalat, mindenfélével foglalkozik, de főleg megváltozott munkaképességgel foglalkoznak. Nyertek egy pályázatot, abból kifutott, hogy két évig dolgozhattam távmunkába. Adminisztráció volt a feladatom, küldtek anyagot. Céges anyagokat kellett dokumentálni.*

Letettél arról, hogy meteorológus legyél. Miért?

- *Kellett ahhoz fizika és matematika.*

Úgy érezted, hogy nem tudod megugrani azt a szintet, ami kellett az egyetemi felvételihez?

- *Igen, igen.*

G., egy pillanatra szeretnék visszatérni a kisgyermekkorodra. Jártál bölcsődébe, óvodába?

- *Igen, jártam. Akkoriban mindenki járt, nem volt divat otthon maradni a gyerekkel. A húgaimmal már más volt a helyzet.*

Igen, tudom. Akkor térjünk vissza ismét a felnőttkorodhoz. Beléptél a megváltozott munkaképességűek munkaerőpiacra és ott végeztél el tanfolyamot?

- *Igen, ez volt, közben beléphetem egy kézműves népművészeti alapítványhoz, nyakláncokat csiszoltam, segítettem ott, gyerekeknek tartottunk foglalkozást, táborokat, voltak sátor-táborok.*

Oda el tudtál menni, tudtál sátorba aludni?

- *Igen.*

-Mindig odavittek busszal?

- *Több helyszínen, nem mindig ugyanott. Pl. Kunhegyesen, oda a többiek cuccát is teherautóval vitték és az én biciklimet is felrakták.*

Vonatoztál botos időszakodban?

- *Akkor is.*

Tolókocsis időszakodban?

- *Nem.*

Kétbotosban?

- *Akkor sem.*

Távolsági buszt, bármilyen közlekedési eszközt használtál?

- *Nem, szüleim elvittek.*

Sokat segítettek, hogy megtanuljál biztonságosan közlekedni? Ki segített?

- *Hát volt olyan, hogy estem, de többnyire azért a bottal járás megoldható, nem olyan rosszak az utak. Biciklivel a külsőbb részek is megoldhatók.*

Messzebbre utaztál valahova akkoriban önállóan?

- *Egyedül nem nagyon.*

Neked nem volt merszed vagy a szüleid féltettek?

- *Szüleim, meg én se akartam. Mentünk kocsival. Meg akkor sétáltam is az utcánkban, eleinte csak az utcában.*

Megvoltak az OKJ képzéseid, azután hogyan volt?

- *Pár évig otthon voltam, utána kézműves, utána munkanélküli lettem. A 90-es évek végén már jártam párszor Pestre a Down Alapítvány otthonába, először a tétényi volt, Kondorosi utca. A Tétényi úton a Kondorosi uszoda előtt. Na ott volt először az alapítvány, ahol Géza is volt polgári szolgálatos. A kézműves alapítványunknak nyári táborunk volt. Gézának a nővére gyerekorvos, eljött arra is, meg másokra is, ott látta, hogy gyerekekkel hajtogattam meg hogy türelmes vagyok, és beszélt Gézának erről, és akkor mondta, hogy pont most festették ki az épületet belülről, díszítésben tudnék segíteni. És így hívott el. Először a szüleimmel jöttünk föl autóval. Aztán volt, hogy felraktak vonatra, Nyugatiban Géza várt. Onnan tömegközlekedéssel mentünk Gézával. Akkor még volt piros 7-es, és akkor ők még Zuglóban laktak, aztán mondta, hogy a 7-es elég hosszú, azzal mentünk hozzájuk.*

Akkoriban nem voltak alacsonypadlós buszok. A fölszállás nem okozott gondot?

- *Nem, csak legyen korlát.*

Megállni tudsz mozgó járműveken, vagy törekszel arra, hogy leülj?

- *Tudok állni, de kapaszkodnom kell, egy kéz is elég, de jobb kettő. Van amikor úgy szoktunk, hogy kapaszkodok egyikkel, másikba a bot. Először átköltözött a Down Alapítvány a Szalókiba, ott is voltam párszor, segíteni, számítógépen is, meg így a srácokkal foglalkozni. Nem mindig, én úgy mentem, mint vendég, csak közbe változtak a besorolások, meg hivatalosan másnak kellett, hogy legyen papíron. Fizetnem kellett valamit az ebédért utána, előtte meg nem.*

Akkor csak följárogattál Törökszentmiklósról?

- *Először utazótáskám volt, féloldalas, aztán mondta a Zsófi, hogy a hátizsák milyen praktikus lenne nekem, aztán be is szereztünk, mert mind a két kéz szabad.*

A vonatra mikor felraktak, az mit jelentett? Álltak, amíg föllépcsőztél és leültél?

- *Én már nagyon az elejére nem emlékszek, de szerintem nem. Megvárták, míg fölszálllok. Apu vitt ki általában.*

Önállóan szálltál föl-le, csak Géza várt. (Igenlően bólogat) Mikor kerültél úgy a Gézáékhoz, hogy akkor már itt is laksz?

- *2007-be.*

Jött a lehetőség, hogy Budapesten legyél. Örültél?

- *Igen.*

És hogy oldottad meg önmagad ellátását?

- *Én már hetedikes koromban főztem szakácskönyvből. Hugaim átvették a főzést. Én itt tudtam megint kiteljesedni ebben. Tudtam bevásárolni is, meg csekket feladni, mert amíg otthon voltam 2007. előtt, a családnak is segítettem.*

Van, ami problémát okoz a mindennapi életedben?

- *Igen. Például a postás nem gondol arra, hogy én mozgássérült vagyok, aki nem ismer postás, volt, amikor itthon voltam, de nem kopogott be, hanem bedobott egy értesítőt a postaládába, én menjek oda kiváltani, nagyon bosszantott, ez tavaly volt már, amikor én 90%-ossal utazhatok már, és minden évbe küldik a karikás csekket is, az a pecsételő. És ezért mentem be a postára, azért, hogy ezt átvegyem, pedig nincs szükségem rá.*

Van más bajod a műtét óta? Lettek egyéb problémáid?

- *Nem. Izomzatom meg a gerincem is legyengült a műtét következtében, meg kellett erősíteni, azért tornáztam, meg ma is, itthon is tornázok, meg a Suhanj Alapítványhoz járok kondizni. Otthon Törökszentmiklóson tudok biciklizni a háromkerekű mountain bike-on.*

Városban azt nem tudnád használni?

- *Tudnám.*

Miért nem használod mégsem?

- *Anyukám azt mondta, hogy minek az, meg többen is. Én meg kigondoltam, hogy hosszabb utakra el tudnék menni. Nagyon keskenyek a biciklisávok, nem igazán ferek el a háromkerekűvel. Jó, a mountain bike az itt nem lenne jó, de ha azzal vagyok, akkor én vagyok a király.*

Mit gondolsz, javasolni kellene, hogy háromkerekű biciklire is tervezzék az utakat?

- *Igen, de szerintem mozgássérültnél a háromkerekű nem mindennapos. Meg amikor látom, hogy vannak járókelők, akkor úgy mennék, mint ők. De mégis, mikor a zebrán megyek gyalog, az több idő, mintha átgurulnék. Olyan is van, hogy nem érek át a lámpa zöld jelzésén gyalog.*

Mozgólépcsőt használasz?

- *-Igen, stabil, tudok kapaszkodni.*

Amikor föl kell jönni sok lépcsőn, az nem okoz gondot?

- *Nem. Volt egy idő, amikor meghúzódott a bokámnál az ínszalag, akkor fájt egy kicsit, de utána elmúlt. Előbb nem fejeztem be, először gyengék voltak az izmaim, és ha többet mentem, akkor fájt a hátam meg a lábam is, de most már nem, megerősödtem. Mindig úgy voltam vele, hogy tudom, hogy azért fáj a lábam, mert gyengék az izmok. És ha megyek, azzal is erősödik.*

Fölkerültél Pestre, önálló lettél, hogyan közlekedtél? Itt voltál a Villányi úti lakásban és innen kellett jönnöd jobbra-balra? Többnyire a munkád okán?

- *Igen.*

Szembesültél nehézségekkel?

- *Orvoshoz elég gyakran szoktunk menni, orvosom kezdetbe itt lakott a Bartók Bélán, pár éve átkerült *Hunyadi László utcába. Legutóbb télen voltam, januárba, rehabilitációra mentem és ottani felvételhez kellett a beutaló, de akkor is csak odaadták, megírta a doktor és az asszisztens kiadta, nem kellett bemennem. Sötét volt este, de valami szitált, nem ónososó, csúszós volt, és ott a járda kifelé lejtett és pont úgy, hogy bal kézbe fogom a botot és az lejjebb volt, ráadásul csúszós az út, úgyhogy végig lépésbe mentem, fogtam a drótot, utána olyan volt, kocsibeállók, hogy a kerítés megszűnt és bent voltak kocsibeállók, ott vagy a kocsiba támaszkodtam.*

Kijön az orvos, ha igényled?

- *Nem. Tizenkét év alatt, azóta hogyha ötször voltam orvosnál... Egyszer volt 40 fokos lázam.*

Ki segít, ha ilyen állapotba kerülsz, ki megy a gyógyszerért?

- *Egyszer volt ilyen állapot, de akkor még itt volt az iroda.*

Munkabéreden felül kapsz bármilyen pénzügyi ellátást, támogatást?

- *Emelt családi pótlék meg rehabilitációs ellátás vagy járadék. Fizetés mellett. Részmunkaidőben, négyórásban vagyok a NAF-nál. (Nemadomfel Alapítvány)*

Meg lehet ebből élni?

- *Összességében igen.*

Nincs szükség terápiákra?

- *Én szoktam táplálékkiegészítőket venni néha.*

Magadnak főzöl?

- *Igen. Néha, hogyha megyek be az irodába, akkor ott ebédelek és kész. Vagy itt rengeteg lehetőség van, rendelni is lehet.*

Nem mondasz le programot azért, mert te oda nehezebben jutsz el?

- *Nem. Ha lemondok, akkor ez csak az egyik szempont. Nem Adom Felhez Kálvin térig metróval megyek, lift az jó, aztán felszállok a 9-es buszra, és a Muzsikusz cigányok parkjához.*

Mi a véleményed, javaslatod, hogyan tudnánk az akadálymentesítést jobban előmozdítani?

- *Hát mondom a bicikli, az nekem jó lenne, csak itt pl. az elhelyezés lenne nehéz, meg itt fölvenni a lépcsőn, de gondoltam már régebben arra is, hogy ott a másik zöld kapunál, ott lakó fiatal embernek van egy motorja, oda lehetett volna az én biciklimet is, csak az ajtó nyílását megcserélni. Most már ebbe nem nagyon kell gondolkoznom, mert eldöntöttem, hogy hazamegyek, ha nem is véglegesen, de huzamosabb időt nem fogok itt tölteni, de nem is ebbe a lakásba.*

Ajtók, ajtónyitások okoznak nehézséget?

- *Nem nehéz nekem. Egyszer volt olyan itt a Lidl-nél, hogy oldalról közelítettem meg, mert ott nincs kapaszkodó, időseknek is gond, hogy nincs kapaszkodó, úgy van megmagasítva, hogy ilyen meredek az út. Oldalról mentem, és a bot belógott a metlachira és ott megcsúszott. Lehet, hogy én is hibás voltam, lehet, hogy el volt kopva a bot. Áruházakba egyébként is csúszós. Fényes, de az a fényesség, jó érzékenyszemű vagyok, de ez a mozgásba is zavar sokszor. Jó fényt szeretem. Az is közrejátszik a mozgásomban. Széll Kálmán teret megcsinálták szépen, de nem praktikus, én szürkületbe jártam ott egyszer, de van egy kis lejtő némelyik részen, ez a vak sérültek szempontjából is mondom, hogy néhol ugyanolyan színű minden szint, nekem is nagyon figyelni kellett. Ebben is van egy kis rossz dolog, építették a 4-es metró, de a régebbieken nem úgy van a lépcsőknél, mert itt az alsón van egy csík, de van, ahol még vagy régi építésű, vagy nem úgy csinálták, egyik helyen az alsónál van csík, másik helyen az alsó előttinél. Ezekkel foglalkozni kellene, hogy úgy építsék, úgy készítsék el a dolgokat.*

Ért-e bántás? Fizikai atrocitás? Hogy állnak hozzád, hogy látják a botot?

- *Nekem nem nagyon van negatív tapasztalatom. Egy pár volt. Én is olyan emberhez megyek általában segítséget kérni, akit tudom, hogy nem fog elutasítani. Vagy egyetemista, vagy fiatal, vagy üzlet, rendezettebb.*

Miben szoktál segítséget kérni?

- *Zebrán átmenni, van, ahol szélesebb az út.*

Átadják a helyet a járműveken?

- *Át szokták, most már egyre jobban. Van mikor én mondom, hogy nem, mert csak egy megállót megyek. De olyan is van, hogy át akarják adni a helyet, de én azért nem ülök le, mert nehezebb onnan kiszállni, pláne hogyha odaállnak elém. Sokszor gondolkodom, hogy buszokon mér úgy csinálták meg, hogy vannak ezek a másfél ülések egy embernek sok, kettőnek kevés. Vagy pl. a rövidtávú buszok lehetne csak egy sor ülés. A buszon, a gyártótól is függ, az ajtónak ilyen ferde a kapaszkodó.*

Mozgásállapotod milyen hatással van a magánéletedre? Randevú, párkapcsolat?

- *Hát mostanában nem nagyon volt rá alkalom, de működik.*

Nem mondtál le helyszín miatt találkozót?

- *Nem, mert akivel találkoznék, olyannal találkoznék, aki tud ebbe segíteni. Vagy én olyan helyszínt beszélnék meg vele, ahova tudom, hogy el tudok menni.*

Van-e még olyan elképzelésed, hogy tovább tanulsz?

- *Tovább tanulni nem, de még sose lehet tudni. Konkrétan nincs terv. Most hazamegyek, több időt töltök majd otthon és akár a szülővárosomba is visszaülleszkedni valamilyen szinten. Azzal van nagyobb szabadság, hogy ott a háromkerekű biciklim. Nyílt egy új tanuszoda, vízitorna is lesz majd ott. Anyu szorgalmazza, hogy menjek majd. Biciklivel el tudok menni, és gyalog is. Kihívás lesz számomra mondjuk ott a bolt messzebb van, oda eljutni, ha rosszabb idő van, akkor gond. De a háromkerekű biciklivel megoldom könnyen. Jobban, mint itt. Itt gyalog megyek el és nehezet cipelek. Meg most már, hogy a villamost megnyitották, veszélyesebb átmenni. Átnyitották a Bartókon, azt is kell figyelni.*

Van jogosítványod?

- *Nincs, nem is akartam. A reflexeim jók, csak a látásom nem olyan, meg gyorsaságom, mozgásom. Hiába hiszem azt, hogy ott jön egy autós.*

Mióta édesapád meghalt, azóta nincs is ez a lehetőség, hogy autóval közlekedjete?

- *De, mind a két húgom vezet, meg ismerősök, gyülekezet. Nem kell külön szállítószerződést igényelni.*

Vannak kulturális lehetőségek Törökszentmiklóson ?

- *Van lehetőség, a művelődési házba van színházterem, van bérletre előadás, amikor akarok, el tudok menni, de annyira nem igénylem, mert úgy vagyok ezekkel, hogyha én magam szeretnék és nem hívnak meg, akkor én inkább itthon meghallgatok egy cd-t vagy rádiót, igaz, hogy más hanghatás, de erről lemondtam inkább. Színházi előadás este van, ilyenkor nem nagyon mászkálok ki. De ha valaki mondja, hogy nem megyek el vele színházba, akkor de, minden további nélkül.*

Eszedbe jut még valami, amit megosztanál velem a közlekedés akadálymentesítésével kapcsolatban?

- *Az például gondot jelent nekem is, meg gondolom másnak is, hogy mikor megépítenek egy épületet, meg közbe van az út, mellette, akkor az épület, mivel annak mélyebb az alapja, az mindig magasan marad, és a járda meg elkezd így, így... leejteni. Hát ezekre is oda kellene figyelni már a tervezéskor.*

G. nagyon szépen köszönöm, hogy otthonodban fogadtál és ennyi időt rám fordítottál. Örülök, hogy láttalak, minden jót kívánok neked!

S. A., 39 éves férfi

Szia A.! De jó téged látni! Szuper helyen dolgozol! Tudunk valahol nyugodtan beszélgetni? Köszönöm! Elkezdhetjük az interjút? Köszönöm! Beszélne róla, hogy mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

- *Születésem óta, osteogenesis imperfecta a betegségem, üvegcsontúság.*

Hogy derült ki? Már a terhesség ideje alatt?

1984-ben még nem lehetett szűrni, azt tudták, hogy donga lábam van. Czeizel Endre lent járt Békéscsabán és ő vette észre, hogy valami gond van, röntgeneztek. Koraszülött osztályon voltam. Spontán szüléssel koraszülöttként jöttem világra. Megröntgeneztek, látták, hogy mindenem el van törve, kivéve a gerincemet, voltak gipszek és gyógyszerek, volt egy injekciókúra Svédországban, Czeizel Endre saját pénzéből lehozatta, gyógyszeradagokat nagy adagokból kis adagokba ki kellett mérni, így Czeizel még egy hétig lent maradt. Nem tudom, a gyógyszer miben segített.

Szüleid, hogy élték meg?

- *Nem tudom. Nálunk szétszéledt a család, elváltak. Kicsi voltam.*

Erről nem beszéltek, hogy a te állapotod is közrejátszhatott ebben?

- *Nem. Anyám meghalt tíz éves koromban, apám azt mondta, hogy voltak összetűzések az elején is.*

Van testvéred?

- *Van egy nővérem, aki teljesen a rokonom és van egy féttestvérem apám első házasságából, vele nem tartjuk a kapcsolatot.*

Senki nem szenved ilyen betegségben? Nincs a családban más akadályozottsággal élő személy?

- *Nem, nincs, talán apai ágról örökölhettek, mert apám mesélte, hogy talán volt valaki a családban.*

Édesanyádnak lett új párkapcsolata?

- *Igen. Együtt is éltek, albérlők voltunk, oda is költöztünk, összejött a főbérelővel. Nyolc évesen bekerültem egy intézetbe, apám volt munkatársa bent dolgozott gyógymasszőrként, ő mondta, hogy van általános iskolai oktatás és egészségügyi ellátás. Békéscsabán volt, Egészségügyi Gyermekotthon néven futott. Vegyesfelvágott volt az intézmény. Halmozottan sérültektől kezdve mindenfajta sérültek voltak. 365 gyerekből 3-an voltunk ép értelműek. Az oktatási rész meg a nevelési csoport kitett magáért, nehéz volt 3-4 gyereket kiemelni. Nehéz volt nekik is, meg nekünk is megélni.*

Diagnózis után jártál fejlesztésre?

- *Csak az intézeten belül, nyolcéves koromtól. Előtte folyamatosan mentem kórházakba, gipszeltek, Dobozon laktunk Békéscsaba mellett. Lakáson belül is vittek, ágyba, vagy leterített szőnyegen voltam, onnan cipeltek anyámék wc-re.*

-Volt autó?

- *Nem. Vagy tömegközlekedés, vagy ismerős jött kocsival, vagy szomszéd. Vagy mentővel. Kicsi voltam, nem sokra emlékszem.*

Gyakran és sok időt töltöttél kórházban?

- *Igen, elég sokat.*

Ha mozdulsz, már eltörhetsz?

- *Azt hiszem 4 fokozata van ennek, én már nem tudom, melyik a legrosszabb és a legjobb, van, aki nagyon törik, ki van párnázva, ő óvatosan is prüszkölhet, mert törnek a bordái, van, aki tud járni, de törékeny, a negyedik fázis nem tudom mi, a harmadik vagyok én, de a görbületeim miatt nem tudok normálisan járni. Kifőzísok, szkoliózisok előjönnek, csípőficam.*

Amikor bekerültél a békéscsabai intézménybe, még hazajártál?

- *Változó, szünetekben, de volt, hogy hétvégén is. Mindig valami ismerős jött. Az intézménybe kaptam az első kerekesszéket. Hatalmas szabadságot adott.*

Az intézmény akadálymentes volt?

- *Teljes mértékben. 78-ban épült az intézmény, és úgy volt megépítve, hogy teljesen akadálymentes. Földszintes az egész objektum, volt egyetlen emelete, ami a portára volt felhúzza, de ott hivatali dolgok voltak.*

A városban közlekedtél?

- *90-es évek eleje... nem volt ez szokás, szegregált intézményből kiengedjenek.*

Kirándulás, színház?

- Volt ilyen, volt saját busza, szállítószerződések. Vagy néha gyalogosan az egész intézmény.

Önálló közlekedés nem nagyon szerepelhetett a repterületben?

- Egy-két nővér, tanár volt, aki szíven viselte az épek sorsát, de harcoltak ők is, hogy minket kivigyenek.

Általános iskola után hova kerültél?

- 92-ben rész vettem egy felmérésen, megnézték az agyi kapacitásomat, ha jól elvégzem az általános iskolámat, akkor 2000-ben felkerülhetek a Marcibányi térre, az Adeturbába. Ez is volt a célom. Ott ahogy éltem az életemet, az szűk keret volt, primitív kinti gondolkodású emberek. Te is értelmi fogyatékosnak vagy kezelve a városban. Elhatároztam, hogy mindenképp Pestre. Sok sérelem ért. Nem az első volt, hogy onnan felkerültek Pestre az emberek. Visszajártak hozzánk Pestről, azok elmesélték. Két szélsőség volt bennem, egyik részem örült, hogy jaj de jó, kikerülök a diliházból, a másik részem rettegett. Nem voltam szocializálódva, csak egy belső rendszerhez. Nem tudtam, hogy fogok tudni létezni. Feljöttem, megvolt a felmérés, feljöttem rá egy hétre. Az intézmény hozott fel, az intézményhez tartoztam pár évig, nem engedték el egyből a kezemet 18 éves koromig, oda jártam haza nyaranta. Felhoztak busszal, ők is hoztak, vittek. Első két évbe nem kellett vonatoznom, de utána mondták, hogy próbáljam meg a vonatot. Vagy kihozták az emelőt, vagy nem. Hol telefonon kérték, hol papíron, hol személyesen, hol emailben. Most már 48 órán belül bejelentetted, kapsz visszaigazoló emailt. Ezek csak a főpályaudvarokra vonatkoznak.

Békéscsabán is tudnak erről? Ott is van emelő?

- Természetesen.

Fölkerültél.

- A MÁI, a Mozgássérültek Állami Intézete és az Adetur egy épület. A MÁI bérelt egy helyet, ez az Adetur és ez ma is ott van. Én ott laktam 7,5 évig legalább. Teljesen akadálymentes volt, háromemeletes, liftes. Ép értelműek. A kollégiumban csak mozgáskorlátozottak voltak, a sulirészben vegyesen voltak, egészségesek és mozgássérültek egyben. Amennyire félttem tőle, de csak, amikor egyedül voltam, ha emberekkel voltam, akkor átváltottam. Mentem haverokkal ide-oda-amoda. Problémák soha nem voltak. Kiesni kiestem a kocsiból, de az már jóval később volt.

A középiskola boldogság volt, mindenhova el tudtál menni?

- Mindenhova. Annyira el tudtam menni. Annyira nem közlekedtem. Annyira nem járkáltunk ki, szép lassan, ahogy lettek koncertek, meg alacsonypadlós buszok, akkor haverokkal mentünk többen. Igénybe vesszük a tömegközlekedést.

Nem voltak ezzel problémáid?

- Olyan nincs, hogy ne legyen ez a probléma, csökkent, de nem szűnt meg. Sok járókelő aranyosak, segíteni akarnak, le akarják nyitni a rámpát, mindig mondom, hogy lenyitja a buszsofőr, az ő dolga.

Mindenhova el tudtál jutni, ahova el akartál, ahova vágytál?

- Igazából igen. Nem tudsz aluljárót használni, nem tudsz átmenni a Blahán, hanem meg kell kerülni a Keleti felől, de ezek nem problémák már. Nyilván meg kell tervezni. Ilyenek mindenhol vannak.

Hogyan lehetne ezeken a problémákon segíteni szerinted?

- Tudatosabb, logikusabb várostervezés nem lenne hátrány. Abszolút nem. Nem is tűnik föl nekik. Bukkanók, meg amikor a villamossín kiáll. A kedvencem, a látássérültek, a golyók, olyan jókat tesz a csapágymainak, ami nekik akadálymentes, az nekem nem.

Mozgólépcsőt nem használasz?

- Használtam suhancabb koromban. Szerettem veszélyesen élni.

Állt mögötted valaki?

- *Előfordult. Óvatosabb is vagyok. Lehet, hogy egyszerűbb lemenni a lejtőn, hogy kétkeréken, nem májkeredés, hanem így kényelmes.*

Más problémák?

- *Az időjárás is, hát.. Az eső az igen, mert csak ülsz, jobban megázol. A tél, mikor leesik a hó, fel van szóva a járda, lucskos. Menni nem tudsz, de a só fel tud menni a ruhákra, évente vehetsz új télikabátot.*

Kapcsolatteremtési lehetőségeid voltak/vannak?

- *Szocializálódás? Békéscsabán nem tudtam szocializálódni, de úgy hozott a szerencse, hogy olyan emberekkel tévedtem össze, akik jó fejek voltak. A városba megnéztek, kigúnyoltak, primitív emberek voltak. Mikor ide fölkerültem és megkaptam az önbizalmamat és ki tudtam nyilatkoztatni a személyiségeimet, onnantól olyan önerővel rendelkeztem, ami nem hagyta, hogy ez kialakuljon. Van egy habitusom. A legelső ... kikerültem a Marcibányi térről, külsős suliba jelentkeztem. Multimédia fejlesztőre, ahol két-három mozgássérült volt, mindenki más egészséges volt. Bementem az első felmérőmet megírni, utána rohantam haza. Az volt az első olyan iskola, ahol abszolút nem voltak mozgássérültek. Másnap bementem és jött be az osztályom. Hogy fogok velük kommunikálni? Odajött 3-4 nagymellényű gyerek és kb. kezét csókoztak, annyira alázatosak voltak velem. Látták, hogy olyan kisugárzásom volt, amivel bevonzottam azokat az embereket, akiktől pár éve tartottam. Életemtől visszacsatolást kaptam. Marcibányi téren laktam, kikerültem onnan, mert elvégeztem a sulit, és elmentem egy külső koleszba lakni. Bkv-val közlekedtem, még nem volt Combino. Ez 2005-2006-ban volt. Fölmentem a Moszkva térre, 5-össel elmentem a Szarvas térig, Döbrentei térig, 86-ossal Kosztolányi Dezsőig, onnan a Regös utcáig. Szent György Multimédia fejlesztőbe jártam. Az épület és a kollégium is akadálymentes volt.*

Hogy kerültél vissza a Marcibányi térre?

- *Járkáltam be hozzájuk dumálni, egyszer bent volt az igazgató, egyik délután meglátott, tudunk majd beszélni pár órára? Megbeszéltünk egy időpontot. Mondta, hogy sokat járkál ide be? Egyeztetünk időpontot. Fölmentem az irodába. A., miért is akart elmenni a Marciból? Mert lejárt a mandátumom. Konkrétan visszahívott a kollégiumba lakni.*

Mi volt erre az oka?

- *Csipázta a fejemet, nagyarcú voltam, nagyszájú voltam.*

-Személyiséged sok mindenen átsegített?

- *Igen, igen. Csípte, hogy korrekt voltam. Amit megcsináltam, én vállaltam. Két vagy két és fél évet ott voltam. Utána kikerültem lakóotthonba Népszínház utcába. Ott is voltam két évet. Multimédia után mentem dolgozni a Marcira az Internet kávézóba, azt csináltam 1-másfél évig. Utána elmentem szoftverüzemeltetőre, ez középfokú OKJ-s végzettséget ad, visszamentem a Marcira tanulni. Ott elvégeztem a szoftverüzemeltetőt. Utána visszamentem az internetkávézóba, de akkor digitalizáló voltam, utána visszamentem tanulni, számítógéprendszer karbantartó képzést elvégeztem, utána mentem külső helyre dolgozni. Politikatörténeti Intézetben voltam adminisztrátor, országos levéltári könyvtári részlegnek voltam felügyelője. Alkotás utcában Parlament mögött van. Akkor már lakóotthonban laktam a Népszínház utcában. Akkor már volt Combino. Alkotmány utca.*

Hazajártál még Békéscsabára, Dobozra?

- *Békéscsabára, haverokhoz családhoz. Akkor már vonatoztam.*

Milyen volt az első hazamenetel önállóan?

- *Vonattal mentem és akkor még egyik haverom, aki már rutinos vonatozó volt, kerekesszékes, ő kísért föl eleinte. Sosem mentem busszal. Békéscsabai Közlekedési Vállalat-BKV nincs a topon, gyalogolunk. Egyszer lemértem, 5 és fél km-t 45 perc alatt mentem.*

-Sokszor kell kerülőutat menned, ahol tudod, hogy nem tudsz menni?

- *Persze, még Pesten is voltak ilyenek.*

Kicsit visszatérnék a gyermekkorodhoz. Amikor édesanyád meghalt, akkor mi lett veled?

- *Apámékhoz kerültem, aztán nagymamámékhoz, papíron. Össze-vissza. Békéscsabán belül.*

A közlekedésed mennyiben változott ezáltal?

- *Dobozról Békéscsabára kerültem. Hoztak-vittek.*

Lakóterületen belül tudtál közlekedni mindenkinél?

- *Segítetek, néha segítettek föltenni padkákra, de valahol meg tudtam egyedül is.*

Sokat voltál azóta is kórházban?

- *Törések múltak. Erősödtem is. Az oszteonak az a hátránya van, hogy minden csontod törik el egyformán. Régen szedtem gyógyszert, volt alkalmanként masszázs, gyógytorna. Most is járok gyógytornára a Marcira.*

Amikor elvégezted az iskolákat, akkor már Népszínház utcában laktál?

- *Igen, utána meg kikerültem albérletbe, az már a D-vel (barátnője) közös albérlet volt.*

Hogy találtatok olyan albérletet, ami nektek megfelelő volt?

- *Megnézted az interneten, újságban, felhívod. Akadálymentes, igen, megnéznénk. Nem? Nem néznénk. Ez az Orczy téren volt, 3. emeleten laktunk. Jól mozgók vagyunk, kocsni nélkül elég jól tudok kotorni, mászni, fölmászni.*

Az érettségi után milyen terv körvonalazódott a fejedben? Mit tanultál még?

- *Semmilyen tervem nem volt. A számítógépeket gyűlöltem. Számítógépkarbantartói után szerettem meg őket.*

Miből éltél?

- *Családi pótlékot és árvaságít kaphatok. Nem kapok plusz támogatást.*

Miből finanszírozták a létezését?

- *Amikor elkezdtem dolgozni, akkor még lakóotthonba laktam, ami egész olcsó volt, mire kikerültem külső albérletbe, akkor volt munkám.*

Piaci, versenyképes fizetést kapsz most?

- *Igen, itt igen. Külső helyeken nagyon normálisan járnak el, ki vagy fizetve.*

Közlekedési támogatásod van?

- *Nem kapsz arra se pénzt, az átalakításra, autót nem vehetsz. Hikomatizálni autót, arra kapsz minimális támogatást.*

Szeretnél autót?

- *Sok a fenntartás. Bkv-val ingyen utazom.*

A magánéleted hogyan alakult?

- *Általános iskolába 16 éves koromig jártam, 13 éves kora után az ember csajozna, ott még nem tudtam kiélni. Nem éltem meg a kamaszkort, nem éltem meg, hogy rosszkodok. Úgy jöttem föl Pestre, hogy tuti, hogy nem lesz a büdös életbe nőm. Ezt tanultam a békéscsabai emberektől. A szoc reakcióikból. Úgy is jöttem föl. Egy évig így is volt. Nem is néztem.*

Barátaidnak sem volt?

- *Mindenkinek volt.*

Később? Megerősödött az önbizalmad, önértékelésed?

- *Nem erősödtem meg, megmaradtam a primitív tudatállapotommal. Képben voltam, hogy milyen ember akarok lenni. De úgy éreztem, hogy a személyiségiemet nem tudom megmutatni. Akartam külsőleg is, hogy jól nézzek ki. Nem volt anyagilag fedezhető, hogy olyan ruháim legyenek. Próbáltam beszerezni ruhákat, próbáltam zselézni a hajamat, nem sikerült egy évig. Egyszer elmentem egy haveromhoz Miskolcra, levittek a szülei, nagynénje meg a nagymamája levágta a hajamat. Tizenhárom éves koromban, volt egy olyan gyógytornászom, aki kérdezte, hogy mi az az agykontroll. Mindig panaszkodtam neki. Azt mondta, hogy hidd el, az vagy, akinek érzed magad, hidd el, hogy jó pasi vagy. Agykontrollozz rá és tapasztald meg. Agykontroll nem más, hogy magadat építsd saját eszközeiddel. Azt mondta, fiam, az agykontroll nem varázslat, beprogramozod hogy mi a célod a tudat alattidban, előveszed évek múltán és eléred a céljaidat. Nem hittem neki. Visszakanyarodtunk. Ez eddig nem fej volt, hanem fűj. Most normálisan le volt vágva. Visszamentem utána a Marcira, jöttem lefele a Moszkván a Mamuthoz, jött lefele két csajszi, boldog voltam, nem rájuk mosolyogtam, csak örültem. Az egyik kacintott. Visszamentem a Marcira, volt egy csaj, akibe bele voltam zúgva. Neki nem kellettem, csak barátként. Találkoztam vele. Látom, hogy furán néz. Bejöttem neki. Ezután gyűjtöttem be az impulzusokat. Lett is egy barátnőm, egészséges. Hajókiránduláson jöttünk össze. Utána vele vége, jött egy másik, harmadik, negyedik. Akibe megfog valami, azzal jövök össze. Közlekedési szempont nem lényeg, nem is akadály. D-vel 7,5 évig voltam együtt és ő az első kerekesszékes barátnőm a nyolcból. Volt egy barátnőm, akivel 2,5 évig voltunk együtt. Nem éltünk együtt. Állandóan mentem hozzájuk. Nyarakat ott töltöttem náluk. Egyik alkalommal, amikor vasárnap mentem vissza Marciba a csajtól, ott ültem, cigiztem, elmélkedtem. Egy mondat jutott eszembe, „Az vagy, akinek hiszed magad. „Életben sikeres voltam, volt pár barátnőm, baráti kapcsolataimba tudtam kamatoztatni. Na ez volt az az agykontroll, amit mondott a Gabi. 91. óta filmszínész akartam lenni, ez így is van, így is lesz. Amikor ez az agykontrol felismerés történt, akkor már szerepeltem egy filmben. Tényleg mindenre kihatott.*

Kudarccok?

- *Mindig vannak. Helyén kell kezelni. Nem mindig tudja az ember, nem mondom, nekem is vannak szar napjaim. ÉN se vagyok mindig toleráns. Utána nagy levegő, kitombolom magam.*

Volt-e bármi, amiből kimaradtál? Kirándulások, túra, buli.

- *Amiből kimaradtam, pont nem olyanok voltak, amik érdekeltek volna annyira.*

Külföldön jártál-e már?

- *Előfordult. Egyszer voltam Észtországba Marcibányi tér segítségével, utána pedig D-vel kimentük Horvátországba, utána Spanyolországba, utána Franciaországba.*

Mit tapasztaltál, ott könnyebb egy mozgáskorlátozottsággal élő embernek?

- *Észtországba busszal vittek. Horvátországba nehéz, nem akadálymentes. Spanyolországba nagyon jó a közlekedés, mindenhol le van kerekítve, mindenhol alacsonypadlós buszok vannak.*

Láttál olyan ötleteket, amit jó lenne, ha itthon is bevezetnének?

- *Azt az attitűdöt kéne áthozni. Az akadálymentesítés más kérdés. Franciaországban nem volt minden akadálymentes, de jófejek voltak az emberek. Először a fejekbe kéne rendet tenni. Ez mindenki feladata a társadalomban. Automatikusan érzékenyítesz. Agresszív véleménycserével annyit érnének el, hogy felháborodnának, sok a primitív ember. Rengeteg helye van még Pestnek, ami még nincs akadálymentesítve. De ez benne van a pakliban. Amíg te eljutsz metróról három átszállással, addig én másfél órát utazok. De ezt nem kell felvenni.*

Amikor kicsi voltál, nem lehetett volna megoldani, hogy otthon maradjál? Mi volt az oka?

- *Az egészségügyi állapotom. Nem jártam suliba, pedig kellett járni. Primitív lényekkel laktunk együtt, be tudtak volna vinni ott minden nap a suliba Dobozen. De Békéscsabán*

egészségügyi ellátásban részesültem. Anyám nem örült. Nem szerettem ott lakni. Nem volt család.

Szeretnél saját családot?

- *Régebben igen, most már nem.*

Benned van az aggodalom, hogy a gyermeked esetleg örökölheti?

- *Nem. A kapcsolatok között nem volt szünet. Most egyelőre ott tartok, hogy nem akarok gyereket. Barátnőt is akkor, ha lesz normális.*

A., köszönöm szépen, hogy segítségemre voltál és örülök, hogy láthattalak. Remélem, hamarosan újra találkozunk!

T. A., 29 éves nő

Kedves A.! Hálás vagyok, hogy így ismeretlenül az otthonodban fogadsz! Használjuk ki az időt, amíg a kicsi alszik. Elkezdhetjük? Köszönöm!

Mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

- *2007-ban volt autóbalesetem. És ott bénultam le, gerincvelőm megnyomódott, deréktól lefelé lebénultam, nem éreztem semmit, orvosok nem tudták miért, két évre rá derült ki. Csináltak CT-t, MR-t és nem voltak korszerű gépek. Szegeden volt egy gép, ami kimutatta, hogy csak be van nyomódva.*

Két évig diagnózis nélkül rehabilitáción vettél részt?

- *Már a kórházba észrevették, anya vette észre, Belgrádban volt a baleset, anya vette észre, hogy nem érzek. Pécsen kezdtek el vizsgálgatni, anya látta, hogy most már kicsit tudom mozgatni, látszott, hogy nem tudják mitől, de van javulás. Tornáztattak. Átkerültem OORI-ba, ott is tornáztattak. Utána haza. Rácalmáson élünk.*

Autóval mentetek kórházakba?

- *Belgrádból Pécsre mentővel vittek át, Pécsről Pestre is, és utána Budapestről autóval.*

Rácalmásról föl kellett költözni Budapestre?

- *Nem kellett. Annyira sokat nem voltam fönt, egy-két hónap volt, amíg Pécsen meg OORI-ban voltam, augusztusban volt a baleset és októberben otthon voltam. Anyukám az OORI-ban velem egy szobában kapott ágyat, Pécsen a nővérszállón.*

Más is sérült a balesetben a családból?

- *Igen, apukám meghalt, ő vezette az autót, bátyámnak meg nővéremnek kivették a lépüket, nővéremnek eltörött az alkarja, bátyámnak elrepedt a medencéje. Bátyámnak két hónapig mankóval kellett járnia, étkezésre kellett odafigyelniük. Valószínű ennek következtében volt bélcsavarodásuk.*

Édesanyátok nem is volt veletek ezen az úton?

- *Nem. A szüleim korábban elváltak, apuval voltunk nyaralni, amikor jöttünk haza, akkor történt a baleset. Mamám meg nevelőapukám is segített anyának megbirkózni. Elváltak, és anyunak volt egy új kapcsolata.*

Amíg kórházban voltál, iskolás korú voltál?

- *Akkor lettem volna negyedikes, azt az évet magántanulóként vittem végig, második félévben bementem egy-két órára, autóval. Kisapostolra jártam iskolába, mamámnál voltam akkor pár alkalmat, tőle mentem be, autóval vittek. Baleset után kerekesszékebe kerültem, de akkor nem*

voltam kerekesszékekben, addigra már jártam járókerettel. Javult a helyzet, amint mondtam, beindult a jobb lábamban a mozgás, arra rá tudok állni a mai napig, a bal lábamra sánt raktak, tudtam járni járókerettel. Anyáék mondták, hogy nincs kerekesszék, mert cél volt, hogy járjak. Ötödikben Rácalmásra iratkoztam be, oda biciklivel jártam be. Otthon voltak kondigépek, szobabiciklik is, baleset után sokat szobabicikliztem. Tavasszal régi biciklimre szereltünk pótkereket. Megtanultam vele menni. Biciklivel mentem iskolába, mama hozta a járókeretet és a sánt. Az iskolába járókerettel meg sánnel közlekedtem. Emeleti volt, lépcsőztem is. Lépcsőztem, korlátba kapaszkodtam. Volt, hogy járókeret egyik lába kitörött, osztályfőnök vitt föl a lépcsőn.

Volt-e olyan, amiből kimaradtál a sérülés miatt?

- Nehéz meghatározni, mivel, hogy mamámmal jártam, eleve erre ment rá a délelőtti, hogy velem legyen az iskolában, délután inkább olyan programom volt, hogy anya elvitt úszásra, lovagolni, gyógytornára, vagy barátnőmmel találkoztam, vagy ő jött hozzám. Osztálytársakkal elmegyek valahova iskola után, nem nagyon fordult elő, de farsang vagy iskolai eseményből nem maradtam ki. Vagy pl. színházba is megoldották, hogy elmenjek. Dunaiújvárosban volt a színház. Mindig valaki vitt autóval. Nem tömegközlekedtem. Új volt az egész sérültség. Anyáék amit tudtak, azt az ismerőseiktől tudták. Meg se fordult a fejünkben, hogy tömegközlekedjünk. Lehetőség részben lett volna. Lépcsőzni tudtam. Föl tudtam volna lépni buszra is. Dunaiújvárosban belül akkor is volt már alacsonypadlós busz, ha jól emlékszem. Nyolcadikban megint magántanuló voltam. Volt egy műtőtem, azzal feküdnöm kellett. Volt egy sebem és azt plasztikázták meg, azzal kellett feküdnöm, hogy ne szakadjon szét a seb. Akkor sokféle jártunk, rehabilitáción voltam, bejártam az országot. Sopronban volt egy magánrehab, ahol mondták, hogy igazából ez nem jó, hogy járókerettel járok. Ekkor már nem ért le a jobb lábam, mert a csípőmben nem volt porc és fölcsúszott a csípőcsontom, gerincem elferdült S alakban, ez azért van mert járatlak, de nem elég erős a gerincem. Először meg kellett volna erősíteni. Ott mondták, hogy üljek vissza a székbe, ha úgy van, hogy erősödjek meg, tanuljak meg rendesen járni. Itt ültem vissza. 2008-ban kerültem fel Budapestre, két budapesti és egy dunaiújvárosi gimnázium volt, de Dunaiújvárosban nem volt akadálymentes gimi és általános iskola se. Budapesten felkerültem az Adeturbá és a Marciba kollégiumba. Itt voltam egy évet. Itt volt, hogy mit tudok, mit nem. Otthon is főztem, fölültem a pultra, anyáék úgy voltak vele, hogy amit tudtam, csináljam meg.

Amikor gondolkodtatok a továbbtanulásról és szóba került Budapest, átgondoltátok, hogyan fog zajlani az élet?

- Sopronban volt rehab, ahol mondták, hogy egy jó lehetőség, fogok tudni járni kosarazni, kinyílik a világ, anyáékkal jártam, de az más. Anya nem akart elengedni Pestre, de végül is belement nagy nehezen. Nekem is olyan hatalmas Budapestnek tűnt és de én kalandvágyó voltam. Lesznek új osztálytársaim, új emberekkel ismerkedtem meg, vártam, hogy csináljak új dolgokat, mi fog történni. Örültem, hogy megint be tudok járni iskolába. Amíg bejártam, addig befogadtak, de amikor már nem jártam be nyolcadikba, akkor nem barátkoztak velem. Tetszett, hogy olyan helyre jövök, ahol senki nem tud rólam semmit.

Megszeretted Budapestet?

- Igen. Megnéztük, hogy mi merre, kellett felvételizni, kimentünk a Margit-szigetre, biciklizni.

Mindenhova autóval mentetek?

- Igen. Anyáék minden hétvégén hazavittek, autóval jöttek föl értem. Helyi közlekedést tudtam megtanulni, mondták Marcin, bíztattak, hogy 4-es 6-os nagyon jó. Bátyám akkor költözött fel, segített. Barátaimtól érdeklődtem, hogy hogy szálljak fel, szólni kell a sofőrnek. Szembesültem, hogy nem mindig alacsonypadlós a busz, ami ki van írva. Akkor terveztem, szerettem utazni.

Mindenhova eljutottál, ahova el akartál jutni?

- Az én ismereteim alapján el lehetne jutni, de néha, akik szállítanak, azt mondják, hogy nem lehet. Budapesten el lehet. Tíz éve rengeteget fejlődött a közlekedés. Most már azért jól lehet közlekedni. Mondjuk itt a HÉV, ami nagy könnyebbség lenne, ha akadálymentes lenne.

Hogy közlekedtek ide, Békásmegyerre, ha nem HÉV-vel?

- Batin ott van mozgólépcső. Mindig át kell gondolni. Ezért jó, hogy kalandvágyó vagyok, mert ha én kinézek egy útvonalat, akkor megyek. Jártam úgy, hogy itt egy oszlop, de nem tudok lemenni, pedig meg van csinálva a járda. Szólsz egy embernek, hogy segítsen, én mondjuk le

tudok ugrani egy nagyobb padkán. Ezzel számolni kell, hogyha ismeretlen helyre megy az ember, akkor lehet, hogy lesznek ismeretlen akadályok. Nagyon sok minden fejlődik, én, ha tapasztalok ilyet, akkor én be szoktam írni BKK-nak, MÁV-nak, meg szoktam említeni a pozitívakat is. HÉVen, Csillaghegyen tudtam magamat, oda tudtam menni a megállóhoz, szóltam pár embernek, felraktak és ugyanígy leszedtek. Azért merek ilyeneket bevállalni, ez sérültségtől függ. Villamossal végállomástól végállomásig mentem, és tudtam, hogyha nem lesz senki, akkor le tudok mászni és le tudom szedni a széket. S.-vel már ritkábban vállalom be ezeket. Olyan is van, hogy villamossal megyek, mint busszal, mert nem kell szólni sofőrnek. Van olyan is, hogy nekem nincs kedvem segítséget kérni.

Középiskolai éveid?

- Marcin csak mozgássérültek voltak. Én ekkor már öt éve mozgássérült voltam, de úgy cseppentem be a közösségbe, mint nem mozgássérült. Nagyon bezárkózva éreztem magam eleinte, de páran ebből kimozdítottak. Elméletbe tudtam, hogy nincs baj, csak gyakorlatba láttam. Vannak dolgok, amiket csak egy mozgássérült tud egy mozgássérültnek. Ez ilyen furá. Az emberek szívesen odajönnek hozzám és elmondják, mi a bajuk. Meghallgatom őket. Mivel mozgássérült vagyok, jobban megnyílnak nekem az emberek. Például értelmi fogyatékosnak is néztek már, sokszor találkoztam ilyesmivel, előfordult. Attól függ, én hogy fogom föl. Ami tipikusabb, hogy gyerekként, lekicsinylően kezeltek. Nem néznek az ember szemébe, úgy beszélnek, mintha nem érteném. Ha pénzt akarnak adni az utcán, az is furá, kellemetlen. Nem szoktam elfogadni. Legközelebb megkérdem, hogy miért. Ez is egyfajta érzékenyítés. Az emberek a saját problémájukat vetítik ki az emberre, azzal próbálják megoldani a problémájukat, ezért segítenek. Nem nagyon szoktam elfogadni a segítséget, de van, hogy el kéne fogadni. Én, ha segítek, akkor szívesen segítek.

Általános iskolás és középiskolás korodban elmehehétl mindenhová? Nem maradtál ki semmiből?

- Általában igen, ha nem, azért, mert anya nem engedett el. Olyan volt az osztálykirándulás is, hogy mindenkinek elérhető legyen. Általánosban is voltam, a többiek vonattal mentek, mama vitt autóval, többire anyák vitték autóval és vittük a biciklimet is. Úgy szerveztem a programomat, hogy jó legyen. Első évben laktam a Marciba, ki-kijáráltam, egyedül mentem. Utána nem vettek föl. Bátyámmal költöztem össze a VIII kerületbe, Klinikák, 4-6-ossal jártam be. Ott volt a metró, megtanultam mozgólépcsőzni, mert gyorsabb a metró. Nem sokkal gyorsabb egyébként, öt perccel gyorsabb.

Mindig mechanikus széked volt?

- Igen. Mozdólépcsőzést plázába tanultam meg bátyámmal. Elméletben tudtam, hogy hogy kell. Hátrafele megyek le, de előredőlök, hogy ne essek hátra. Nem két keréssel megyek le.

Mit tapasztaltál az attitűdökről?

- Változó, metróban szokatlan a mozgássérült, minden nap kérdezték, hogy segítsenek-e. Nekem kevesebb az olyan eset, hogy nem kérdeznek, mielőtt segítenek. Ilyenkor mindig bele kell gondolni, hogy nekem lehet, hogy ő a hetedik, de neki én vagyok az első, akit megkérdesz, nem válaszolhatok neki úgy. Volt olyan ellenőr, aki mondta, hogy nem mehetek le. S.-t mikor kicsi volt, akkor ölemben volt kenguruban, vele úgy nem mentem. Talán terhesen még. Amikor lett S., akkor átalakult bennem, hogy mi mennyire akadálymentes. 4-es metró akadálymentes, megy le lift, szintben van a kocsi, épp egy kicsi hézag van. A 4-6-os nincs szintben a peron a villamosnak a szintjével és egész nehéz felugratni. Akkor is volt, amikor iskolába jártam, hogy beleesett a kerekem a résbe és kiestem. Nagyobb a hézag most, mint eredetileg volt, a felújítással nem javult, hanem romlott. Oda előrefele megyek föl és kétkeréken megyek le. S. most már nagyobb, tudom mondani, hogy dőlj hátra. Pozitív mindig, hogy bármi történik, nekem Budapesten nem ez a tapasztalatom, hogy nem segítőkészek az emberek, a metrón napi szinten megkérdézték, hogy kell-e segíteni. Ha kiestem, egyből jött három ember, vagy az autóból kiszállt egy ember. Én nem éreztem, hogy az emberek ne lennének segítőkészek, nem tudom, hogy ez honnan terjedt el. Pozitív az, hogyha odajössz hozzám, hogy följánlod nekem a segítséget, és én azt mondom, hogy nem, bennem ez megmarad, akkor legközelebb, ha segítségre van szükségem, akkor úgy megyek oda, hogy te segíteni fogsz, mert anno is ennyien felajánlották, és te is szimpatikus vagy. És így tudok felszállni a HÉVre, villamosra, stb. Pozitív szerintem, hiába nem akadálymentes a közlekedés, az emberek akadálymentesé tudják tenni. És fordítva is, ha valami akadálymentes, akkor hiába száll ki a buszsofőr morogva, az már egész kellemetlen tud lenni. Egész kellemetlen élmény marad meg az emberben. Ezek az ő problémái, ez nem rám irányul.

Volt olyan, hogy este mentél el?

- VIII. kerület, Szigony utca, nekem ott se volt semmi problémám, soha, elég gyorsan mentem, nem is nagyon vettem észre dolgokat. Soha nem szóltam vissza senkinek. Éjszakai közlekedés abban az időben nem volt még mozgássérülteknek. Szilveszterre írták ki először, hogy megy 4-6-os éjszaka, csak magasak voltak. Írtam be BKK-nak. Akkor nyáron volt először, hogy mentek éjszaka is villamosok. NAF-fal voltunk benn BKK-nál, ahol a tapasztalatainkat elmondhattuk. Ott mondták, hogy nem annyira jó alacsonypadlósat betenni éjszakára, mert az emberek akkor nem annyira figyelnek, és tönkremennek az alacsonypadlós buszok. Figyelnek arra, amit mi írunk. Érdekes írni. Vannak dolgok, tipikus, két mozgássérült nem szállhat fel a buszra. Központban mondták, hogy erre nincs szabály. Annyi van rá, hogy a busz egy mozgássérülthez van levezsgáztatva. biztonsági öv egy darab van, de ezt soha nem kapcsolják be. Néha azt látja az ember, hogy fejlődik. Egy pozitív gondolat előreviszi a fejlődést. Régen nálam is volt olyan, hogy nem kérdeztem meg a buszsofőrt, felszálltam, és leszállított, mert van már fenn egy mozgássérült. Most már kevesebb ilyen esettel találkozunk. Nagyon örülünk, hogy metrófelújítás van, mert egy busszal bejutunk majdnem a gyakorlatilag a Nyugatiig. Estéként mire megvalósult, hogy el tudjak járni, nem igényeltem, nem akartam eljárni. De örülök neki, hogy van éjszaka alacsonypadlós.

Volt-e olyan tapasztalatod, hogy kizáródtál valamiből?

- Biztos volt, de én ezeket nem tartom számon. Ha eleve nem tud eljutni az ember, az egy hátrány. Ha esik az eső, nem megyek ki szívesen, korábban kimentem. Szentendrére innen kijutni HÉV-vel 10-20 perc. Míg elmegyek Újpestre, fél óránként jár a busz, onnan megy a Volán ki, ami fél óra, 20 perc. Én még akár ezt megcsinálom, de ha azt nézem, hogy a S.-nek van egy napirendje, akkor nem mindig, változó. Vagy felborul a napirend, vagy ha az utazás is pihenés, akkor betudjuk délutáni pihenőnek.

Autó van?

- Nincs, majd lehet, hogy szeretnék.

Jogosítvány?

- Az sincs. Szüleimnek van autója, jelenleg van egy lista, hogy előbb ház legyen, mint autó.

Amikor középiskolába jártál, érettségi utánra voltak terveid?

- Nem voltak terveim, sosem tudtam mi akarok lenni, keresem valódi önmagam, sok minden érdekel, sok mindent szeretek csinálni. Most meggint megtaláltam a helyemet, felfelé pályán vagyok. Gimnázium alatt elvégeztem pedikűr-manikűr hétvégén, de tudtam, hogy később akarok ezzel foglalkozni. Ami érdekelt, az a rendezvényszervezés. Amikor elmentünk az iskolabörzére, mondták, hogy ez volt az utolsó év, amikor ez indult. OKJ-t nézzek magamnak. Érdekelt minden, de nem szerettem tanulni. Nem szerettem, hogy be kellett járni az iskolába, általában az órán is csináltam mást, ami érdekelt. Nem is tanultam túl sokat. Nem kötöttek le. Rendezvényszervezést tanultam. Megismertem a NAF-ot. Tavalý elvégeztem a rendezvényszervezést, utána meg az esküvőszervezőt.

Terveid a jövőre nézve?

- Rengeteg tervem van. Tegnap kezdtem el Adrival dolgozni, programokat szervezek. Daruvonulás lesre mennek Szegedre, annak a regisztrálásában segíték. Lassan ki szeretnék lépni NAF-tól. Ott tapasztalati szakértő vagyok 6 órában. Szerettem odajárni dolgozni, nagyon jó első munkahely volt, de nem szeretek egyhelyben maradni, szeretném magam kipróbálni más helyen is. Így jött az Adri. Ő is mozgássérült, Veszprémben él, 32-33. héten jár a babával. Oriflémezek, írok egy blogot, facebook oldalam van. Ha van valami ötletem, kirakom. Van egy ötletem, gondolkodtam, hogy kirakom, hogy miért ne menj be mozgássérült wc-be. Ez higiéniai okokból elég zavaró. Ezt is úgy szeretném megírni, hogy ezt hogy lehet előrébb vinni, nem ilyen felháborodva, hogy az emberek miért mennek be. Most jelentkeztem modellügynökséghez, ott várom, hogy legyen portfóliófotózásom. Fotózás is érdekel. Árulok ilyen dolgokat, kreatív dolgokat szeretek csinálni. Sok van belőle a lakásban, el akarnám adni. Varrást kizártam, ahhoz kéne varrógép. Csomó megunt, használt dolgom van. Be vagyok telve szeretettel, tárgyi dolog az sok.

Amikor kiderült, hogy babát vársz, átgondoltad, hogyan fogsz kismamaként vele közlekedni?

- *Nem. Annyira toppon voltam, megkerültem a Velencei tavat, aztán Balatont, el akartam jönni alapítványtól, meg volt bennem, hogy nem akarok szórakozni járni, örültem, hogy amikor szerettem, akkor el tudtam jutni, és volt bennem ősszel, hogy kéne valami új, följött bennem, hogy egy gyerek. Nem M. az apukája. Ő volt a járó párom. Ő tökéletes pasi volt, de nem azt hozta ki belőlem. Nagyon jó kapcsolatban vannak, heti egyszer, heti kétszer. Hétfvégén Balatonlellén voltak.*

Veresegyházán laktatok S. édesapjával?

- *Igen, ő ott dolgozik, és így egyszerűbb volt. Nagyrészt akadálymentes az a hely, vonatok járnak le. Odaszületett S., albérletben laktunk. Én összeköltöztem M-mel, az apukája meg visszaköltözött a nagyihoz. 9 hónapos volt S. vagy 10, mikor elváltak útjaink.*

Sok helyen megfordulsz az országban. Vonattal jársz? Be kell jelenteni?

- *Be kell jelenteni. Anyukámék feljártak értem Pestre. Többiek mondták, hogy van alacsonypadlós vonat, én mondtam, hogy járok le meg föl. Öt évig jártam le meg föl, fölemeltek, leemeltek, öt év után jött egy kalauznéni, aki mondta, hogy be kellett volna jelenteni. Valahogy fölkerültem. Onnantól kezdve be kellett jelenteni. Elköltöztünk Veresegyházra, onnantól kezdtek el járni az alacsonypadlós vonatok. Ott mindig mondták, hogy be kell jelenteni, nem tudták kezelni az emelőt, nem volt hozzá kulcsuk. 35000 Ft letéti díj nekik, féltették a kulcsot, nem akarták eltörni. Sokat írtam a MÁV-nak, hogy lehessen menni, ne csak akkor, amikor én bejelentem. mert én onnan még jártam dolgozni a NAF-hoz, ahol sokszor nem mondták meg, hogy mikor hova. Mindig bejelentem, sok levelezés után azt írták, hogy nem kell bejelenteni. Ha nem jelentem be, akkor fölraknak, csak dűnnögnek. Ott azt éreztem, hogy a vasút ott tart most, mint BKK öt éve. Voltak több óras beszélgetéseim, egy emberrel, aki koordinálja ezt. Ha egyszer-kétszer visszamegyek, akkor látok fejlődést. Attól függ, milyen kalauz van. Kell írni, hogy van rá igény. Úgy rendeltem vonatot Nyíregyházára, hogy legyen benne WC. volt, de el volt dugulva, felhívtam őket telefonon, mondták, hogy tudok panaszt tenni, de én nem panaszt akarok, hanem azt akarom, hogy legyen visszafele WC. Vonatoknál vannak olyan állomások, ahol nem tud letenni, mert...*

Külföldön is voltál már?

- *Repülővel, autóval, meg helyi közlekedéssel is közlekedtem kint.*

Vonaton kívül például utaztál már Volán buszokkal?

- *Dunaújvárosban vannak alacsonypadlós buszok, Debrecenben is, Miskolcon is látni, de ott nem közlekedtem olyan sűrűn, ahol igen, az Szeged, de ott is villamossal. Vannak azok a megállók, amik nincsenek akadálymentesítve, a vonat hiába tud elvinni abba a megállóba. Fő, hogy javulunk. Egyre több kalauzt leoktatnak az emelőkre, ehhez külön papír kell. Külföld, reptér, Kökit is akadálymentesítették. Onnan megy ki a 200/ E busz. Reptéren becsekkolsz, jelzed a repülőjegyen, hogy segítségre van szükséged. Széked nem lehet benn utastérbe, csomagként kezelik. Nem plusz költség. De sérül a szék.*

Hálókocsis vonat?

- *Railjet akadálymentes, de ott is be kell jelenteni.*

Külföldön mit tapasztaltál? Van-e olyasmi, amit Magyarországon is megvalósíthatónak vélsz?

- *Londonon belül utaztam. Hiába mondják Angliára, hogy annyira akadálymentes, annyi mindent meg kéne csinálni, hogy annyi mindent nem csináltak még meg. Volt olyan, hogy metróval utaztunk, és pont, ahol nekünk le kellett menni, ott lépcsők voltak. Oké, hogy egyvel előrébb és hátrébb akadálymentes, de nekünk ott kellett leszállni. Annyi, hogy ott nem azt mondja a biztonsági őr, hogy miért akarsz lemenni, hanem hogy várjál, kerítünk két-három embert. Embereken múlik. Nyugatinál pl. vonat és peron között egész kicsi a különbség, ha kísérővel mész, akkor simán fölugrok, de egy elektromos nem. Először mikor anyáékkal voltam, hoztak rámpát. Legközelebb meg már fölrahtak, mert kb. akkora volt a különbség, mint egy padka. Angliáról beszélünk, egy faluba mentünk egy látványosságot megnézni, abba a faluba nem mentek alacsonypadlós buszok. Középen volt egy korlát végig föl a tetőig. Megvárták, míg anyáék összecsekkolják a széket, megbeszéltük a sofőrrel. Kanári szigeteken taxisnak van olyan taxi, amibe van beépített emelő.*

Ez nálam ...szóval, ez úgy van mint, a szállásoknál, hiába van odaírva, hogy mozgássérült, akkor is felhívom, lelevezem. WC-re be tudok-e menni, milyen magas az ágy? Ha MÁV-nál pótlóbusz van, akkor nem tudsz utazni.

Ki kell állnod magadért, ez nehéz, mert én nyitott és nyugodt természet vagyok. Holott én csak egy egyszerű sima utas vagyok, aki szeretne eljutni.

A., nagyon köszönöm, hogy tudtál rám időt szakítani, és köszönöm a családnak is, hogy lehetővé tették, hogy beszélgetssünk!

O-K. A., 37 éves nő és O-K. S. 38 éves férfi – házaspár

Kedves A. és S.! Nagyon köszönöm, hogy időt szántok rám, és segítetek a munkámat! Nekikezdhettünk? Köszönöm!

A., először neked teszem fel a kérdést. Mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

A: Születésem óta. Nincs neve. Évekig vizsgáltuk, gyerekkoromba ráüjtötték, hogy spinális atrófia, felnőttként utánajártam, de nem tudják, hogy micsoda.

Milyen tünetekben nyilvánult ez meg?

A: Gyerekkoromban, egyéves korom körül, karácsonykor szüleim észrevették, hogy oldalról nézem a karácsonyfát, volt nystagmusom, elkezdtek orvoshoz járni, utána már feltűnő volt, hogy nem ülök fel időben, nem állok fel időben. Elvittek Czeizelhez, aki azt mondta, hogy kromoszómahiba. Utánam még két fiú született a családnkban, így ez nem derült ki. Van két gyerekünk, most előre ugrok az időben, próbáltuk kivizsgáltatni a dolgot, lányunk egészséges, fiúknál kiderült, hogy van valami, diagnózisa nincs. Korai fejlesztésben részesül.

Folyamatosan vizsgáltak?

A: Visszatérve...Engem az első két évben vizsgáltak, akkor spinális izomatrófia, 18-20 éves koromban már mást mondtak. Jelen állapotomban ott tartok, hogy nem is érdekel.

A családotokban előfordult hasonló probléma?

A: Nincs.

Amikor kiderült, hogy probléma volt, tudtál-e bölcsibe járni?

A: Akkor még nem volt kötelező se a bölcsi, se az óvoda, csak az utolsó év. Integrált óvodába voltam. Anyukám összehaverkodott az óvónénivel. Amellett vittek a Petőbe, hetente, kéthetente egyszer foglalkozásra, apukám katona volt, volt egy autójuk, óvodába is autóval vittek. Budapesten a XVII. kerületben laktunk, Rákoskeresztúron. Negyedik emeleten, panelban, lift nélkül. Ameddig lehetett apu felvitt kézzel, de én is lépcsőztem. Másodikos koromig laktunk ott. Én föllépcsőztem. Óvodában egyenrangú voltam. Később általános iskolában jobban megéreztem, hogy kicsit más. Lakótelepen kezdtem az első-másodikat. Harmadikos voltam, amikor az öcsém miatt elköltöztünk vidékre, mert ő asztmás volt, szüleim vettek egy házat a Mátrában, így kerültem falura. Rózsaszentmártonba. Ami nem volt akadálymentes. Onnantól zárdában éltem. Házba, kertbe - ha jó idő volt-, kiraktak székre napozni, meg a suliba. Szemben volt az iskola a mi házunkkal, átsétáltunk gyalog, engem karonfogva vittek, iskolán belül pedig osztálytársak segítettek. Mosdóba lánnal mentem, máshova általában fiúkkal. Vidéki iskolába nem mentem le udvarra, főleg felsős koromba, mert emeleten volt az osztály, elengedték ebből kifolyólag a tornaórát, teremben tornáztam. Ott jártam ki a nyolc általánost. A környéken másik városba kellett volna átvinni középiskolába, így jelentkeztünk Budapestre, a Hermina úton volt akkor még a Mozgássérültek Állami Intézetének a gimnáziumi szekciója. Följöttem kollégistának és az első nap hazamentem, és volt egy rossz élményem. Három évig voltam magántanuló, negyedik évben könyörögtem magam vissza, Marcibányi téren kollégista voltam. Akkor kerültem kerekesszékre azért, mert a szüleimtől külön voltam. Lakásban négykézláb közlekedtem vagy falba kapaszkodtam. Amikor felkerültem kollégistának, akkor lett állandó mechanikus kerekesszéke. Érdekes tapasztalat volt Budapest. Amennyire visszahúzódtam elsőben, most annyira érdekelt. Lett elektromos kerekesszéke, azt kiíratta a gyógytornászom. Ha kimentem az utcára elektromos voltam, házon belül mechanikusban.

-Hogy működik a kiírás?

S: *Ha van közgyógykártyád, akkor ki lehet íratni, ha nincs, akkor 80%-ot kell fizetned.*

A: *Nem minden típust. Meg kell találni, hogy adott egyénnek milyen kerekesszék passzol. Rá vannak állva, hogy mopedeket írják ki. BKV-ra nem lehet felmenni velük.*

S: *Nagyon nagy, hosszú a fordulás. Van az OEP oldalán lista támogatott eszközökről. Ott fel van sorolva, hogy melyik széket támogatják.*

A: *Orvosok meg vannak véve, hogy melyik típusú széket írja ki. Ezért van, hogy több hónapig kell több orvoshoz sorba állni.*

Közgyógyászati ellátási igazoláshoz hogyan tudtok hozzájutni?

A: *Háziorvos írja ki.*

S: *Ha van állandó gyógyszered, akkor kell háziorvosi javaslat. Ha nincs gyógyszerigényed, csak eszközigényed, akkor szakértői vélemény, a leszálalékolásról papír, be kell adni az illetékes önkormányzathoz, pár hónap alatt kiadják a kártyát, ami két évig érvényes, meg kell hosszabbítani az érvényességét. Egyik perselybe finanszírozzák a gyógyszereidet, másikba az eszközeidet. Hat évenként lehet íratni aktív széket vagy elektromos széket, kettőt együtt nem lehet.*

-S., a te kerekesszéked aktív mechanikus?

A: *Igen, attól aktív, hogy nagyon könnyű a váza, nagyon könnyű vele forogni, aktivitást igényel attól, aki benne ül, életmódja aktív, vagy dolgozik, vagy közoktatásban tanul, és/vagy gyereket nevel, amiből legalább kettőnek meg kell lennie.*

S: Egynek.

A: *Fel kell tudni ugratni egy küszöbön, vagy fel kell tudni menni egy 8 fokos lejtőn, megnézik, tudod-e használni. Elektromosnál kritérium, hogy tudd irányítani, vagy olyan helyen tudd tárolni, hogy berakod a raktárba, ha nem tudja zárt lakásba tárolni, akkor nem kaphatja meg. Kijönnek helyszíni terepszemlére.*

S: *Aktív széknél is megnézik a lakást, azt, hogy lakáson belül tudok-e vele közlekedni.*

Használt székhez, ami jobb állapotban van, hozzálehet jutni itthon?

A: *Északon sokkal hamarabb leválthatják a széket, onnan vámmentesen behozzák. Ha valami baja van, akkor nem tudod szervizelni.*

S: *Vagy hagyatékba kerül egy eszköz. Vagy hat évente lehet íratni, így valaki a régi székét adja le.*

A: *Nálunk tényleg előregszik, mert olyan az utak minősége.*

S: *Folyamatosan szervizelni kell.*

A: *Én a régit elajándékoztam.*

S., nálad mikor kezdődött a mozgáskorlátozott állapot?

S: *Nagyon hasonló a történet nálam is. Nem tudom, hány éves koromban derült ki, hogy probléma van, iskola kezdeténél tudtuk. Sokat vittek orvosi vizsgálatokra, rájött még nekem erre egy hörghurut betegségem, azt hordoztam, azért is jártam sokat kórházba. Sose érdekelt annyira, hogy utána járjak. Gyerekként azért elvoltam, mindenhol azt néztem, hogy kivel tudok barátkozni játszani. Nem voltam egy éves sem, és félrekezeltek, agyhártyagyulladásal kezeltek pár napig, Balassagyarmaton, felkerültem Budapestre, kiderült, hogy rosszul kezeltek, lehet, hogy ebből maradt vissza. Balassagyarmaton születtem, Borsosberényben nőtem fel, integrált óvodába jártam, általánosba is. Iskola kezdetén felhoztak Mexikói útra, hogy mehetek-e oda vagy nem. Akkor még anyámék vittek, vagy hátukon vagy vezettek. Harmadikos koromban kaptam kerekesszéket, hetedikos koromban elektromos széket, hegyvidéken laktam.*

-Óvoda közel volt?

S: *Viszonylag. Hátukon vittek vagy vezettek, sétáltam, ez rövid távon működött. Ez harmadikos koromig működött.*

-S., az iskolán belül akadálymentes volt az épület?

S: Minden épület földszintes volt, lépcsők voltak udvarról fölfelé, földrajztanárom csinált rámpát lépcsőhöz, mobilrámpát, két akasztót feltett az ajtófélfához, a rámpát oda be lehetett akasztani. Föl lehetett menni rajta, utána le lehetett venni. A tanárok hozzáállása is pozitív volt, osztálytársaim is elég jól álltak hozzá a dologhoz, nem emlékszem atrocitásra. A településen belül mindenki mindenkit ismer. Húgommal együtt jártunk egy osztályba, egy-egy unokatesóm is csatlakozott az osztályhoz. Húgommal együtt is végeztük a nyolc általánost és gimnit is. A közlekedés nehézkes volt, hegyvidéki falu, nagy dombok, völgyek, iskolához is két dombot kell megmászni, én egyedül nem is közlekedtem tolókocsival. Kaptam hetedikesként elektromos széket, akkor kinyílt a világ a faluban számomra, annak is volt kapacitása, hogy mennyit bír az aksi, nem kellett tolni. Kaptam egy könyökmankót is, az iskolába elmentem elektromos székkal, iskolán belül könyökmankóval közlekedtem. Alapbetegségemre mondták, hogy izomsorvadás, de én azt mondom, hogy izomgyengeség. Rövid távon tudok sétálni, emelni, derékból dőlök előre, nem tudom tartani az egyenest.

-Ha a faluból ki kellett menni, hogy oldottátok meg?

S: Rövid távon tudok menni, buszra fel tudok menni, egyedül nem mentem sehova, anyám apám hoztak fel. Van két testvérem, húgom, nővérem, négyen buszoztunk, felleptem a buszra, anyám összecuska a széket, leszállásnál ugyanúgy. Ahol lehetett, ott tolt. Hatalmas járdaszegélyek voltak. Anyám küzdött, de akkoriban ezt nem én éreztem. Nem volt autó. Szegényebb körülmények között nevelkedtem.

Ha megengeditek, térjünk rá a középiskolai éveitekre. S., te hova jártál?

*S: Marcibányi téren jártam. Andi nálam egy évvel idősebb, magántanulóként eggyel fölöttem járt. Én mire odakerültem, hogy gimnáziumba kerüljek, addigra már a Marciban volt. Akkor volt már elektromos székem, a Marcin elhagytam, nem használtam. Rehab székem is volt. Meg volt egy *Meire, német márka, avval közlekedtem a városban. Az elektromosat hazaküldtem. Vonattal közlekedtünk. Fölkerültem vidékről, apámék vasárnap fölhoztak vonattal. El kell jönnöm Vácig, onnan Nyugatiba. Piros vonat lépcsős volt, fölleptem, anyámék föltették a széket, 4-6-osra is föltették anyámék, Mamuttól gyalogoltunk. Ha Margitszigetre akartunk menni, gyalog mentünk, míg be nem jött a Combino. 26-os busz volt addig, Budai hídfőtől ment Nyugatihoz. A Combino villamos világmegváltás volt. Kinyílt nekünk is Budapest. Környéket fölfedeztük.*

Közlekedés miatt nem tudtatok eljutni bizonyos eseményekhez?

A: Abszolút. PECSÁ-ba eljutni Marciból 3 busz volt. Volt, hogy fél órát kellett várni, hogy jöjjön alacsonypadlós.

Akkor már élt ez a rendszer, hogy ha egy kerekesszék volt fönn, akkor nem lehet másik?

A: Volt, de voltak jó fej buszsofőrök. Velünk, mint családdal nem kötekednek.

S: Nekünk is volt olyan, hogy nem akart fölvenni, akkor leszálltam és megvártam az asszonnyal a következőt, ami elvitt.

A: BKK-ra visszatérve, tíz év alatt sokat fejlődött. Sokkal jobb, mint nyolc éve, amikor bejártunk Békásmegyerrre a ZSKF-re (Zsigmond Király Főiskola). Volt olyan, ha lekéstük az alacsonypadlóst, akkor egy órát kellett várni, és akkor lekéstük az iskolai órát is. A másik, amikor albróletet kerestem, már MŰ-PA-ban dolgoztam, és a Szarvas-tér közelében BKK honlapon nem voltak feltüntetve naprakészen a járatok, felhívtam a kezelőt, lekezelő volt. Amikor még nem nagyon voltak alacsonypadlós járatok éjszaka, elmentünk Nemzeti Színház gálaestre, ami csúszott, 11 órakor ment el az utolsó alacsonypadlós járat, Boráros térről haza kellett jutni Gazdagrétre, Petőfi hídon nem tudtunk fölmenni a járdára, út szélén mentünk. Sokat találkoztam azzal, hogy mi a francot keresnek kint éjszaka kerekesszékesek.

S: Sokáig nem volt alacsonypadlós éjszakai járat, mert tönkreteszik a randalírozók. Ma már mindegyik az a 7-es vonalán. Alacsonypadlós mindig rámpás. Van olyan, amit a sofőrnek kell lenyitni, van, amit az utas is le tud nyitni. Székesfehérváron van olyan busz, ahol a sofőr megnyom egy gombot és kijön a busz aljából egy rámpa.

S: Arra hivatkoznak, hogy az utasok beleakadnak a rámpába, nem figyelnek.

S: Ezért is van, hogy preferálom a villamost, metró. 4-es metró, 4-6-os villamost, mert ott teljesen önállóan közlekedek, a busznál ki vagy szolgáltatva a sofőrnek.

A: Metrónál egy dolognak vagy kiszolgáltatta, hogy működik-e a lift vagy sem. Tavaly egy ottdolgozótól tudtam meg, hogy szándékosan vannak kiiktatva a liftek. Keletinél azért építették meg a rámpát, mert szándékosan hetekre ki volt iktatva a lift.

Mozgólépcsőt szoktátok használni?

A: Én nem.

S: Én sem.

A: Nem akarod az embereket veszélyeztetni.

Volt még más eset, amikor hátrány szenvedtetek el a közlekedési problémák miatt?

A.: Állásinterjúról elkéstem, hát képzelheted....nem is kaptam meg.

S: Magam részéről inkább olyan volt, hogy nem mentem el arra a dologra, vagy nem jelentkeztem a munkahelyre, a közlekedés miatt. Olyan már volt, hogy elkéstem a munkahelyről. Vagy volt olyan, hogy a BKK sztrájkolt.

A: Ha időre kell menni, akkor odafele elmegyek taxival.

Taxirendelésnél be kell mondani, hogy kerekesszékes vagy? Segítőkészek a taxisofőrök?

A: Abszolút, és ez így korrekt. Függ attól, hogy milyen a kerekesszék, mert nem mindegyiket lehet berakni a taxiba. Taxi csomagtartójában nem lehet semmi. Azért kell előre jelezni a kerekesszéket, hogy a taxis fel tudja mérni, hogy belefér-e a csomagtartójába. Azzal meg szintén nem akarok taxist kellemetlen helyzetbe hozni, hogy engem emelgessen.

-Egyéb szállítási szolgáltatásokat használtak, használtak?

S: Nem. Gyerekkoromban sem voltam autós. Tömeget használtam. Nem engedhettük meg magunknak az autót. Ahogy felkerültünk Budapestre, önállóan kezdtünk el élni.

A: Egyébként is buli, hogy merre hogyan lehet eljutni.

Gyerekekkel hogyan tudtok közlekedni?

S: Az egyik 6 éves, jön mellettünk, hangirányítósos. Én tudom mozgatni a lábamat, előző széken a lábtartó fel volt hajtva, eleinte fogta a kezemet, vagy fogja a tolókart. Fizikai kontaktus megvan, ha úttesten megyünk át. Működik, ha mellettünk jön, vagy picit előre megy, ha ismerős a környék. A fiammal még pici volt úgy szoktunk közlekedni, hogy a lábamra tudom akasztani a babakocsit, irányítom. A nagyfiú is nagyobb, ölembe van szíjazva. Van kenguru, de az sokkal macerásabb, korlátozza a kezem mozgási terét.

Hol laktok most?

A: Albérletben.

S: Az utolsó választásnál arra figyeltünk, hogy a munkahelyem közel legyen, óvoda, iskola, bölcsőde is. Akkor már tudtuk, hogy úton van az Emma.

A: Arra figyeltem, hogy lent ne legyen lépcső. Van egy facebook oldal, ahol elkezdtem vadászni az albérleteket, ahova be lehet menni. Sok kerekesszékes nem tudja megfizetni őket.

A: A főiskola volt, hogy gombhoz kabátot, mert a ZSKF volt akadálymentes akkoriban. előtünk volt két kerekesszékes ott már. Volt egy viszonylag jól kiöntött betonrámpája, mobilrámpát is beszereztek. Pozitívan álltak hozzá, hogy változtassanak, ha tudják, hogy min.

S: Távol volt, de oda be tudtunk menni az iskolába.

Megfelelő oktatást kaptatok?

S: Szerintem igen. Én filmes szakot végeztem, utána indítottuk el itt a filmklubot. Munka mellett levelező szakot végeztünk.

Könnyen jutottatok végzettségetek szerinti munkákhoz?

A: Nem, nem ezen a területen dolgozom. Sok tanfolyamot elvégeztem.

S: Mennyire volt nehéz a keresés? Sok helyre elküldtem, kevés helyre hívtak vissza.

A: Elkísértem bankos interjúra. Mondtam, hogy van állásom, de visszahívtak, hogy felvesznek.

Azt mondtátok, hogy javultak a körülmények a budapesti tömegközlekedésben. Az emberek attitűdjében is? Van-e ötletek, javaslatok, mint lehetne még javítani?

A: Látássérültek jeleit a látássérültek nagy része nem használja, de a kerekesszékes csak ott tud lemenni, de ez gyilkos.

S: Alap dolog lenne szerintem, hogyha valamit csinál, hogy tudja, hogy hogy lehet áthidalni. És csak akkor tudja, ha beleül egy kerekesszékesbe és végigmegy rajta. Nekem az első munkahelyem az Ability park volt, ott beleült az ember a kerekesszékesbe és találkozott az akadályokkal, ajtó, fal.

A: Ilyen fajta érzékenyítéseket csinál a NAF is, de más, amikor van egy tereped, és más, hogyha kimegy három kerekesszékes és átül és átadja a titit.

S: Úgy kéne, hogy aki megkapta a szakember végzettséget, nekik kéne szakmai gyakorlatra elmenni. Úgy mész el dolgozni, úgy mész el szórakozni, hogy benne ülsz a kerekesszékesbe. Lehet ezt enyhíteni, hogy felépíték egy pályát. KRESZ pályát. Ha lenne stabil kontrollált környezet, ahol tud találkozni, hogy hol tud fölmenni, milyen dőlésszög stb.

A: Győrben láttunk olyat, hogy rámpa volt, de lépcsőbe végződik.

Saját lakásra kilátás?

S: Esélytelen. Nem tudnak támogatni a családjaink.

Hol dolgoztok? Támogatott, védett vagy nyílt munkaerő-piacon?

A: Én elvégeztem a Motiváció Alapítvány munkaerőképző tanfolyamát, benne volt, hogy ki kell közvetíteniük integrált munkaerőpiacra. Most három helyen dolgozom, de megdolgozom érte. A közlekedésre visszatérve, bejöttek az alacsonypadlós járatok, de leszálltál, de nem tudtál tovább menni. Járdaszívet magas. A vonatokra is ez igaz. Pesti viszonylatban a metrópótló is alacsonypadlós, mégse mindig vesz föl, mert kiesik a menetidőből.

S: Hasznos a BKK útvonaltervezője.

A: Ezért kártérítést kaptam. Egyszer tizenhárom buszt vártam ki. 3500 Ft értékű BKV jegyet.

Említettétek a vonatozást...

A: Esztergomba mentünk, Nyugatiba fel tudtunk szállni, de nem tudtunk volna leszállni, mert nincs megcsinálva Esztergomba. Vissza kellett váltani a jegyet.

Az emelőre a vonatoknál szükségetek van?

A: Attól függ...Hiába áll be az alacsonypadlós, nagy a távolságkülönbség.

S: Most azt olvastam, hogy azt próbálják elérni, hogy ne kelljen két nappal előbb bejelenteni.

A: Értesítsenek időben, hogy nem működik valahol az emelő.

Voltatok már külföldön?

S: Voltunk igen. Legkeményebb tapasztalatunk 3 éve volt Párizsban, kiderült, hogy repülőn kerekesszékesek nem ülhetünk egymás mellett, van egy ilyen légvédelmi szabály. Metrónál az átszállások nem megoldottak. Pedig 18 perc alatt érhetünk volna a szállodába. 2 óra 48 perc alatt értünk oda. Minden járművön, ahol közlekedtünk, segíteni akartak az emberek. Nem látunk kerekesszékest. Nem voltak hozzászokva. Egyetlen turistát láttunk az Eiffel toronynál. A Notre-Dame-ban leereszkedett a lépcső és felemelt téged.

A: Ausztriába vagy kettő vagy négy napi taxihasználát van, ezt az állam fizeti. Nincs szállítószolgálat. Szerintem nálunk a szellemi akadálymentesítéssel kell kezdeni, utána van értelme a fizikainak.

Mindkettőtöknek nagyon hálás vagyok, hogy ennyi időt rám szántatok! Nagyon szépen köszönöm és minden jót kívánok nektek!

H. J., 50 éves férfi

Kedves J.! Köszönöm, hogy ismeretlenül is elfogadta a felkérést és rendelkezésemre áll! Kezddhetjük? Köszönöm!

Hol született?

- *Budapesten.*

Mióta él mozgáskorlátozott állapotban?

- *Születésem óta, ICP-vel születtem. Mindkét lábam érintett. Fogós szülés volt, és ott történt valami...*

Értem... Van-e más sérültséggel élő személy a családban?

- *Nem, nem ...*

Akkor ez nagyon komoly terhelés lehetett a családnak. Járnia kellett terápiákra, gyógykezelésre? Hogyan közlekedtek akkor?

- *Kezdetben még tudtam járni, a későbbiekben, úgy általános iskola környékén kezdett rosszabbodni az állapotom, onnantól a szüleim hoztak-vittek autóval. Tehát még a bölcsibe, óviba kézen fogva kísértek, az iskolába már sajnos nem.*

Általános iskolába hova járt? Esetleg a Mexikói úti intézménybe?

- *Nem, nem, sajnos nem.... Magántanuló lettem, mert nem vállalta az iskolának az igazgatója, hogy bejárjak az iskolába.*

Nem volt akadálymentes az iskola?

- *Nem is az akadálymentesség miatt, egyszerűen nem vállalta a felelősséget, mert akkoriban az akadálymentesség még nem volt ilyen fontos, ugye... első osztálytól harmadikig voltam bejáró, és harmadiktól voltam magántanuló nyolcadikig.*

Középiskolás évek?

- *Utána a Marczibányi térbe kerültem, a szakmunkásképzőbe, abból a szempontból jobb volt, hogy volt közösség ugye, de abból a szempontból, hogy mire oktatták ott a mozgássérülteket, abból a szempontból... úgy szoktam fogalmazni, hogy elvettek öt évet az életemből, mert mozgássérülteket mechanikai műszerésznek, meg bőrdíszművesnek ... hát az enyhén szólva is baromság. És ugye azzal nem is lehetett elhelyezkedni, mert nem tudták nekünk megtanítani teljes egészében. Hogy legyek úgy bőrdíszműves, hogy nem tudok varrni? Nem volt olyan varrógép, amit kezelni tudtunk. Mindegyik lábbal vezérlős, elektromos...*

Utána azért sikerült még mást valóban megtanulni?

- *Igen, utána a rendszerváltás után sikerült egy középiskolába bekerülnöm, és ott sikerült egy pénzügyi ügyintéző, könyvelő szakot elvégeznem.*

És ezen a területen is dolgozik?

- *Igen, igen.*

És megkérdezhetem, hogy a nyílt munkaerő-piacon helyezkedett el?

- *Igen, igen, köztisztviselő vagyok.*

Picit visszatérve a korábbi évekre...azáltal, hogy magántanuló volt, kimaradt sok-sok mindenből, osztálykirándulás, ilyesmik?

- *Pontosan, hát elég nehezen szocializálódtam, amikor a Marczibányi térre bekerültem, akkor kellett behoznom azt jó pár kimaradt évet. Oda is a szüleim hoztak-vittek, amikor utolsó éves voltam, akkor lettem 18 éves, és akkor tudtam levizsgázni, meglett a jogosítványom és azóta saját autóval közlekedem. Mióta kerekesszékebe kerültem, azóta nem használtam a tömegközlekedést, előtte ritkán, de előfordult, akkor járókerettel közlekedtem. Illetve, ha szerelték a kocsit, akkor egyszer, egyszer felszálltam a villamosra, de egyébként nem. 2016-ban kerültem kerekesszékebe, addig a járókerettel jöttem-mentem, de autóval. A Marczibányi téren – azt szoktuk mondani, nekünk az volt a katonaság, az az öt év, - mert azt tanultuk meg, amit a katonaságnál szoktak...dohányozni, inni meg nőzni. De különösebben nem jártunk el sehová, ha meg igen, akkor a Marci környékére.*

Sikerült esetleg családot is alapítani?

- *Igen, sikerült, olyannyira, hogy már el is váltunk.*

Értem. A lakása és a munkahelye akadálymentes?

- *Igen, igen, itthon én csináltattam meg ugye, a munkahelyen meg szerencsés vagyok, mert új épületben vagyunk és ott már minden akadálymentes.*

Kicsit visszatérnék a családi állapotára? Jelenleg is egyedülálló? Gyermek van-e?

- *Igen, egyedülálló vagyok, van egy hatéves fiam, szokás szerint az anyjával él.*

Ön saját ingatlanban lakik?

- *Igen, saját házban, kertes házban.*

Legmagasabb iskolai végzettsége?

- *Érettségi, és azzal együtt kaptam a szakmai végzettséget is. És azóta is a végzettségem szerinti munkakörben vagyok.*

Van-e bármilyen akadály a annak, hogy önállóan eljárjon szórakozni, sportolni vagy bárhova, ahova szeretne?

- *Nehezen, de kivitelezhető. Tulajdonképpen tanulok is és sportolok is, - karatézok- de mindenütt segítségre van szükség, mert pontosan a közlekedés az, ami nehézkesen megy, a járdaszegélyek, meg miegyebek miatt. Például a süllyesztett járdaszegély alig-alig létezik Magyarországon, illetve Budapesten, szóval ezek mind olyanok, hogy, például, ahova sportolni járok, az egy iskola, ami fogyatékkal élőket is oktat, és mégis a környezete teljesen teli van akadályokkal. Mondjuk még az épület akadálymentes, nagyjából, mert küszöbök ott is vannak, de azok még legyőzhetőek, de körülötte a járda magas, nagy járdaszegélyes. Meg például a zebrák, mert ott nagyjából alig lehet átjutni, mert hiába nem nagy a távolság, át lehetne tekerni, de biztosan van 3-4 repedés, 4-5 macskakő, vagy kihorpadás, 3 kátyú, tehát...*

Érte-e valami sérelem, atrocitás a közlekedés során?

- *Azt hiszem, hogy ebből a szempontból szerencsésnek mondhatom magam, mert inkább segítségeket kapok az emberektől. Olyan előfordult egyszer, hogy villamossal mentem, járókerettel, letettem a járókeretet a villamosról, éppen készültem volna leszállni, a villamosvezető becsukta az ajtót és elindult. A járókeret meg lent volt a járdaszíjeden, igen. És akkor a lent lévő és a körülöttem álló utasok verték az ajtót és szóltak a vezetőnek és akkor megállt, úgy 3 méter múlva, és akkor valaki odahozta a járókeretet és le tudtam szállni.*

Vidéken és külföldön is megfordult már?

- *Igen, külföldön is és vidéken is jártam, autóval, külföldön repülővel is.*

Van-e valami ötlete, javaslata, hogyan lehetne akadálymentesebbé tenni a közlekedést és kinek a dolga ez?

- *Hát az akadálymentesítés szempontjából énnekem nagyon végletes ötleteim vannak, meg kell, hogy mondjam. Én például okáért bevezetném azt, hogy csak az kaphatna építész diplomát, aki előtte bizonyíthatóan 6 hónapot tolószékben töltött. Pont. És innentől kezdve nincs több gond!*

Innentől kezdve nincs több gond, mert innentől kezdve tudja, hogy miről beszélünk. Mert addig, ameddig vannak szabványok, hogy egy leejtőnek milyennek kell lennie, meg, meg, meg egy járdaszegély csökkentésnek milyennek kell lennie, és szabványok vannak és akkor azt, azt Pista bá megmondja, hogy hogy csinálja Józsi bá, akit a Moszkva téren béreltek föl és vagy megcsinálja, vagy nem, addig nem jutunk sehova. Példának okáért, ha még ezt elmondhatom, nemrégiben...sokat járok Gazdagrétre mostanában, mert ott rokonok laknak, nemrégiben Gazdagréten felújították a járdát. Ahol ezt a rendkívül, mozgássérültek között rendkívül közkedvelt beton térkövet használták a dologhoz, úgy, hogy a gyakorlatilag a leejtőt úgy oldották meg, hogy a térkőből készült egy lépcső. Innentől kezdve hiába van megcsinálva az az úgymond 80 centi széles lejáró, használhatatlan, mert hiszen a térkő úgy van lerakva, tényleg, úgy néz ki, mintha lépcsőként működne. Ez egészen pontosan a Kaptárkő utca sarka, de lejjebb is van.

És mit gondol, milyen formában és kinek a feladata ezekre a hibákra felhívni a döntéshozók figyelmét?

- *Ez összetett dolog, én mindig azt szoktam mondani, hogy az egyénen áll és bukik minden. Tehát addig, ameddig én bemegyek Edinborough-ban a várba, a wishky múzeumba, és teljesen akadálymentes, végig nézem a múzeumot, jó nem teljesen akadálymentesen, elnézést, hazudtam, mert a pincébe nem tudtam lemenni...de a múzeum térben és az eladótérben is szabadon tudtam mozogni, és a bejárat is, magában a várban is teljesen akadálymentes, addig, ameddig ez így működik, az az egyén. Mert hiszen ott én meg is kérdeztem a vezetőt, hogy, hogy ez itt jó meg szép, meg minden, de miért is csinálta így? És azt mondta, hogy azért, mert neki az is fontos, az a mozgássérült is fontos, aki bejön vásárolni. Tehát ha öten jönnek be, az is fontos számára, mert ők is vásárlók. Magyarországon ilyen hozzáállás sem az üzletekben, sem az éttermekben, sem másutt nincs. Vagy bejön, vagy nem jön. Majd bejön más. Én legalábbis ezt tapasztalom. Most legalábbis születésnapomon ez volt a dolog, hogy kerestem egy jó helyet, a legjobb helyen szerettem volna ünnepelni, és nemcsak, hogy nem akadálymentes, hanem még csak nem is, nem is mutatnak szándékot, hogy jó, akkor azon a három lépcsőn segítünk, ami a bejáratnál van. Nagyon sokszor tapasztalom azt is, hogy hülyének néznek...nagyon sokszor, ez egyértelmű...mert ilyen ügyfélszolgálaton dolgozom, nem, nem ügyfélszolgálat, de ügyfelekkel is kapcsolatba kerülök és sokszor érzem, sokszor érzem ezt, és utána meglepődik, mert hogy csak 25 éve vagyok a szakmában, tehát...sok újat nem mond, sokszor tapasztalom ezt, de leginkább az üzleteknél tapasztalom, hogy egyszerűen nem számít, tehát egyszerűen nem, nem...nincs az az a hozzá állás, hogy az az egy ember is kell, az az egy vevő is kell. Lehet, hogy azért, mert mindenütt alkalmazott dolgozik, és az alkalmazottnak nem célja, nem érdeke, hogy nagyobb forgalma legyen, de egyszerűen ezt tapasztalom, hogy sehol nem érdekel ez senkit. Sehol nem érdekel ez senkit.*

Ez ellen mit lehetne tenni?

- *Hát én erre ugyanazt szoktam mondani, amit másra is szoktam mondani, mikor jönnek, hogy ez a gond, meg az a gond, meg amaz a gond, hogy az embereket kéne megváltoztatni. Az embereket kéne megváltoztatni. Én a saját 50 évem alatt, mondhatom így...bár ez egy kicsit túlzás, mert az első 10-15-ben nem nagyon...de a saját 50 évem alatt azt tapasztaltam, hogy még mindig az az 1980-as évekbeli dolog van, ami akkor, mikor mi bekerültünk a Marczibányi térre, és akkor azt mondták, hogy jó, akkor eldugjuk őket, nincsenek és akkor nem kell velük foglalkozni. És ez van még továbbra is. Tehát én azt mondanám, hogy igenis, be kell menni az emberek közé, hétköznapivá tenni a fogyatékos személyeket, tehát hogy hétköznapi legyen az iskolában és ahol lehet legyen, mindenütt, a normál osztályokba betenni, hogy igenis megtanulják a gyerekek, és ha megtanulják a gyerekek, akkor már úgy szocializálódnak, hogy természetes lesz, hogy segíték, természetes lesz, hogy ő nem úgy mozog, mint én, de egyébként ugyanolyan, mint én, jelen kell lenni, hogy minél inkább hozzánk szokjon mindenki, és ez a mi felelősségünk is, a mi felelősségünk is, én azt mondom.*

És milyen módon lehet felkelteni a figyelmét a döntéshozóknak, a társadalom tagjainak?

- *Megmondom őszintén, hogy a felvonulásokat, ilyesmiket inkább provokatívnak tartom, nem tartom helyesnek. Én azt mondom, hogy az egyén meggyőzése az egyéni szinten megy. Tehát ha most kivonulunk az utcára és végig vonulunk az utcán, akkor – már bocsánat a kifejezésért, mert nincs bajom senki mással -, de az kábé olyan lesz, mint a Szivárvány menet. Az inkább negatívumot hoz, mint pozitívumot. Viszont, ha én megismerem X. Y.-t a munkahelyemen vagy Z- t akárhol máshol, és látja, hogy hogy működik, mi működik, tehát ha nem is gyerekkorában, csak negyven évesen, ötven évesen tud szocializálódni, akkor az már egy egyéni győzelem. És azt az*

embert sikerült megváltoztatni. És az az ember másokhoz is úgy fog hozzáállni, az utcán is, a közlekedésben is, satöbbi.

Az érdekvédelemről mi a véleménye?

- Olyan van? Én nem igazán tapasztalom ezt.

J., bocsásson meg, de elfelejtettem megkérdezni, a parkolással kapcsolatban milyen tapasztalatai vannak? Hiszen Ön autót használ.

- Igen, hát itt megint az egyén, ami nem elfogadható, mert ugye példának okáért én ugye sokat járok az Auchanba. Mert, hogy ugye ott vásárolok, mert az nagyjából akadálymentes és ott ahhoz képest, hogy hányan használják, rengeteg akadálymentes, kijelölt parkolóhely van. Értem ez alatt azt, hogy szélesebb, mint a többi. És éppen most, a hétvégén volt az, amikor láttam, hogy jön X., jön a kis autójával, beáll az akadálymentes parkolóhelyre, majd szépen elsétál. Nem azt mondom, mert van másik 8 mellette, tehát nem akadályozott meg benne, hogy én beálljak egy akadálymentes parkolóhelyre, csak ez is nagyon szép kép az egyénről, hogy ha egyszer tilos odaállnia, engedély nélkül, akkor éjjélkor is tilos odaállnia, amikor zárva van az Auchan, meg akkor is tilos odaállnia, ha tele van mindenütt, máshol. Meg akkor is, ha sehol másutt nincs egy mozgássérült se, aki szeretne odaállni. Akkor is tilos odaállnia szerintem. Arról meg nem is beszélve, hogy vannak olyan kijelölt parkolóhelyek, ha már itt tartunk, hogy vannak olyan kijelölt parkolóhelyek, vagyis mozgássérültek számára kijelölt parkolóhelyek, amik attól kijelölt parkolóhelyek, hogy oda vannak rajzolva a piktogramok. Tehát se nem szélesebb, se nem beállható, se nem használható. Például XVII. kerület, Egészség ház utca sarka. Van egy darab kijelölt parkolóhely, ami – hozzáteszem, szélesebb, mint az átlagos parkolóhelyek-, viszont a parkolóhely elejébe, a járdára, ahova föl kéne állni az autó orrával, el van helyezve a tábla, hogy mozgássérültek számára kijelölt parkolóhely. Na most innentől kezdve nem lehet felállni a járdára, mert az autó ugye nem döntheti ki a táblát...vagy, ha így áll be az ember, hogy kilóg, főleg az én viszonylag hosszabb autómmal, a hátulja kilóg az úttestre, és ez a kanyar után mindjárt az első parkolóhely, a kilógó autót még csak nem is látják. Hurrá, teljesítettük, ott van a kijelölt parkolóhely. Ez is olyan, mint ezek a járda akadálymentesítések, hogy nem kéne ehhez nagy dolog, akár, akár régi kifejezéssel élve, a szocializmusból jön, de társadalmi munkában még én is vállalnám, hogy csinálnak valami akadálymentesítést és én teljesen ingyen, bérmentve odamegyek, megnézem, kiprobálom, és megmondom, hogyha jó, és hogyha nem jó, és azt is, hogy miért nem jó. Még csak tiszteletdíjat sem kérek érte. Mondom, én bármikor szívesen, meg sokan mások is...még a napi 10 órás munkám mellett is nagyon szívesen, mert hiszen ezek annyira bagatell dolgok valahol, hogy például ott is ez a sarok, hogy ne 90 fokos legyen a járdaszegély sarka, legyen lekerekítve, ne legyen lezárva, hogy könnyebb legyen beállni, a tábla ne ott legyen, szereljék fel a falra, vagy nem tudom én, tehát ez mind-mind...még csak nem is pluszpénz, csak egy kis odafigyelés lenne.

A napokban beszélgettem egy interjúalanyommal, és ő említette, hogy a házban, ahol lakik, a gondok megkérdezte, hova szerelje fel a kapunyitó gombot, hogy számára is elérhető legyen....

- Igen, igen, erről beszélek, hogy az egyén...nyilván a sorstárs sem – jajj, de nem szeretem ezt a kifejezést, na mindegy-, az a típus, aki csak úgy odamordul, mikor elmegy mellette, megállt, beszélgetett vele, tudta, hogy ő van, tudta, hogy hogy van, esetleg jóban vannak, tehát megindított valamit a fejében. Amit mindenki fejében meg kéne indítani. Én ezen, én is ezen dolgozok, tehát mindenkivel, akivel kapcsolatba kerülök, próbálok nagyon pozitív lenni, próbálok változtatni, próbálok elültetni a fejében a dolgokat.

Elhangzott egy előadáson, hogy bár Budapesten is vannak problémák, de vidéken még keserveesebb a helyzet...

- Igen, mondok egy példát. Van egy ismerős, kerekesszékes házaspár, és az is probléma, hogy a leejtő, amit ők építettek, saját pénzükön a panelház bejáratához, hogy azt ki takarítsa? Mert a takarító nem takarítja, az nem a ház része. Ez is probléma. Tehát ők sikosság mentesítik, ők tartják tisztán, ők havatlanítják, ősszel ők szedik fel a levelet róla, mert mások nem. Szóval vidéken tényleg hatványozott, tényleg borzalom.

(Megszólal a kapucsengője).

J. nagyon szépen megköszönöm a rám fordított idejét! Minden jót kívánok Önnek!

H. M., 49 éves nő

Kedves M.! Nagyon köszönöm, hogy időt szakít rám! Belekezdhetünk? Köszönöm! Hol

született kedves M.?

- Dorogon.

Mióta él mozgáskorlátozott állapotban?

- *1990. januárjától vagyok kerekesszékekben. Egy autóbaleset következtében. Megmondom őszintén, hogy annyira fiatal voltam, hogy annyira nem rendített meg a történet. Nem volt eszméletvesztésem, nem volt vérzés, semmi nem volt. Ez egy gerinc....nagyon nehéz ez nekem, nehéz elmondani ezt egy két lábon járónak, hogy semmi törésem nem volt, ez egy gerincvelői sokk, tehát beütöttem a hátamat a balesetnél és nem tört semmim és nem folyt a vérem, nem vesztettem el az eszméletemet, semmi nem volt, egyszerűen lebénultam csak ott a balesetben, kész, ennyi. Paraplég vagyok deréktól lefelé.*

Amikor ez történt, tanuló volt vagy már dolgozott?

- *Dolgoztam, de én folyamatosan tanultam is, a baleset után is szereztem még vagy négy szakmát. Mindig nagyon mozgékony ember voltam. Tatán jártam középiskolába, utána Gödön dolgoztam, és amikor a baleset megtörtént, Esztergomba költöztem. Nem élek Budapesten, Budapesten dolgozom. Jelen pillanatban az agglomerációban élek, és onnan járok be autóval Budapestre dolgozni. Bár nem tudom, kábé 50 kilométerre lakom, Sárisápon, az még agglomeráció. Szerintem.*

Családban nőtt fel kedves M.?

- *Igen, családban, szüleimmel. Két testvérem van.*

Bölcsődébe, óvodába járt-e?

- *Persze, jártam bölcsibe, óviba és általános iskolába meg középiskolába is, több képzést is elvégeztem, több szakmával rendelkezem.*

Értem, erre a későbbiekben még visszatérünk. Említette, hogy autóval jár. Ez egy speciálisan átalakított autó?

- *Ez egy átalakított autó, automata és van bele téve egy kézi gáz, ennyi van átalakítva benne.*

Tömegközlekedést egyáltalán nem használ?

- *Hát, amennyiben a repülő tömegközlekedésnek számít...egyébként mindenhol autóval megyek.*

Értem. De például, ha leparkol, az problémamentes?

- *Hát...arról ódákat lehet zengeni. A parkolás, az mindig nagyon problémás. Legfőképpen a nagy autók nem férnek el a normál parkolóhelyen és akkor általában a nagyobb, mozgássérült parkolót foglalják el. Hogy én ezt hogy oldom meg? Igazából akkor per pillanat...most már,*

megmondom őszintén, ahogy telik az idő, amióta kerekesszékekben ülök, most már nem vagyok annyira agresszív kismalac, de mikor még fiatalabb voltam, hogy is mondjam csak, igen..nem mondom, hogy agresszív voltam, csak jobban kiálltam a jogaimért, most már elengedem sok esetben, nem konfrontálódok annyit, de fiatalon ebbe beleálltam és nagyon föl vállaltam, bizony akkor megcsináltam azt, hogy beálltam az autó mögé, amelyik beállt a mozgássérült helyre, akkor én szépen keresztbe beálltam mögé, hogy addig onnan ki ne jöjjön, ameddig én el nem intézem a dolgomat, és ebből voltak is konfliktusok. Mondjuk engem nem különösebben érdekel, megráztam a vállamat, aztán válaszoltam az illetőnek és leráztam magamról, hogy nem kellett volna elfoglalni a parkolóhelyemet és akkor én is nyugodtan intézhettem volna a dolgomat, és Önnek sem kellett volna engem megvárni, ez az egyik. A másik, hogy volt, amikor írtam egy cetlit, sőt, volt egy időben, amikor a fiam olyan 8-12 éves volt, csináltunk olyan nyomtatványt, hogyha ráálltál a parkolóhelyemre, vedd át a problémáimat is, és akkor szintén ugyanúgy, hogy elálltam az illetőnek az útját, hogy addig ne tudjon kiállni a parkolóhelyről, ameddig én el nem megyek onnan, és ezt kitettük a szélvédőre, ilyen is volt. Illetve most, éppen egy pár hete volt, hogy Óbudán, ahogy jövünk ki....Mária, nem bánja ha tegeződne?

Hogyne, köszönöm a megtiszteltetést!

- Szóval, hogy amikor jöttem ki, a Lidl-nél szoktam bevásárolni, ahogy jövök ki a városból, a Bécsi úton, a lényeg az, hogy a bejáratnál 4 mozgássérült parkolóhely van, lent a mélygarázsban nincs mozgássérült parkolóhely kijelölve, de fönt igen, de lehet, hogy lent is van, de nem oda szoktam állni. De mindegy, ez nem lényeges, a lényeg az lenne, hogy beállok a mozgássérült parkolóhelyre, és mellettem is egy másik mozgássérült állt, én mindig betolatok a parkolóhelyre, és ott a Dohánybolt miatt, ráállnak a forgalom elől elzárt területre és ha orral állok be, nem lehet kitoltni, nem tudok kifordulni, mondjuk nekem egy nagyobb autóm van, most egy Golf kombim van, viszonylag nagy a fordulási köre az autónak, aki meg mellettem állt, orral állt be, és mind a ketten a felező vonaltól beljebb állt meg, a két autó között volt egy talpalatnyi hely, és még úgy bennem is volt a gondolat, mikor beálltam, kiszálltam, bementem, visszafordultam, megnéztem az autót, mondom, biztos, hogy lesz egy barom, aki oda be fog állni kettőnk közé. És kijöttem és tényleg ott állt. Ilyenkor azért előnti a sz az agyamat, és az volt a szerencséje az illetőnek, hogy nem rendőrt hívtam, hogy a sofőr bent ült, szlovák rendszámú autó volt, nem is kellett mondjuk ahhoz magyarul érteni, hogy felfogja a fiatalember, hogy nagyon nem áll jó helyen, mert odamentem, és olyat odavágtam a motorháztetőre, hogy ... Láttam, hogy fölneéz, láttam, hogy lereagálja, hogy jövök, de meg sem mozdult, tehát nem volt az, hogy kért volna elnézést, kiáll, és a többi, és a többi, nem. Fölnézett a telefonjából, majd visszanézett és nyomkodta tovább...és akkor, mikor odaértem, akkorát ütöttem neki a motorháztetőre, hogy az ürge akkorát ugrott a kocsiban, aztán intettem neki, hogy ki lehet húzni innen a jó büdös fenébe, és akkor látta az indulatot az arcomon és aztán elment. Na, az ilyeneket azért nem hagyom szó nélkül. Ez az egyik. Régebben azért agresszívabb voltam, tehát régebben azért odamentem, és akkor nagyon legorombítottam a fejét. Hát ez abszolút....az, hogy az embernek nincs kint a matrica, nos frissen kezdtem vezetni 91-ben, 91 januárjában vagy februárjában vettem az első autót, akkor még én naiv kitettem a mozgássérült felségjelzést az autóra, na aztán azt hónapokon belül nagyon gyorsan le kellett venni, mert....Nekem 92-ben egy Fiat Unom volt, egy fiatal, 4 éves autóm volt, tehát ment, mint a rakéta, tehát nem is automata, hanem normál váltós autó volt, tehát még ennek gyorsabb volt a reakcióideje, mint az automata váltós, tehát ez egy normál váltós autó volt, robotkuplunggal, tehát úgy mentem vele, mint annak idején, két lábon járó korban, sportosan, dinamikusan, felvéve a forgalom ritmusát, nem volt ezzel semmi probléma és mondom, egy nagyon jó kis autó, én nagyon szerettem azt az autót, és amikor nekiálltak Trabanttal előzni engem, merthogy ki van téve a mozgássérült felségjelzés, és nem bírt kielőzni, mert én még csak a 3.-ban jártam, és van még ott kakaó, és nekiáll kielőzni, mert előtte ne szütyögjön egy mozgássérült, na akkor egy-két ilyen történet után leszedtem a matricát. Rettenetesen intoleránsak az emberek a mai napig. Meglátják elől, a műszerfalra kirakott parkolási engedélyt, menet közben nem nagyon veszik észre, de ha észreveszik, két reakció van, vagy nagyon normálisak, vagy nagyon nem. Ez a két véglelet van.

Még most is jellemző rád ez a határozott érdekérvényesítés, kiállás a jogaidért?

- *Indulat már nincsen bennem, ezek inkább műbalhék, figyelemfelhívó műbalhék, nem odamegyek és kitépem az illető nyelvét, de igen, odacsapok a motorháztetőre, kiállok az igazamért, nemcsak a közlekedés területén, minden területen. Azt látom, hogy ezalatt a 29 év alatt, csúnya leszek, rohadtul nem változott semmi. Rohadtul. Sőt, állítom neked, hogy 29 évvel ezelőtt toleránsabbak voltak az emberek, mint most. Biztos, biztos, hogy megvan ennek is a magyarázata egy pszichológus, egy szociológus...na, nagyjából mi is tudjuk, hogy miért van ez, tehát annyi frusztráció van most az emberekben már, 90-ben, mikor sérültem, éppen a kommunizusból jöttünk ki, tudom, hogy akkor volt a rendszerváltás, akkor volt iszonyú infláció, tudom, hogy a szüleim is, az anyukám fiatalabb volt akkor, mint én most, de látom a különbséget, hogy akkor sokkal, de sokkal nyugodtabbak voltak az anyámék, vagy amilyen nyugodt most én vagyok, vagy a testvéreim. A munka miatt, a politikai helyzet miatt, az emberek gazdasági helyzete miatt, nagyon nagy a nyomás, igen. Nem kell ragozni. És ez kivetítődik a közlekedésre is, hogy annyi paraszt, annyi bunkó, annyi agresszív, annyi frusztrált ember van kint a közlekedésben, hogy én nagyon szerettem autót vezetni, imádtam, az volt a balesetem után az első, hogy vettem egy autót, mert ha nem mozdíthatok, én megőrülök, és most már hovatovább lassan ott vagyok, hogy utálok autóba ülni, mert ha én nem vigyázok, már annyszor összetörhettem volna az autót, ami szinte vadonatúj, alig egy éves, de ezt a szép új autót tavaly óta már annyszor összetörhettem volna, ha én nem figyelek oda, ha én nem vagyok a topon, hogy ...és nem magamat emelem a piadesztálra, mert ezt látom, hogy nem kell itt már rettenthetetlennek lenni, elég csak menni az országúton, és már törhetik is az autót. Meg engem is. Az autó a kisebbik probléma, de én vagyok a nagyobbik. Tavaly, mikor átvettem az autót, komolyan mondom, nekem gyomoridegem volt, hogy be kellett ülnöm, és végül is a párommal ültem le és beszélgettem, és figyelj, most mit tudsz csinálni? Muszáj vagy menni, muszáj vagy csinálni, muszáj vagy dolgozni, a dolgaidat intézni, teljeskörű Casco van az autón, ezért fizetek még plusz néhány ezer forintot minden hónapban, azt mondja, ha törik az autó, akkor törik, te ne sérüljél meg, a többi meg kifizeti a Casco. Jól van, mondom, igazad van. De ez akkor is dühítő.*

Megértem. Amikor Budapestre jössz valahova, akkor a parkolóhelyedtől el kell jutnod az adott helyszínre, az épületbe. Milyen problémákkal, akadályokkal szembesülsz?

- *Hát az aztán katasztrófa. Katasztrófa. Bár most már nagyon sok törekvés van arra, hogy az átkelőhelyeknél, a kereszteződéseknél leengedjék a járdaszegélyt az útnak a szintjére, hát ez vagy sikerül, vagy nem, többnyire nem. És én azért egész jól mozgok, én éveken keresztül vívtam, úgy használok a kerekesszéket, hogy... Mozgólépcsőzni nem mozgólépcsőzők, de az, hogy két keréken felmenjek egy járdaszegélyre, az megoldott, meg ugyanígy lejönni is megoldott, tehát ezek...viszonylag jól közlekedek a kerekesszékekkel, ügyes vagyok. Mondhatni. De az, amikor rögtön emelkedik a...merthogy letörték a járdaszegélyt, de nem engedték le az utca szintjére, kapásból van egy 7-8 centis szintkülönbség, utána kapásból emelkedik, nem tudok fölmenni, mert ha fölteszem a kocsit elejét és fölrántanám a hátulját, azzal a lendülettel vágódok hanyatt. Aztán amikor ki van nyomvájúsodva az országút a zebránál, és át kell mennie az embernek, akkor, hát az a katasztrófa. A fekvőrendőrkőről ne beszéljünk, hogy bemegy az ember egy mélygarázsba, és ahhoz, hogy a mozgássérült parkolóhelyről eljusson a bejáratig, addig keresztül kell mennie egy akkora fekvőrendőrkőre, hogy még az elejét felteszem és átrántom, de olyat üt a széken, hogy van, amelyiket nem tudom megoldani, amelyik annyira magas, annyira meredek, hogy ott nem tudok fölmenni. Akkor megpróbálom kikerülni, inkább kikerülök 4-5 autót, és megyek nagyobb távolságot, mert nem tudok mást tenni. És akkor még üres vagyok, mert amikor bevásárlásból visszafelé jövök és az ölemben a kosár, az megoldhatatlan. Jó, azért a 29 év alatt kialakult, hogy az ember mit, hogy old meg, de ebből a szempontból is rettenetesen le vagyok korlátozva, hogy hova megyek intézni a banki ügyeimet, a postát, a bevásárlást, a patikát, minden ilyesmit. És akkor én egy olyan faluban élek, ami – hát komolyan mondom, én áldom az én ...vagy az itteni polgármestert, mert amikor ideköltöztem, ez volt a szempont, de amikor ideköltöztünk és elkezdtem a faluban közlekedni, rájöttem, hogy itt minden akadálymentes! Úgy van megoldva a járdaszegély, úgy van megoldva a bolt, az önkormányzat, az orvosi rendelő, a patika egyedül nem, de az úgy van megoldva, hogy van kint egy csengő a kapunál, kijönnek és elintézem a dolgomat, minden akadálymentes a faluban, a zöldséges... A múltkor a gyerekeim kérdezte, hogy meddig akarunk élni ebben a faluban, mert ő most már, őneki most már kinyílt a világ, Pécsen*

egyetemista, mondom, hogyha majd veszel valahol egy házat, akkor lehet majd arról szó, hogy időnként elmegyek hozzád, majd, amikor felnősz, most már 26 éves, de mondjuk egy egyetemista, de én innen nem akarok elköltözni a faluból.

Említetted, hogy van egy fiúgyermeked. Férjezett vagy?

- *Hát igen, van egy gyerekem, a gyerekem nem a férjemtől van, mert nem voltam férjnél, hát ez jelen pillanatban mit jelent, melyik kategória, amikor van egy párkapcsolatom, de nem élünk együtt. Visszatérve a gyerekekre, egy saját fiam van, és egy lízingelt lányom. Ez kicsit fura lesz, ő az előző páromnak a gyermeke, amikor mi szétmentünk, akkor ő nem volt hajlandó az apjához hazaköltözni, mert akkor már, mikor mi összekerültünk az apjával, akkor már két éve az apja nevelte, és akkor hozzám költözött a kislány, az ő apjával is úgy voltunk, hogy párkapcsolatban voltunk, de nem éltünk életvitelszerűen egy háztartásban, jöttünk-mentünk a két ház között és a kislány ideköltözött, mert itt végezte nálam a gimnáziumot, azt az öt évet és akkor a gimnázium után itt maradt, aztán így van nekem egy lízingelt lányom. Ő most már dolgozik, ő is elvégezte az egyetemet, és ő most már nem nálam él, de nagyon szoros a kapcsolatunk. Pesten lakik a párjával és ott is dolgozik most már, és ha Pesten járok, akkor találkozunk, napi szintű a kapcsolatunk, telefonon, interneten beszélünk.*

Saját lakásodban laksz?

- *Igen, saját családi házban.*

És mi a legmagasabb iskolai végzettséged?

- *OKJ felsőfokú, növénytermesztő, növényvédő agrokémikus a végzettségem.*

Ezen a területen dolgozol?

- *Nem, aztán...hát, nem is tudom behatárolni, hogy mit csinállok, ez kereskedelem és marketing, marketinget tanultam is, és ebbe beletartozik nagyon erősen szociális munka is a jelenlegi munkámba. A szociális munkáért fizetést nem kapok, azt jószolgálati nagykövetségként csinálom, amiért a pénzemet kapom, vállalkozó vagyok most már 7. éve, kerekesszék értékesítéssel és ezeknek a marketingjével foglalkozom.*

Akkor ez biztosan nem támogatott munkahely.

- *Nem, nem, én rögtön a nyílt munkaerő piacon kezdtem, mindig is ott dolgoztam, és ez a jelenlegi anyagi függetlenséget biztosít számomra.*

Miben szorulsz esetleg segítségre a mindennapjaid során?

- *Ablakot nem tudok pucolni és a villanykörtét kicserélni. Ezen kívül mindent megtudok csinálni. Egyedül élek, itthon egyedül vagyok hétfőtől péntekig a két kutyával, a szőrös gyerekeimmel.*

Megakadályozott az állapotodból fakadó mozgáskorlátozottság valamiben téged?

- *Igen, igen, természetesen igen, hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem, de nem is a kerekesszék, de, a kerekesszék is igen, voltak olyanok az ember életében, amikor...én nagyon szerettem kirándulni két lábon járó koromban. És azért ezeket nem tudom most megtenni, egész pontosan van nekem egy mopedem, éveken keresztül a – mert egy pitbullom van, meg egy vizslám, akkor még jó egészségi állapotnak örvendett, - akkor én minden nap mentem velük egy 12 kilométeres kört itt a faluban, ki a Kőbányáig meg vissza, ebből a szempontból ez kielégítette idézőjelbe téve a kirándulási vágyamat, de már mindkettő nagyon meg van öregedve, most már csak napi 20 percre van lekorlátozva a kutya, de ez egy másik történet. A lényeg az lenne, hogy nem a kerekesszék... a kirándulás, meg a hegymászás, meg ilyesmi, az a kerekesszéknek a problémája, de ami a nagyobb probléma számomra, az az, hogy az ember inkontinens, ez az egyik, és nem mindenhol van akadálymentes mosdó, mondhatni, hogy nagyon kevés helyen van akadálymentes mosdó, és ezért nagyon-nagyon meg kell gondolni az úti célt, és azt úgy megtervezni, hogy ha*

nem is talállok akadálymentes mosdót, de legalább betudjak menni, mert már vagyok olyan rutinos, hogy ha a kocsimat betudom tenni a WC-be, akkor áttudok ülni kapaszkodó, meg minden nélkül, ez az egyik, de legalább legyen, a másik probléma meg az, hogy a párom is és én is eléggé szeretjük a történelmet, történelmi városokat, óvárosokat, de ezek sajnos nem kerekesszékesek részére vannak kialakítva, tehát azok a bazaltkockák, a macskakövek, a kerekesszékek hánykolódnak rajta, de még ez sem lenne különösképpen probléma, a probléma az, hogy maradt ebből a sérülésből maradt egy fantomfájdalom, ami – ha rázkódik a kerekesszék alattam - , mozog a ruha a bőrömon és beindítja ezt a fájdalmat, és akkor az eszemet vesztem a fájdalomtól, és hát...ez egy idegi fájdalom, és csak a drogok jók rá, de nem fogom drogozni magamat, és akkor meg kell állni, míg ezek a fájdalomrohamok lemennek az emberről, mert ahogy a bazaltkockák közül kijön a fuga, oda beragad a kerék, és én csak arra figyelek, hogy ne ragadjon be, és akkor néhány alkalom után azt mondtam, hogy hagyjuk a fenébe, és ha a családdal mehetnék együtt, akkor azt mondom, hogy menjen mindenki oda, ahova akar, aztán mesélik el, hogy mit láttak, hozzanak fotót, együtt örülök velük, de nekem ez egy kínszenvedés.

J., azt szeretném még megtudni, hogy van-e valami ötleted, javaslatod, hogyan lehetne javítani a közlekedés akadálymentesítésén? És ez kinek a dolga?

- *Hát én azt gondolom, hogy mindenkinek a dolga lenne, minden egyes ...tehát ha mindenki olyan aktív lenne legalább, mint én, akkor nagyon sok emberhez eljutott volna az információ. Én alapítója vagyok az ÖMÉ-nek, a Mozgássérült Emberek Önálló Életvitel Egyesülete, nem tudom, hallottál-e már róla, a Marczibányi tér 3. a székhelye, mi alapítottuk ezt az egyesületet 11 fővel, és nem arra törekedtünk, hogy a taglétszámot növeljük, hanem arra, hogy ez a maréknyi csapat, csak és kizárólag kerekesszékekben élő emberek, hasson az akadálymentesítésre, az esélyegyenlőségi törvényre, úgy hogy abban, hogy megszülessen az esélyegyenlőségi törvény, hogy mi legyen benne, milyen legyen, abban nagyon vastagon benne voltunk, mert egy olyan csapat jött össze akkor, akikkel kilincselünk a minisztériumokban, kilincselünk a ...a.... a MEOSZ, hogy hogy működött, azt hagyjuk, ... Ha belegondolunk, hogy 1981 óta létezik a MEOSZ, létrehozták a megyei szervezetek, 81 óta...hát hol tartunk? Sehol...Most, hogy az Ági a vezető, most talán kicsit elindult a dolog, kicsit keményebben hat oda az Ági, keményebben, mint a Lajos...Szóval azt mondom neked, visszatérve az előzőre, hogy egyéni szinten ...hacsak azt veszem, hogy amikor ideköltöztem a faluba, akkor akadálymentes volt a falu. De! És én nem azért, merthogy én nagyon buzgó akarok lenni, de óhatatlanul is kellett a helyi polgármesterrel találkoznom, egy értelmes polgármesterünk van, és értette a problémát, el kellett vele beszélgetnem, hogy az én életemben milyen problémák vannak. És láttam a készülő inkubátorház látványtervét, ami a helyi kisvállalkozókat segíti, és láttam, hogy kettő darab lépcső mindegyiknél, mert van ott még régebből egy-két ilyen üzlet, abba a képbe illeszkedjen, hogy azt a két lépcsőt nyugodtan ki lehetne iktatni, szebb lenne a környezet is, gyönyörűen, rámpával meg lehetne oldani, ennyi volt a beszélgetésünk, és megépült az inkubátorház és gyönyörűen, rámpával, kényelmes, széles, látványos, nagyon jól néz ki. Tehát ezt egyéni szinten is el lehet kezdeni. Én azt gondolom – és ezen nagyon sok múlik, a személyes kapcsolaton, - mert amennyit mi kilincselünk annak idején mindenhol, ...emlékszem, a fővárosi közlekedésmérnököknek volt egy fejtágító fent a Mátrában, tudod, ilyen pénzköltés...na oda meghívtak minket, és hát olyan hülyeségeket hallottunk ott a mérnököktől, hogy sírni tudtunk volna. Mikor elkezdtek ecsetelni a légpárnás kerekesszéket, hát ember, hol élsz???? Hogy ne kelljen akadálymentesíteni, legyen légpárnás a kerekesszék, mondom, könyörgöm, és akkor már megint a mi problémánk, mi vagyunk a probléma, bennünk van a probléma, oldjuk meg. Már a gondolkodás iránya sem megfelelő enyhén szólva.*

Bízom benne, hogy tényleg elindul egy pozitív változás, és a beszélgetésünkkel befolyásolhatjuk ezt az irányt. Nagyon köszönöm, hogy segítettél a munkában!

H. T., 47 éves férfi

Kedves T. ! Nagyon köszönöm, hogy rendelkezésemre állsz és segíted a munkámat! Kezdjünk is neki, rendben? Köszönöm!

Mikor és hol születél?

- 1976. február 28. Budapesten.

Mióta áll fent a mozgáskorlátozott állapotod?

- Születésem óta. Szülés, születés közben a nyakamra tekeredett a köldökszinór, Little-kór, ICP a diagnózisom.

Ez egyből nyilvánvalóvá vált a szülés után?

- *Nem, ez egy érdekes dolog...Anyai nagynéném látta úgy – egy egyszerű szövőnő -, hogy valami nem stimmel velem. A védőnő és a gyerekorvos bagetellizálta, rémeket lát az anyuka, azt mondták. Aztán 3 éves koromban elkerültem Vizkelety professzorhoz a Karolina útra, és aztán jött egy műtét, a lágyéknál vágták át az ínakat, annak ellenére, hogy édesanyámmal abban maradtak, hogy az Achillest csinálják meg. De prof. azt mondta, a konzílium ezt állapította meg. Nem lehetett ellentmondani. Így megvolt az Achilles és később a térd alatt is a térdhajlító izmomat is átvágták. Gyakorlatilag folyamatosan tudtam járni, csak a műtétek után nem tudtam, újra kellett tanulni. Nem tiltotta a segédeszköz használatot a professzor. Még a templomban bot nélkül álltam az esküvőmön, fél év múlva már kellett a bot, egyensúlyom nem volt már az igazi. Pedig gyerekkoromban pingpongoztam is, egyik kezem az asztalon, a másikkal ütöttem.*

Családban senkinél, szerencsére ez nem genetikai dolog.

- *Normál óvodába jártam, Kőbányán, mert akkor odakerültem, a II. kerületben születtem, de átmenetileg ott laktunk, ott kezdtem a Kada utcában az iskolát, normál iskola. Nem szorultam segítségre, egészen egyetemig, tudtam jönni-menni a lépcsőn, korlátba vagy falba kapaszkodva. Úgy tudtam létezni, mintha nem lettem volna mozgássérült. Korlát nélkül biztos, hogy nem ment volna. A Műszaki Egyetemen nem mentem el a saját diploma osztómra, mert az aulában úgy volt felállítva az emelvénynél a lépcső, hogy középre, és nem volt korlát. Én ezt a megnyitókör észrevettem, hogy bizony, én itt nem fogok tudni, ha el is végzem, 5 év múlva felmenni, néztem, van ott 13 pohár, az – ha csak 2-3 percet beszélnek, nem tudom végig állni. Nem tudtam már 19 éves koromban sem segédeszköz nélkül ennyi időt végig állni. Az általános iskolába úgy kerültem, hogy az óvodába – vállalati óvoda volt, protekcióval kerültem oda, mert a szüleim nem ott dolgoztak, és amikor jött az iskolaigazgató, hogy megnézzé, kik kerülnek át az iskolába, csak engem nézett meg alaposan, külön behívtak. És akkor látta, hogy tudok jönni-menni, értelmes vagyok. Akkoriban ez azért volt nagyon érdekes, mert például egy ismerősömet nem vették fel a normál iskolába, csak szegregáltba tudott menni, értelmi fogyatékosok közé, és ott neki vége is lett. Még estin nagy nehezen megkezdte a középiskolát, aztán feladta. Ugye ott nem tanultak annyit és olyan mélységben, ami elég lett*

volna egy gimnáziumba és onnan akár tovább is. Hiába végezte el a 8 évet, az csak hatnak felelt meg. Utána csinálta még estin a 7-8.-at, és aztán korából adódóan estin kezdte meg a gimit is és utána ki is hullott. Pedig simán leérettségizhetett volna, és csinálhatott volna valami normális történetet, de aztán jött a klasszikus történet, berakták a Marczibányi térre, és lett belőle szövőnő. Nekem szerencsém volt, a szüleim nagyon pozitívan álltak hozzá. De például É., neki a MEX nagyon védett volt, ő úgy érezte, hogy nem állta volna meg a helyét a másikkban. Petőbe jártam nyaranta mozgásfejlesztésre.

- *A Kada utca után a 4. osztályt már a II. kerületben kezdtem, a Bányai J. Ált. Iskolában, nagyon jó tanuló voltam, pályaválasztáskor is azt mondták, hogy menjen gimibe. Igazán nem kaptam segítséget a pályaválasztásnál, nem volt készség v kompetenciafelmérés, és én elmondtam, hogy az építőkarra jelentkeztem, mert építésznek nem volt elég jó a rajz készségem, van 6 éves fiam, neki is szoktam rajzolgatni. Az építőkar – ahogy később kiderült – nagyon kemény fizikai igénybevételel jár, autópályaépítés, földmérés...akkor én ezt nem mértem fel! A pályaalakmassági orvosin tudomásul kellett volna vennem, hogy nem vagyok alkalmas, 17 évesen tudod, mondhattak bármit, ide nekem az oroszánt. Végül az orvos kitalálta, hogy tervező munkára alkalmas. Az egyetemen ezt nem vették figyelembe, ott már megszenvedtem a 3 hetes geodéziamérő táborot, nekem ott ki kellett volna hullanom, de tavaly előtt, 46 évesen jöttem rá, hogy mást kellett volna csinálni. 18 évig köztisztviselőként nagyon szép karriert futottam be, 2006 környékén el kellett volna jönnöm, mert sokat kellett jönni-menni, mert rosszul mértem fel az erőmet, a határait, folyamatosan kötéláncot jártam.*

Kimaradtál valamiből az iskolás éveid alatt az állapotod miatt?

- *Tulajdonképpen szinte semmiből nem maradtam ki, elengedtek a szüleim nagy nehezen, mert féltettek, nehogy valami bajom legyen. Én most érzem igazán, hogy mozgássérült vagyok, vagy lettem...de hát tény, hogy idén június közepén a saját lakásomban zokniban megcsúsztam a parkettán, nem tudtam felfogni az esést, és combnyaktörésem lett. Azt hittem, csak zúzódás, mert lábra tudtam állni. Aztán jött anyukám, látta, hogy itt azért mentőt kell hívni, 3-an nézték, hogy egy bottal – mert 2011-12-től egy bottal közlekedtem, hogy szállok be....Szerencsére nem mozdult el, de meg kellett műteni. 7 hétig nem állhattam rá, 3 hét rehabilitáció Budakeszin, gondban voltak velem, az orvos és a gyógytornász sem tudott mit kezdeni velem, meg kéne próbálni mankózni, de nem tudok, mert nem jó az egyensúlyom. Lépcsőn hogy tudok menni? Egy bot, és a korlát...és akkor mondták, hogy ami 40 év alatt kialakult, azon nem kell változtatni, de ne legyen kerekesszékek, ne kényelmesedjek el, stb. Rolátort írták fel nekem, de a gond, hogy 7,5 kg a legkönnyebb...na, azt felemelni? Abban a pillanatban, hogy lefelé menet lepakolom az eszközt, elborulok....Ha van nálam bármi súly, pld. 1,5 literes ásványvíz, akkor már nem tudok lejönni sehonnan. Mechanikus összecsuksukható járókeret a kompromisszum. MEOSZ szállítószolgálatra jön értem, 9-re bevisznek, 3-kor hazavisznek. 2017. november 1-e óta napi szinten csak így tudok munkába járni. A baleset óta van az, hogy hazafelé is ők hoznak. Korábban reggel bevittek, délután tömegközlekedéssel hazajöttem, nem volt gond. Mert ugye ez nem ingyenes, költséget akartam spórolni. De most már nem merem bevállalni, hogy egyedül, tömegközlekedéssel, mert a járókeret nehézkes, lassú vagyok. Kerekesszéket nem használok, mert a munkahelyem nem akadálymentes, lépcsők vannak, keskeny a lift, a körfolyósós épületben keskeny az ajtó is, be sem férnek. Korábban volt egy akadálymentesítési projekt, ennek kapcsán kerültem oda, és jött egy kerekesszékes hölgy vidékről, augusztus volt, így az udvaron tartottuk a megbeszélést, mert másképpen nem lehetett...*

Tudsz önállóan közlekedni?

- *Járókerettel kis távolságokra el tudok menni, hogy alacsonypadlós járművel akadálymentes helyre elmegyek, pld. múlt héten a MEOSZ kitett a Margit körúton, elintéztem a dolgomat, átbattyogtam a zebrán, aztán villamos, a legutolsó ajtónál szálltam fel, mert az volt közel az átszállásomhoz, a 22-es buszhoz, az is alacsonypadlós, ott szinte rögtön átszálltam, Budagyöngyéhez anyukám lejött és hazavitt. Ma onnan taxival mentem, mert anyunak elfoglaltsága volt. Kinyitottam a csomagtartót, összecsuksukta a járókeretet és megkapaszkodva a hátsó ajtóba, be tudtam ülni. A taxirendelésnél mindig jelzem, hogy eszközöm is van. Gyalog anyuval tudok menni, belekarolok, viszonylag jó tempóban tudok menni. A bal térdem folyamatosan fáj, így nem tudok annyira gyorsan menni, mint anyu.*

Középisikolás éveidben eljártál a kortársaidal?

- *Én már 19-20 évesen sem szerettem eljárni novembertől kezdve a lakásból. Azon szorongtam, hogy ne essen a hó szilveszterkor, mert óriási buli volt ez ugye, hát képzeld, egyszer, a műszaki egyetemről legyalogoltam a Moszkva térig de másnap nem tudtam felkelni az ágyból...elgémberedtek az izmaim. A fáradtságtól nagyot estem másnap reggel, a terhelhetőségem csökken mértékű volt mindig. A közlekedési képességek szerinti 7 pontos rendszerben mindig megkaptam a 7 pontot.*

Mi a családi állapotod jelenleg? Elváltál, ha jól emlékszem.

- *Igen, elvált vagyok. Megnősültem, és sajnos négy év után, nem mozgássérült feleségem kitalálta, hogy visszaköltözik az édesanyjához Esztergomba. Egy gyönyörű gyerekünk van, de neki egy gyerek egy 49 nm-es, saját lakás és a gyerek nagy gondot okozott. Én kettő évig otthon voltam, és segitettem. Én nem voltam gyesen, hanem később lerokkantosítottam magam, a lehető legrosszabbkor....Azt gondoltam, hogy 1 évig otthon leszek a gyerekkel, az asszony volt gyesen, nem vettem el a lehetőséget....a XI. kerületben, a Bornemissza téren laktunk. Azért kerültünk oda, mert ott volt a választott orvos a Szt. Imre Kórházba, bár utána nem jött be a kórházba. A feleségem depressziós lett a szülés után, fél éves volt a fiam, összeomlott az életvezetésünk. Ő mindent hárít...ő ragaszkodott hozzá, hogy el is váljunk, viszi a gyereket, mindezt telefonon jelentette be....Mindegy, ez egy másik történet. Nem voltam elég körültekintő.*

Sikerült azóta társat találnod?

- *Nem, nem, nincs társam, hiába próbálkoztam interneten, de nem vagyok egyedül, mert itt van anyukám, ha ő nem lenne, akkor én még mindig a János Kórházban lennék, nagyon kiszolgáltatott állapotot nem kívánok senkinek. Anyukámnál vagyok, a lakásom ott van üresen, mert nincs segítségem, nem vagyok ott biztonságban egyedül. Segítségre lenne szükségem...bevásárolni...személyi segítő, házi gondozás, segítségnyújtás...A II. kerületben azt mondták, nem vagyunk rá jogosultak, azt mondták...heti kétszer 1,5 órában kellene segítség, de azt mondták, hogy nincs rá kapacitás, ne haragudjunk...vásárlás, takarítás, ebben kellene segítség. A takarításra már találtunk egy aranyos hölgyet*

Mi a legmagasabb iskolai végzettséged?

- *A legmagasabb végzettségem egyetemi, mérnök vagyok.*

A végzettségednek megfelelő munkahelyen dolgozol?

- *2014-ig a Főpolgármesteri Hivatalban dolgoztam, forgalomtechnikai előadóként dolgoztam, közlekedés építő mérnöki diplomával lehetett ezt ellátni, mert most sima admin vagyok, így nem a végzettségem szerinti munkakörben vagyok. Pici köze van azért hozzá, tulajdonképpen én egy akadálymentesítési projekt kapcsán kerültem a Szeretetszolgálathoz, egy hat hónapos projekt volt. Nem elsősorban fizikai, építési akadálymentesítésre kell gondolni, hanem inkább úgymond érzékenyítés, tehát az adott intézménynek dolgozó személyzetnek az érzékenyítése a fogyatékkal élők segítségével. Erre a projektre kerültem oda. Ugyanis van nekem egy másik diplomám is, később végeztem el azt már mérnökként, rehabilitációs környezettervező szakmérnök szakát. Nem vagyok építész, nem dolgozom a rehab mérnöki területen, de ezzel tudtam labdába rúgni itt a Szeretetszolgálatnál. Aztán megkedveltük egymást, én is a Szeretetszolgálatot, ők is engem. Ez a Baptista Szeretetszolgálat. Mivel megváltozott munkaképességűként dolgozom, rokkantsági ellátás mellett dolgozom, és ugye maximálva van, hogy mennyi lehet a havi bruttó bérplafon. Én 6 órában, részmunkaidőben dolgozom és az akkori, mikor odakerültem, bruttó 112000 Ft-tal voltam felvéve, mint megváltozott munkaképességű. Az általános gyakorlat az ez, mert azért az érdekes, hogy most, egy két-három héttel ezelőtt hívott egy ismerősöm és próbált elcsábítani az Egalitás Alapítványhoz, elmondta a paramétereit, hogy oda 4 órában keresnek embert és értelemszerűen a fizetés is kevesebb lenne. Sokat beszélgetek a MEOSZ-os sofőrökkel, és tulajdonképpen 99%-ban, a 8 sofőrből talán egy nem megváltozott munkaképességű.*

A szakmában nincs egyéb lehetőség?

- A mai napig vissza tudnék menni a volt munkahelyemre, a BKK-ba, mert minket a Főpolgármesteriből kiszervezték, és a BKK-ból is kiszervezték a kollégáimat a Közútba, vissza lehetne menni a Budapesti Közútba, mert nagyon jó viszonyban vagyok a mai napig a volt kollégáimmal, az egyik volt kollégám főosztályvezető ott, de hogy mi a mai magyar valóság, nem szeretik a részmunkaidősöket, ezt általánosságban mondom, a lényeg, hogy teljes állásban várnának vissza örömmel, de én vagyok már annyira reális, hogy tudom, nem lennék képes ellátni fizikailag, meg, meg... napi 8-10-11 órát már én képtelen lennék...

Tanácsadói lehetőség esetleg?

- Az Egalitásnál pont ilyen munkakörbe szeretnék, és nagyon elgondolkodtam rajta,a BKKnál illetve a Közútnál...ahhoz nagyon jó hátszél kellene, hogy 4 vagy 6 órában alkalmazzanak. Én nagyon elszártam, amikor rokkantosítottam magam. Mert engem akkor rosszul tájékoztattak, mert ugye akkor jött be ez a törvény és senki nem volt itt tisztában a dolgokkal, maga az az ügyintéző, előadó sem, a Nyufignál, vagy hol....és azt mondták nekem, hogy döntenem kell, rokkantellátás vagy munkaviszony. Én kértem 30 nap gondolkodási időt. És én ugye tudtam, hogy jönni fog a kisfiam, ez 2012 júniusban volt, a kisfiam októberben született, szóval én ugye kértem gondolkodási időt és én hülye 2012 június 30-án közös megegyezéssel eljöttem. Igen, sok mindent lehetett volna máshogy, a Fővárosban is ott maradhattam volna, és lehettem volna ilyen akadálymentesítési tanácsadó, ez az én személyes korlátom...hogyan mondjam? Én nem szeretnék, már elfáradtam, bizonyos tekintetben, nemcsak fizikálisan, hanem úgy, úgy...megtört a lendületem, igen...nem szeretnék visszamenni a mérnöki munkába és néha picit már ...nekem ez a fogyatékos történet is, nekem már minden bajom van tőle, hogy állandóan az ember ezzel legyen, ezzel foglalkozzon, nem. Tehát azért is jó itt a Szeretetszolgálatnál, mert itt teljesen általános adminisztráció van, itt én vagyok T., egy a sok közül, és nem T., a mozgáskorlátozott T. Nem mindegy, hogyan éli meg az ember a mindennapjait.

Értem. Amikor mondtad, hogy milyen végzettséged van, arra gondoltam, hogy te igazán érdemi információkkal tudsz szolgálni, hogyan és miként lehetne a közlekedést akadálymentessé tenni.

- Én mondom egy nagyon jó példát, ami szerintem a lehető legjobb lenne ma Budapesten, a BKV-nak, illetve most már a BKK-nak van egy ilyen, úgynevezett Háztól-házig, taxirendszerben működő szállítószerződés, ahol a viteldíj az nem kilométerenként van, 140 forint mondjuk, hanem Budapesten belül bárholnan bárhová egy vonaljegy, ami jelenleg 350 forint. De konkrétan a vonaljegyet kell odaadni, tehát nem pénzt kell odaadni, hanem egy darab érvényes vonaljegyet. És a lényeg, hogy ezt a szolgáltatást kéne szerintem bővíteni a BKK-nak, 2007- 2008 óta van 5 darab Renault típusú kisbusz, ami ilyen szállítást végez, sajnos a magyar valóság az, hogy eltelt 15 év és nem bővítették ezt a szolgáltatást, és nem növelték a kisbuszok számát, hanem már csak 3 kisbusz van, amelyik dolgozik. A magyarázat az, hogy szinte akadálymentes már minden jármű, csak halkan mondom, nem igaz, elég csak a 61-es villamost mondani például, egyetlen egy akadálymentes szerelvény nincs a vonalon, különösen úgy érdekes, hogy a Pető Intézet a járat vonalán van...igen. Lényeg, hogy ezt a háztól-házig szolgáltatást kellene bővíteni, mert az egy vonaljegy ár, ez érdemi segítség lenne. Van erre példa egyébként Bécsben, illetve Amerikában, New Yorkban, magánemberként tudok róla, hogy egy eurós vagy egy dollárosaz idős, 90 éves bácsi beül a buszba, és egy dollárért az adott területen belül elviszik őt orvoshoz, bevásárolni, stb, stb...és egy jelképes, egy dolláros összeget kell fizetni. Itt az alapprobléma mindig is az, hogy a sofőrnek a munkabérét, na azt, hogyan lehet kitermelni folyamatosan. De lehetne még kisbuszt könyörögni a MOL-tól, számos lehetőség lenne szerintem, hogy följárláson keresztül vagy állami pályázaton keresztül megszerezni a kisbuszt, még az üzemeltetési költséget is meg lehetne szerintem szerezni, vagy ne adj Isten, elektromos kisbuszban kéne gondolkodni, ami környezetbarát, stb. Itt mindig a dolgozónak a bérével vannak probléma, hogy azt a pénzt ki, milyen módon tudja biztosítani. Amerikában ez úgy működik például, hogy szintén nyugdíjasok, 70 körüli, de még aktív, életerős, egészséges nyugdíjasok jönnek és sofőrködnék és segítenek azoknak sofőrként, akik már nem tudnak egyedül autót vezetni. Például az én anyukámnak a nagybátyja, bocsánat, unokabátyja, nem mindegy! Tehát az unokatestvére, ott Amerikában a mai napig, pedig már a 80-at betöltötte, a mai napig sofőrködik így, önkéntesen. Ezen van a hangsúly. Ott, úgy néz ki, van erre ember, megtudják oldani, ott az önkénteskedés érték, pozitív érték. Itt ma, Budapesten, önkénteseket találni arra, hogy kisbuszokat vigyenek és mozgássérülteknek segítsenek....Sok minden változott 98-hoz képest, ugye akkor jött be a Fogyatékosok esélyegyenlőségről szóló 98/6. törvény, és ha bemegyünk egy

új épületbe, tényleg minden pazar....most, hogy a Kormányablakban voltam, láttam, hogy mopeddel jött egy hölgy és intézte a dolgát, és minden rendben volt, mopeddel, tehát ilyen mondjuk a 70-es, 80-as években, de még a 90-es évek elején sem, de most mondok egy negatív példát is, szinte nem akartam elhinni, hogy elektromos mopeddel – láttam, hogy jön a busz - , meg sem néztem, milyen busz, csak kék busz, mondom, rákapcsolok, hogy odaérjek a megállóba, és megállt a busz, korrekt volt és odamentem előre, az ajtóhoz, mondani, hogy szeretnék elmenni ide, csak a Bornemissza térig, 3 megálló és akkor mondja nekem, hogy Uram, bocsánat, de az elektromos mopedeket nem szállítjuk el. Azt hittem, rosszul hallok! És most jön a lényeg, az utána, fél perccel később érkező sima 7-es busz minden további nélkül fölvelt és elszállított. Az előtte egy perccel jövő 114-es járat, amelyik nem BKV busz volt, hanem a BKK egyik alvállalkozójának a busza, az meg nem szállított el. Ugyanarról a mopedről beszélünk. Nos, amíg egy országban a dolgok időzjelben így tudnak működni, addig én semmin nem csodálkozom. De nem voltam mérges, udvarias volt az úr is velem, a sofőr, akkor ott a megállóban mondogatták páran, hogy miért nem írom fel a rendszámot, meg ...Egyet nem értek. Tudomásom szerint az ETIK, tudod, ez az egyetemes tervezés....az Erzsiek, a MEOSZ Budapesti szervezete a fenntartó, megállapodott a BKK-val, és a BKK járművei minden további nélkül viszik az elektromos kerekesszéket, az elektromos mopedet, és mindenkit. Akkor nem értem, hogy hogy lehet az, hogy bejön a képbe egy alvállalkozó és ugyanaz a típusú busz, és azt mondja, hogy ő nem viszi el, miközben ott van a rámpa. Pedig azért van ott a rámpa, meg azért kötelező alacsonypadlós buszt venni, nem értem, tényleg nem értem a problémát. Még nem hallottam olyan balesetről, hogy egy elektromos moped elszabadult és valakinek nekiment és baj lett...A legújabb Cselekvési Tervben, amit kitoltak 2025-ig, ugyanazok vannak, mint az előzőben, tehát érdemben a jogharmonizáció területén nem történt semmi. Ez olyan, mint volt a kommunizmusban, hogy ezek a 3 és 5 éves tervek, hát ezeket sosem fogjuk elérni kategória. Ez azért jó, mert ha valamit nem akarsz megoldani, akkor hozzá létre egy bizottságot és told ki a határidőt, ez egy nagyon nehéz dolog. Amit viszont tudok javasolni, hogy például két kerekesszékes szeretne együtt elmenni, akkor nagyon jó szívvél tudom ajánlani a MEOSZ szállítószerelőjét, 2 darab vadonatúj Fiat busz, és ezekbe 3 db kerekesszék felfér minden további nélkül. Az egyik sofőr elmondta, hogy most tárgyalnak és lesz egy 3. busz is, amelyik 4 db kerekesszéket is el tud vinni egyszerre úgy, hogy előttük van még 3 normál ülés, és még ott van az anyósülés is. Tehát a BKK szolgáltatásával szemben tudom javasolni a MEOSZ-t, mert a BKK évek óta nem tud felvenni új igényt, annyira teli vannak, és ugye nem is bővíti a szolgáltatásukat. A BKV adta le annak idején a feladatot a MEOSZ-nak, az óvodásokat, az iskolásokat is rendszeresen viszik reggel és délután is, szinte új igény csak a holtidőben tud megjelenni, 10 órától délután 3 óráig maximum.

De ezek a szolgáltatások sem teszik lehetővé az önrendelkezést azon a szinten, hogy ha én most szeretnék menni ide vagy oda, akkor azt ezekkel a szolgáltatásokkal megvalósítsam, igaz?

- Igen. Az igényeket előre be kell jelenteni. Van egy agylövéssem, ezt most találok ki, hogy van Budapesten ez a MOL Limo, ilyen közösségi kisautó, meg van ez a Greengo, ez a kettő, ha sikerülne személyautó vagy kisbusz kategóriájú autót találni, amibe be tud kerülni valami csoda folytán a kerekesszék nagyon könnyen, és lenne hozzá egy önkéntes sofőr, mondjuk egy – már nem létező – polgári szolgálatos kiskatona, mert ezt is megszüntették, a polgári szolgálatot, olyan autóval, amibe be tud szállni a kerekesszékes is, akkor ott lenne és elérhető lenne, de szerintem ettől elég messze vagyunk.

Van-e még valami, amit szeretnél elmondani? Ötlet, javaslat?

- Még egy ilyen ötletem van...nagyon, nagyon régen még, a mozgássérültek kaptak benzinjegyet, én akkor még gyerek voltam, ezt csak úgy hallottam, ez a Trabant Hicomat időszak, volt – nem tudom, 40 liternyi benzinjegy – és akkor ment oda a kúthoz és kapott benzint. Én arra viszont emlékszem, hogy mikor olyan tizen-huszonéves voltam, akkor még egy mozgássérült egy évre kapott 24 ezer forintos benzin pénzösszeget. A lényeg, hogy ha a közlekedési támogatási rendszerbe betudna kerülni az, hogy adnak taxisekkel például. Vagy az, hogy a Főtaxival lenne egy megállapodás, hogy aki MÁK-os kártyával rendelkezik, annak lenne mondjuk havi 100 kilométere és akkor 100 forintért vinnék, amíg azt a kilométert el nem használja. Ha ez valahogy betudna épülni a rendszerbe, hogy a taxi ténylegesen olcsóbban tudná vinni az arra rászorultat. De hát itt megint felmerül, hogy ki fizeti a különbözetet.

Kedves T. Még egy utolsó kérdés...Mit gondolsz, kinek a dolga lenne ezekre felhívni a döntéshozók figyelmét és milyen módon?

- *Hát nézd, én a magam részéről úgy vélem, hogy mi elég sokat teszünk, hogy eljusson a hangunk a megfelelő helyekre, de tisztában vagyok azzal, hogy ez nem elég, még többet, jobban kell mondanunk, megmutatnunk a bajokat, a nagyokat és a kicsiket is. Mert néha tényleg, csak egy picit kellene, hogy működjön ez, vagy az...volt az az eset, amit meséltem már az előbb, amikor az udvaron tartottunk megbeszélést, szóval ilyesmik. Nem tudok olyat mondani neked, hogy most ennek a szervezetnek, vagy alapítványnak, vagy embernek kellene ezekkel foglalkoznia, mert ez egy oda-vissza dolog, lényegében mindenkinek tennie kellene, akár úgy is, ahogy most ezt te csinálod, ezzel a dolgozattal, szóval mindenki a maga szintjén kellene, hogy megtegyen mindent, amit csak tud. Azt hiszem, ez így működhet.*

T.! Hálásan köszönöm, hogy megosztottad velem a gondolataidat! Kellemes estét kívánok!

O.-né K. B., 45 éves nő

Kedves B.! Köszönöm, hogy ismeretlenül is vállalta az interjút, belekezdhetünk? Köszönöm!

Elárulná, hogy mikor és hol született?

- *1978. decemberében, Dunaújvárosban.*

Mióta áll fent a mozgáskorlátozott állapot?

- *Koraszülött voltam. Little kóros vagyok.*

Mikor derült ki, hogy valami probléma van a mozgásával?

- *Akkor, amikor elkezdtem volna járni.*

Családban nevelkedett?

- *Igen, három testvérem van, én vagyok a harmadik. Van még egy húgom.*

Családjában, környezetében tud más, fogyatékossgal élő személyről?

- *Csak én vagyok sérült, másnak nincs ilyen problémája.*

A család hogyan tudott megbirkózni az Ön mozgáskorlátozott állapotával?

- *Ebből nem volt soha gond. Mindhárom testvérem versenyszerűen sportolt, nem tekintettek rám sérültként. Intézményekbe is ún. normál intézménybe jártam. Évekkel később szembesültem azzal – mert sok sérült embert megismertem –, hogy milyen hátrányai vannak a túlzott intézményesített formának.*

Járt-e bölcsődébe, óvodába?

- *Bölcsibe nem jártam, de a műtéteim miatt kimaradt az óvis kis csoport is. Középsőbe és nagy csoportba jártam. Az óvoda abban az utcában volt, amelyikben laktunk, Dunaújvárosban. Mindennap elsétáltunk oda reggel anyukámmal vagy testvéremmel, és délután haza.*

Hova és hogyan járt általános iskolába?

- *Általános iskolába ugyanígy, gyalog jártam. Nem jártam speciális iskolába, nem volt egyáltalán akadálymentes a környezet. Óvoda 1 emeletes, iskola 3 szintes volt, lift nem volt, csak rengeteg lépcső de, az osztálytársak segítettek. Felső tagozattól már nem vehettem részt a testnevelés órán, csak a padon ülhettem.*

Ha jól értettem az imént, nem híve a szegregációnak.

- *Igen. Ebben az intézményformában nagyon belenevelődik szerintem a sérültekbe az, hogy őrölkü ügyis gondoskodnak mások, így keveseknek sikerül igazán önálló életet kialakítania.*

Ön szerint a szegregációnak köze van az ilyen irányú gondolkodásmódhoz?

- *Igen. Mert sokan meg se próbálnak gondoskodni magukról, meg gondolkodni azon, hogy mihez kezdenének magukkal.*

Mivel közlekedik a mindennapokban?

- *Autóval, ami csak annyiban speciális, hogy automata váltós.*

Kell-e segítség a közlekedésben?

- *Tériszonyom van. Pl. villamos szigetnél, ahol mellette mennek az autók, akkor ott van tériszonyom. Vagy pl. hogyha lépcsőn kell menni. Ha valaki ott van ilyenkor mellettem, akkor az ad egy stabilitást nekem. Nem azzal van a gond, hogy nem tudok lépcsőzni, hanem azzal a kellemetlen érzéssel, hogy pl. elesek, leesek. Ennek sajnos van valóságalapja is, mert történt már velem ilyen. Általános iskolában – nem direkt, s ahogy a többiek szaladtak – engem lelöktek a lépcső tetejéről, be is tört a fejem. Szerencsére maradandó károsodásom ebből nem lett.*

Botot, egyéb más segédeszközt nem is használ(t)?

- *Próbálkoztam. De az az igazság, hogy az még jobban elbizonytalanít.*

Okozott-e valamilyen akadályt a mozgáskorlátozottság az iskolák elvégzésében.

- *Nem volt ilyen gond. A gimnáziumi jelentkezés előtt érdeklődtünk. Az akkori igazgatóhelyettes azt javasolta, hogy olyasmit tanuljak, ahol ülő munkát tudok végezni, pl. varrónő, ahol szakmát tudok tanulni. De én mondtam, hogy nem, mert még nem igazán tudom igazán, hogy még mit szeretnék kezdeni magammal. S a gimnázium 4 év, s ez alatt az idő alatt megtalálhatom, hogy mit szeretnék.*

És megtalálta?

- *Igen, két szakmai képesítésem van, az egyik szociális asszisztens képzettség, OKJ-s, és számítógépes operátori végzettség, szintén OKJ-s.*

Valamelyik végzettségének megfelelő munkát végez?

- *Igen, ügyvédi irodánk van a férjemmel közösen, ő az ügyvéd, én pedig a titkárnője.*

Érte-e valamilyen sérelem, atrocitás a közlekedés során valaha is?

- *Nem volt ilyen. Olyan előfordult, hogy közlekedtem a tömegközlekedési járműhöz, de nem várt meg. Ezt nem vettem fel. Ilyen másokkal is előfordul.*

Van gyermekük?

- *Nem, nincs.*

Vannak-e a jövőre nézve tervek?

- *Ahogy említettem már, a férjemmel egy ügyvédi irodát működtetünk, elsősorban devizahitel károsultakkal foglalkozunk. Úgy látszik most, hogy ez a terület eléggé kifutóban van már. Folyamatosan gondolkodunk a párommal, hogy a jogi területen belül mivel foglalkozunk. De az eddigi évek alatt nagyon elfáradtunk, s ha ezt a területet abbahagyjuk, így valószínűleg az ügyvédi irodát tekintve tartunk egy hosszabb – kb. 2 éves – pihenőt -, s közben ráerősítünk mindketten a nyelvtudásunkra, s ráállunk nemzetközi ügyfélvonalra.*

Van olyan program, helyszín, ahova nem jut el az akadálymentesítési hiányosságok miatt?

- *Igen, kevés az akadálymentes mozi, színház, egyéb szórakozóhelyek, uszoda.*

Korábban volt-e az életében olyan esemény (pl. baráti találkozó, randevú), amit azért kellett esetleg lemondania, mert a helyszín megközelítése közlekedésileg nehezen volt megoldható?

- *Igazából nem. Számomra csak egy másik ember kell, aki megfogja a kezemet, s akkor le tudok menni bármilyen lépcsőn is. Különösebb problémám nekem sincs a járdaszegélyekkel, de nekem is kényelmesebb, ha rámpaszerűen meg van oldva a járda, vagy ha alacsonyabb a szegély.*

Mit gondol, milyen módszerekkel, hozzáállással lehet a társadalom és a döntéshozók figyelmét felhívni a problémákra?

- *Itt nagyon fontos megjegyezni a személyes érintettséget. A törvényalkotásban, jogszabályalkotásban nagyon kevés az olyan ember, aki az élete során találkozik ilyen problémákkal, mint a közlekedés akadályozottsága. De nem szabadna elfelejteniük, hogy lehet, hogy nem 40 évesen, hanem lehet, hogy 80 évesen fog olyan helyzetbe kerülni (mert mondjuk járókeretet kell használnia vagy kerekesszéket) amikor ez gond. Arra gondolok itt, hogy az emberek sokkal inkább hajlamosabbak tenni, ha személyesen érintettek. Sokan nem tudják elképzelni, hogy ha történik velük egy baleset, akkor megváltozik minden. A közlekedés szempontjából is. Fontos lenne olyan médiakampányt indítani pl. hogy „Ez Te is lehetnél...” Az igazán döntéshelyzetbe lévők érzelmeire kéne hatni véleményem szerint. Mert bárkivel*

(gyerekével, nagymamájával) – aki számára fontos - is történhet olyan helyzet, hogy nem tudja leküzdeni pl. a lépcsőket.

Milyen típusú fellépésre gondolna a reklámkampányt tekintve? Egy erőteljes, kissé agresszívnek nevezhető kampány vagy melyik vonulatot gondolja célravezetőbbnek?

- *Nem feltétlenül agresszívra gondolnék. Nem is tudom milyen jelzõt használhatnék. Talán kicsit ilyen romantikus, érzelgős, ami nem agresszív. Arra gondolok, hogy például az emberek látnak egy ilyen típusú pár perces reklámfilmlet, s utána elgondolkodnak. Példáu. az új metrón közlekedve a látássérülteknek kialakított pontokból álló vezetősáv, rendben, hogy nekik van, s nekik jó, de engem mozgássérültként kifejezetten akadályoz, mert már emiatt el is estem. De ez a pontokból álló vezetősáv lehet, hogy még idősseknek is gondot okoz.*

Tagja valamelyik érdekvédelmi szervezetnek?

- *Már nem. Korábban a Mozcászérültek Budapesti Egyesületének néhány rendezvényén részt vettem, s a MEOSZ-nak voltam hét évig oszlopos tagja, de mostanában a munkám miatt nincs erre kapacitásom.*

Köszönöm szépen az interjút!

K. J., 43 éves nő

Kedves J.! Örülök, hogy vállaltad a felkérést, belekezdhetünk? Köszönöm!

Elmondanád, hogy mikor és hol születted?

- *1969, Budapest.*

Mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

- *Koraszülött vagyok. Cerebral paresises vagyok.*

Van-e más sérült is a családban?

- *Lehet, hogy lesz. Unokahúgomnak koraszülött lett a kistia, de még egyelőre nem lehet tudni mekkora lett a károsodás mértéke.*
- *Családban nevelkedted?*
Persze. Most is a szüleimmel élek.

Jártál-e bölcsödébe, óvodába, általános iskolába?

- *Bölcsödébe nem. Óvodába a Gubacsi útra kihelyezett Pető-módszerrel dolgozó óvodába jártam. Általános (ELTE) és középiskolát (Csepeli Jedlik Ányos) integráltan jártam ki.*

Az intézmények közel voltak az akkori lakóhelyedhez?

- *Nem. Az óvodába busszal vittek minket, hazafelé mindig jött értem valaki. Egyedül csak nagyon sokára tudtam közlekedni. Nagyon későn kaptam elektromos kerekesszéket és bátorságom sem volt ahhoz, hogy egyedül el merjek indulni. Rettenetesen nehezen tájékozódok. Nagyon nem jó a térlátásom, ez valószínűleg a CP-nek tudható be. Felnőtt fejjel szégyenként élem meg.*

Amíg nem volt kerekesszéked, hogyan oldottad meg a közlekedést?

- *A szüleim hoztak és vittek. Semmilyen tömegközlekedési eszközt nem tudtam használni. Akkoriban nem volt semmilyen akadálymentesítés. Iskolás koromban még bottal jártam, rövid távon. Az iskolába nem tudtam volna bottal menni.*

A szocializációs tényezők hogyan alakultak? Randi, barátnőzés, ilyesmik?

- *Az sajnos kimaradt. Nem igazán adta meg az ég.*

Az osztálykirándulásokból is kimaradtál?

- *Sajnos igen. Egyedül negyedikben vittek el magukkal, mert akkor ragaszkodott hozzá az osztályfőnököm.*

Most már tudsz teljesen önállóan közlekedni?

- *Szoktam, de nagyon meg kell tervezni, hiszen csak olyan eszközre tudok felszállni, ami alacsonypadlós. De azt tudni kell, hogy sokkal hosszabb idő alatt jutok el, mint egy átlagember. Viszont a célállomásokat nehéz megközelíteni. Nagyon sok épület nem akadálymentes. Mondjuk pl. egy régi bérház biztosan nem akadálymentes. A közbiztonság sem annyira jó, hogy a kerekesszéket kint hagyjam az utcán.*

Az ELTE bölcsész karán végeztél. Milyen szakon?

- *Bölcsészkaron végeztem, tanár szakon. Nem tudtam elhelyezkedni a végzettségemnek megfelelő munkahelyen. Én eleve fordításra „feküdtem rá.” Anyám nagyon szerette volna a tanári pályát, de nekem nem volt elég önbizalmam ahhoz, hogy tanár legyek. Jelenleg is a fordításból élek. Ha a munkahelyemen szükség van rám, akkor bemegyek.*

El szoktál bárhova menni bárkivel? Például koncertre, színházba?

- *Nagyon szívesen mennék bárhova, s beszélgetnék bárkivel napestig, de nincs kivel, mert a régebbi barátnőim családot alapítottak vagy úgymond bezárkóztak a négy fal közé. Tehát mennék, de nincs kivel.*

S ha lenne kivel, akkor a közlekedés hogyan alakulna?

- *A közlekedés ugyanolyan bonyodalmas lenne, mint most, csak akkor van kivel elmenni, aki pl. vezet. Kerekesszéket be az autóba, elmegyünk, és kész. Nem azért nem megyek, mert nem szeretnék, hanem mert egyedül nem akarok. Ahhoz képest, amennyire korábban nem tudtam közlekedni, ahhoz képest már nagyon ügyes vagyok, használok az úgy nevezett okos eszközeimet például.*

A közlekedés során ért-e téged valaha is valamilyen sérelem, atrocitás, bántás?

- *2006 óta közlekedem már. Ez idő alatt kétszer hagyott ott sofőr a megállóban. Csak egyszerűen ott hagyott. Hiába intettem, ott hagyott. Veszekedés vagy ilyesmi nem volt. De lehet, hogy csak egyszer volt ilyen...Csak pozitívat tudok mondani, akit én megkérek az mind segít.*

S amikor közlekedsz, akkor az épített akadályok (pl. padkák, lépcsők) gyakran nehezítik a közlekedésedet, gyakran találkozol ilyenekkel?

- *Például amikor boltba szeretnék elmenni vagy szolgáltatást igénybe venni, azt nem tudok. Nem tudok bejutni.*
- *„Ezért jár a béna a Plázába.” Nem azért, mert ún. plázacica, hanem mert bejutsz. Igaz, hogy szlalomozni kell a polcok között, de legalább bejutsz. Legtöbbször, ha segítségre van szükségem, akkor vásárlót szoktam megkérni.*

Milyen ötleted, javaslatod van, amivel szerinted jobban elő lehetne segíteni a komplett akadálymentesítést? Nemcsak a fizikai akadályokra gondolok, hanem a társadalmi hozzáállásra is pl.

- *A munkahelyemen, ahol vagyok, gyakran mennek ki kollegák érzékenyíteni, pl. most van egy akadálymentes játszótérek projekt is. Valami elindult ebben a folyamatban. Politikától függetlenül, mindaddig, ameddig stadionokat építenek, s a mozgáskorlátozottak, valamint a babakocsival közlekedő anyukák nem tudják használni a metró, addig nincs miről beszélni. A másik dolog az, hogy ahhoz képest, hogy mekkora a mozgáskorlátozottak száma ma Magyarországon, nincs a döntéshozók között pl. olyan mozgáskorlátozott személy vagy személyek, akik minket képviselnének.*

Hogyan lehetne elérni, hogy legyenek vagy legalább egy ilyen ember legyen, vagy néhány legyen?

- *Ez egy messzire vezető kérdés, pl. az oktatás is felmerül itt, mert kevés a mozgáskorlátozott a felsőoktatásban. Biztos, hogy ez diploma kérdése, nem lehet, hogy a személyiségnek kellene döntőnek lennie? Nem tudom. Igazából fellépés kell ehhez, meg kurázsi. Én sem gondolom azt, hogy onnan kezdődik az ember, hogy van egy diplomája. A sérült embereknel szerintem nagyon az önbizalom építésére kellene fektetni a hangsúlyt. Ahhoz, hogy a sérültség folytán keletkező összes, az életben felmerülő akadályt le lehessen küzdeni, önbizalom kell. Az érdekérvényesítéshez meg főleg. Viszont kinek van a legkevesebb önbizalma: A sérültnak. Nagyon szerencsés karakterű embernek kell lenni ahhoz, hogy valaki sérültként érvényesülni tudjon.*

Tagja vagy bármilyen érdekvédő szervezetnek? Pl. MEOSZ-nak?

- *Nem. Korábban ott dolgoztam.*

(Megszólal a „munkatelefonja”) J., Nagyon köszönöm, hogy segítettél, hagylak dolgozni! Köszönöm az interjút!

H. T., 52 éves férfi

Kedves T.! Megfelelő számodra most az idő az interjú lebonyolításához? Köszönöm! Akkor bele is kezdünk, rendben?

Mikor és hol születted?

- *1970- ben, Budapesten.*

Mikor váltál mozgáskorlátozottá?

- *Körülbelül öt éve.*

Ezt megelőzően teljesen önálló életet tudtál élni minden tekintetben?

- *Igen.*

Mi idézte elő ezt az állapotot?

- *Polineuropatia. Elhaltak az idegek a végtagokban. Ez olyan súlyos, hogy a lábfejemet egyáltalán nem bírtam mozgatni. Térdig szinte teljesen érzéketlen a lábam. Csináltak a neurológián tűszúrásos vizsgálatot és egészen a térdemig megtudták úgy szúrni a lábamat, hogy nem éreztem fájdalmat.*

Ez mind a két lábadra vonatkozik, vagy csak az egyikre?

- *Mind a két lábra. Még a kezemnél van olyan furcsaság, hogy nem tudom az ujjaimat összezárni. A kisujjam az egy ilyen tíz, tizenöt fokban eláll a gyűrűsujjamtól.*

A kezed állapota befolyásol Téged a közlekedésben?

- *Annyira nem. A lábamat kb. két éve amputálták.*

Öt évvel ezelőtt tehát te már kerekesszékre kényszerültél?

- *Nem. Öt éve csak rehabilitációs járadékot kapok. Ez olyan, mintha leszázalékoltak volna.*

Öt éve, amikor ez az érzékkiesés bebizonyosodott, akkor hogyan tudtál közlekedni?

- *Bottal jártam. Később, a bot után már a kerekesszék következett. Három évig nagyjából bottal tudtam közlekedni. Viszont a feleségem nem nagyon engedett el otthonról, mikor kiderült ez az érzékkiesés.*

A családotban volt-e más sérült személy?

- *Nem.*

Családban nevelkedtél?

- *Igen.*

Jártál bölcsődébe, óvodába, általános iskolába, középiskolába? Valamelyik esetleg szegregált intézmény volt?

- *Igen, természetesen, mindegyikbe jártam, és nem, teljesen normális intézmények voltak.*

Mi a legmagasabb iskolai végzettséged?

- *Főiskola.*

Foglalkoztatott vagy?

- *Nem, nem vagyok sajnos.*

Hogyan közlekedsz a hétköznapiakban?

- *Nagyon egyszerű. Csak dialízis idején mozdulok ki a lakásból főleg. Ilyenkor betegszállító visz be és az is hoz haza. Ha esetleg más elfoglaltság lenne, akkor a feleségem szokott kocsival vinni.*

Önállóan nem is hagyod el az otthonodat?

- *Amikor ideköltöttünk Érdre egyszer megpróbáltam. Sajnos a buszon nem működött rámpa és a sofőrnek, illetve egy másik utasnak kellett feltennie a járműre, mint egy csomagot.*

Ez elvette a kedvedet a további próbálkozásoktól?

- *Így van. Pontosan.*

A lakáson belül tudsz önállóan közlekedni?

- *Igen. Amikor megvettük, kifejezetten tetszett, hogy nincsenek küszöbök, illetve ilyen kis 5 cm-es lépcsőfokok vannak. Járdaszegélyek sincsenek. Simán ki tudom vinni a szemetest, ha arról van szó.*

Van motivációd arra, hogy önállóan közlekedjél a lakáson kívül is?

- *Motivációm lenne, de egy részt a feleségem nem engedi, hogy menjek, mert hogy bármi történhet velem. Meg a dialízis miatt van olyan, hogy szinte teljesen ki vagyok ütve.*

Várható valami javulás, vagy inkább egy szinten tartásról van szó?

- *Inkább szinten tartás.*

A feleségeden kívül tud segíteni neked valaki?

- *Igen, a fiunk, az örökbefogadott fiunk. Például, ha megyünk valahová, akkor mondjuk beteszi az autóba a kerekesszéket.*

Te szeretnél dolgozni, ha lenne erre bármilyen módod?

- *Természetesen. De nyilván csak akkor, ha olyan munkát tudnának ajánlani, amit csak kedden és csütörtökön kellene végezni, hiszen a többi napon dialízisen vagyok. Meg ugye az sem egyszerű kérdés, hogy hová. Hiszen a közlekedésnél a MÁV-nál is előre le kell jelenteni, ha mozgássérült személy szeretne utazni. A vonatok is lépcsősök, a peronok is. Nagyban függők a feleségemtől.*

Ezt hogy éled meg? Túlzóak az ő aggodalmai?

- *Nem. Végül is valahol megértem. Hiszen amikor megvolt még mind a két lábam, és bicegve jártam, sokszor előfordult, hogy elestem. A cukorbetegségem is aggodalomra ad okot, hiszen bármikor rosszul lehetek.*

Milyen területen szereztél diplomát?

- *Közgazdász.*

A végzettségednek megfelelő munkában dolgoztál, amíg lehetett?

- *Nem annyira, abban csak két évet. Inkább számítógép programozói, rendszergazdai munkában dolgoztam.*

Mit gondolsz mit lehetne tenni, hogy javuljanak a közlekedési körülmények?

- *Elég szkeptikus vagyok. Itt Érden olyan elenyészően kevesen vagyunk, hogy nem gondolnám, hogy miattunk fogják a buszokat átépíteni akár. Hatékonyabb érdekérvényesítést akkor lehetne elérni, ha többen lennénk.*

Kedves T.! Köszönöm, hogy a segítségemre voltál!

B. P., 45 éves férfi

Köszönöm, hogy segítesz a munkámban! Tudom, hogy kevés az idő, kezdjük is el a munkát, rendben?
Köszönöm. Mikor és hol születettél?

- *1978-ban, Sopronban.*

Jártál bölcsődébe, óvodába, általános és középiskolába? Volt köztük esetleg szegregált intézmény?

- *Hogyne, jártam, jártam. Nem volt, teljesen sima intézmények voltak.*

Mióta vagy mozgáskorlátozott állapotban?

- *1997-ben egyetemre jártam, és ott kezdődtek a tünetek. Zsibbadni kezdtek az ujjbegyeim. Az orvosok azt mondták, hogy valószínűleg vitaminhiányom van. Elkezdtem vitamint szedni, nem igazán változott semmi. Negatív irányban azonban nagyon is, hiszen elkezdtek a lábujjaim is zsibbadni sajnos. Itt már sejtettem, hogy baj van. De halogattam az utánajárást, hiszen fizetős egyetemre jártam és nem akartam halasztani. Ehhez képest november végén már nem bírtam járni. A barátaim tettek fel a vonatra, hogy haza tudjak menni.*

Budapestre jártál egyetemre?

- *Nem. Miskolcra. Tehát haza mentem. Aznap reggel édesanyám is kórházba került. A két húgom volt otthon. Elmentem a szakrendelőbe. Le sem bírtam ülni. Kisterpeszben mentem be az orvoshoz, ott már látták, hogy baj van. A neurológus doktornő nem tudott alaposan megvizsgálni, mert nagyon sok mindent képtelen csinálni. Így első körben a diagnózisom AIDS lett. Ami ugye abban az időben elég ijesztőnek hatott. Amikor mentem további vizsgálatokra már vártak a kórházban.*

A kórházban, mint AIDS-es beteget vártak téged?

- *Igen, ez tartott vagy két hónapig mire kiderült, hogy valójában nem. Ugyanis akkor az országban mindösszesen egy helyen vizsgáldtak ilyen irányba, az pedig a Szent László kórház volt. Innét elsőre pozitív eredményt küldtek vissza. Aztán a leleteket kivitték Bécsbe, hiszen a klinikai tünetek nem stimmeltek. A lényeg igazából, hogy eltelt majdnem másfél hónap. Ez idő alatt voltam AIDS-es, Lyme-kóros, Sclerosis Multiplexes. Februárra kaptam Mri-re időpontot, és így nagy nehezen derült csak ki, hogy Guillain – Barré - szindrómám van. Márciusra már teljesen lebénultam. Újra kellett tanulnom írni, járni.*

Mindeközben kórházban voltál?

- *Nekem nagy szerencsém volt, hiszen édesanyám a balfi szanatóriumban dolgozott. Így meg tudtuk oldani, hogy harminc napos beutalóval mentem. Nagyon jó dolgom volt. Teljes ellátást kaptam.*

Roszzabbodott az állapotod ott?

- *Nem. Amikor bekerültem oda, akkor voltam a legrosszabb állapotban, és tulajdonképpen ott hoztak helyre. Tehát májusra már tudtam két könyökmankóval járni.*

És mennyi idő alatt változott az állapotod mozgáskorlátozott állapotá?

- *Nagyjából egy olyan három hónap. A bordaközi izmok is érintetté váltak. Emiatt egy darabig oxigént is kellett kapnom. Nagyon rossz érzés volt. Akkor fiatalon úgy fogtam fel, hogy majd lesz valahogy. Egyházi gimnáziumba jártam, és addig nem voltam annyira hívó. De ez az egész történet elgondolkodtatott, hogy valamit másképpen kellene csinálnom. És természetesen az is mély nyomot hagyott bennem, hogy édesanyám is egyre rosszabbul lett, majd júniusban sajnos elhunyt.*

Nagyon sajnálom. Említetted korábban, hogy a testvéred is sérült.

- *Két húgom van, akik ikrek. És az ikerpár egyik tagja sérült. De ő mondjuk már születésétől kezdve, Little-kóros és már újszülött korában kivették a 2/3 tüdejét. Tehát édesanyám meghalt, és ugye a kicsikkel kellett valamit kezdeni...*

Bocsáss meg, hogy a szavadba vágok...Az édesapátokra nem számíthattál?

- *A húgaim a féltestvéreim. Az én vérszerinti édesapán szintén elhunyt. A másik apára nem lehet sajnos számítani.*

Semmilyen segítséged nem volt?

- *Nem, sajnos. A dolog akkor még jobban bonyolódott, amikor a húgaim már nem voltak tankötelesek. A speciális iskolából haza kellett hoznom őket. Így a többi sérült gyermekes szülővel, együtt indítottunk egy ilyen fogyatékos napközit. Ez nagyon kezdetleges volt, ott az egészségügyi gyermekotthonban, ahol eleve ilyen gyerkőcök voltak.*

Ez azt jelenti, hogy ti szerveztétek meg és ti is csináltátok?

- *Nem. Egy napközis csoport indult, és felvettek oda külön egy gondozónőt, aki aztán később a feleségem lett. Egy év alatt teljesen rendbe jöttem. De a következő évben megint zsibbadni kezdtek a végtagjaim. Itt egyértelművé vált, hogy valami más lesz a diagnózisom, hiszen ez a betegség nem jöhetett volna elő újra. Ismételten Mri-re kellett mennem, ahol már meszes góccokat mutatott ki a gép. Ezután már úgy jártam két bottal, hogy tudható volt, hogy kerekesszék lesz a vége.*

Több mint 20 évéd volt, hogy felkészülj a mozgáskorlátozott állapotra?

- *Igen. Sokáig ápolóként dolgoztam azon a helyen, ahol nekem is segítettek. Többször előfordult, hogy olyan beteg környezetében voltam, aki ugyanezzel a kórképpel küzdött, mint én. Szóval láthattam, hogy mi vár rám.*

Mikor jöttél Budapestre?

- *2010-ben. Akkor jártam fel injekcióra (AVONEX). Ez egy interferon származék, amit hetente kellett adni.*

És ez segített?

- *Jó volt, de sajnos a betegségem közben progrediált. Magát a szert ugye hetente kellett adni, és így az nem volt megoldás, hogy ingázom Budapest és Sopron között, ezért úgy döntöttem, hogy felköltözöm Budapestre.*

Kivettél egy lakást?

- *A barátaim segítettek ebben. Szeptemberben szóltam nekik, hogy segítség kellene lakáskeresés terén, januárra már volt hol laknom. December közepén állást is találtam. Időközben meglett a szociológia diplomám, de azzal sajnos nem tudtam elhelyezkedni. Viszont ugye van egy pszichiátriai szakápolói végzettségem is és ezzel kaptam az Újpesti Mentálhigiénés Gondozóba állást.*

Akkoriban hol laktál?

- *A kelenföldi munkásszállón.*

Ekkor még tudtál önállóan, segédeszköz nélkül közlekedni?

- *Ekkor még igen, de már húztam a lábam. Nehezen tudtam a villamosra feljutni, hiszen még nem voltak akadálymentesek ezek a járművek. Itt hét évet dolgoztam. Majd másfél évet dolgoztam családon belüli erőszak elleni program kidolgozásában, szakmódszertanában, s ezután lettem rokkantnyugdíjas. Eután kezdődött meg egy nagyobb romlás az állapotomban.*

Akkor hol laktál? Kaptál segítséget valakitől?

- *Ugye 2013-ban ismét megnősültem. És így a nejemhez költöztem a munkásszállóról. És majd innét költöztem el oda, ahol jelenleg is lakom a VIII. kerületbe.*

Mondtad, hogy romlott az állapotod. Ez miben nyilvánult meg?

- *Ekkor már bottal jártam. A lakásban nem volt lift és nehezen tudtam feljutni az első emeletre is. Innét már úgy költöztem el, hogy olyan helyet találjak, ami akadálymentesebb. Közlekedés szempontjából már nehezebb volt a dolog, hiszen annyi programom volt, hogy annyi taxi utat képtelenség lett volna kifizetni. Ekkor döntöttem úgy, hogy nincs mit tenni, bele kell ülnöm a kerekesszékekbe.*

Akkoriban nem használtad a tömegközlekedést?

- *Nem.*

A várost sem hagytad el? Mármint vonattal? Távolsági busszal?

- *Nem. Nem volt rá szükségem. Nem akartam, hogy mindenki nekem segítsen vagy ledegradáljanak. Aztán 2014 - ben elváltam a feleségemtől. Tudom, rövid idő volt ez a házasság.*

Született gyermekeitek?

- *Nem. Mindig mostohagyermekeim voltak.*

Elköltöztél, kerekesszékekbe kerültél, dolgozni tudtál?

- *Kapcsolatba kerültem a NemAdomFel alapítvánnyal. Nagy Gyula szervezett oda be. Először a gospel kórusba jártam, majd felvettek a NemAdomFel Alapítvány munkatársának. Ez időtájtban nyílt meg a kávézó, ahová viszont nagyon jól jött a megváltozott munkaképességű státuszú munkavállalói szerep, ezért az Alapítványnál megszűnt a munkaviszonyom és a Down Alapítványhoz kerültem. Így jelenleg ennél az alapítványnál vagyok négy órás munkaidőben.*

Mióta kerekesszékekben vagy, hogyan közlekedsz? Kell melléd kísérő?

- *Nem kell kísérő. Teljesen önálló vagyok. A Támogatói Szolgálat jár hozzám gyakorlatilag majdnem minden héten segíteni, hiszen a lakásom nem akadálymentes. Főleg a fürdőszoba nem annyira és fürdésnél én nagyon nehezen ülök át a székből a fürdőszékre. Tehát nem árt, ha valaki segít fürödni. Képes vagyok rá önállóan, de így biztonságosabb. A kerekesszékeken ugye van egy jelzőkészülék, be van kötve hozzám a jelzőrendszeres házi segítségadás. Mert egyszer volt olyan, hogy elestem a fürdőszobában, és ugye a szék az ott volt mögöttem, emiatt nem tudtam nagyon mozdulni. Beestem a mosógép és a mosdókagyló közé. A telefonomat alig értem el, egy sms-t tudtam küldeni a segítőknek olyan hajnali kettőkor, hogy mi történt. A Kerepesi úton jelez, ha megnyomom és jön is a segítő. Többször szükségem volt már erre a rendszerre.*

A közlekedés során ért-e valamilyen bántás, atrocitás?

- *Nekem nem volt. Inkább kellemetlen, hogy fiatalember létemre nem tudok biztonságosan megállni a lábamon. A kerekesszék biztonságát ad. Nem szoktam olyan szituációkba belemenni, amik kiéleződhetnek. Persze előfordult már, hogy a buszsofőr morcosabban szállt le, leengedni a rámpát, de ki tudja mi lehetett a valódi baja? Lehet csak nem kapott kávé reggel, nem biztos, hogy az zavarja, hogy én kerekesszékekkel közlekedem. Mindig azt mondom, hogy jelen kell lenni,*

azzal foglalkozni, ami most van. És én jelen vagyok. De mindig van ellenpélda, pl. ahol most lakom ott a karbantartó például megkérdezte, hogy hány cm magara szerelje a csengőt és az ajtónyitót. Hát először néztem olyan értelmesen rá. Nem voltam hozzászokva ehhez, hogy ennyire odafigyelnek. Vagy a tűzgátló ajtók is úgy vannak kialakítva, hogy én is ki tudjam nyitni. És azt ki kell emelnem, hogy mindez a nyolcadik kerület közepén van.

Úgy hallottam, hogy ha távolabbra mész, akkor sem szállsz vonatra, vagy Volán buszra. Ez igaz?

- *Általában visznek, de van, hogy megyek tömegközlekedéssel. Viszont nagyon sok helyen nem akadálymentes a peron. Az InterCityn ugye az az akadálymentesítés, hogy kivesznek két ülést egy normál vagonból. Ez ugye jó, hiszen meg tudok állni valahol, azonban a mosdót nem tudom használni, mivel az nem akadálymentes. Nagyon kellemetlen tud lenni ez egy hosszú út során.*

Van-e valami ötleted, hogy hogyan lehetne tenni az akadálymentesítésért a közlekedésben, a mindennapi életben?

- *Azt gondolom, hogy elsődlegesen fontos azt tisztázni, hogy nem azzal van a baj, hogy valaki kerekesszékekben ül, hanem sokkal inkább azzal, hogy nem próbál meg önállóan élni. Nem tudja mi a bankkártya, mit mire lehet használni. Nem él. Nagyon sokan ezért ki sem mernek menni az utcára, mert nem mutatták meg neki hogyan kell, nem tapasztalta meg. Próbál megfelelni a többségi társadalomnak. És ez nem jó. Például sokan gyorsan fel tudnak jutni a tömegközlekedési eszközre, de vannak, akik nem. Mert mondjuk nem olyan jó a szeme, a térérzékelése stb., és ilyenkor ő úgy érzi, hogy bénázik és áll miatta a busz. Kellemetlen szituációnak éli meg, és ezért inkább nem közlekedik.*

Szerintem fontos lenne, hogy merjünk kint is közlekedni, hiszen ezzel érzékenyítjük a környezetet is. Az embereknek meg kell szokni, hogy van, bizony van ilyen is. Judit barátnőm sokszor mondja, hogy mennyire kipróbálná az egyedülélést, de nem igazán van bátorsága hozzá. Mondtam neki, hogy úgy sem leszek egy hétig itthon, próbálja ki nálam, hogy milyen. Nagyon tetszett neki. Aztán eltelt az idő és a MEREK-ből el kellett jönnie. Így kénytelen volt megtanulni mindent önállóan ellátni. Rengeteget fejlődött. Tapasztalatot gyűjtött. Végre van bankszámlája. A közlekedést is meg tudja oldani.

Kedves P.! Nagyon köszönöm, hogy ismeretlenül is vállaltad az interjút! Köszönöm a rám fordított idődet!

D. I., 30 éves nő

Szia D.! Nagyon örülök, hogy látlak! Köszönöm, hogy elfogadtad a felkérésemet! Nekikezdhettünk? Köszönöm!

Elmondanád, mikor és hol születél?

- *Budapesten születtem, 1992-ben, most leszek 30 éves!*

Mikor kezdődött a mozgáskorlátozott állapotod?

- *Már születésemkor látta az orvos, hogy valami nincs rendben, nagyon puhák a koponyacsontjaim, ahogy az orvos hozzányúlt, benyomódott. Akkor diagnosztizálták az üvegcsontútságot. Anyukámnak ez nagyon nehéz volt, 25 éves volt, és igaz, hogy ápolónőként dolgozott és hallott már ilyesmiről, de ez csak egy óra volt a tanulmányai során. Semmit nem tudott arról, mit kell és hogyan kell velem tenni, csak azt, hogy nagyon óvatosan nyúlhat hozzám. Apukám korán elhagyott bennünket, és a nagymamámmal hármasan éltünk.*

Tudsz másról is a családban, akinek volt hasonló problémája?

- *Nem, nem.*

Bölcsődébe, óvodába jártál-e?

- *Nem, mert anyukámék nagyon féltettek, hogy hát ugye a gyerekek nem figyelnek egymásra nagyon, játszanak... és akkor könnyen megsérülök. Legalább 70 törésem volt életem során, tudod? Ezért is, meg azért is, mert nagyon-nagyon sokat voltam kórházba, úgy döntöttek, hogy a nagyit tanítgat otthon. Ez olyan jól sikerült, hogy az általános iskolát nem első, hanem második osztályban kezdtem, már tudtam írni-olvasni, meg számolni is.*

Hova jártál általános iskolába?

- *A Mexikói útra.*

Hogy tudtatok közlekedni?

- *Hát...amikor kisebb voltam, akkor vittek ölben, meg karban, a legjobban azt szerettem, mikor a hátán vitt az anyu! A legrosszabb meg az volt, amikor babakocsiban toltak, ez volt úgy 7 éves, talán 8 éves koromig. 3-dikos voltam, amikor lett kerekesszékem. Az általános iskolában egészen 7-dikes koromig bentlakó voltam.*

Hogyhogy? Azt mondtad, Budapesten éltetek.

- *Igen, de olyan messze volt az albérletünktől az iskola és akkor még nem voltak akadálymentes járművek, hogy nem tudtak minden nap bevenni, hazahozni. Hétféteken hazajártam, ha jó idő volt, akkor hazatoltak, ha rossz, akkor maradt a taxi. 7. -es koromban állították be az első akadálymentes trolikat, és akkortól már én is bejárós lettem, önállóan közlekedtem.*

Édesanyád nem aggódott?

- *Megtanultam egyedül közlekedni a városban, mert anyukám úgy volt vele, ha már van ilyen lehetőség, minél előbb tanulom meg, hogyan közlekedem kerekesszékkal, annál önállóbb leszek. Addigra már a suliban voltam, rájött arra, hogy hétköznap egyedül vagyok, és mindent megoldottam, ott már az évek alatt rájött arra, mik a határait, és tudta, hogy tudok közlekedni egyedül. A suliban tanították a kétkerekezést, így biztonságba tudhatott. Akkor már önálló lettem, így bejárós voltam ballagásomig. És az hasonló volt az a 70-es troli, mint ami most van, hogy lenyitották a rámpát és akkor úgy a Király utcánál le tudtam szállni, az úgy jó volt, és aztán ilyen gépjármű szerzési támogatással tudtunk autót venni, egy Suzuki Swiftet, és akkor úgy már sokkal könnyebb volt az élet, mert jobban tudtunk jönni-menni.*

Középiszkolába hova jártál?

- *Hát az hosszú történet...az úgy volt, hogy.. A Neumann János és a Mező Ferenc, ez mond valamit? Az is ilyen integrált, mint a Marci, és oda jártam egy évig, ööö de nagyon nem szerettem, nem éreztem ott jól magam, nem tudom, miért, nem is volt egy erős iskola egyébként, meg úgy nem is találtam a helyemet ott, és kiiratkoztam egy idő után, egy évet voltam csak, és utána a Madách Imre Gimibe jelentkeztem, és oda fel is vettek, de! Nem volt akadálymentes a gim, nem volt lift, és azt mondták, hogy építenek miattam liftet, és hogyha fél évet várok, akkor fél évig legyek magántanuló, és akkor utána be tudok járni. És ez így is lett volna, csak egyébként nagyon erős volt, a Madách Gim, az brutál volt, a Neumann János meg azért annyira nem, és túl nagy volt a szakadék, és nem, egyrészt nem is tudtam behozni annyira, másrészt akkoriban kellett egy műtétet csinálni, és így meg is szakadt így az egész tanulmányom, egy ilyen 90 fokos görbület volt a combcsontomban, és azt mondta az orvos, az ortopédus, aki elvileg ennek a betegségnek a specialistája, hogy muszáj megműteni, mert egy idő után el fog törni, hogyha nem műtjük meg és azt mondta, hogy úgy 3-6 hónapos fekvésre számítsak. Ebből két éves fekvés lett. 16-tól 18-ig. És akkor volt egy ilyen....én addig úgy éreztem, hogy én normálisan fejlődök, minden rendben van, jól éreztem magam a suliban, max ilyen kis kamaszkori önbizalom hiányaim voltak, hogy melyik fiúnak tetszem, meg kivel barátkozzak, meg ilyen dolgaim voltak, de a műtét után, ott már azért átértékelődtek a dolgok,nem úgy gyógyult a csont, nem akart összeforrni, el is szúrta a doki, műhiba is volt a dologban, de ...úgy mentem be, hogy be tudtam még hajlítani a lábamat, és úgy jöttem ki, hogy már soha többet nem tudtam behajlítani. Mert kimerevítette a térdemet és azóta SE tudom behajlítani, pluszba még eltörött másik helyen is, mert rosszul rögzítette, szóval...katasztrófa volt az egész, és akkor ööö a fekvé...azáltal, hogy lassan gyógyult a csont, kialakultak a szövődmények, legyengült a hátizom a rengeteg fekvéstől, minden izom gyakorlatilag legyengült, immunrendszerem szintén, és utána már jött, hozta magával a pánikrohamot is, meg a hipochondriát is, ez a kettő volt, ami kialakult nekem akkoriban. Amiatt, hogy fekvő voltam, és már nem tudtam mit kezdeni magammal, ... és aztán végül meggyógyultam, tehát felépültem és 18 évesen beiratkoztam a Marcira, megismertem a B.-t, meg a bandát..igen, igen, és akkor ott, onnantól kezdve már sínre került jobban az élet. Hála Istennek.*

Említetted, hogy „bandázttatok”. Gondolom, ez azt is jelenti, hogy eljáratok ide-oda? Hogyan közlekedtetek akkoriban?

- *Mindenhogyan! Akkor már voltak Combino villamosok, alacsonypadlós buszok, éjszakai alacsonypadlós járatok is, szóval tényleg kinyílt a világ számomra is. Mindenhova eljutottunk, igaz, volt, hogy nagyon sok nehézség árán, de akkor is. Csodaszép időszak volt. Aztán B.-vel érettségi után elköltöztünk albérletbe, megkezdtük a közös, önálló életünket.*

Úgy érzem, a középiskolai éveid alatt nem sok mindenből maradtál ki, igaz? Az általános iskolában is így volt?

- *Nem, mert ott ránk szabott volt minden, kirándulások, színházlátogatás, ballagás, nem volt hiányérzetem. Ha valamiből kimaradtam, az csak a kórház miatt volt, ha törtem, tudod.*

Ott tartottunk, hogy B.-vel közös életet kezdtetek. Mindketten kerekesszékekben éltek a mindennapjaitokat. Mekkora nehézséget okozott ez számotokra?

- *Elfelejtettem mondani még a középiskolai évekhez, hogy akkor, egy ösztöndíjjal kikerültem fél évre Dániába. Akkor voltam 19 éves, kieresztették a világba a gyereket, akkor azért anyu is lerágta a körmét, hogy mit fogok csinálni, de ott is minden rendben volt. Bár azért, amikor a dánokkal Spanyolországba utaztunk, beakadt a kerekem a macskakövesen, kiestem és eltörtem a lábamat és ott a hegyen, annak a tetején, szerettem volna fotózni, túl nagy lendületet vettem, beakadt és kibukfenceztem a székből. És akkor jöhetett fel a mentő. Spanyolul beszéltem már akkor, így a kórházban kicsit egyszerűbb volt. Később, mikor már B.-vel utazgattunk, akkor már sokkal jobb volt a helyzet. Akárhol voltam Európában, Horvátországot nem számolom, mert az Adria környéke tiszta lépcső. Franciaország, Spanyolország meg Olaszország, ez a három álm akadálymentesség szempontjából. Ketten elmentünk kerekesszékekkel, mindenhol elektromos rámpa, metró, repülőnél jönnek, hozzák a kis széket, semmi problémánk nem volt, tényleg.*

És az emberek?

- *Nem kérdezik meg, hogy segíthetnek-e. És nekem ez azt jelentette és ez nagyon pozitív volt, hogy azért nem kérdezik meg, mert tudják, hogy menni fog, mert mindenhol le van kerekítve, ...tehát nincs miért megkérdezni. A strandhoz is lefele szerpentin, betonút, nem volt olyan szituáció, hogy meg kellett volna kérdeznünk, hogy segíthetnek-e bármiben is.*

Itthon mit tapasztalsz?

- *Hát itthon sem már annyira rossz, ma például egész nap mászkáltam a városban, mindenhol voltam kábé, és pont azon gondolkodtam, hogy eltelt ugyan 20 év, de végre itt tartunk, hogy tudok közlekedni önállóan. Viszont az a metró dolog, az állandóan visszatérő probléma, hogy igen, tudunk közlekedni, csak másfélórával többet, mint ti. Mert ami nektek mondjuk metróval 15 - 20 perc, az nekünk lehet, hogy félóra, egyóra? Úgyhogy ez a része, még hagy némi kivétlivalót maga után. Én már nem is metrózok, mert nem is kockáztatok, csak a 4-est használom. A többenél nem tudom, hogy hol lehet biztonságosan kiszállni. Van olyan kerekesszékes, aki tök vagány és biztonságosan le tud jönni a mozgólépcsőn, én nem az vagyok. Meg hát az utak, a macskakő...a vájatok...de nem is annyira Budapesten, de belföldön... Nem tudok elmenni például a Börzsönybe, az nekem csak autóval. Mi nem tudunk vonattal sem...*

Buszokkal, villamosokkal elégedett vagy?

- *Nem, ettől kivagyok, hogy fél óránként jár a busz, nem mehetünk együtt, két kerekesszékes, ez nonszensz, hogy én hazamegyek, ő meg félórával később jön... Úgy megkérdezném, hogy egy járó már fent van a buszon, már van egy fent, több ne jöjjön.....hát! Ők felszállhatnak egymillióan is? Zsúfolódhatnak, de mi ketten már nem??? Hogy ráesnek a kerekesszékesre, mikor nagyot fékez a busz, az meg nem számít? Nem értem...*

Vonattal szoktál közlekedni?

- *Dabasra igen, a piros vonattal igen, a Nyugatiban nagyon alacsony, Dabason meg kijönnek értem, és segítenek, mert nagy a szintkülönbség, de legalább van vonat, amivel utazhatok.*

Jelenleg hol laksz?

- *A B.-vel való szakításom óta visszaköltöztem anyukámékhoz, de sok időt töltök Budapesten is, akkor – bár tudom, nem túl egészséges dolog -, B. albérletében húzom meg magamat. Szóval anyukámék... most újra velük lakom, úgyhogy tök érdekes a helyzet, 30 évesen ott vagyok velük,*

picit ebben a gyerekszerepben, mert mégis az ő gyerekük vagyok, mégis otthon lakom és csak beleszólnak, másrészt már félig felnőtt vagyok, vagy inkább totál, úgyhogy egyébként nagyon jól kijövünk, hála istennek, ez egy ideiglenes állapot, amíg nem tudok visszaköltözni, ez nem fog sokáig így maradni, mert nekem is a saját életemet kell élnem, de most nagy segítség, hogy nem tudtam hova menni, és akkor otthon ilyen családi támogatásban van részem, anyukám is mindenben támogat. Van egy 16 éves húgom, ő is mindenben támogat, és ő, hát ő most tinédzser, igen...megvannak a maga kis dolgai, harcai, kicsit viharos a kapcsolat, van, amikor nagyon kiegyensúlyozott, van, amikor meg nagyon viharos, úgyhogy ez változó, de összességében jó kapcsolatunk van. Ő a nevelőapukámnak a lánya, igen, kisbaba korom óta bővült a család, ugye hárman indultunk, azóta lett a Luca, meg lett a nevelőapum, úgyhogy most öten vagyunk.

És akkor most kint laksz Dabason. Mit gondolsz, vissza tudsz jönni Budapestre?

- *Hát most gyűjtögetek, elsősorban, megvárom, míg jobban leszek lelkileg, még jobban, és erősebb és stabilabb, és utána, mikor úgy érzem, hogy készen állok anyagilag is és lelkileg is, akkor keresek albérletet és feljövök.*

Albérleten kívül nincs más lehetőség?

- *Önkormányzati lakáson próbálkozom már mióta, de az nem sikerül, azt vettem észre, hogy ott is csak protekcióval lehet, valamit meg ...a hivatalos pályázatnál van egy ilyen bérlimit, és ha valamilyen nagyon minimális összeget elér a jövedelem, akkor már nem is indulhatok a pályázaton, szerintem ilyen 100 ezer forint, ha jól emlékszem, és ugye a fogyatékossági mellé a rokkantsági, akkor már az eléri, és akkor még nem is dolgoztam, tehát sajnos nem opció ez a lehetőség, nem tudom, úgy látszik nagyon-nagyon rosszul kéne állnom anyagilag ahhoz, hogy pályázhassak. Nem reálisak ezek az összegek, amiket meghatároznak. Tehát ha valakinek 120 ezer forint alatt van a jövedelme, és abból kifizeti a rezsit, akkor hogy él meg? Mit eszik? Nem is fér hozzá azokhoz a szolgáltatásokhoz, amik által pályázni tudna, még a pályázatról sem tudhat...És az önkormányzati lakások sincsenek ingyen, azoknak is van bérleti díja, minimum 20-30 ezer forint, Na mindegy, úgyhogy az sajnos nem opció, saját lakásban még nem gondolkodom, egyelőre az albérlet.*

Nincs stabil jövedelmed, azért nem mersz saját lakásra gondolni?

- *Hát van, de nincs megtakarítás. És azért az nem lenne baj, ha lenne, akár hogyha hitelt akarnék fölvenni, ahhoz is kell saját erő, úgyhogy most egyelőre a gyűjtögetős fázisban vagyok.*

Ért valamilyen hátrány a közlekedés akadálymentesítési hiányosságai miatt?

- *Rengeteg volt, nem is tudom felsorolni.... sok ilyen volt, nem tudok egyet kiemelni.... rengeteg kellemetlen szitum volt, mert elkéstem valahonnan, számtalan, interjúról, fontos találkozóról, én éreztem magam kellemetlenül, nem jött alacsony, csak 20 perc múlva, ilyen rengeteg volt. Programokból kimaradni? Akkor érzem azt, amikor az ép barátaimmal megyek, és ők meg nem mindig gondolnak erre, és olyan programot csinálnak, hogy kilátóba megyünk kirándulni...és ott esik le nekik, hogy én nem tudok felmenni...ilyen is volt bőven. Nem kellemes érzés.... olyankor úgy vagyok vele, vagy ők menjenek maguktól, én meg megyek olyan helyre, ahova tudok menni. Szóval ahhoz, hogy változzon valami, mindenkinek oda kell tennie magát szerintem. Oda kell figyelni egymásra, ezt gondolom.*

D. köszönöm szépen a beszélgetést, nagy öröm volt újra látni téged és köszönöm a meghívást az előadói estedre!